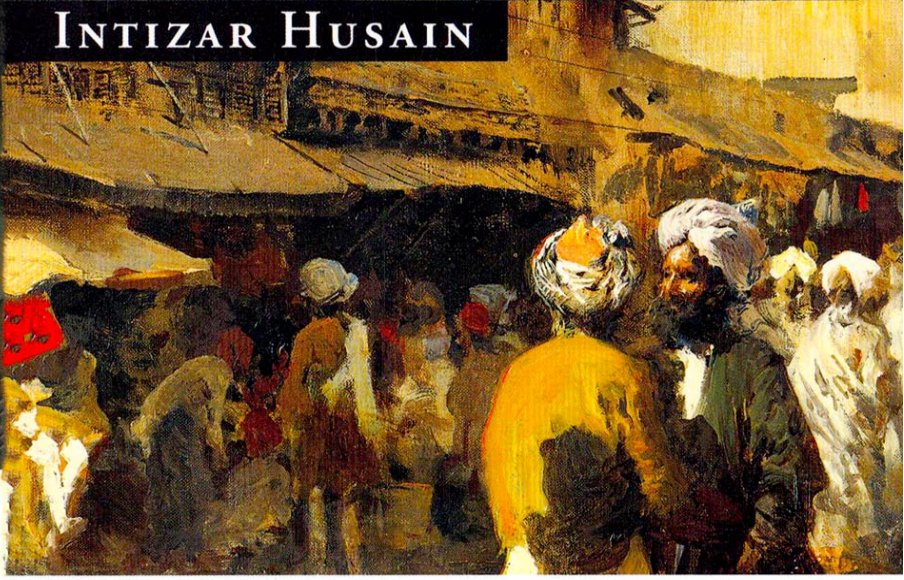

INTIZAR HUSAIN

Basti

ÇEVİREN MÜGE GÜNAY

ÖNSÖZ BARIŞ ÖZKUL

İletişim

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Çağdaş Pakistan ve Güney Asya edebiyatının en önemli yazarlarından olan Intizar Husain, *Basti*'de Hindistan-Pakistan ayrılığının trajik sonuçlarına ışık tutuyor.

Basti, savaşların ve yasal sınırların ayıramadığı kültürel ortaklıkların; İslâm'la Hinduizm, kadınla erkek, muhafazakârlıkla yenilikçilik arasında mümkün olabilecek yeni bir sentezin ütöpik mekânıdır. *Basti*'nin kahramanı Zakir'in mitik bir uyuma dayanan toplum hayali her defasında kulaklarında çınlayan sloganlarla, yanan şehirlerle, yerinden edilen ailelerin ve yok edilen kültürel geleneklerin hatırasıyla bölünürken Intizar Husain, başka bir Pakistan'ın mümkün olabileceğini hatırlatır. Kadim mitolojilerden semavi dinlere, siyasi ihtilaflardan bireysel hikâyelere Pakistan, Hindistan ve Yakındoğu'nun medeniyet hafızasını meydana getiren unsurları trajik ve çarpıcı bir anlatıda birleştiren *Basti*, modern Pakistan edebiyatının kurucu yapısı.

"*Basti*, roman aracılığıyla hem geçmiş hem de gelecek hakkındaki görüşlerimizi değiştirmenin mümkün olduğunu gösteren bir yapıtı."

FRANCES PRITCHETT

"Intizar Husain bize modernitenin unutuşa terk ettiği bir kültürün tarihinden unutulmaz fragmanlar sunar."

AAMİR MUFTI

iletisim

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ISBN-13: 978-975-05-2174-4 217.

9

789750 521744

217.
k. 1

INTIZAR HUSAIN • Basti

Basti

© 1979, Intizar Husain

Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency aracılığıyla
New York Review Books'tan alınmıştır.

İletişim Yayınları 2460 • Dünya Edebiyatı 235

ISBN-13: 978-975-05-2174-4

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Barış Özkul

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Edwin Lord Weeks, "Lahor'dan Bir Pazar Sahnesi", 1898

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Büşra Bakan

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

INTIZAR HUSAIN

Basti

Basti

ÇEVİREN *Müge Günay*

BARIŞ ÖZKUL'UN ÖNSÖZÜYLE

INTIZAR HUSAIN 7 Aralık 1923'te Hindistan'ın Bülendşehr şehrine bağlı Dibai'de dünyaya geldi. Uttar Pradesh eyaletinde bulunan Meerut Üniversitesi'nde Urdu Edebiyatı öğrenimi gördü (1944), aynı alanda yüksek lisans yaptı (1946). 1947'de ölümüne kadar yaşayacağı Pakistan'ın Lahor şehrine yerleşti. Pakistan-Hindistan ayrılığının geniş bir coğrafyada tetiklediği kültürel dönüşümü anlatan başyapıtı *Basti'nin* (1979) yanı sıra en bilinen iki romanı *Naya Gar* (Yeni Ev, 2005) ve *Agay Sumandar Hai*'dir (Yolun Sonunda Deniz Var, 1994). *Naya Gar*'da İslamcı diktatör General Ziya-ül Hak'ın on yıllık iktidarında Pakistan'ın bir portresini sunan Husain, *Agay Sumandar Hai*'de Karaçi'de modern zamanlarda giderek artan şiddetin sebebiyet verdiği bireysel yıkımları ele alır. Anı, şiir, kısa öykü ve roman türünde birçok ürün veren Intizar Husain'in Hindu, Budist ve İslâmi gelenekleri modernist anlatılar içinde harmanlayan yapıtları sadece Pakistan ve Güney Asya'da değil Batı'da da büyük bir ilgi ve takdirle okundu. Husain, 2007'de Pakistan'ın en prestijli ödülü olan sitara-i imtiyazı (imtiyaz yıldızı) alırken, 2013'te Uluslararası Man Booker Ödülü'ne aday gösterildi ve Eylül 2014'te Fransız Devleti tarafından sanat ve edebiyat nişanıyla ödüllendirildi. Saadet Hasan Mantu ile birlikte 20. yüzyıl Urdu edebiyatının en büyük yazarı olarak gösterilen Intizar Husain, 2 Şubat 2016'da Lahor'da vefat etti.

• Metindeki dipnotlar, aksi belirtilmedikçe metnin İngilizce çevirmenine aittir.

ÖNSÖZ

BARIŞ ÖZKUL

Intizar Husain'in hayatında ve edebiyatında silinmez izler bırakan iki olay vardır: Hindistan-Pakistan ayrılığı (1947) ve Pakistan-Bangladeş/Bengal ayrılığı (1971). Bu iki olay Hint alt kıtasında bir milyona yakın insanın ölümüne, milyonlarcasının yerinden edilmesine, bugün dahi bir iç savaş halinde olan Keşmir gibi bölgelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu olayları bir sebep-sonuç ilişkisi içinde açıklamak bu yazının konusu değil. Gene de sözünü ettiğimiz ayrılığın zihinsel, demografik veya dinsel açıdan zor –hatta belki imkânsız– bir ayrılık olduğunu gösteren birkaç ayrıntıyı hatırlatalım.

Hint alt kıtasına 1730-1857 arasında hükmeden Babür İmparatorluğu, Fars-İslâm kültürü ve Hint kimliğini güçlü bir şekilde vurgulayan bir hanedanlık rejimiydi. Babür Hanedanlığı altında İslâmî kimlik, devlet denetiminden görece özerk, çoğulcu bir varoluş imkânına sahipti. Özellikle Kuzey Hindistan'daki semt ve kasabalarda Müslümanlar merkezî yönetimden bağımsız bir iktisadi sınıf oluşturuyordu. Babür rejiminin yıkılması ve İngilizlerin, Hindistan'da güçlenmesiyle birlikte tablo değişti: Müslümanlar adli ve idari konularda İngiliz koloni yönetimine, iktisadi düzlemde ise (Bengal gibi yerlerde) Hindu toprak ağalarına tâbi kılındılar. Müs-

lman dokumacılar İngiliz tekstil sanayii ile rekabet edemedikleri için ciddi mali kayıplar yaşıadılar.

1857’de İngiliz ordusunun verdiği Enfield marka tüfeklere domuz yağı sürüldüğü gerekçesiyle Müslüman ve Hindu askerlerin başlattıkları isyanın (Sepoy İsyanı) gerisinde böyle bir toplumsal dönüşüm vardır ve zaten hemen hemen aynı tarihlerde Hindistan’ın Dar-l Harb olduğunu bildiren fetvalar yayınlanmış; Tarikat-ı Muhammediye gibi Hint İslâm’ını canlandırmaya çalışan hareketler ortaya çıkmıştır.¹

İngilizler bundan sonra Hindistan’ın merkezî bir iktidarla yönetilmesinin zorluğunu anlayıp Hint Müslümanlarına birçok alanda (eğitim, adliye, tarım, ibadet) serbesti tanımışlar; Hintli prensler ve toprak ağalarıyla ittifaklar yaparak Hint halklarını “establishment”in içine çekme politikası izlemişlerdir: “Hindistan’a demiryolları yapıp tekstil üretimini makineleştirmiş ve kömür madenciliğini başlatmışlardır”.² Küçük ve orta düzeyde hükümet görevlerine Müslümanları tayin etmeleri de bu politikanın devamıdır.

Sözünü ettiğimiz süreç Hindistan’da İslâmi kimliğin modernleşmesi ve siyasallaşmasıyla atbaşı gitmiştir. 1860’dan 1947’ye bir yandan Hindistan’ın içinde kalarak Hindularla birlikte yaşamayı savunan daha ılımlı denebilecek bir Müslümanlık te yandan ayrılığın kaçınılmaz olduğunu, Müslümanların Hindularla beraber var olmasının kültürel ve iktisadi bedellerinin göze alınamayacağını savunan ayrılıkçı bir Müslümanlık ortaya çıkmıştır. Bu karmaşık süreç içinde Hindistan’ın içinden bir Müslüman toplumu çıkabileceği fikri güçlenmiştir. 1909’da kabul edilen Hint Meclisler Yasası ile Kıta’da Hindu ve Müslüman olmak üzere iki farklı seçmen toplumunun olduğu kabul edilmiş; 1947’de Britanya’dan kopuştan sonra bağımsız Pakistan devleti kurulmuştur.

1 Hindistan ve Pakistan ayrılığını ayrıntılı bir şekilde anlatan bir kaynak için bkz. Ira M. Lapidus, *İslâm Toplamları Tarihi*, c. 2, ev. Yasin Aktay, Mevlde Ayyıldızoglu-Aktay, İletişim Yayınları, 2. baskı 2013. Özellikle bkz. s. 263-311. Bu yazının ilk kısmını hazırlarken bu kaynaktan yararlandım.

2 A.g.e., s. 270.

Hindistan günümüzde 120 milyonluk Müslüman cemaatiyle (buna "azınlık" deniyor) Endonezya'dan sonra en kalabalık Müslüman nüfusa sahip ikinci ülke. Hindistan-Pakistan ayrılığının sa-kıncalarını 20. yüzyıl başlarında fark eden Muhammed Cinnah gibi düşünöenler Müslümanların özerk eyaletlere, bağımsız bir seçim ve eğitim sistemine sahip olduğı federatif bir Hindistan'ı savunmuşlardı. Ama sonuçta Müslüman bir ulus-devlet kuruldu³ ve Kıta'da 20. yüzyılın en kanlı savaşlarından biri ve sayısız kişisel trajedi yaşandı.

Pakistan'ın kurulması, sorunu çözmekten ziyade dallandırıp budaklandırdı. Adli, askeri ve iktisadi yapısıyla seküler; kültürel ve sosyolojik bileşimiyle İslâmi temellere oturan Pakistan, altmış yılda birçok askerî ve sivil rejime, darbeye ve suikasta tanıklık etti. Pencaplı, Sinti, Peştun ve Baluçi halklardan oluşan Batı Pakistan'a karşılık Doğı Pakistan'ın neredeyse tamamı Bengalli'ydi. Önemli bir liman kenti olan Kalküta, Pakistan sınırlarının dışında kalmıştı; sınaî altyapıdan yoksun olan Batı Pakistan ile Doğı arasındaki makas giderek açıldı: Hindistan'ın da müdahale ettiğı kanlı bir savaşın ardından 1971'de Bengal kimliğinin koruyucusu olarak Bangladeş devleti kuruldu.

İntizar Husain *Bastı*'de, Pakistan-Bangladeş ayrılığını ve 1947'deki Büyük Ayrılık'ı anlatır. Bu iki olay onun bütün yapıtlarında kuşatıcı bir meseledir. *Bastı*'de bu kültürel-siyasal kırılmaların nasıl ele alındığına geçmeden önce Husain'in hayatındaki kırılmalardan kısaca söz edeyim.

Husain, 1925'te Kuzey Hindistan'da ufak bir şehir olan Dibai'de doğdu. Babası sonradan Şii olan bir Müslüman'dı. Husain, Batılı fikirlere ve yaşam tarzına muhalif, Urduca konuşan yöre eşrafına mensup bir ailede yetişti. Çocukluğunda medresede okudu. Delikanlılığında Britanya Rajı'nın Hindistan'dan çekilmesine tanıklık etti. Meerut Üniversitesi'nde edebiyat eğitimi aldı; orada Kafka, Çehov gibi yazarlarla tanıştı, onların yapıtlarını Jataka masalları ve

3 Pakistan'ın kelime anlamı "maneviyatı itibarıyla saf ve temiz vatan"dır.

Fars destanlarıyla karşılaştırdı (Bir kültürel sentez fikrine o tarihlerde vardığını tahmin ediyorum).

1947'deki Pakistan-Hindistan ayrılığının ardından dönemin önemli eleştirmenlerinden Muhammed Hasan Askeri'nin çağrısıyla Pakistan'a, geleneksel Urdu kültürünün merkezi olan Lahor'a göçtü. Orada gazetecilik yapmaya başladı, edebiyat camiasında ilkin edebiyat eleştirileri ve kısa öyküleriyle tanındı; 1979'da yayımladığı *Basti*'yle yerini sağlamlaştırdı.

Husain, başlarda Pakistan'ın kurulmasını sevinçle karşılamıştı. Ama ayrılığın peşinden gelen şiddet sarmalıyla iyimserliğini yitirdi. Alok Bhalla'ya verdiği bir mülakatta "o trajik günleri aklımızla kavramamızı sağlayabilecek, toplumsal olarak tutarlı bir dünya görüşünün varlığına inanmadığını"⁴ belirtir. Oysa Pakistan'a gitmesini başta bir zorunluluktan çok gönüllü bir seçim olarak görmüş; dinî kimliğinin güvencede olacağı bir fırsat olarak değerlendirmişti. Ama ilerleyen yaşlarda bu ayrılığı bir "hicret" olarak görmeye başladı. Nasıl ki Peygamber ve takipçileri Medine'ye göçmek zorunda kaldıysa o da Pakistan'a göçmek zorunda kalmıştı; bir zamanlar gönüllü olarak yaptığı seçimi artık zorunlu bir ayrılık olarak görüyordu.

Husain'in Ayrılık'la ilgili tereddütleri, pişmanlıkları ve karamsarlığı *Basti*'nin kurgusunu da şekillendirmiştir. *Basti*, huzurlu bir geleceğe doğru ilerleyen çizgisel bir anlatı değildir. Roman, sürekli olarak geçmişe, Pakistan ve Hindistan tarihindeki kırılma anlarına döner. Husain'in zamanla ve mekânla takıntılı denebilecek bir ilişkisi vardır. Romanın ilk beş sayfasında Habil ile Kabil hikâyesine, Hint mitolojisinde yer alan fillerin bir zamanlar uçtuğu rivayetine kadar geçmiş hatırlatmaya, onun üzerine düşünmeye yönelik bir çağrıyla karşılaşırız. Husain bu çağrıyı çizgisel, simetrik bir anlatıyla değil bir tür sembolizm çerçevesinde yapar.

4 *Story is a Vagabond: Fiction, Essays and Drama by Intizar Husain*, yay. haz. Stewart, Frank; Bhalla, Alok; Farrukhi, Asif; Zaidi, Nishat. "Introduction", University of Hawaii Press, 2015, s. 13.

Husain'in zaman ve mekân hakkında düşünmeye davet eden sembolizminden gerek karakterler gerekse mekânlar payını alır. Husain, karakterlere ve mekânlara kendi özgül ağırlıklarını aşan batını anlamlar yükler. Mekânlar ve karakterler olay örgüsündeki yerleriyle değil bu batını anlamın taşıyıcısı oldukları ölçüde önemlidirler. Basti, Urducada her büyüklükten yerleşim birimini anlatmak için kullanılan ortak bir kelimedir. Romanın kahramanı bir zamanlar Rupnagar diye bir şehirde bulunur: Rupnagar gerçek değil hayalî bir şehirdir ve Urducada "güzel şehir" anlamına gelir. Romanın kahramanı Zakir'in isminin Urducadaki anlamı "hatırlayan ve anlatan kişi"dir. Zakir'in kuzeni Sabire'nin adı "sabır"dan türer. Sabire, Hindistan'da kaldığı için kuzenlerin arasına Hindistan-Pakistan ayrılığı girmiştir. Zakir, çocukluğunda Sabire ile oyun oynarlarken bahçeye koca bir delik açtıklarını ve bunu kendi mezarları olarak gördüklerini hatırlar. Mezar sembolizmi çocuk yaştaki kuzenleri ayıracak kadar büyük politik-kültürel kırılmaların yaşandığı bir coğrafyanın kaçınılmaz kaderidir.

Basti'nin İngilizce basımına yazdığı önsözde⁵ Asif Faruki, önemli bulduğum bir ayrıntıya dikkat çekiyor: Zakir ve arkadaşları Pakistan-Bangladeş savaşı devam ederken olayları ve tırmanan şiddeti değerlendirmek üzere kahvehanelerde buluşurlar ama bu sahnelerde ne Zakir'in ne de arkadaşlarının fiziksel özellikleri hakkında fikir edinebiliriz. Husain bu anlamda tasvirici bir yazar değildir. Zakir ve arkadaşlarını olayları yorumlayan bir kolektif varlık, bir tür koro olarak sunar.

Bunun "bireysel karakter" yaratmaktan, karakterlerin iç dünyasına nüfuz etmekten sakınan veya bunda beceriksiz olan bir yazar tavrı olduğu kanısında değilim. Husain savaşla ilgili yorumları, haberleri, "büyük anlatıları" merak edenler için benim ilave edebileceğim pek bir şey yok demek istiyor gibidir. Onu ilgilendiren, savaşın ve ayrılıkların karakterlerin iç dünyasında yol açtığı etkilerdir.

5 *Basti*, Urducadan çev. Frances W. Pritchett, "Introduction", Asif Farrukhi, New York Review Books, 2013, s. 12-13.

Bunun için okuru iç monolog yoluyla, Zakir'in günlüğüne götürür. Pakistan'ın kuruluşunun "tarihsel kaçınılmazlığı"nı anlatan büyük anlatı Zakir'in günlüğünde tutunacak dal arayan bir karakterin gündelik yaşamını sürdürmek için yaptığı basit işlerle, kendini teselli etmek için aktardığı basit anekdotlarla kesintiye uğratılır. "Tarihsel kaçınılmazlık" anlatısı "bireysel varoluş" anlatısıyla karşı karşıya gelirken ikisinin "zaman"ı birbirine uymadığı için Zakir'in benliğinin parçalandığına ve romana birden fazla anlatıcı sesin karıştığına tanıklık ederiz: "Saatin yelkovanı yirmi dokuz dakikalık korkunç yolculuğundan sonra on üçüncü dakikaya vardı ve orada durdu." (...) "İçeri girdi, yatağına uzanırken saate baktı. Şaşırdı. Daha on mu? Of. Sanki gece yarısını bulmuşuz gibi. Allah'ım! Savaş gecelerinden de uzun bu gece." (...) "Bana göre tüm zamanlar tek bir zaman; ama senin düzenli saatlerin var." James Joyce, İrlanda tarihi hakkında yazarken "Tarih uyanmaya çalıştığım bir kâbus-tur," demişti. İntizar Husain için de durumun çok farklı olduğunu sanmıyorum.

Basti, sonuç olarak hüznü bir roman. Ama tepeden tırnağa karamsar olduğu da söylenemez. Kendine özgü sembolizmi içinde İslâm'a, Hint mitolojisine, Fars geleneğine yaptığı atıflarla bir birlikte yaşam-sentez-yenilenme umudunu da içeriyor. İntizar Husain, *Basti*'nin çeşitli yerlerinde sözünü ettiği ve Hindular için kutsal olan "neem ağacı"nı bir zamanlar Kadirpur'da Müslümanlar için kutsal bir türbenin yanbaşında gördüğünü hatırlar. *Basti*'yi bir büyük savaş ve ayrılık anlatısı olarak değil bu tür simgelerin insanların zihninde oluşturduğu birlikte yaşam ütopyasına dair bir umut olarak okuyanların derin bir karamsarlığa kapılacağını sanmam. Romanın sonunda beliren alametler de sanki bunu anlatıyor.

Birinci Bölüm

Dünya hâlâ çiçeği burnunda, gökyüzü ıslıl ıslıl, toprak henüz kirlenmemişken, ağaçlar yüzyılların nefesini taşıırken ve asırlar kuşların sesiyle konuşurken etrafına baktığında her şeyin bunca yeni ve bir o kadar eski görünmesine nasıl şaşırdı. Mavi alakargalar, ağaçkakanlar, tavus kuşları, güvercinler, sincaplar, muhabbet kuşları – hepsi onun kadar genç olmalarına rağmen asırların sırlarını taşıyordu. Tavus kuşlarının ötüşü Rupnagar'ın¹ ormanından değil de Brindaban'dan geliyordu sanki. Bir küçük ağaçkakan uçuşuna ara verip heybetli bir neem ağacında dinlenirken sanki az evvel Saba Melike'sinin sarayına mektup bırakmış, tekrar Süleyman'ın² sarayına dönmeye hazırlanıyordu. Çatılarda koşan bir sincap birden kuyruğunun üstüne doğrulup ona cı-

-
- 1 Zakir'in doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği (hayalî) şehir. Uttar Pradeş'in kuzeybatısında bir yerde konumlandırılmıştır, Bülendşehr dolaylarında olduğu düşünülebilir. "Rup," güzellik, biçim, form, "nagar" ise şehir anlamına gelir.
 - 2 İslâm geleneğinde Hz. Süleyman'ın hayvanların, özellikle de kuşların dilini bildiği söylenir. Kur'an'da (27:22-28) bir kuş Süleyman'dan Saba Melikesi Belkis'a bir mektup götürür.

vıldadığında, uzun uzun ona bakıp sırtındaki siyah çizgilerin Ramchandar-ji'nin³ parmaklarının izi olduğunu düşünüldüğü hayret ederdi. Filler ise bambaşka bir âlemdi. Evin kapısında dururken uzaktan bir filin yaklaştığını gördüğünde sanki bir dağ yürüyor gibi gelirdi. Uzun hortumu, pervane kanadı gibi sallanan kulakları, öne doğru kılıç gibi uzanan iki beyaz sivri dişi – bütün bunları gördüğünde içeri kaçıp hayran bir şekilde dosdoğru Bi Amma'nın⁴ yanına gitti.

“Bi Amma, filler bir zamanlar uçuyor muydu?”

“Nasıl, delirdin mi sen?”

“Bhagat-ji öyle diyor.”

“Eh, o Bhagat-ji'nin aklından zoru var! O kocaman, ağır hayvanı gözünün önüne getir, nasıl uçacak havada?”

“Bi Amma, filler nasıl doğdu?”

“Nasıl olacak? Anneleri dünyaya getirdi onları, öyle oldular.”

“Hayır Bi Amma, filler yumurtadan çıktı.”

“Nasıl! Aklın yok mu senin?”

“Bhagat-ji öyle diyor.”

“O zavallı Bhagat aklını kaçırmış. Öyle kocaman bir hayvan, bir fil – yumurtadan çıkabilir mi! Çıkmasını bırak – o yumurtaya nasıl sığar bir kere?”

Ama onun Bhagat-ji'nin bilgisine inancı tamdı. Boynuna astığı mukaddes ipi, tepedeki bir tutam saç haricinde tamamen tıraş edilmiş başı ve alnındaki kast iziyle Bhagat-ji kü-

3 Büyük Sanskrit destanı *Ramayana*'nın ve geleneksel birçok Hindu hikâyesinin kahramanı. Yüce tanrı Vişnu'nun yeniden vücut bulmuş hali olmasına rağmen alçakgönüllülüğü ve hürmetkârlığı ile tanınır. Bu tutumu, ormandaki sürgün yıllarında ona sadakatle bağlı olan maymun müttefiklerine ve kendisine yardımcı olan diğer hayvanlara karşı müşfik tutumunda da görülür. Hayvanlardan oluşan ordusu ona kaçırılan karısı Sita'yı bulması ve kurtarması için yardım eder. Sincap yardım etmeye gönüllü olduğunda maymunlar, cüssesinin küçüklüğü nedeniyle ona güler, Ramchandar-ji sincabı teselli ederken parmaklarını sırtında gezdirir.

4 Zakir'in babaannesine hitap şekli. “Bi” “Bibi”nin (kadınlara kıbar bir hitap şekli) kısaltılmış hali. “Amma” anne anlamına gelir.

çük dükkânında oturur, baharat satar ve *Ramayana* ve *Ma-habarata*'dan⁵ hikmetli hikâyeler anlatırdı. Çocuklar, “Bha-gat-ji bir liralık tuz! Bhagat-ji, iki liralık esmer şeker!” diye bağırırdı.

“Patırtı yapmayın çocuklar! Sabırlı olun.” Bunları söylerken tuzu tartar, esmer şekeri paketler, sonra da hikâyesine kaldığı yerden devam ederdi. “Çocuklar, Brahma-ji⁶ bunu gördüğünde Şesa'ya⁷ demiş ki “Bak Şesa, dünya bu günlerde dengesini yitirdi. Düzelmeye için biraz yardım et.” Şesa da cevap vermiş, “Efendim, dünyayı kaldırıp sorgucumun üstüne koyun, o zaman bir denge bulur.” Brahma-ji demiş ki, “Şesa dünyanın içine in.” Şesa yeryüzüne inen bir delik görmüş. Onun içinden geçmiş. İçeri girdiğinde, sorgucunu sermiş ve dünyayı onun üzerine oturtmuş. Kaplumbağa bunu görünce endişelenmiş, çünkü Şesa'nın kuyruğunun altında sudan başka bir şey yokmuş. O da sorgucun altına girip Şesa'nın kuyruğunu desteklemiş. İşte çocuklar böylece dünya Şesa'nın sorgucunun üstünde durmuş. Şesa-ji de kaplumbağanın sırtında. Kaplumbağa her hareket ettiğinde Şesa kıpırdar. Şesa kıpırdadığında, yeryüzü sarsılır, deprem olur.”

Fakat Abba Jan⁸ depremler için tamamen farklı bir gerekçe göstermişti. Hekim Bande Ali ve Musayyab Hüseyin her gün gelir, büyük odada – göçmen güvercinlerin, kumruların, çalıkuşlarının yuva yaptığı yüksek tavanı boylu boyunca

5 Büyük Sanskrit destanı, Hindu anlatı geleneginin kaynaklarından biri. Delhi yakınlarında Kurukşetra'da, Yudhiştira önderliğindeki Pandava biraderlerin krallığı kuzenlerinden geri almasıyla sonuçlanan korkunç savaşı anlatır. Her iki tarafın kuzenlerinin amcası olan Bhishma savaş meydanında ölür, o kadar ok yemiştir ki vücudu delik deşik olmuştur, oklardan bir yatağın üstünde yatıyor gibi durur. Ölümcül yaralar almış halde bu şekilde yatarken Pandavalara birçok konuda son nasihatini verir.

6 Hindu mitolojisinde Dünya'nın yaratıcısı.

7 Hindu mitolojisinde devasa kozmik yılan.

8 Zakir'in babasına hitap şekli. “Abba” “baba” anlamına gelir. “Jan”, akrabalıkla ilgili terimlerin sonuna yakınlık ve sevgi göstermek için eklenen bir son ektir.

dolaşan kornişiyle tam ortasından saçaklı bir pervane sarkan odada otururlardı. Ne zor sorular sorarlardı Abba Jan'a! O da hiç tereddüt etmeden Kur'an'dan ayetler okur, Peygamberin hadislerini aktarır ve sorulan her soruyu yanıtlardı.

“Mevlana!⁹ Yüce Allah dünyayı nasıl yarattı?”

Biraz tefekkür, sonra cevap. “Cabir bin Abdullah Ensari¹⁰ sormuş, ‘Annem babam size feda olsun Efendimiz – Aziz ve Yüce Allah dünyayı hangi cevherle biçimlendirdi?’ Allah’ın Resulü yanıtlamış, ‘Okyanusları genişleterek.’ Sonra, ‘Okyanusları nasıl genişletti?’ diye sormuş. O da ‘Dalgalarla,’ diye yanıtlamış. Sonra, ‘Dalgalar nasıl oluştu?’ diye sormuş. O da ‘Bir inci tanesinden,’ diye yanıtlamış. Sonra, “İnci tanesi nasıl oluştu?’ diye sormuş. ‘Karanlıktan’ diye buyurmuş. Sonra Cabir bin Abdullah Ensari, ‘Ey Allah’ın Resulü bize hakikati söyledin,’ demiş.”

“Mevlana, dünya neyin üzerinde duruyor?”

Yine biraz tefekkür. Sonra, aynı yalın zarafetle gelen yanıt. “Soru soran kişi demiş ki, ‘Annem babam size feda olsun Efendimiz – Dünyayı dengede tutan nedir?’, ‘Kaf Dağı,’ diye yanıtlamış. Sonra, ‘Kaf Dağı’nı ne çevreliyor?’ diye sormuş, ‘Yedi düvel çevreliyor,’ diye yanıtlamış. ‘Yedi düveli ne çevreliyor?’ diye sormuş, ‘Bir yılan,’ diye yanıtlamış. ‘Yılanı ne çevreliyor?’ diye sormuş, ‘Bir yılan,’ diye yanıtlamış. Sonra ‘Dünyanın altında ne var?’ diye sormuş, ‘Dört bin boynuzlu bir inek var, bu ineğin bir boynuzuyla diğer boynuzunun arasındaki mesafe beş yüz yılda kat edilir. Yedi düvel onun boynuzlarından ikisi üzerinde durur. İneğin burun deliğinin yanında bir sivrisinek durduğu için inek onun korkusundan kıpırdıyamaz. Tek yapabildiği dünyayı

9 İslâmi bilgisi ve görgüsüne derin bir saygı duyulan din alimleri için kullanılan bir isim. Arkadaşlarının Abba Jan'a hitap şekli.

10 Hz. Muhammed'in Medine'de kaldığı süre boyunca yanında olan yoldaşlarından biri.

bir boynuzundan diğerine geçirmektir ve bu, depreme neden olur.' Sonra adam sormuş, 'İnek neyin üzerinde duruyor?', 'Bir balığın sırtında,' diye yanıtlamış. Sonra soru soran kişi kani olmuş ve 'Allah'ın Resulü, bize hakikati söyledin,' demiş."

Abba Jan sustu. Sonra, "Hekim Sahib!"¹¹ Bütün bu dünya bir sivrisineğin, ineğin burun deliğinin yanında durmasıyla ayakta duruyor. O sivrisinek uçarsa dünya kalır mı? İşte biz bir sivrisineğin merhameti ve memnuniyeti dahilinde var oluyoruz, fakat bunun farkında olmadığımız için mağruruz," dedi.

Her gün bu sohbetler, her gün bu hikâyeler, sanki Bhagat-ji ve Abba Jan birlikte onun için evreni tefsir ediyordu. Bu sohbetleri dinlerken, zihninde bir dünya resmi şekillenirdi. Tamam, dünya oluşmuştu, peki ondan sonra ne olmuştu? Meryem Ana çok ağladı. Onun gözyaşlarından kına ve sürme oluştu. Karnından da iki oğlan, Kabil ve Habil ve biraz aya, biraz güneşe benzeyen bir kız, İklima,¹² doğdu. Baba, bu kızı küçük oğlu Habil'e verdi. Bunun üzerine büyüklük olan, Kabil, öfkeli sözler söyledi ve eline bir kaya parçası alıp Habil'e öyle bir vurdu ki Habil öldü. Sonra Kabil ayağa kalktı ve Habil'in cesedini omzuna alıp dünyanın etrafında dolaştı. Ve Habil'in kanının damladığı yerlerde, işte, toprak çoraklaştı. Sonra Kabil kardeşinin cesediyle ne yapması gerektiğini düşünmeye başladı çünkü omzu cesedin ağırlığıyla ağrımaya başlamıştı. Sonra iki karganın dövüşüğünü gördü, biri diğerini vahşice katletti. Katleden toprağa gagasıyla bir çukur kazıp maktulü onun içine gömdü ve sonra gidip bir ağaca tünedi. Sonra Kabil dövündü kendi kendine, "Yazıklar olsun bana! – Şu karga kadar olup kardeşimin ce-

11 Kişinin toplumsal düzeyde eşiti ya da üstü için kullandığı kibar bir hitap şekli.

12 Ademle Havva'nın kızı. Kur'an'da adı geçmese de bazı İslâmi anlatılarda kendisinden bahsedilir.

sedini gömemedim.” Sonra karganın yolundan giderek kardeşini gömdü. Ve işte yeryüzündeki ilk mezar böyle yapıldı, ve insan eliyle dökülen ilk insan kanı bu oldu ve kardeşinin elleriyle katledilen ilk kardeş de Habil oldu. Sayfaları sararmaya başlamış kitabı kapatıp Abba Jan’ın kitaplığında aldığı yere koydu; sonra Bi Amma’ya gitti.

“Bi Amma! Habil Kabil’in kardeşi miydi?

“Evet güzel oğlum. Habil Kabil’in kardeşi idi.”

“O halde neden Kabil Habil’i öldürdü?”

“Kanındaki o sudan ince lanet yüzünden!”

Bunu duyunca şaşırdı, fakat bu sefer biraz korku da karışmıştı bu şaşkınlığına. Şaşkınlıkla baktığı şeylerdeki ilk korku kırıptıydı bu. Kalkıp büyük odaya gitti, Hekim Bande Ali ve Musayyab Hüseyin her zamanki gibi orada oturmuş Abba Jan’a sorular soruyor, verdiği yanıtları dinliyorlardı. Fakat Abba Jan dünyanın başlangıcından başlamıştı ve o sırada sonuna ulaşmıştı bile.

“Mevlana, Mahşer günü ne zaman gelecek?”

“Sivrisinek öldüğü zaman ve inek korkusundan kurtulduğu zaman.”

“Sivrisinek ne zaman ölecek ve inek ne zaman korkusundan kurtulacak?”

“Güneş batıdan doğduğu zaman.”

“Güneş ne zaman batıdan doğacak?”

“Tavuk öttüğü ve horoz sessiz kaldığı zaman.”

“Tavuk ne zaman ötecek ve horoz ne zaman sessiz kalacak?”

“Konuşabilenler sustuğu zaman ve ayak takımı konuştuğu zaman.”

“Konuşabilenler ne zaman susacak ve ayak takımı ne zaman konuşacak?”

“Hükümdarlar zalim olduğu zaman ve insanlar etek örttüğü zaman.”

Bir “zaman”dan diğeri “zaman”a, diğeriinden öbürüne. Tuhaf bir “zamanlar” labirenti! Geçmişte kalan “zamanlar” ve daha gelecek olan “zamanlar.” Bhagatji hangi “zamanlar”ı ve “ne zamanlar”ı anımsıyordu, Abba Jan’ın belleğinde hangi “zamanlar” ve “ne zamanlar” aydınlanıyordu! Dünya uçsuz bucaksız bir “zaman”lar zinciri gibi görünüyordu. Ne zaman ve ne zaman ve ne zaman—

* * *

Fakat şimdi muhayyilesindeki zincir çat diye koptu. Dışarda atılan sloganların sesi odaya sızmış, anılarını darmadağın etmişti.

Ayağa kalkıp pencereden baktı. Karşıda, birkaç gündür gösteri alanı olarak kullanılan arazide dip dibe duran sayısız baş gördü. Gösteri son sürat devam ediyordu, insanlar birden slogan atmaya başlamıştı. Pencereyi kapatıp tekrar koltuğa oturdu, bir kitap alıp sayfalarını karıştırmaya başladı, başına sonuna şöyle bir baktı. Neticede sabah anlatacağı ders için hazırlaması gerekiyordu. Fakat pencere kapalı olsa da sloganların sesi duyuluyordu. Saatine baktı: On bir. Gösteri yeni başlamıştı, ne zaman biteceği belli olmazdı. Ya dünkü gibi rahatsız eder, gece uyutmazsa! Bu günlerde yürüyüşler böyle. Bağırışlarla başlayıp silah atışlarıyla bitiyor. Ama bir tuhaflık vardı; kendine şaşırmaya başladı. Dışarıdaki kargaşa arttıkça daha fazla içime gömülüyorum. Farklı dönemlere ait birçok anı canlanıyor gözümde. Çok eskilere ait, kadim hikâyeler, yolunu kaybetmiş, darmadağın düşünceler. Anılar, biri ardından diğeri, bir ormanın içinden geçer gibi birbirinin içine geçmiş. Anılarım benim ormanım. Peki nerede başlıyor bu orman? Hayır, ben nerede başlıyorum? Ve tekrar ormandaydı. Ormanın diğeri ucuna ulaşmak; kendi miladını bulmak istiyordu sanki. Karanlıkta ilerlerken ışıklı bir bölgeye tesadüf edince durdu bir an, fakat tekrar ilerledi,

Çünkü bilincinin gözlerini açtığı ilk ana ulaşmak istiyordu. Ama o anı yakalayamadı. Parmağını anılarından birinin üstüne koyduğunda öbürleri de yığınlar halinde onun kervanında sürükleniyordu. Sonra Rupnagar’la ilgili ilk hangi olayı anımsadığını aramaya koyuldu.

* * *

Fakat o şehirdeki her iş yüzyıllara yayılmıştı sanki. Gün ve geceler katarı o kadar yavaş ilerliyordu ki sanki ilerlemiyor, olduğu yerde duruyordu. Bir yere koyulup bırakılan ne varsa yerleşip kalıyordu orada. Elektrik direkleri ilk geldiğinde ve yol boyunca oraya buraya istiflendiğinde ne devrimci bir olay gibi görünmüştü bu! Bütün Rupnagar heyecanla sarsılmıştı. İnsanlar yürürken duraksayıp orada duran uzun demir direklere ilgiyle bakardı.

“Demek Rupnagar’a elektrik geliyor?”

“ yle.”

“Benim üstüme yemin et?”

“Senin üstüne yemin ederim.”

Günler geçtikçe merak azaldı. Direklerin  zeri katman katman tozla örtüldü. Daha müreffeh bir zamanda, yolları tamir etmek için getirilmiş, fakat o zamandan beri bir kenarda unutulmuş ve Rupnagar’ın tozlu manzarasının bir parçası haline gelmiş mıcır yığınları gibi yavaş yavaş tozlandılar. şimdi direkler de bu tozlu manzaranın bir parçasıydı. Sanki yüzyıllardır orada duruyorlardı ve yüzyıllarca orada kalacaklardı. Elektrik meselesi çoktan geçmişte kalan bir mevzu olmuştu. Her gün akşam çöktüğünde, fenerci ortaya çıkar, omuzunda merdiveni, elinde gaz lambasıyla yüksek duvarlardan ya da tahta direklerden sarkan fenerleri yaka yaka dolaşırdı. “Hey, Vasanti! Akşam oldu, feneri yak!” Alın bir noktayla süslenmiş, esmer tenli, genç körpe yüzlü Vasanti, buruşuk sarisi, pıt pıt çıplak ayaklarıyla kapıya ıktı. Duvar

çıkıntısındaki kandile bir fitil koyup yaktıktan sonra, kendi evlerinin kapısının önünde durmuş onu izleyen Zakir'e bakmadan dönüp hemen eve girdi. Küçük Çarşı'da, Bhagat-ji, isli lambalığın üstündeki kandili bir damla hardal yağı damlatarak yakar böylece dükkânını aydınlanmış sayardı. Bhagat-ji'nin dükkânının yanındaki çukur yolda Mataru bir meşale yakıp tablasının yanına yere bağlar, birkaç saniye sonra "Zencefil-cipsi!" diye bağırırdı. Fakat en parlak ışık Lala Hardayal'ın Goldsmith's dükkânından gelirdi, tavandan sarkan lambanın ışığı dükkânın dışına sızar, sokakta ışıltılı parlayan bir alan oluştururdu. Şehirdeki tek ışık teçhizatı buydu. Ve bu bile – kimbilir ne kadar devam edecekti? Bir bir kapandı dükkânlar. Kapıların kenarındaki çıkıntılarda kırpışan fenerler loşlaştı, sonunda da kendi kendilerine söndüler. Sonra yalnızca birkaç sokağın köşesinde tahta direklere asılı fenerler hafifçe titreyerek yanmaya devam etti. Geri kalan yerler tamamen karanlıkta kaldı. Buna rağmen, o karanlıkta, gözlerini ardına dek açmış olanlar çok şey gördü.

"Bi Amma! Geçen perşembe şafak vakti bir şey oldu. Köyün kapısından girerken bir kadının ağladığını duyar gibi oldum. Oraya buraya bakındım, kimse yoktu. Kapının yanında kara bir kedi oturuyordu. Kalbim duracak sandım! Kediye kışkıışladım oradan. Biraz ilerledikten sonra, ai¹³ ne göreyim, neem ağacının oradaki yaşlı kadının evinin duvarında yine o kedi! Oradan da kışkıışladım onu. Duvardan içeri atladı. Yürümeye devam ettim, uzun kuyunun oradaki sokağa geldiğimde – ai, Bi Amma, inan bana aynı kedi yine oradaydı. Lala Hardayal'ın terasında oturmuştu, ağlayışı bir kadının ağlamasına benziyordu. Kanım dondu!"

"Allah hepimizi korusun," dedi Bi Amma endişeyle ve sustu.

13 Karşıdakinin dikkatini çekmek ya da şaşkınlık veya korku ifade etmek için kullanılan bir nida.

Fakat Allah korumadı. İki ya da üç gün sonra Şerife yeni havadislerle geldi: “Ai, Bi Amma! Mahallenin her yerinde sıçanlar ölüyor.”

“Sahiden mi?”

“Ah evet, çöplüğün oradan geçerken gördüm, birikintilerin üstünde ölmüş kalmışlardı.”

İlk başta sıçanlar öldü, sonra insanlar ölmeye başladı. Dışarıdan “*Ram nam sat ya hai*”¹⁴ şarkısı duyuldu.

“Ah Şerife, bir bak bakalım, kim ölmüş.”

“Bi Amma, Pyare Lal’ın oğlu Jagdish ölmüş.”

“*Hai hai!*”¹⁵ Sağlıklı, güçlü kuvvetli bir delikanlıydı, nasıl ölür?”

“Vücudunda çıbanlar çıkmış Bi Amma ve birkaç saat içinde pat diye ölmüş.”

“Çıbanlar mı? Ne diyorsun sen sefil?”

“Aynen öyle Bi Amma! Doğru söylüyorum. Veba–”

“Tamam yeter, sus artık! Kalabalık bir evde insanı mahveden o illetin adını anma.”

Çıbanlar Jagdish’te çıktı, sonra Pandit Dayaram’da, sonra Misra-ji’de. Sonra başka insanlarda da çıkmaya başladı. Bir evden, sonra öbüründen, sonra teker teker hepsinden cenazeler çıktı. Bi Amma ve Şerife birlikte bunların sayısını tuttu, ona kadar. Sonra tutamaz oldular. Evlerden tek bir gün içinde bu kadar cenaze çıkmaya başladı! Akşam yaklaştıkça caddeler ve sokaklar boşaldı. Ne ayak sesleri, ne gülen, konuşan insanların sesleri. Hepsi bir yana, artık Chiranji ve harmonyumu bile suskundu – Chiranji, yaz, kış, yağmurlu mevsimde, her gece terasta harmonyumuyla oturur şarkı söylerdi.

14 “Rama’nın adı hakikattir,” Hinduların, cesedi ölülerin yakıldığı alanına taşırken şarkı şeklinde söylediği bir deyiş.

15 Keder ve yas belirten bir ünlem, genellikle kadınlar tarafından bir ölüm olduğunda kullanılır.

*Leyla, Leyla diye bağırdım ormanda
Leyla kalbimde yaşıyor.*

Sabah olduğunda, şehrin havası tamamen değişmişti. Tek tük birkaç dükkân açık, gerisi kapalıydı. Bazı evler çoktan kapatılıp kilitlenmişti, bazılarıysa o sırada kapatılıyordu. Kimisinin önünde bir kağı, kimisinin önünde bir at arabası vardı. İnsanlar gidiyor, şehir boşalıyordu. İki şekilde boşalıyordu şehir: Bazı insanlar şehirden, bazıları bu dünyadan gidiyordu.

“Bi Amma, Hindular daha fazla ölüyor.”

“Bibi, Kolera geldiğinde Müslümanlar ölüyor, veba geldiğinde Hindular ölüyor.”

Fakat sonra veba Hindularla Müslümanlar arasında bir ayırım yapmaktan vazgeçti. Kelime-i şehadet eşliğinde çıkan cenaze alayları da arttı.

“Gelin kız! Zakir’i içeride tut, ikide bir dışarı çıkıyor.”

“Bi Amma, bu çocuk beni dinlemez.”

“Doğru, bir daha dışarı çıkıp bakarsa, bacaklarını kıracağım onun!”

Fakat hiçbir tehdit etki etmiyordu ona. “*Ram nam satya*” başlayınca hemen ön kapıya fırlıyordu. Yakınlarını kaybetmiş kadınlar cenaze alayının ardından, ellerinde ölüleri yakmak için kullandıkları odunlarla, ağıtlar yakarak geçerci. Onlar geçtikten sonra sokak ne kadar ıssızlaşırdı. Şerife koşup yakalayıp içeri aldı onu.

Bir kağı geldi takır tukur, kapının önünde durdu.

“Ah Şerife, bu korkunç dönemde kim ziyarete gelmiş git bir bak bakalım.”

Şerife bakıp geldi. “Bi Amma, Danpur’dan¹⁶ kağı göndermişler, herkesi şehirden çıkartması için haber yollamışlar.”

Bi Amma dosdoğru büyük odaya gitti, Abba Jan günlerdir herkesten ayrı, orada seccadesinin üstünde oturuyordu.

16 Uttar Pradeş eyaletinde, Bülendşehr bölgesinde yer alan bir şehir; Zakir’in büyük amcasının memleketi.

“Nasir Ali, oğlum! Amcan kağını göndermiş.”

Abba Jan durup düşündü. Sonra, “Bi Amma, aziz ve yüce Peygamberimiz demiş ki, ‘Ölümünden kaçanlar, tam da ölüme doğru koşarlar.’”

Kağını boş geldi, boş döndü. Abba Jan seramik bir kasede safran eritti, içine temizlenmiş bir kalem daldırdı ve kalın bir kâğıda açık seçik harflerle şunu yazdı:

Uğursuz hastalıkların tesirini yok etmesi için beş büyük zatta sığınyorum: Muhammet ve Fatma ve Hasan ve Hüseyin ve Ali, Ali, Ali.

Ön kapıya gidip bu kâğıdı oraya yapıştırdı, sonra geri dönüp seccadesine oturdu.

Eskiden Doktor Joshi muayenehanesinden çıkıp birinin evine gittiğinde, bir olay olurdu bu. Fakat şimdi doktor Sahib, sabahtan akşama kadar mahallede boynunda stetoskopuyla, bazen o sokakta, bazen öbüründe görülüyordu. Doktor Sahib Rupnagar’ın Mesih’iydi. İnsanlar, Delhi’nin büyük hastanelerinde bile ona denk bir doktorun olmadığını söylüyordu. Fakat artık Mesih’in gücü azalıyor, ölümün gücü artıyordu. Doktor Sahib’in kendi karısı da çıban dökmüştü ve doktorun gözleri önünde vermişti son nefesini.

“Doktorun karısı bile öldü.”

“Evet öldü.”

Bhagat-ji’nin terasında oturanlar bundan fazlasını söyleyemiyordu. Chiranji Mal Vaid’in¹⁷ tecrübesine ve Hekim Bande Ali’nin ilmine duydukları güven, çok önce, ilk şokla birlikte kaybolmuştu. Artık Doktor Joshi’nin Mesihliği de itibarını yitirmişti. Şimdi ölüm kaçılmaz bir gerçeklikti. Ölenler sessiz sedasız ölüyordu. Cenaze törenlerini düzenleyenler bitkin düşmüştü.

Nasıl yorulmuştu o da! Bir cenaze alayı geçip gitmişti

17 Geleneksel Hindu tıbbını, ayurvedayı icra eden doktor.

önünden, o da orada öylece durmuş boş caddeye bakıyordu. Karşılarındaki cadde ne kadar ıssız görünüyordu. Evlerin ve dükkânların çoğu kapalıydı. Vasantilerin evine de kilit asılmıştı. Bazen tek tük birkaç dükkân bir süreliğine kapısını aralıyor sonra, çok geçmeden kapatıyordu. Kilit vurulmuş kapılara, inmiş kepenklere, boş sokaklara bakmaktan yorulmuştu, Şerife daha ısrar etmeden eve giriyordu ve ev de zaten sessizliğe gömülmüştü. Abba Jan hepsinden uzakta, yaşam ve ölümle ilgili sorulardan yalıtılmış, tespih çekiyordu seccadesinde. Bi Amma elinde nakışıyla küçük bir döşegin üzerinde oturmuştu. Ammi ya da Şerife arada bir iki çift laf ediyordu. Gözlerinde dehşet yoktu artık – dehşet de, korku da. Dehşet ve korku diğerlerinin gözlerinden de silinmişti. Herkes vebayı yerleşik, ezeli bir gerçeklik olarak kabullenmişti. Evet, ama Bi Amma bir sabah uyandığında vücudunun tir tir titrediğini fark etti. Bu halde dualar etti ve uzun bir süre secdede kaldı. Secdeden başını kaldırdığında kırışık yüzü yaşlarla ıslanmıştı. Sonra tülbindinin kenarıyla yüzünü örtüp yavaşça ağlamaya başladı. Seccadesinde oturan Abba Jan ona dikkatle baktı. “Bi Amma, sorun nedir?”

“Oğlum, İmam’ın kayığı geldi.” Biraz bekledikten sonra, “Nasıl güçlü bir ışık, sanki gaz lambası yakılmış. Birisi sanki ‘meclisi¹⁸ hazırlayın’ demiş.”

Abba Jan düşündü. Ardından, “Bi Amma! Sen rüyet görmüşsün,” dedi. Rüyet haberi Şerife’nin vasıtasıyla evden eve yayıldı. Şehirde kalan bütün ailelerin kadınları geldi. Meclis oluşturuldu ve bolca gözyaşı döküldü, ağıtlar yakıldı.

“Ai, Bi Amma! Duydun mu? O pis uğursuz hastalık durmuş.”

“A, doğru söyle!”

“Evet Bi Amma, Dr. Joshi öyle diyor.”

18 Şii Müslümanların Hüseyin’in ölümünü ve Kerbelâ’da yaşananları andığı ve yas tuttuğu bir toplantı.

“Allah’a şükürler olsun.” Bi Amma’nın gözleri tekrar yaşlarla doldu. Başını secdeden kaldırdığında kırıncık yüzü hâlâ ıslaktı.

* * *

Tıka basa yüklenmiş kağnılar gittikleri gibi tekrar, aynı şekilde, tıka basa yüklü geri döndü. Kısa aralıklarla yeni at arabaları gıcırdaya gıcırdaya geliyor ve bir diğerkapalı ev açılıyordu; eski, yıpranmış kıyafetler ve battaniyeler evlerden çıkartılıp sokakta üst üste yığılmış ve yakılmıştı.

Akşamdı artık. Uzaktan, Vasantilerin evinin avlusundan, küçüklü büyüklü tencere tavaların çingirtıları net bir şekilde duyuluyordu. Mabet çanlarının sesinin arasından tanıdık bir ses geldi: “Hey Vasanti! Akşam oldu, feneri yak.” Vasanti, aynen eskisi gibi çıplak ayaklarıyla kapıya çıktı ve yeni kandile, yeni bir fitil koyup yaktı. Tam içeri girecekti ki, Zakir karşıya geçip ona yaklaştı: “Vasanti!”

Vasanti döndü, onu görünce gülümsedi.

“Döndün demek?”

“Elbette.”

Biraz daha yaklaştı Zakir. Çıplak kollarına hafifçe dokundu ve alçak, sevecen bir sesle, “Hadi gel oynayalım,” dedi.

Vasanti tereddüt etti. Sonra aniden parladı: “Git başımdan Müslüman veledi!” – ve hemen eve girdi.

Vasanti ona böyle çıkışınca mutluluktan sarhoş evine döndü, uzun bir süre onu parmak uçlarına kadar eriten bir sıcaklık hissetti içinde.

Terk edilen evler yeniden dolmuştu, Küçük Çarşı yine eskisi gibi hareketliydi. Hâlâ tek tük boş dükkânlar vardı ve sağda solda gördüğü bazı simalar eksikti. Panadit Hardayal evinin terasında, Misra-ji dükkânındaki minderde yoktu. Peki her akşam Chiranji’nin terasına gidip harmonyunu çalan Jagdish neredeydi? Pandit Hardayal’ın oğlu So-

han'ın haftalarca tıraşlı kalan başı yasta olduğunu ilan ediyordu. Fakat onun da saçları yavaş yavaş çıkmaya ve Küçük Çarşı'daki dükkânlar da yeniden dolmaya başladı. Sonunda her yer, sanki hiç eksik yokmuşçasına doldu ve hiçbir şey olmamış gibi canlandı. Chiranji'nin terasında tekrar bir kalabalık toplanmaya başladı. Harmonyum gece yarısına kadar durmadan çaldı ve şarkı sesleri uzaklardan bile duyuldu:

Leyla gece boyunca uzanır

Saklı bir acıya sarılır

Keder de sevgili midir?

Herkes ona teslim olmuş!

“Chiranji, gerçekten de şanslı bir piçsin sen!”

“Neden?”

“Direkler tam senin terasın yanına istiflenmiş. Artık elektrik ışığında çalarsın harmonyumunu, piç herif.”

Yüzyıllardır orada duran üzerleri tozla örtülmüş direkler birden dikildi. İnsanlar yürürken durdu, başlarını kaldırıp bu yüksek direklere baktı ve yakında gelecek olan yeni ışığı heyecanla hayal etmeye çalıştı.

“Elektrik ışıklarının çok parlak olduğunu söylüyorlar.”

“Gece, gündüze dönmüş gibi oluyormuş.”

“Vay be, bu İngilizler müthiş!”

Fakat ekip direkleri diktikten sonra tekrar ortadan kayboldu. Günler geçti, aylar geçti, zaman geçmeye devam etti. Toza bulanmış direkler tekrar manzaranın bir parçası oldu. Sanki dikilmiş değil de topraktan bitmiş gibi görünüyorlardı. Bazen bir güvercin ya da ağaçkakan uçuşun ortasında bir an için direklerden birine konduğunda –belki demir yüzeyinden rahatsız olduğu için– fazla durmadan uçup giderdi. Bir çaylak gelip konduğunda ise uzun süre kalırdı orada. Fakat çaylaklar çatı kenarlarına konmayı tercih ediyordu. Hangi çaylak köyün girişindeki duvarın kenarına konsa

yüzyıllarca kalırdı orada. Sanki dünya yok olsa da o kuş yine oradan kalkmazdı. Duvarın o kenarı geçen zamanla birlikte yıpranmıştı – ve çaylakların pisliklerinin de epey bir katkısı olmuştu bunda. Fakat Büyük Konağın burçlu duvarları daha yıpranamadan çökmüştü. Maymunlar yüzünden olmuştu bu. Nasıl ki çaylaklar her duvar kenarına konmuyorsa maymunlar da her çatıdan hoşlanmıyordu. Şehrin bazı duvarları çaylaklara uyuyordu, bazı çatıları maymunların hoşuna gidiyordu.

Maymunların ilginç bir yaşam tarzı vardı. Geldiklerinde arkaları kesilmiyordu. Gittiklerinde, ortadan öyle bir kayboluyorlardı ki –çatılar şöyle dursun– Kerbela yakınındaki demirhindi ağaçlarında bile izlerine rastlanmıyordu. Çatılar boş, duvarlar ıssız kalıyordu. Sadece, en yüksek binaların harap korkuluk duvarları bu çatıların bir zaman maymunların menzilinde olduğunu gösteriyordu. Peki o akşam ne olmuştu? Sokaktan geçerken biri başının üstünden karşı duvara atlamış gibi geldi. Kafasını kaldırıp baktığında ne görsün, maymunlar sürü halinde bir duvardan öbürüne geçiyor. “Ah, Maymunlarmış!” diye bağırdı ve kalbinin eski ritmine kavuşması biraz zaman aldı. Ertesi sabah uyandığında evin içinde ve dışında arbede çıkmış olduğunu gördü. Avluda bırakılan her şey ya kırılıp dökülmüş ya da tamamen ortadan kaybolmuştu. Maymunlardan biri Ammi’nin tülben-dini kapıp çatının korkuluğuna oturmuş, dişlerinin arasından lime lime ediyordu.

Maymunların hangi şehirlerden, hangi ormanlardan geldiğini kestirmek mümkün değildi. Bir sürü, sonra diğeri, sürüler halinde gelirlerdi. Bir çatıdan diğerine, ondan öbürüne. Seri hareketlerle sıçrayarak avlulara iner, eşyaları kaşla göz arasında kapıp giderlerdi. Yağ satıcısı Nanua, herkesten para toplayıp bir topak ham esmer şeker ve tahıl satın aldı. Her hafta kurulan pazar yerine gitti; orada, yağmurlu mev-

sim haricinde bütün sene boş duran küçük havuza tahılı serpip ortasına şeker topağını yerleştirdi ve yanına küçük sopalar koydu. Maymunlar atlayıp zıplayarak geldi, ağızlarını tıka basa doldurarak tahılı bir çırpıda bitirip şeker topağının üzerine atıldılar. Yüz maymuna bir topak şeker. İsyan başladı. Sopalar hazırdu zaten; gördükleri anda hepsi birer tane kaptı. Hangisi topağı elini atsa kafasına bir sopa indi.

Maymunlar günlerce, haftalarca süren bir isyan başlattılar. Geceleri pusu kurdular, etrafı talan edip yağmaladılar, en sonunda aralarında iç savaş çıktı; ve ondan sonra da gittiler. Çatılar tekrar sessizleşti, korkuluklar bir kez daha boş kaldı. Fakat elektrik geldiğinde maymunlar şehirdeydi, çatılarda ve korkuluklarda görülebiliyorlardı. Sert mevsim koşullarına dayanıklı elektrik direkleri manzaranın bir parçası olmuşken şimdi tekrar ilgi odağı haline gelmişti. Direkleri diken ekip omuzlarında taşıdıkları uzun merdivenlerle etrafta görünmeye başladı. Direklerin üstüne çapraz demir çubuklar iliştiler ve bunların üzerine de beyaz seramik yalıtıcılar takıldı. Teller bir direktten diğerine, diğerinden öbürüne, sonra sokak sokak gerilerek yavaş yavaş bütün direkleri birbirine bağladı.

Şehrin atmosferinde bir yenilik hissediliyordu, kuşlara da tünayebilecekleri yeni yerler açılmıştı. Rupnagar'ın kuşları artık duvarlara ve ağaç dallarına mahkûm değildi. Kargalar duvarlarda oturup gılgılamaktan bıktığında uçup gider, tellerden birinde sallanırdı. Alakargalar, bülbüller, ebabil kuşları uçarken dinlenmek için tellere konardı.

Maymunlardan biri kuşların izinden giderek Küçük Çarşı'nın duvarından sıçrayıp tellere asıldı. Hemen sonra da pat diye düşüp yere yapıştı. Bir köşeden Bhagat-ji, diğer köşeden Lala Mitthan Lal, dükkânlarından fırlayıp koştu. Ölen maymuna hayret ve dehşet içinde baktılar. "Hey, biri su getirsin," diye bağırdılar. Chandi koşup kuyuya gitti, kovayı

doldurup suyu getirdi ve bütün kovayı maymunun üzerine döktü, fakat maymunun gözleri çoktan kapanmış, vücudu gevşemişti.

Maymunlar dört bir taraftan akın etti, etraftaki korkuluklara doluştular: Arkadaşlarının sokağın ortasında yatan cansız bedenine gözlerini ayırmadan bakıyor ve tepiniyorlardı. Sonra sokaklardan, civar mahallelerden insanlar koşup geldi, ölü maymuna hayretle baktı.

“Hangi tele asılmıştı?”

“Şuna.” Chandi en yüksekteki teli işaret etti.

“O halde elektrik geldi?”

“Evet geldi. Tele dokunan dokunduğu anda ölür.”

Sonraki gün yine maymunlardan biri tellere atladı ve pat diye yere düşüp kaldı. Sonra Bhagat-ji ve Lala Mitthan Lal yine koşup ne olduğuna baktılar ve Chandi yine bir kova suyla geldi ama maymunun bedeni gözlerinin önünde soğudu.

Maymunlar arasında yine bir kıyamet koptu. Atlayıp sıçrayarak uzaktaki çatılardan geldiler. Gözlerini yolun ortasında yatan ölü maymuna vahşice dikip avazları çıktığı kadar bağırıldılar.

Bozguna uğramış maymunlar, bitkin bir halde, yavaş yavaş sustu. Birçoğu geri dönmeye başlamıştı ki uzaktan iri, güçlü kuvvetli bir maymun koşarak Pandit Hardayal'ın çatısına geldi. Yüzü öfkeden kıpkırmızı olmuş, kürkündeki tüyler ok gibi dikilmişti. Direğe atladı ve öyle kuvvetle salladı ki direk, yarısı yerinden sökülmüş bir ağaç gibi sarsıldı. Sonra yukarı tırmanıp bütün gücüyle tellere saldırdı. Tellerin üstüne çıkmasıyla düşmesi bir oldu. Bir an için asılı kaldı orada ve sonra yarı ölü halde yere serildi. Bhagat-ji, Lala Mitthan Lal ve Chandi, yine vazifelerini yaptılar. Suyu döktüklerinde maymun gözlerini açtı, ona yardım etmek isteyenlere çaresizce baktı ve son kez kapadı.

Maymunlar çatılardan sıçraya sıçraya geldi. Hepsi sokağa inmek istiyordu sanki, fakat sadece acı acı bağışarak korkuluklarda dolanıp durdular. Sonra bir anda dehşete kapılmış gibi sessizleştiler. Sonra duvarlar boşalmaya başladı.

Hava kararmaya başlamıştı. İri yarı maymun hâlâ sokağın ortasında yatıyordu. Etraftaki korkuluklarda tek bir maymun bile yoktu. Rupnagar, elektrik devrine üç maymununu kurban ederek girdi ve maymunlar öyle bir ortadan kayboldu ki haftalarca bir tanesine bile herhangi bir duvarda, çatıda ya da ağaçta rastlanmadı. Hatta maymunların her gün, her mevsim daldan dala atlayıp zıpladığı Kara Tapınak'ın yanındaki koca hintinciri ağacı bile sessizdi.

* * *

Rupnagar'ın vahşi, ıssız ormanı Kara Tapınak'tan başlardı. Tapınağın duvarları ve kubbesi o kadar küflenmiş ve zamanla öyle kararınmıştı ki bütün tapınak simsiyah görünüyordu. İçi ve dışı bomboştu, sanki yüzyıllardır hiçbir kabuklu hayvan oraya uğramamış, hiçbir rahip içeri adımını atmamıştı. Hintinciri ağacı tapınağın boyundaydı, dallarında hep maymunlar sallanırdı. Yalnızca bazı günler, halat gibi kuyruğuyla iri, kara yüzlü bir langurun geldiğini gördüklerinde bir anda hepsi ortadan kaybolurdu. Kara Tapınak'ın ilerisinde, Muharrem ayının onuncu günü haricinde bütün sene, sanki gerçek Kerbela orasıymış gibi ıssız kalan Kerbela vardı. Biraz ileride küçük bir tepe, onun üzerinde de eski bir yapıdan artakalan ve Kale diye anılan küçük bir kule vardı. Biraz daha ilerde, ortasında devasa banyan ağacıyla geniş çorak bir arazi ve ıpıssız Ravan¹⁹ ormanı uzanıyordu. Yazın ikinci vakti Bundu ve Habip'le şehirden çıkıp buraya gelir, gezerlerdi. Kara Tapınak'ın ötesine geçtiklerinde Zakir kendini yeni bir kıtaya – her an her türden mahlukla karşılaşa-

19 Ramchandrar-jı tarafından öldürülen yüz başlı kötücül kral.

bileceği büyük bir ormana gelmiş gibi hissederci. Kalbi küt küt atmaya başladı.

Kara Tapınak maymunlarının cümbüşüyle cınlayan hintinciri ağacının yanından geçerken bir an durdu: “Yar—” başka bir şey diyemedi.

“Ne oldu?” diye sordu Habip ilgisizce.

“Biri var,” dedi, sesi korkuyla çıkmıştı.

“Biri! Nerede?” Habip’le Bundu da korktu.

“Orada.” Kale’yi gösterdi, tek başına yürüyen bir adam vardı.

O ıssız ormanda bir insan! Neden? Nasıl? Bir insan mı ki o, yoksa – fakat oradaki bir insan da olsa ödləri kopmuştu. Koşup hızla uzaklaştılar.

Bundu da onların evinde kalıyordu, Şerife teyzenin oğluydu. Zakir’le Habip arkadaştı. Onlarla ne çok gezer, serserilik ederdi! Fakat Sabire geldikten sonra bu durumu yavaş yavaş değışti.

Sabire. Önceden yalnızca Khalah Jan’ın²⁰ Gwalior’dan gelen mektuplarında ismini duymuştu: “Tahire ve Sabire iyiler. Hepimiz en içten selamlarımızı yolluyoruz.” Khalah Jan’ın kocası, Bi Amma’nın da yeğeniydi aynı zamanda, Gwalior’da iş bulduğundan beri orada yaşıyorlardı. Fakat bir gün bir telgraf geldi: kocası vefat etmişti. Ammi tam ekmek yaparken tavayı ters çevirip ayağa kalktı.²¹ Bi Amma feryat edip ağladı.

Hemen birkaç gün sonra, yolcu ve bavullarla dolu, her yanına örtüler asılmış bir at arabası gelip kapının önünde durdu. Abba Jan elinde uzun, geniş bir şalla dışarı çıktı. Zakir’e tutması için bir ucunu uzattı, diğer ucunu da kendi tuttu. Böylece geçecekleri yolun bir tarafını perdeledi, diğer taraftan da gelen kimse yoktu. Sonra at arabasının perdesi aralan-

20 Zakir’in teyzesi, Sabire ve Tahire’nin annesi.

21 Adet gereği yas evinde yemek pişmez.

dı. Khalah Jan aşağı indi. Onunla birlikte iki kızı, Tahire ve Sabbo diye çağırdığı Sabire de indi. Sabire tam onun yaşlarında görünüyordu.

İlk başta ona mesafeli davrandı Sabire. Zakir de bir tür çekingenlikle uzak durdu ondan ama göz ucuyla şöyle bir baktı. Sonra, biraz tereddüt ederek, yaklaştı. “Hadi Sabbo, gel oynayalım.”

* * *

“Zakir, oğlum,” dedi Abba Jan girerken, “Görünüşe bakılırsa bu insanlar bizi yine uyutmayacak bu gece.”

“A?” Paldır küldür çıktı ormandan.

“Oğlum bu insanlar gösteri mi düzenliyor eşkıyalık mı yapıyor?”

“Abba Jan, siyasi hareketler böyledir. İnsanlar hararetle-nir, sonra da kontrollerini kaybeder.”

“Ne dedin sen – hareket mi? Bu bir hareket mi? Oğlum, hiç hareket görmedik sanki biz? Bunlardan hangisi Hilafet hareketinden büyük olabilir? O Mevlana Muhammed Ali²² – Ah Allah’ım, Ah Allah’ım! Konuştuğu zaman sanki kıvılcımlar yağardı. Ama tek bir kelimesi bile terbiye seviyesinin altına düşmezdi. Tabii, o Mevlana Muhammed Ali’ydi; fakat bu seviyenin altına düşen tek bir gönüllü asker de görmedim. ‘İngilizlere Ölüm,’ derlerdi ve tek kelime daha etmezlerdi.” Abba Jan sustu, sonra sanki hatıralarının arasında kaybolmuş gibi mırıldanmaya başladı, “O muhterem zat tek bir kusur işledi: türbe ve mezarlar konusunda İbn Suud’u destekledi. Yüce Allah onun bu günahını affetsin, me-

22 Mevlana Muhammed Ali (1878-1931): Halifeliği tekrar eski gücüne kavuşturacak uluslararası Müslüman birliğini kuvvetlendirmeyi amaçlayan Hilafet Hareketi’nin (1919-1924) en önemli liderlerinden biri. Mevlana Muhammed Ali bir noktada, Arabistan’lı İbn Suud’un, Peygamber’in yoldaşlarından bazılarının türbe ve mezarlarının popüler İslâm’da fazla önem teşkil etmeye başlaması nedeniyle yıkılmasını tasarladığı köktenci planını desteklemiştir.

zarı ışıklar içinde olsun. Sonradan kendi de bu desteği için çok pişman olmuştu.”

Zakir içinden gülümsedi: Abba Jan iyi biri! Şu an bile hâlâ Hilafet hareketini düşünüyor.

“Sen ne yapıyorsun peki?”

“Sabahki dersimi hazırlarım diye düşünmüştüm, ama—”

“Bu gürültüde bir iş yapılabilir sanki!” diye araya girdi Abba Jan.

“Evet, çok gürültü var, ama belki bu akşam gösteri çabuk biter. Dün dışardan gelen liderler yüzünden sarktı.”

“Oğlum, bu öyle çabuk biteceğe benzemiyor.” Bir an durdu, sonra, “Benim zamanımda da gösteriler yapıldı. Ama gürültü patırtı olacaksa, gösteriden önce olurdu. Sonra bir sözcü sahneye çıkar ve insanlar da hemen saygıyla yerlerine geçerdi. Ne edepli bir dönemdi o!”

Zakir tekrar gülümsedi: Abba Jan hâlâ Hilafet Hareketi devrinden dönememiş. Fakat zihninde bu düşünce şekillenirken kendisi de Abba Jan’ın peşinden geçmişe sürüklendi sanki. Ne edepli bir dönemdi o. Birisi yüksek sesle konuştuğunda Abba Jan hemen azarlardı onu: “Evladım, sağır değilim.” Bazen Tahire tiz tiz konuştuğunda, Bi Amma araya girer: “Kızım, kırık kamaş mı var boğazında?” derdi. Tahire ve kız arkadaşları yağmurlu mevsimin neşeli halet-i ruhiyesi içinde uzun salıncaklarda yükseklerle doğru sallanıp kaha attığında, Bi Amma hemen durdururdu onları: “Kızım, ne bu gürültü, tabak çanak mı kırılıyor?” Yağmurlu mevsim, salıncaklar, şarkılar, neem ağacının olgunlaşmış meyveleri—

“Neyse, ben gidiyorum, belli ki uyuyamayacağım.” Abba Jan bunları söyleyerek döndü. “Sen de artık biraz dinlen.”

Bu sözler Zakir’in bir kulağından girip öbüründen çıktı. Uzaktan bir ses onu kendine doğru çağırıyordu.

* * *

*Neem meyvesi olgunlaşmış, ne zaman başlayacak yağmurlar?
Eksik olmasın canım kardeşim, tahtirevan yollayacak bana!*

Tahire arkadaşlarıyla salıncakta uzun uzun sallanırken nasıl da eğleniyordu ve Sabire onları nasıl dalgın dalgın izliyordu! Tam o sırada mutfaktan Khalah Jan'ın sesi geldi, "Tahire!"

"Efendim anne."

"Kızım, daha ne kadar sallanacaksın? Gel de biraz kızartma yap. Birkaç lokma kızart."

Tahire içeri girdikten sonra Sabbo'nun yanına gitti: "Sabbo, hadi gel sallanalım."

Salıncakta ona epeyce yakın otururken içinde bir sevecenliğin yükselip tüm benliğine yayıldığını hissetti. Sallanmaya devam etmek istiyordu ama Sabire'nin ruh hali hiç uzun süre dengede kalmazdı. "Seninle sallanmayacağım," deyip aniden atladı salıncaktan.

"Neden ki?" Şaşırmıştı.

"Sallanmayacağım işte, o kadar."

Ayakta kalakaldı öylece, şaşkın ve mutsuz. Sonra son derece yavaş bir şekilde yanına yaklaştı.

"Sabbo."

"Seninle konuşmuyorum ben."

Sabire'yi yatıştırmanın mümkün olmadığını anlayınca üzülerek ayrıldı oradan. Amaçsızca merdivenlere doğru yöneldi. Yukarı, açık çatıya çıktı. Çatı pişmemiş kilden yapılmıştı; yağmurlu mevsim uzun süre önce bittiği için, toprak sertleşmişti. Cebinden kalemlerinin ucunu açmak için hep yanında taşıdığı kırık çakısını çıkardı. Sertleşmiş toprağı çakının ucuyla, şekerleme keser gibi, dilimlemeye başladı. Biraz sonra Sabire de çıktı yanına. Büyük bir dikkatle şekerlemeleri kesişini izledi. Fakat o şu an tamamen önündeki işle meşguldü. Sabire'ye aldırmadı. Şekerleri kesmek-

ten hevesini aldığında, kendine yeni bir iş icat etti. Toprağın en kuru olduğu yeri kazmaya başladı. Küçük bir çukur açıp bir ayağını içine yerleştirdi ve çevresindeki ıslak toprağı tekrar yukarı itip sıkıştırdı. Sonra ayağını yavaşça çekti. Çamurdan mağaraya benzeyen bir şey oluştu orada. Sabire büyük bir dikkatle izliyordu. Sonra “Nedir o?” diye sordu.

“Mezar,” diye cevapladı, kaçamak bir şekilde, Sabire’ye bakmadan.

“Bu mezar mı?” diye sordu Sabire şaşırarak.

“Evet.”

Sabire mezara şaşkın şaşkın baktı. Sonra sesinde bir tür sıcaklıkla “Zakir, bana da bir mezar yap,” dedi.

“Kendin yap,” diye cevap verdi Zakir kısa keserek.

Sabire ondan ümidini kesip kendi mezarını kazmaya koyuldu. Epeyce bir toprak kazıp çıkardı. Kazdığı yere çıplak ayağını yerleştirdi. Sonra ıslak toprakla içini doldurup yukarı doğru sıkıştırdı. Sonra yavaşça çekti ayağını. Çektiği anda çamurdan çatı içeri çöktü. Bu fiyaskoya kâhkahalarla güldü Zakir. Fakat o yılmadı. İkinci kez denedi ve yine başaramadı. Üçüncü kez bir daha denedi, bu sefer ayağını o kadar dikkatli çıkardı ki bir çamur tanesi bile düşmedi. Sabire bunun üzerine bir havalara girdi, Zakir’in mezarına baktı, sonra kendininkine baktı.

“Benim mezarım daha iyi.”

“Tabii, pek güzel,” dedi Zakir, yüzünü buruşturarak.

“Ayağını koy da gör.”

Zakir bu teklif karşısında duraksadı. Biraz düşündü. Sonra, son derece yavaş bir şekilde ayağını öne uzatıp Sabire’nin mezarına doğru kaydırды. Sonra Sabbo’nun haklı olduğuna bütün kalbiyle ikna oldu. Ve bir süre ayağını o yumuşak, ılık mezarda tuttu.

Ondan sonra Zakir’in huysuzluğu geçti, ona karşı tutu-

mu tekrar sıcaklaştı. Sabire mezarını yeniden yaparken mezar çöktüğünde Zakir elleriyle onun beyaz ayağını temizledi. Sonra cebinden bir deniz kabuğu çıkardı.

“Sabbo, deniz kabuğu ister misin?”

“Evet, isterim,” hevesle baktı deniz kabuğuna.

Deniz kabuğunu ondan alırken karşılığında bir teklifte bulundu: “Hadi gel salıncakta sallanalım.”

Çatıdan inerlerken Tahire ve arkadaşının şarkı söylediğini duyular:

Anne, meyveler sulu, Anne, yemeyeceğim onları, Anne.

Anne, su derin, Anne, yüzmeyeceğim, Anne.

Anne, sarı-yeşil elbise hazır, Anne, giymeyeceğim onu, Anne.

Anne, kocam bir tahtırevan getirmiş, Anne, gitmeyeceğim,

Anne.

Geri dönüp tekrar çatıya çıkıp oturdular. Şimdi ne yap-sak? Zakir’in yeni bir fikri vardı: “Sabbo!”

“Efendim?”

“Hadi gel, gelin ve damatçılık oynayalım.”

“Gelin ve damatçılık?” dedi şaşırarak.

“Evet, ben damat olayım sen de gelin.”

“Biri görebilir.” Tedirgin olmuştu Sabire.

Tam o sırada gökyüzü bulutların arasında gürledi, ikisi de korktu ve hemen ardından yağmur öyle şiddetli bastırdı ki çatıdan merdivene yetişene kadar sıırıslıklam oldular.

* * *

Yağmur mevsimi nasıl şiddetli başlamıştı! İçeride, dışarıda her yerde bir koşuşturma; ama sabit bir hızda yağmaya devam ettiğinde de etraf yavaş yavaş bir tür kederle doluyor, sesler giderek azalıyordu. Akşam çöktüğünde ormanın derinliklerinden bir tavuskuşunun rastgele bağırışı gelirdi ve o yağmurlu, kasvetli akşama daha bir efkâr katardı. Son-

ra gece olunca yağmurla sırlıklam olmuş karanlık derinleşip koyulaşırdı. Gece biri uyandığında yağmur ezelden beri yağıyormuş ve ebediyete kadar yağacakmış gibi hissedirdi. Fakat o gece seslerle çınılıyordu etraf.

*Bak Krishan²³ gelmedi, bulutlar sardı etrafı
Gece karanlık ve uğursuz, yağmur nasıl zalim yağıyor,
Gözüme uyku girmez, bulutlar sardı etrafı
Bulut-karası Krishan henüz gelmedi, bulutlar sardı etrafı.*

“Ah, bu Hintli kadınlar bu gece bir gıdım uyutmayacak bizi! Üstüne bir de yağmur devam ediyor.”

“Bi Amma, bu Janamashtami²⁴ yağmuru!” diye açıkladı Şerife Teyze: “Krishan-ji’nin bezleri yıkanıyor.”

“Eh, Krishan-ji’nin bezleri şimdiye epeyce bir yıkanmıştır! Su bastı etrafı.” Bi Amma dönüp tekrar uyumaya çalıştı. Tam o sırada Vasantilerin verandasında davul çalmaya başladı:

*Ah Rama su çekmek için Yamuna’ya²⁵ gittim,
Yolda Nand Lal’la karşılaştım,
Ai, görümcem ağlar–*

Ve uzakta bir yerden bir ses geliyordu,

*Gece güzel sevgilim, kalacak mısın gidecek misin?
Yatağımız yaylı sevgilim, kalacak mısın gidecek misin?*

Sanki mevsimin tüm yağmuru Janamashtami gecesini yağmaya karar vermişti. Sabah uyandığında ne yağmur vardı ne

23 Mavi siyah renkte Hindu çocuk-tanrı, Mathura bölgesinde yer alan Brindaban’da köylüler tarafından büyütülmüştür. Çok güzel bir bebek ve çocuktur. Büyüdüğünde köyün kızlarıyla yağmur mevsiminde (Güney Asya’da her zaman romantik bir dönem olarak kabul edilir) ormanda dans edip flüt çalar, onları baştan çıkarır. Kısa bir süre sonra da Brindaban’ı terk eder; bu nedenle güvenilir sevgili arketipidir.

24 Krishan’ın doğumundan sonraki sekizinci günü kutlayan bir Hindu bayramı.

25 Ganj nehrinin en büyük kolu.

bulut. Etraftaki her şey yeni yıkanmış gibi parlıyordu. Gök-yüzü, ağaçlar, elektrik direkleri, duvarlar, çatılar.

“Zakir! Gel hadi, gidip yağmur böceklerini yakalayalım.”

Bundu bu teklifle geldiğinde hemen evden çıkıp Kara Ta-pınak'ın ilerisine, Kербela'ya, yağmur böceği aramaya git-tiler. O zamanlar gökyüzü ve toprak ne kadar yumuşak ve parlaktı ve çimenlerin üstüne dağılmış ne çok yağmur böce-ği olurdu, yumuşacık kadife parçaları gibi ağır ağır ilerlerler-di. Onlara dokunmak ne büyük keyifti! O günlerde yumu-şak şeylere dokunmak için büyük bir istek duyuyordu ama o dokunduğu anda yağmur böcekleri bacaklarını içeri çe-ker ve ölmüş gibi hareketsiz dururdu. Neden yumuşak şey-lere dokunduğumuzda hemen kendilerini geri çekerler? Şa-şırdı buna.

“Sabbo! Şuna bak.”

“Aman Allah'ım, bir sürü yağmur böceği!” Hayranlık ve sevinçle dolmuştu içi. Sonra ona çok sıcak davranmıştı. Bir anda ne kadar yakın oluyordu ve bir an sonra ne kadar uzak.

“Sabbo! Gel oynayalım.”

“Ben oynamayacağım.”

“Bende midye kabukları var.”

“Bana ne?”

“Şuna bak, fırıldak bu.”

“Hıh,” deyip kafasını başka tarafa çevirdi.

Uzunca bir süre kendi kendine fırıldak döndürmeye de-vam etti Zakir. Sonra topacını çıkarıp onunla oynamaya baş-ladı. Ne büyük keyif verirdi ona topacı çevirmek!

Leyla'nın adetiymiş derler...

Topacı çevirirken irkilip durdu bir an: “Mecnun gelmiş.” Topacı unutup ok gibi kapıya fırladı. Eşikte dururken Sabi-re'nin de orada durduğunu fark etti. “Zakir! Mecnun bu!”

“Kim olacak? Tabii ki Mecnun!”

Yakası yırtılıp açılmış, saçları darmadağınık, bir elinde dilenirken kullandığı tas, diğerinde bir tuğla, ayaklarında yürüdükçe şangırdayan zincirlerle – Mecnun. Durup orada dikildi:

*Leyla'nın adetiymiş derler
Gelen her dilenciye sadaka vermek.
Bir gün Mecnun da dilenci tasıyla geldi
Ve "Allah aşkına bana bir şey verin" diye seslendi
Leyla çıkıp hepsine bir şey verdi,
Mecnun'un elinden tasını aldı.*

Şarkısını bitirirken tuğlayı kaldırıp alnına öyle sert vurdu ki yüzü kan içinde kaldı, pat diye yere düştü ve hareket-siz yattı.

"Zakir Mecnun öldü mü?" Tir tir titriyordu.

"Hayır ölmedi."

"Hayır öldü." Yaşla doldu gözleri.

"Ah akılsız kız, numara yapıyor sadece."

"Hayır, Mecnun öldü." Sabire ağlamaya devam etti.

Mecnun birden ayağa kalktı. Sabire hayret içinde baktı ona. İzleyenlerin birkaç bozukluk attığı tasını aldı ve uzaklaştı.

"Sabbo! Sen hiç Leyla ile Mecnun'u izledin mi?"

"Hayır, nasıl bir şey?"

"Master Rupî Mecnun'u oynuyor, İlâhî Jan da Leyla'yı."

"Sonra ne oluyor?"

"Sonra Master Rupî İlâhî Jan'a aşık oluyor."

Birbirlerine bakarken bir anda utandılar. Sabire hemen kaşlarını çattı: "Git başımdan utanmaz mahluk yoksa şimdi Bi Amma'ya söyleyeceğim seni!"

"Yanlı ş bir şey mi söyledim?" Telaşlandı Zakir.

Ama böyle bir şeyi Bi Amma'ya nasıl söyleyebilirdi ki? Basbayağı kızmıştı, Zakir'e mesafeli davranmaya başladı. Zakir de bir tuhaf hissetti kendini. Onunla göz göze gelmekten çekindi.

“*Kau bas, kau bas.*” Birden kulak kesildi; uzak ya da yakın, herhangi bir yerden gelen bir sesin üzerinde tuhaf bir etkisi olurdu. Duyduğunu anlasa da anlamasa da sese doğru çekilirdi. “*Kau bas*” – bu kelimelerin ne anlama geldiğini hiçbir zaman anlayamamıştı. Yalnızca Vasanti’nin babası, Lala Chunni Mal çatıya çıkıp böyle seslendiğinde etraftaki bütün kargaların gelip başının etrafında kanat çırpıtığını biliyordu. Fırlayıp çatıya çıktı. Sabire de arkasından.

Vasantilerin çatısına iki kocaman yaprak serilmişti. Üstünde sütte pişirilmiş pirinç duruyordu. Kargalar bir çırpıda yedi pirinci. Bazen bir çaylak süzülüp iner, yaprak tabağın üstüne atılırdı. Lala Chunni Mal orada durup “*Kau bas, kau bas,*” diye sesleniyordu. Ve başının etrafına karga ve çaylaklardan oluşan bir sürü üşüşmüştü.

“Bunun ne olduğunu biliyor musun?” Sabire’nin şaşkınlığını görünce durumu açıklığa kavuşturmak istedi.

“Ramchandar-ji’nin yaprak tabakları temizleniyor.”

“Ramchandar-ji’nin yaprak tabakları mı?” Şaşkınlığı bir kat daha arttı.

“Tabii, başka ne olacak? Ramchandar-ji akşam yemeğini bitirdikten sonra Kargaların Kralı gelip kalanları yiyerek yaprak tabakları temizler.”

“Devam et bakalım, seni yalancı!”

“Yemin ederim öyle!”

“Bi Amma’ya sorayım mı?” Hemen gidip Zakir’i Bi Amma’ya gammazladı.

“Oğlum!” Bi Amma ona ters ters baktı. “Sen nasıl bizim evde doğdun? Bir Hindu evinde doğmalıydın! Babası, Allah’ın, Peygamber’in adını ağzından düşürmez – oğlunun Hindu hikâyelerinden hoşlandığından haberi yok!”

Fakat Bi Amma’nın eskisi gibi gücü kuvveti yoktu. Önceden olduğu gibi herkesi yönetiyor, herkesi azarlıyordu fakat sesi artık eskisi gibi canlı değildi. Üzüm gibi sönmüştü; san-

ki yavaşça içe doğru çöküyordu; “Yeter; elden ayaktan düşmeden Allah canımı alsın diye dua ediyorum.”

“Ai, Bi Amma, böyle söyleme! Yaşayıp torunlarının düğününü göreceksin daha.”

“Ai, Şerife teyze! O kadar zayıf ve kavruğum ki sırtım belime yapıştı. Ne sanıyorsun – Mahşer günü Allah’ın çantasını taşıyacak kadar yaşayacağımı mı?”

Bi Amma gerçekten de uzun yaşamıştı. Kendi çocukluğunda geceleri nasıl yalnızca tek bir meşalenin, o da Küçük Çarşı’da, yandığını anlatırdı hep. Orası hariç, bütün cadde-ler, sokaklar karanlıktı. Meşalelerin ortadan kalkmasına, cadde ve sokaklarda fenerlerin ortaya çıkmasına tanık olmuştu ve şimdi de onların yerine direkler dikilmişti, cadde-lerde tek tük elektrik ışığı görülebiliyordu.

Elektrik artık camilere de gelmeye başlamıştı fakat Abba Jan buna mâni olmak için elinden geleni yaptı. “Bu bir ‘yenilik,’” dedi ve elinde sopayla caminin girişinde nöbet tuttu. Elektrikçiler geldi, azar işitip geri döndüler. Hekim Bande Ali ve Musayyab Hüseyin onu ikna etmek için epey uğraştı, fakat onlara tek bir cevap verdi: “Bu bir ‘yenilik.’”

Nöbet vazifesinin üçüncü gününde Bi Amma hastalandı; soluk alıp verışı hızlandı ve zayıfladı. Abba Jan nöbetini bırakıp hemen eve döndü; fakat Bi Amma onun dönüşünü bekleyemedi.

Ertesi gün Abba Jan sabah namazı için camiye gittiğinde elektrik tesisatının çoktan kurulduğunu gördü. Bunu görünce doğruca eve döndü ve hayatında ilk defa sabah namazını evde kıldı. O günden sonra camiye adımını atmadı ve ev haricinde bir yerde ibadet etmedi. Bununla birlikte günler boyu, sabah ve akşamları, Bi Amma’nın mezarına gidip orada Kur’an’dan sureler okudu.

Abba Jan Rupnagar’a yayılan “yenilikler”in önünü kesmek için nasıl canla başla çabalamıştı! Muharrem ayında bü-

yük davullar çalmaya başladığında onlara el koyup derilerini söktü. “Şeriata göre davul çalmak yasaktır. Hiçbir mecliste ya da törende çalınmasına izin veremem!”

“Ama şu an Lucknow’da her törende davul çalınıyor.”

“Onlar çalsın. Lucknow halkının şeriati değiştirmeye gücü yetmez!”

O sene gerçekten de hiçbir meclis ya da törende davul çalmadı fakat ertesi sene Abba Jan’ın bunu önlemeye gücü yetmedi. Khirkivala İmambara²⁶ haricinde – çünkü orası Abba Jan’ın ailesinin imambarasıydı ve bu konuda söz hakkı ondaydı, bütün törenlerde davul çaldı. Ve bir de Rupnagar’daki Muharrem törenlerinin en sessizi kabul edilen Hazreti Hür’ün²⁷ anısına yapılan törende davullar çalmadı. Ne küçük, ne büyük, ağıt da yakılmadı – çünkü Abba Jan ağıt yakmanın da şeriata aykırı olduğunu söylemişti. Ağıt yakma konusunda geri adım atmadı, fakat sonuç öbür katı tutumları karşısında yapılanlarla aynı oldu.

Abba Jan’ı Rugnapar’da tutan şeyler azalıyordu. Bi Amma, Allah’ın emriyle hakkın rahmetine kavuşmuştu ve şehre elektrik gelmişti. Abba Jan camiye elektrik gelmesini engelleyememişti, tıpkı Muharrem ayındaki törenlerde davulların çalmasını engelleyemediği gibi. Elektrik karşındaki katı tutumu dönemin “yenilikleri” karşısında aldığı tavrın en sonuncusu oldu. Ondan sonra odasına çekildi. Namazlarını evde kıldı, Muharrem ayının on gününü evinde geçirdi. Sonra bir gün istihare namazı kıldı ve yolculuğun hayırlı olacağını gördü. Alametler ortadaydı; yolculuk için hazırlık yapmaya başladılar.

“Ammi Jan, gidecek miyiz?” Bi Amma öldüğünden beri artık her şeyi Ammi’ye soruyordu.

26 Muharrem ayında yapılan dinî törenlerin ve meclis toplantılarının düzenlendiği binalara verilen isim.

27 Hazreti Hüseyin’e Emeviler tarafından yollanan bir komutan; fakat o Hüseyin’in tarafına geçmiştir ve Kerbela’da ilk şehit olanlardandır.

“Evet oğlum,” dedi Ammi üzüntüyle. Sustu, sonra kendi kendine mırıldanmaya başladı, “Burada yapacak ne kaldı artık? Topraklarımız elimizden alındı. Hâlâ bu köhne, eski ev bizim ama aç kaldığımızda onu mu yiyeceğiz?”

“Ammi! Vyaspur’a²⁸ mı gideceğiz?”

“Evet oğlum, Vyaspur’a gideceğiz. Amcalar ve diğer herkes Vyaspur’da. Bi Amma hiçbir yere kıpırdamak istemezdi, yoksa çoktan gitmiştik biz de.”

“Ammi, Vyaspur çok mu uzak?”

“Evet, uzak sayılır. Buradan kamyonla Bülendşehir’e gideceğiz. Oradan da trene bineceğiz.”

Dışarıda bir at arabası duruyordu. Kamyonu ve treni, hayatında ilk kez bineceği bu bilmediği araçları gözünde canlandırdı. Ammi ne kadar üzgünse o, o kadar mutluydu. Birden içinde yolculuğa çıkma, yeni şehirler görme arzusu uyanmıştı. Bir noktada Sabire ortaya çıktı, biraz uzakta durup katlanan döşekleri, bağlanan sandıkları izledi. Durup bakmaya devam etti, sonra birden başını Khalah Jan’ın eteğine gömüp ağlamaya başladı. Khalah Jan başını okşayıp “Ağlanacak ne var bunda? Yakında dönecekler,” dedi. Bunu söylerken onun da gözleri doldu. Ammi, sandıkları bağlar-ken, “Sabire!” dedi, bir an bekledikten sonra, “Güzel kızım, oraya vardığımda seni de hemen yanıma aldıracağım. Gelip orada yanımda kalacaksın,” dedi. Abba Jan döşegi kıvrırken yalnızca bir kez göz ucuyla baktı ağlayan Sabire’ye ve sonra kendini yaptığı işe verdi.

Zakir durmuş izliyordu. Duyduğu bütün mutluluk uçup gitti. Cesaretini toplayıp yavaşça yaklaştı ona. “Sabbo.”

Sabire ıslak yüzünü ona çevirdi (hıçkıra hıçkıra ağlamaktan yüzü sırlıslıklaştı) bir an baktı, sonra tekrar Kha-

28 Zakir ve ailesinin Rupnagar’dan sonra yerleştiği daha büyük bir başka (hayali) şehir. “Düzenleyen” anlamına gelen “Vyas” *Mahabharata*’nın efsanevi yazarıdır; “pur” ise “şehir” anlamına gelir. Delhi ile Muradâbât arasında bir yerde olduğu düşünülebilir.

lah Jan'ın etekleri arasına saklandı ve öncekinden daha da şiddetli ağlamaya başladı.

* * *

“Zakir, oğlum! Ne oluyor?” Abba Jan tekrar Zakir'in odasına girdi.

“Bir şey yok.” Hırsızlık yaparken yakalanmış gibi çıkmıştı sesi. Gerçekten çalışıyormuş izlenimi yaratmak için hemen bir kitap açıp önüne koydu.

“Bir şey olmuş. Çok gürültü var ve sanırım birinin ateş ettiğini duydum. Öyle bir ses geldi.”

Zakir kalkıp pencereyi açtı, gösteri alanına baktı. Birkaç kişi ayakta slogan atıyordu. Gönüllü askerlere benzeyen birkaç delikanlı ayaktaki birkaç kişiyi oturtmaya ve başka birkaç kişiyi de alandan çıkarmaya çalışıyordu. Kalabalık iki gruba ayrılmaya başlamıştı. Sonra şiddetli bir patlama sesi duyuldu. Bezgince kapattı pencereyi; dönüp Abba Jan'a “Silah değil, kestane fişeği atıyorlar,” diye bilgi verdi.

“Neden? Neyi kutluyorlar?”

“Sırf gösteride karışıklık çıksın diye yapıyorlar.”

“İnsanlara ne oldu böyle?”

“Abba Jan endişelenme. Gösterilerde artık olağan bir şey bu. Git biraz uyu.”

“Oğlum biliyorsun bir kez uyukum kaçtı mı bir daha kolay kolay gelmiyor.” Bir an sustu, sonra kendi kendine “İnsanlara ne oldu böyle?” diye söylenerek çıktı odadan.

Zakir tekrar kalkıp pencereyi araladı, şöyle bir dışarı baktı. Ayaktaki insanlar oturmuştu ama hâlâ yoğun bir gürültü vardı. Pencereyi kapattı, ışığı söndürdü ve gidip yatağa uzandı.

“İnsanlara ne oldu böyle?” Abba Jan'ın sorusu yankılandı zihninde. Gerçekten de insanlara *ne olduğunu* içtenlikle anlamaya çalıştı. Evlerde, iş yerlerinde, restoranlarda, sokak-

larda ve çarşıda – her yerde aynıydı durum. Tartışmalar ilk başta ideolojik, sonra kişisel, sonra aşagıl原因ıcı, sonra küfür-lü olmaya başlamıştı ve en sonunda da yumruklaşmalar baş-ladı. Yoldan geçenler durup şaşkınlıkla, korkuyla bakıyordu bu kavgacı kalabalığa ve birbirlerine, “Ne oluyor? Ne ola-cak?” diye soruyorlardı. Gerçekten de bir şey olmak üzerey-miş gibi herkesin gözünde aynı dehşet. Sonra bunu unutup sanki olanlar hiç olmamış gibi kendi yollarına gidiyorlardı. Hiçbir şey olmamış gibi, hiçbir şey olmayacak gibi. Aşırı bir endişe, aşırı bir kayıtsızlık! Birden, bir söylenti yayılıyor bir kasırğa gibi kavuruyordu ortalığı. İnsanların yüzünden kor-ku ve panik dalgası geçiyordu. Sonra yine aynı tedirgin soru, “Ne olacak?” Ardından kendi yollarına gidip unutuyorlardı. Hiçbir şey olmamış gibi, hiçbir şey olmayacak gibi. Peki ger-çekten de bir şey olacak mıydı? Ne olacaktı? Önünü göre-mediği zamanlarda geçmişe dönüyordu. Anıların sık orma-nında yine aynı uzun yolculuk. Ben Rupnagar’dayken – ha-yatımın o uzak, masalsı döneminde. Ve Vyaspur’a geldiğim-de – Vyaspur–

* * *

“Orada ölü mü yakıyorlar?”

“Evet, orası ölülerin yakıldığı yer. Ve bak, oradaki o ceset var ya, hâlâ yaşıyor!”

“Devam et bakalım aptal kız, yalancısın sen!”

“Rama’nın üstüne yemin ederim ki! Canlı o. Dirilip aya-ğa kalktı. Ah Rama! Ah Anne, korkudan ölüyordum nere-deyse!”

“Peki, sonra ne oldu?”

“Sonra yere yattı, ben de koşup kaçtım!”

“Yalancı.”

Phullo’nun söylediği bu şeylere hemen inanmıyordu. Ço-cuk değildi ki artık! Bi Amma’nın ölümünden ve Rupna-

gar'dan ayrılmalarından sonra sanki bir anda büyümüşü, çocukluğu ardında, Rupnagar'da kalmıştı. O kadar çok şeyi ardında, Rupnagar'da bırakmıştı ki! Toprak yollardaki kimbilir nereye çıkan izler, artık ağaçların arasında kaybolmuştu sanki. Yalpalayarak, sarsıla sarsıla giden at arabaları, boyunlarında şingırdayan çanlarla o tozlu yolu hoş bir sesle cınlatan, kuvvetli öküzlerin ağır ağır çektiği miskin kağnılar. Kara Tapınak, Kara Tapınak'ın arazisindeki maymunlarla dolu koca hintinciri ağacı, Kerbela'nın ıssız, kederli duvarı, küçük tepedeki Kale, Ravan ormanı, Ravan ormanının ortasında duran o esrarengiz banyan ağacı, bütün o masalsı dönem Rupnagar'la birlikte geride kalmıştı. Burada, gür hintinciri ağaçlarının bulunduğu ölü yakma alanı yakında olmasına rağmen ağaçların arasındayken hiç esrarlı bir atmosferin içindeymiş gibi hissedemiyordu, fakat Phullo orada çok şeyler gördüğünü söylemişti.

“Beni bir cadı yakaladı diyorum sana!”

“Of git başımdan, saçmalama.”

“Rama üstüne yemin ederim! Tam öğle vaktiydi. Şurada gördüğün şu ağaç var ya – onun altında bir çanak vardı, çanağın üstünde ıhlamur, kızıl zincifre ve biraz da şekerden yapılmış bir figür. Ve banyanın altında bir *birbani*,²⁹ ağzından fırlamış uzun sivri dişleriyle beni aynen bir çaylağın yaptığı gibi çat diye kaptı!”

“Zırvalamayı kes, git işine bak.”

Vyaspur'da tamamen farklı bir şeyle karşılaşmıştı. Lastik tekerlekli at arabaları dümdüz caddelerde gidiyordu, bazen bir fayton, bazen bir otomobil oluyordu aralarında. Ve bu caddelerin ilerisinde, çarşıların ve mahallelerin ilerisinde, gün boyunca kamyonların geçtiği o kasvetli, yağ gibi pürüzsüz asfalt yol uzanıyordu. Tuhaf sesler çıkarıyordu bu

29 Hint folk geleneğinde büyü marifetiyle öldürülen bir kadın. Ruhunun cadılar tarafından büyü yapmak için kullanıldığına inanılır.

araçlar. Rupnagar'ın dokusunda yaşayan o sesler neredeydi? Şimdi kulakları yeni seslere alışmaya başlıyordu. İki tekerlekli taşıtların ve at arabalarının zillerine, kamyon ve otomobillerin kornalarına ve en tuhafı da, onu Rupnagar'dan uzaklara götüren ve şimdi de Vyaspur'un ötesine, bilmediği, görmediği şehirlere taşıyan tren düdüğüne. Uzaktan trenin düdüğünü duyunca evin çatısına koşardı hemen; oradan ölülerin yakıldığı alanın ilerisindeki tren rayları net biçimde görülebiliyordu. Tren uzaktan düdüğünü çalarak, dumanlar saça saça gelirdi. İlk başta ağaçların gölgesi boyunca geçtiği için yalnızca dumanı görünürdü, sonra birden kömür karası lokomotifi ağaçların siperinden çıkar, gökyüzüne kendinden de kara duman bulutları üfürerek ardında yolcu dolu sayısız vagonla görüş alanına girerdi. Ne kadar hızlı geçerdi bu vagonlar, göz açıp kapayıncaya kadar ortadan kaybolurlardı. Hayret ederdi. Sonra Abba Jan'ın ona bu trenin Muradâbât'tan geldiğini ve Vyaspur'dan Delhi'ye gideceğini söylediğini hatırladığında şaşkınlığı daha da artardı.

Buraya geldiğinden beri Kaan Bahadır Amca'nın³⁰ şehrin biraz dışında sayılabilecek evinde kalıyordu, tarla ve bahçelerin içindeki bu evin çatısına çıkınca tam önünde ölülerin yakıldığı alan, onun ilerisinde tren rayları, tren raylarından sonra da ufuk boyunca uzanan sıra sıra ağaçlar vardı. Sonra, çarşıya gittiğinde, her dükkâna hayretle bakardı. Rupnagar'ın Küçük Çarşısı'na kıyasla Khirki Çarşısı ne kadar büyüktü! Dükkânlardan birinde yalnızca bisiklet satılıyordu, bir sürü bisiklet. Daha önce nerede görecekti bu kadar bisikleti! Bisikletçilerin, ayakkabı ve kıyafet satan dükkânların ilerisindeki büyük pazarda, sağda solda, koca koca buğday ve pamuk yığınları vardı ve yanlarında vahşi bir güvercin sürüsü duruyordu. Dükkânların bazılarında herhangi bir ürün satılmazdı, yerde yal-

30 Zakir'in müteveffa amcası, babasının büyük kardeşi. "Kaan Bahadır" ismi ona İngilizler tarafından verilmiş taltif edici bir unvandır.

nızca beyaz, temiz bir örtü, örtünün üzerinde uzun bir minder ve minderin üzerinde yanında bir telefonla oturmuş bir tüccar olurdu. Birden bir hareketlilik başlar, tüccarlar, satıcılar hızla kolu çevirip bağıra bağıra telefonda konuşurdu. Şaşırmıştı buna. Zamanla, böyle bir hareketlenmenin bir ürünün fiyatı değiştiğinde yaşandığını öğrendi.

* * *

Çarşı çok gürültüydü, evin çevresiyse çok sessiz. Yalnızca tren geldiğinde sessizlik bozuluyordu. Tren geçtikten sonra tekrar sessizlik ve uzaklara uzanan raylar – uzun bir süre çatıdan şaşkın bir merakla bakmıştı bu raylara. Şaşkınlıkla baktığı şeyler de uzun bir yol katetmiş ve ne kadar değişmişti.

Kaan Bahadır Amca bu evi emeklilik döneminde yaşamak için yapmıştı. Hayatını Raisina'da³¹ geçirdikten sonra Vyaspur şehrinin sokaklarına tahammül edemiyordu. Fakat emekli olacak yaşa gelemenden ayrıldı bu dünyadan. Zakir Vyaspur'a gelmeden çok önce olmuştu bu. Kaan Bahadır Amca'yı hiç görmemişti, fakat Vyaspur'a geldikten sonra mümtaz şahsiyetinin gölgesinin tüm aile üzerinde dolaştığını anladı.

"Sonra, kardeşim rahmetli Kaan Bahadır bir oyun çevirdi; bir isyancıya dönüştü ve isyancılarla vakit geçirmeye başladı. O kadar kusursuz bir isyancı oldu ki içinde bulunduğu kurulun başkanlığına getirildi. Fakat isyancıların da ajanları vardı. Ajanlardan biri durumu fark etti. Bütün herkesin önünde ifşa etti onu: 'İngiliz muhbiri bu adam!' Sonra isyancılar bir anda silahlarını çekip namluyu kardeşime çevirdi." Chacha Jan³² konuşmasının ortasında durdu. Ache Bhai, Najib Bhai, Sahib Miyan hepsi dikkat kesilmiş dinliyordu.

"Sonra ne oldu?"

31 Bir tepeye kurulmuş küçük bir kasaba, sonradan Yeni Delhi'nin bir parçası olmuştur.

32 Zakir'in amcası, babasının küçük erkek kardeşi.

“Ah, benim rahmetli abim zor durumda kaldığında yönünü şaşırarak biri olmadı hiç! Öyle bir konuşma yaptı ki isyancıların namluları tam da onun İngiliz ajanı olduğunu söyleyen kişiye döndü.” Chacha Jan bekledi, sonra tekrar devam etti. “Bu isyancılar öyle tehlikeliydi ki eğer kardeşim rahmetli Kaan Bahadır onları yakalamasaydı İngilizleri 57’de³³ düştükleri duruma düşüreceklerdi! Teröristti bu kişiler. Hindistan’ın her yerinde karışıklık çıkarttılar.”

Ailede biri evlendiğinde, bütün aile üyeleri bir araya gelince Chacha Jan, Kaan Bahadır amcayla ilgili bu tür hikâyeler anlatmaya başlardı, oğullar ve yeğenler de etrafında toplanır, anlattıklarını bir masal kahramanının efsanelerini dinler gibi dinlerdi.

“Rahmetli kardeşim Kaan Bahadır’ın bacağı gümüştü.”

“Bacağı gümüş müydü?” diye sordu Najib Bhai hayretle.

“Evet, gerçekten de!” Şöyle olmuş: Sultan Brigand’ı³⁴ yakalamaya çalışırken hareket halindeki bir trenden atlamış. Bacak kemiğini kırmış. Sonra, Raisina’da valinin doktoru tedavi etmiş onu ve bacağını tümenden çıkarıp yerine gümüş bir bacak takmış.”

Hepsi hayret içinde dinliyordu. Sonra Necip Bhai, “O halde Sultan Brigand’ı yakalayan amcandı?” diye sordu.

“Tabii, kim olacak? Genç Sahib ve hatta Genç Sahib’in muhterem babası asla yakalayamazdı onu. Yalnızca benim kardeşim rahmetli Kaan Bahadır bu cesarete sahipti! Peki ya İpek Mendil Çetesi’ni³⁵ kim yakaladı, biliyor musunuz?

33 1857’de Kuzey Hindistan’da İngiliz hakimiyetine karşı bir ayaklanma başlamıştır.

34 1920’lerin meşhur Uttar Pradeş eşkıyası. Yiğitliği ve hiçbir şekilde yakalanamaması onu bir halk kahramanı yapmıştır. Halk hikâyeleri geleneğinde onu Genç adında bir İngiliz polis memuru takip eder.

35 Kökten devrimci Müslümanlardan oluşan bir grup. Afganistan’a sığınıp İngiliz Hindistan’ındaki yoldaşlarıyla ipek kumaş parçalarına yazdıkları gizli mesajlarla haberleşmişlerdir. Bu mesajlardan biri yakalanmış böylece foyaları ortaya çıkmıştır (1915-1916).

“İpek Mendil Çetesi mi? Kim onlar?”

“İpek Mendil Çetesi kimdir?” dedi Chacha Jan gülerek. “Çocuklar, siz de ne biliyorsunuz ki? İpek Mendil Çetesi İngiliz hükümetini devirmek için ayrıntılı bir plan yapmıştı. Benim rahmetli kardeşim Kaan Bahadır son dakikada onların bu oyununu çözdü ve planın üzerinde yazılı olduğu ipek mendili kapdı.” Durdu, sonra, “Benim rahmetli kardeşim Kaan Bahadır İngilizlere büyük iyilikler etti. Bu yüzden öldüğünde vali, ‘Kaan Bahadır’ın ölümü benim belimi kırıdı” dedi.

“Kardeşim, sen şu yeğenine bir sor, o da Amca gibi biri mi olacak yoksa boş bir hayat mı sürecektir.”

“Zakir, oğlum! Duydun mu annenin sorusunu – bir cevap ver ona. Size kesin olarak şunu söyleyebilirim ki, benim kardeşim Kaan Bahadır, kolay kolay Kaan Bahadır olmadı. O kadar gayret sarf etti ki! Bugün onun kadar zahmet çekerek çalışan biri var mı? Size bir keresinde ne olduğunu anlatayım, fenerinin yağı bitmiş. Yağ şişesine baktığında şişenin de boş olduğunu görmüş. Ne yapmış biliyor musunuz? Ateş böceklerini yakalamış, Bi Amma’nın tülbindinin kenarına bağlamış ve sabah namazına kadar onun ışığında çalışmış. Bugün buna kim inanır? Ama sonra, çalışmalarının meyvesini topladı. Üniversite sınavının sonuçları açıklandığında bütün Birleşik Eyaletlerin birincisi oldu.”

* * *

O da sıkı çalışıyordu. Önünde üniversite sınavı vardı. Her gece geç saatlere kadar fener ışığında, her gün okul bahçesindeki mango ağacının altında oturup çalışıyordu. Okul, sınav hazırlanabilmeleri için kapanmıştı. Sınıflar kilitli, verandalar boş, oyun alanları sessizdi. Çalışmak için bundan daha elverişli bir ortam olamazdı! O ve Surendar okuldaki tek mango ağacının gölgesinde, yoğun bir gayretle çalışırdı.

Yorulduklarında önlerindeki asfalt yolu izlerlerdi: bazen bir kamyon geçerdi ve sonra tekrar boşalırdı yol.

“Bu kamyon nereye gidiyor biliyor musun?” diye sordu Surendar.

“Nereye gidiyor?”

“Meerut’a.”³⁶

“Meerut? Meerut’a mı gidiyor bu kamyon? Sen Meerut’u gördün mü? Nasıl bir yer?” Bir solukta bu kadar soru sormuştu.

Meerut’u ilk Surendar’ın gözlerinden görmüştü. Şimdi kendi gözleriyle görüyordu. Üniversitede, dersleri bittiğinde o ve Surendar, Company Gardens’a doğru yola koyulurdu. Askerî lojmana, İngilizlerin dünyasına, sağlı sollu sık ağaçların arasında kalan uzun, sessiz, yağ gibi caddelere doğru gözden kaybolana kadar yürürlerdi. Bazen beyaz bir İngiliz, beyaz bez ayakkabıları, beyaz tişörtü ve şortu, elinde tenis raketiyle onlara oldukça yakın bir şekilde, aceleyle yanlarından geçip Company Gardens’ın kapısından içeri kıvrılırdı. Bazen bir Memsahib³⁷ sırma gibi saçları, beyaz yüzüyle geçerdi yanlarından, ikisi de kadın gözden kaybolana kadar onun beyaz çıplak baldırlarını izlerdi. Sonra siyahi bir hizmetçi kadın çıkar, içinde süt beyazı bir çocuğun oturduğu puseti yavaşça ittirerek ilerlerdi.

“Buradan” –Surendar yürürken durdu,– “başladı 57 hareketi.”

“Nereden?” Zakir, Surendar’ın gösterdiği yere şaşkın şaşkın baktı ve oranın ne özelliği olduğunu düşündü. Bakmaya ve düşünmeye devam ederken yerin hayranlık uyandıran havası yavaş yavaş kendini hissettirmeye başladı.

“Surendar!” yürürlerken birden sordu, “Hitler İngiltere’ye nasıl gelmiş? Arada okyanus var.”

36 Modern Uttar Pradeş’te Delhi’nin kuzeybatısında bir şehir.

37 “Madam ve Sahib kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş, İngiliz hanımefendileri için kullanılan bir kelime.

“Dostum, Hitler’in bir tozu vardı, okyanusa serpiyordu sonra okyanus durulup taşa dönüşüyordu.”

Sonra Üniversite’ye döndüler, bir kalabalık toplanmış, kargaşa çıkmıştı, Surendar orada olmasaydı öğrencilerin yarattığı izdihamda kaybolurdu. Fakat sonra bütün o kalabalık kayboldu, Surendar da. Verandadan geçerken bir öğrenci slogan attı: “Hindistan’dan Defolun!” Derse giden öğrenciler, dersten çıkan öğrenciler durup baktı. Sonra bir anda slogan kasırgası başladı: “Hindistan’dan Defolun! “Yaşasın Devrim!”, “Zafer Mahatma Gandhi’nin.” Ardından sınıfların camları kırılmaya başladı. Sonra biri, “Geliyorlar!” diye bağırdı. Palas pandıras bir kaçış, boşalan veranda, sessizlik, sessizlikte dörtlü giden atların sesi. Üniversiteye atlı polisler geliyordu.

Verandalar, sınıflar, bahçeler haftalarca, aylarca sessiz kaldı. Sağda solda korumalar coplarıyla, bazen pinekliyor bazen de esas duruşta, tetikte bekliyordu. Sınıflarda bir avuç Müslüman öğrenci kalmıştı; beş altı tane birinde, iki üç tane diğerinde. Fakat Profesör Mukherji derslerini hiçbir şey olmamış gibi aynı hevesle, ve eskisi gibi yüksek sesle, anlatıyordu.

* * *

Sınavlar yaklaşınca, öğrenciler okula geri döndü fakat canlılık ve hareketlilik dönmedi. Sonra tatil geldi. Tekrar Vyaspur. Hava nasıl da değişmişti! Yavaş yavaş öyle bir değişmişti ki sıcak batı rüzgârları esmeye başlamıştı. Öğlen olduğunda evlerin kapıları kapatılır, verandaları koruyan yeşilliklerden örülmüş güneşlikler tekrar tekrar suyla ıslatılırdı. Fakat ara sokaklar hiç güneş görmezdi. O sokaklardaki evlerin birçoğunun yeşilliklerden örülmüş güneşliklere ihtiyacı olmazdı. Kapı önlerinde kadınlar ip eğirir, sohbet ederdi.

“Gördün mü?” diye sordu Surendar, Pattharvali Caddesi’nden koştura koştura gelirken.

“Hayır, yar,³⁸ kimseyi görmedim.”

“Balkonda duruyordu, görmedin mi?”

“Hayır, kim duruyordu?”

“Rimjhim, kim olacak?”

“Rimjhim?”

“Evet ben Sabire’ye Rimjhim diyorum. Görene kadar bekle, çatlayacaksın sanki ahmak herif!”

Sokakta bir tur attılar, sonra bir tur daha attılar, sonra üçüncü turu attılar, fakat göremediler onu. “Kayboldu.”

Surendar vazgeçmedi. Maymun-adamı görünce birden sırttı. “Bak, yar, onu takip edeceğiz.”

Maymun-adam öğlenin kavurucu sıcağında kum saati şeklindeki davulunu çalarak bir sokaktan diğerine, ondan öbürüne geziyordu. En sonunda Pattharvali Caddesi’nde gösterisine başladı. Dişi maymun isteneni yapmadığında erkek maymun ona sopayla, öyle ki dişi maymun sinirlenip annesinin evine gidene kadar, vuruyordu. Surendar gözlerini balkondan ayırmadı. Sabire’nin maymunların gösterisini izlemek için mutlaka çıkacağını düşünüyordu.

“Hadi salak herif baksana!”

“Nereye?”

“Balkona, duruyor orada.”

Baktı. Esmer bir ten, son derece narin, son derece yumuşak bir vücut.

“Eh, ne olacak işte Müslüman veledi.” Hemen geri çekilip içeri girdi ve gözden kayboldu.

Bir daha çıkmadı. Ne fark eder ki... Surendar ona bir kıza nasıl bakılacağını öğretmişti.

* * *

38 Genellikle yaşlı erkek arkadaşlar arasında kullanılan, yakınlık belirten, kaba, arkadaşça bir hitap, “abi” gibi bir anlama gelir.

Sonra Surendar Rupnagar'a gitti. Onun da o tatilde Khalah Jan'ı görmek için Rupnagar'a gitmesi gerekiyordu. Onca yıldan sonra tekrar görüyordu Rupnagar'ı. O çukurlu yol yine toz toprak içindeydi, tek tük mıcır öbekleri hâlâ yolun iki tarafında duruyordu, at arabaları hâlâ yukarı aşağı yaylanıyor, kağnılar hâlâ toprak yollarda ağır ağır ilerliyordu. Bütün bunlar aynıydı. Hepsine memnun bir ilgiyle baktı. Fakat her şey tümünden de aynı değildi. Beraber oyun oynadığı arkadaşlarının hepsi boy atmıştı. Tenleri koyulaşmış ve erginleşmiş, sesleri kalınlaşmıştı. Habip üniversite sınavını kazanıp Aligarh'a³⁹ gitmişti ve şimdi tatil için geri dönmüştü, oldukça şık görünüyordu. Modern kesimli bir pantolon vardı üzerinde. Eskiden başını tıraş edip mango çekirdeğiyle ovarken⁴⁰ şimdi saçlarını uzatmış ve İngiliz stili kestirmişti. Şerife teyze Bundu'yu da Aligarh'a çilingirlik öğrenmeye yollamıştı.

Ve Sabire! Ne kadar uzamış, göğüsleri nasıl belirginleşmeye başlamıştı, öyle ki artık o kısmı hep tülbendiyle örtüyordu. Buna rağmen iki yuvarlak çıkıntı belli ediyordu kendini. Zakir'le, bir yabancıymış gibi, göz göze bile gelmiyordu artık.

Sokak sokak, çarşı çarşı dolaştı. Susamış ve susuzluğunu uzun zaman sonra bu tanıdık görüntülerle dindirmişti sanki. Nasıl merakla bakıyordu her şeye, merak ve iştahla – sanki her şeyi gözleriyle içine çekmek istiyordu. Bazı şeyler eskisi gibiydi, bazıları değişmişti. Elektrik direkleri ne kadar çoğalmıştı. Küçük Çarşı haricinde her yere yayılmıştı telleri. Maymunlar çatıdan çatıya tellere dikkat ederek atlıyordu. Rupnagar'ın maymunları elektrik çağında yaşamayı öğrenmişti.

39 Delhi'nin güneydoğusunda küçük bir şehir. Meşhur Aligarh Müslüman Üniversitesi burada yer alır.

40 Mango çekirdeği, tıraş edilmiş ciltte ferahlatan ve kanı durduran bir etkisi olduğu için kullanılır.

Kara Tapınak'tan Kerbela'ya, Kerbela'dan Kale'ye, Kale'den Ravan Ormanı'na her şey eskisi gibiydi. Uzun süre oralarda dolaştı, içini manzarayla yıkadı fakat tam anlamıyla tatmin olmadı. Her şeye sinmiş o esrarlı hava kalkmıştı sanki. Önceki korkularını aklına getirerek uzaktan Kara Tapınak'a baktı, o kocaman hintinciri ağacına ve en tepedeki dalda oturan iri yarı maymuna; fakat hayret uyanmıyordu artık gözlerinde, hayret ya da korku. Her şey eskisi gibiydi, fakat belki oydu değişen ya da belki bütün bunlarla önceden kurduğu ilişki değişmişti – Kara Tapınak'la, koca hintinciri ağacıyla, ağacın maymunlarıyla, Kerbela'nın sessiz duvarıyla, Ravan Ormanı'yla, ormanın tam ortasında duran banyan ağacıyla ve belki Sabire'yle de.

Buruk, huzursuz, yorgun eve döndü. Bunaltıcı bir sıcak vardı. Bir havlu alıp, öğle güneşiyle kavrulan avludan geçerek banyoya gitti. Banyo yine eskisi gibi ne içeriden ne de dışarıdan kilitlenebiliyordu. İçeride birinin olup olmadığını sezgileriyle anlıyordu insan. Fakat artık sezgilerini de yitirmişti belki, çünkü banyo kapısının kanatlarını açtı – ve sonra, daha tam açmamışken kapattı. Gözlerinde yıldırım çaktı.

Uzun bir süre yıldırım gibi çarpan o anın içinde kayboldu. Kuzeni Tahire'nin tamamen yetişkin bir kadın olduğunu düşünmek hayret içinde bıraktı onu. O gün göz göze bile gelemedi onunla. Ertesi gün, dikkatle, gözlerinden sakınarak baştan aşağı inceledi onu. O beyaz, biçimli vücudu canlandı gözünde. Bütün detaylarıyla. Yanakları utançla kızardı. İçinden kaç kere ayıplamıştı kendini bunun için! Fakat Tahire'nin hiçbir şekilde haberi yoktu bundan. Onunla rahatça konuşuyor, üniversite hayatıyla ilgili her ayrıntıyı soruyordu.

“Zakir sizin üniversite kütüphanesinde Rashid ul Kahirî'nin⁴¹ *Hayatın Akşamı* var mı?”

41 Raşid-ul Khairi (1868-1936): Kadınların ev içi yaşamını anlatan melodramatik romanlar yazan son derece popüler bir yazar.

“Evet, var.”

“Allah’ım! Zakir bir daha geldiğinde mutlaka *Hayatın Akşamı*’nı da getir!”

Sözün romanlara geldiğini görünce Sabire de tereddütlerle yaklaşp Tahire’nin yanına sokuldu. Romanlar üzerinden dönen bu sohbeti nasıl ilgiyle dinliyordu! Mutfaktan Khalah Jan’ın sesi geldi, “Tahire, kızım, yemeğe bak yanmasın. Ben hamuru yoğuruyorum.”

Tahire gittiğinde Sabire sessizleşti ve huzursuz oldu, fakat kalkıp gidemedi bir türlü. Zakir de bir tuhaf, mahcup oturmaya devam etti.

Sonra cesaretini topladı yavaş yavaş: “Sabire, *Dünyadaki Cennet*’i okumuş muydun sen?”

“Hayır, iyi bir roman mı?”

Hemen *Dünyadaki Cennet*’in konusundan bahsetmeye başladı. Bütün hikâyeyi anlattı.

“Zakir *Dünyadaki Cennet*’i getirir misin bana?”

“Olur, geldiğimde getiririm.”

“Bir daha ne zaman geleceksin?”

“Noel tatilinde.”

Yavaş yavaş Sharar’ın⁴² öbür romanlarının konularından da bahsetti. Onun anlatmaktan, Sabire’nin de dinlemekten çekindiği ayrıntıları da dahil etti, çünkü Sabire şimdi yakınına gelmişti. Şu an her zamanki ev işleriyle uğraşmak istemiyordu sanki. Khalah Jan ve Tahire işleri yaparken o oturmuş, onu dinliyor, onunla konuşuyordu. Bazen hararetili bazen de usulca ilerliyordu sohbetleri. Hatta bazen sesi o kadar alçalıyordu ki kelimeler fısıltılara dönüşüyor, Sabire’nin yüzü kızarıyordu. Ve küpelerinin güzelliğini bahane ederek kulak memesine dokunduğunda birden nefesi ılıklaştı ve hızlandı. Kulak memesi ne kadar yumuşak ve sıcaktı, öyle ki ılık, yumuşak bir dalga parınak uçlarından başlayıp bütün vücuduna yayıldı.

42 Abdul Halim Sharar (1860-1926): Tanınmış bir romancı ve gazeteci.

Tatil çok çabuk bitmişti. Rupnagar tutsak etmişti onu ama neticede okula dönmesi ve ondan önce de Vyaspur'a gidip Ammi Jan'a en azından bir yüzünü göstermesi gerekiyordu.

"Ee, dostum, demek döndün? Bir haftalığına gideceğini söylemiştin ama epey uzun kaldın!"

Surendar'ın bu imasına ilk başta kaçamak bir cevap verdi, fakat bu sırrı ne kadar gizli tutabilirdi?

"Ne yaptın peki?"

"Ne mi yaptım? Ne yapacağım? Hiçbir şey."

"Yalancı."

"Doğruyu söylüyorum, bunun haricinde başka bir şey olmadı."

"Sen gerçekten hödüğün tekisin!" Surendar onu paylayıp sustu.

Sonra Zakir kendi kendine konuşur gibi: "Yar, elleri öyle yumuşaktı ki," dedi.

Surendar'ın bıkkınlığı geçti. "Gerçekten mi?"

"Evet." Sustu, dalgınlıktı, sonra usulca "Dudakları da," dedi.

"Dudakları?" Surendar'ın gözleri hayretle açıldı.

Sonra sır vermeye devam etti. Orada anlatamadıklarını okula döndüklerinde, beraber rahatça otururlarken anlattı. Her şeyi anlatıp bitirdiğinde, bir daha anlattı her şeyi ve sonra bir daha anlattı. Her seferinde sanki ilk kez anlatıyormuş gibi anlatıyordu.

"Peki tamam, şimdi ne zaman gidiyorsun?"

"Noel tatilinde."

"Daha çok var."

"Evet yar! Daha çok var."

"Mektup falan yazsana ona."

"Mektup, evet, ona mektup yazmalıyım." Ve günlere, haf-

talara yayılan bir mektup yazma çılgınlığına tutuldu. Her gün bir kalem ve kâğıtla oturuyor, bir şeyler yazıyor, sonra yırtıyordu.

“Yar, ne yazmalıyım?”

“Ne yazman gerekiyorsa onu.”

“Ama yar! Ya başka biri okursa mektubu, o zaman ne olacak?”

“O zaman?” Surendar biraz düşündü. “Senden roman istedi değil mi? Tamam, ona romanların adını hatırlamadığını yaz.”

“Aynen öyle yapacağım.”

Sonra nihayet Noel tatili geldi, Rashid ul-Khairi ve Sharar’ın romanları için kütüphane raflarına göz gezdirip, kitapları kartına kaydettirdi.

“Yar, Rupnagar’a gitmiyor musun?”

“Neden gitmeyeyim? Gidiyorum. Yarın okul kapanır kapanmaz yola çıkacağım.”

Surendar durdu, sonra, “Yar, gitme,” dedi.

“Neden?”

“Yar, uzun bir yol o ve trenlerde olay çıktığına dair haberler var.”

Zakir biraz düşündü. “Yar burada da olay çıkıyor.”

“Evet, burada da olay çıkıyor. Her an bir şey olabilir.”

“O zaman?”

Surendar düşündü, sonra, “Vyaspur’a gidelim, ikimiz beraber,” dedi.

Vyaspur seferi son derece uzun bir yolculuğa dönüştü. Etrafta fazla dolaşan her yolcu şüphe çekiyordu artık. Vyaspur’daki peron çok sakindi. Dışarı çıktıklarında hayret içinde kaldılar: “Yar, burada hiç at arabası yok!”

“O zaman yaya gideceğiz. Zaten herkes yaya gidiyor.”

Kısa bir süreliğine önlerinde arkalarında trenden inen yolcular vardı. Sonra birden sokağın boş olduğunu fark ettiler.

Uzunca bir süre yürümelerine rağmen boştu sokak. Caddenin en gürültülü yeri olan Jagat Talkies Sineması kapanmıştı, içeride in cin top oynuyordu. Önündeki billboard gibi şeyde senelerdir asılı duran, içinden Kanan Bala'nın gülümseyen bir yüzle baktığı afiş sokağın ortasına düşmüştü. Kanan'ın yüzü ortasından yırtılmış ve sokağın her yanına tuğlalar saçılmıştı.

“Yar, hata yaptık biz,” dedi Surendar yavaşça. “Buraya gelmemeliydik.”

Sonra sessizce yürümeye devam ettiler. Akşam karanlığı artıyordu, uzunca bir süre yolda kimseye rastlamadılar. Yalnızca tuğlalar ve tuğlalar.

Korkarak ve hayretle baktı etrafa saçılmış tuğlalara – Vyaspur'da ne çok tuğla varmış!

Yürümeye devam edip Meerut Kapısı'na geldiler. Tam karşılarındaki caddede kapalı, ışıkları sönmüş Khirki Çarşısı vardı. Hindu mahallelerine çıkan caddeydi bu. Hemen yanında Müslüman mahallelerine çıkan bir sokak vardı. Bu yol ayrımında ikisi de bir an durup bekledi, sessizce birbirine baktı ve kendi yollarına gittiler.

* * *

“Zakir, oğlum! Duydun mu? Dışarıdan silah sesleri geliyor.”

“Ammi Jan?” Ormandan güçlkle dönüp Ammi Jan'a baktı, bayılacak gibi görünüyordu, sesi korku doluydu.

Kalkıp pencereye gitti. Panjurlardan birini açıp şöyle bir baktı dışarı. Gösteri alanında karışıklık çıkmıştı. Çadır sunurma yere düşmüştü; branda duvarlarının bazıları hâlâ yerindeydi bazılarıysa yana doğru eğilmişti. Çadırın bir köşesinden dumanlar yükseliyordu. Kalabalık birbirine girmişti: bazıları kaçıyor bazıları kavga ediyordu. Pencereyi kapatıp içeri girdi. “Saçmalık,” diye homurdandı.

“Ai hai, uykumdan sıçradım. Mahşer günü gibi! Sonra bir silah sesi duydum. Kalbim çarpmaya başladı. Hâlâ çarpıyor. Babana seslendim: ‘Şey,’ dedim, ‘Uyuyor musun uyanık mısın?’, ‘Bu sefil herifler uyumamıza izin veriyor mu ki?’ diye söylendi. ‘Sanırım silah sesleri duydum,’ dedim. ‘Bundan sonra olacak böyle şeyler,’ diye homurdanmaya başladı. Ben de, ‘Ne olsa yalnızca homurdanıyorsun! Gidip Zakir’e söyleyeyim mi?’ dedim.”

“Biri ateş etmiştir. Yok bir şey, gerçekten. Bugünlerde gösterilerde böyle şeyler oluyor.”

“Ai, oğlum! Böyle kurşunlar uçuşmaya başlarsa sonra ne olacak?”

“Hiçbir şey olmayacak. Sen git uyu, endişelenme.”

“İnanır mısın allak bullak oldu içim.”

“Ammi, bir şey yok, lütfen git uyu.”

Ammi’yi bir şekilde yolladıktan sonra bir kez daha pence-reyi açıp dışarı baktı. Kalabalık dağılmıştı, gösteri alanı çökmüş çadırıyla bomboştu ve bütün ışıklar aynen önceki gibi açıktı. Çadırın bir köşesinden yükselen duman şimdi ince-cik bir ip gibi tütüyordu.

Işıkların aydınlığında, yıkılmış, harap, terk edilmiş gösteri alanını epey bir süre izledi. Uzun bir yolculuktan dönmüştü ve şimdi kendi devrinin havasını soluyordu.

İkinci Bölüm

Yağmur bütün gece içine yağdı. Yüklü hatıra bulutları dört bir yandan ona doğru yaklaşıyordu sanki. Şu an gökyüzü yıkanmış ve sakindi; içinde tek tük birkaç bulut, aydınlık bir yüz, ince bir tebessüm gibi mutlu mesut yüzüyordu. Ne çok gömülmüştü kendine! Dış dünya çoktan anlamını yitirmişti onun için. Kahvaltı masasına oturmuş başlıklara kayıtsızca şöyle bir göz atıp gazeteyi Abba Jan'a doğru itti.

Abba Jan kahvaltısını çoktan bitirmiş, Urdu gazetesine dalmıştı. Masaya oturduğunda ona şaşırarak baktı. “Zakir, bugün okula gitmen gerekmiyor mu?”

“Evet, öyle. Ama geç kalktım.”

“O zaman kahvaltını çabuk yap da git.” Bunları söyledikten sonra tekrar gazetesine döndü.

Gerçekten de geç kalkmıştı bugün ama yine de acele etmedi. Her günkü hızında düşünu alıp giyindi, şimdi de sakince kahvaltısını yapıyordu.

Ammi gelip çaydanlığı yokladı: “Sogumuş mu?”

“Yok henüz o kadar değil, idare eder,” dedi, avucunun içiyle bakıp emin olmak için parmaklarını kapattı.

“Oğlum, bundan sonra kahvaltını erken yap lütfen! Zaten tek başımayım. Bütün ev işlerini kendim halletmem gerekiyor.” Sonra hemen Abba Jan’a dönüp: “Ee, ne yazmışlar Dakka’yla ilgili?” diye sordu.

“Özel herhangi bir şey yok.”

Yüzünü Abba Jan’dan çevirip yanında duran İngiliz gazetesini Zakir’e uzattı: “Oğlum şu İngiliz gazetesine bir bak! İçinde bir şeyler vardır mutlaka?”

Zakir tekrar şöyle bir göz gezdirdi gazeteye ve kayıtsızca, “Kayda değer bir haber yok,” dedi.

“Ama oğlum, Khalah Jan’ın durumunu nasıl öğreneceğiz o zaman? Oradan hiç haber gelmiyor ki!”

“O’na güven.” Abba Jan parmağıyla gökyüzünü işaret etti.

“Evet tabii, O’na güveneyim!” dedi Ammi acı bir öfkeyle. “O’na güvenmek beni bu hale getirdi!”

Abba Jan ciddi bir ifadeyle baktı Ammi’ye, sonra payladı onu: “Zakir’in anası, düşüncesizce söylenen tek bir cümle bile ömrün boyunca ettiğin ibadeti silmeye yeter.”

Ammi pişman olmuş gibi başını eğdi. Sustu. Sonra başka bir konu açtı: “Peki Betül’e o zaman ne dediğimi hatırlıyor musun?”

“Ne zaman ne söyledin?”

“Oradan ayrılırken.”

“Zakir’in anası hangi dönemi hatırlıyorsun? O zaman ki-me ne söylediğini nerden hatırlayayım!”

“Tamam, sen hatırlamayabilirsin – ben o dönem söylenen her bir kelimeyi hatırlıyorum! Buraya varır varmaz ona yazdım, ‘Buraya gel, Allah büyüktür,’ dedim. Buraya gelmeye hazırды, fakat Tahire’nin kocası o kadar deli ki buraya gelmek yerine Doğu’ya gitti. O zavalılık da kızının hatırı için onunla beraber gitti.”

“Zakir’in anası! Hazreti Ali, sallallahu aleyhi ve sellem, “Dilekler kabul olmuyorsa Allah’ı hatırlarım,” derdi hep. Bi-

zim dileklerimiz O'nun takdirine bağlı; O ne derse o olur.”

Ammi bir kez daha susup başını eğdi, ilahi iradenin karşısında eğiliyordu sanki.

Abba Jan Zakir'e döndü: “Bugün okula gitmen gerekmiyor herhalde?”

“Şimdi çıkıyorum.” Aceleyle çayından son yudumunu aldı ve kalktı.

Evden çıkarken, sokağın köşesinde, Nazira'nın dükkânında durdu. Gidip gelirken hep o dükkâna uğrar sigara alırdı.

“Zakir efendim! Bugün çok karıştı her yer,” dedi birden Nazira, ona sigara paketini verirken.

“Dün de öyle değil miydi?”

“Ama bugün çok karıştı.”

Bugün gerçekten de olaylıydı. Okula ulaştığında kocaman toprak saksıların parçalanmış olduğunu gördü, sınıflar boştu, kapıların camları çatlamış, kırık camlar hem sınıfların içine hem de dışarıya, verandalara saçılmıştı. Öğrenciler kaybolmuştu ortadan. Nereye gitti bütün bu öğrenciler? Görünüşe bakılırsa hepsi sloganlar atarak, etrafa hınçla zarar vererek okuldan çıkıp başka bir yere kaçmışlardı. Ofisine girdi, oturdu ve bugün hangi dersi vermesi gerektiğini düşündü. Ama bugün nasıl ders anlatabilirdi ki? Anlamsızca, amaçsızca çekmeceyi açıp birkaç makale karıştırdı; masanın üstündeki kitapları açtı, hızla göz gezdirdi ve kapatıp bir yana koydu. Ne yapacağına karar veremedi. Evden çıktığında, hatıralardan sıırılsıklam, kendi içine gömülmüş, dış dünyadan kopuk bir haldeydi. Fakat buraya vardığı süre zarfında dış dünya yavaş yavaş tekrar anlam kazanmıştı. Artık boş vakitten istifade edip tek başına rahatça oturması, bir sigara yakıp kendini hatıraların dünyasına bırakması mümkün değildi. Okulun altüst olduğunu görünce bir tür ısırap duydu. Şimdi ne yapacaktı? Tamam, Şiraz'a gideyim. Belki bizim takım oradadır. Her durumda İrfan bu saatte kesin oradadır. Ayağa kalktı.

Kısa süre içinde Şiraz'a vardı, İrfan'a sırrından bahsetti. Şaşırdı İrfan!

"Peki sonuçta kimdi bu kız?"

"Oydu işte ve bu kadarı yeterli."

"Şimdiye kadar hiç bahsetmedin de ondan?"

"Unutmuştum onu. Nasıl bahsedebilirdim ki?"

"Unutmuştun muydun?" İrfan şaşırarak baktı ona.

"Evet, yar, unutmuştum. Üstelik aradan çok zaman geçti."

"Peki neden şimdi hatırladın?"

"Bu, hatıralarımın canlandığı mevsim. Bilmem ne zamandan beri unuttuğum her türlü şey tekrar aklıma geliyor."

"Şimdi, her yerde bu kadar karışıklık varken?"

"Evet şimdi, her yerde bu kadar karışıklık varken." Bekledi, sonra devam etti. "Annem bugünlerde ne yapıyor biliyor musun? Her sabah gazete geldiğinde Dakka'daki haberleri soruyor. Biliyorsun değil mi akrabalarımızdan bazıları Dakka'ya yerleşti? Benim Khalah Jan orada. Bu yüzden annem sürekli endişe içinde, her sabah gazete geldiğinde Dakka'daki haberleri soruyor. Tatmin edici bir cevap alamayınca da buraya vardığımızda Khalah Jan'a yazdığı mektubu, buraya gelmelerini öğütlediğini hatırlıyor: 'Dünyanın bir ucuna gitmeyin, buraya gelin.' Ve sonra aklına Göç¹ döneminden kalma, unutulmuş türlü türlü hikâye geliyor."

"O zaman o Dakka'da herhalde?" diye tahminde bulundu İrfan.

"Hayır, Pakistan'a hiç gelmedi."

"Pakistan'a gelmedi mi? Anladım." Düşündü biraz. "Ve sen de o zamandan beri Hindistan'a hiç gitmedin."

"Gitmedim."

1 1947'de İngiltere kontrolündeki Hindistan'ın, Pakistan ve Hindistan olarak ikiye bölünmesi Zakir'in ailesi gibi birçok Müslüman ailenin, Hindistan'daki eski evlerini bırakıp sınır öbür tarafına, Müslümanların yeni ülkesi Pakistan'a geçmesine neden oldu. Bu durum için Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçünü anlatan hicret kelimesi kullanılmıştır.

“O halde gerçekten çok zaman geçmiş.”

“Ben de aynısını düşünüyorum.” Sesi fısıltı seviyesine indi. “Çok zaman geçti.”

“Göstericiler geliyor!” Korkmuş bir grup insan içeri haberlerle girdi.

“Göstericiler?” Masalarda oturanlar kulaklarını kapıya dikti.

“Evet, epey büyük bir kabile. Yollarının üstünde ne varsa kırıp dökerek geliyorlar.”

“Hadi be!”

Şiraz’da oturan herkes paniğe kapıldı. Birkaçı kalkıp hızla çıktı. Abdül mutfaktan ok gibi fırladı, hemen kapıyı kapatıp perdeleri çekti.

“Bugün her zamankinden daha olaylı,” diye mırıldandı İrfan.

“Demek ki dünkü söylenti yanlış çıktı.”

“Ama dün herkes tamamen doğru olduğuna inanıyordu.”

“Evet dün tamamen doğru geliyordu.”

“Haberlerin de söylentilerin de bir günlük ömrü var. Ertesi gün bunların haber değil söylenti ya da söylenti değil haber olduğunu öğrensen ne fark eder?”

Salamat ve Ajmal mutfak tarafından girdiler. Salamat etrafa öfkeyle baktı ve parmağını suçlayıcı bir şekilde odada gezdirip bağırarak, “Cevap verin, bu kapı neden kapalı, perdeleri neden çektiniz ve içerisi neden karanlık!” dedi.

İrfan Salamat’a dik dik bakıp mesafeli bir tonda “Çünkü dışarıda çok gürültü var,” dedi.

Salamat ona ve İrfan’a gaddarca baktı: “Evet ve siz, insanların sesini duymak istemiyorsunuz! Fakat, siz emperyalist iblisler, bu ses artık bastırılamayacak. Bu perdeleri yırtarak içeri girecek ve kulaklarınızı da patlatacak!” Sonra, “Abdül!” diye seslendi.

Abdül hemen mutfaktan çıkıp geldi. “Buyurun efendim?”

“Abdül! Kapıyı ve perdeleri aç.”

“Biraz ışık ve hava girsin içeri. Işık, hava ve insanların sesi!” diye ekledi Ajmal onu destekleyerek.

“Açmayın kapıyı. Bu kabile çok kavgacı,” diyen bir ses geldi uzaktaki bir masadan.

Salamat hiddetle “Kitleler, kapitalist ve emperyalist dalkavuklara köpürüyor!” dedi.

Sonra Salamat ve Ajmal birlikte o ve İrfan’ın oturduğu masaya oturdular.

Bir süredir tek başına oturup çay içen kır saçlı bir adam yerinden kalkıp onlara yaklaştı ve “Sizler eğitilmiş delikanlılarsınız. Nedir bütün bu olanlar bana anlatır mısınız?” dedi.

Salamat adama küçümser şekilde baktı ve “Olması gerekenler oluyor,” dedi.

Kır saçlı adam Salamat’ın yüzüne baktı bir süre, sonra iç çekip “Allah yardımcımız olsun,” dedi ve tekrar masasına döndü.

“Yar,” dedi Salamat, “Bu kır saçlı adam, sanırım benim kır saçlı babamdan da cahil.”

“Benimki,” dedi Ajmal, “Senin kır saçlı baban ve bu kır saçlı adamın toplamından da cahil.”

“Ama babam, benim babam değil,” dedi Salamat dişlerini gıcırdatarak, “Piçim ben.”

Ajmal, “Ben de babamı babam olarak kabul etmiyorum,” diye ilan etti.

“Yar, iğrenç babalarımız mahvetti bizi.” Salamat’ın sesi birden ağlamaklı çıktı.

Ajmal, İrfan’a sonra da ona baktı: “Bir şey söylesenize.”

Sonra Salamat tekrar öfkeleni: “Sessiz kalarak iğrenç babalarını ve iğrenç babalarının piç oğullarını devrin idam mangasından koruyacaklarını düşünüyorlar.” Masaya vurdu. “Fakat bunu yapamayacaklar.”

“Salamat Sahib, sen burada otururken,” dedi, mutfak tara-

findan içeri giren bir tanıdık, “orada, Gol Pazarı’ndaki likör dükkânı yağmalanıyor.”

Ajmal irkildi. “Gerçekten mi?”

“Evet, gerçekten, şimdi oradan geldim. Oluklardan likör akıyor ve köpekler körkütük sarhoş, yatıyor etrafta.”

“Demek yine fırsatı kaçırdık,” dedi Ajmal esefle. Salamat’ı dürttü. “Hadi yar, gidip en azından bir bakalım.”

“Nereye gidelim? Neye bakalım?” dedi Salamat sinirli bir şekilde. “Körkütük sarhoş köpekleri görmek için likör dükkânlarına gitmemize gerek yok! Hangi sokakta gömüyoruz ki körkütük sarhoş köpekleri?” Etraftaki masalara öyle bir öfkeyle baktı ki gözlerinde kıvılcımlar çıktı ve, “Köpekler! Artık uyanmak zorundasınız! Mahşer günü geldi: hesap vereceksiniz. Sen, ben, herkes,” diye bağırdı.

“Ben vermeyeceğim,” dedi Afzal rahat bir şekilde. İçeri girerken Salamat’ın gürlediğini duymuş, gelip masanın yanında sessizce dikilmişti. Şimdi bir sandalye çekip Salamat’ın karşısına oturdu ve gözlerinin içine bakarak, “Fare! Neden kuyruğunun üstünde dikiliyorsun? Seninle hesaplaşacağız! Bambu flütü bekliyorum sadece.”

“Flütü ve şehrin yanıp kül olmasını,” dedi Salamat hışımla.

“Şehir şu an yanıyor zaten.” Afzal gözlerini kapattı, sonra açtı ve sanki başka bir dünyadan gelmiş gibi konuştu. “Fareler! Buraya elimde flütle geldiğim gün pişman olacaksınız! Gelip flütümün söylediklerini dinlemenizi emredeceğim. Siz farelerin beni takip etmenizi emredeceğim. Deliklerinizden çıkıp okyanusa ulaşana kadar takip edeceksiniz beni ve okyanusa emredeceğim, ‘Okyanus! Al bu fareleri!’ O da tek bir hamlede sizleri midesine indirecek.”

“Saçmalık,” dedi Salamat küçümser bir gülümsemeyle.

“Yar, burada vakit harcamanın ne anlamı var? Hadi gel Gol Pazarı’na gidelim.” Ajmal, Salamat’ı kolundan tuttu ve dışarı çıktılar.

“Salamat kötü kalpli bir insan,” diye mırıldandı Afzal, “Ajmal da öyle ve o dalkavuk Zavvar da, şimdi bir de devlet memuru olduktan sonra daha da iğrençleşti. Bütün o tayfa kötü kalpli insanlardan oluşuyor.” Afzal, sessizce oturan Zakir ve İrfan’a bakmak için durdu. “Yar, siz ikiniz iyi insanlarsınız, güzel insanlarsınız. Bu dünyada güzelliğe ne ender rastlanır! Ben öyleyim, bir de siz ikiniz varsınız. Yalnızca üç güzel insan.”

“Bu üçlüden benim adımı çıkartın,” dedi İrfan hoşnutsuzca.

“Pişman olacaksın buna!” Afzal İrfan’a kızarak baktı.

“Bu listenin epey bir genişleyeceğini biliyorum,” dedi İrfan nefret dolu bir sesle.

Afzal dik dik baktı ona. Abdül gelip masaları yoklayarak turladı. Afzal’ı gördü ve saygıyla, “Afzal Sahib, geldin mi? Çay getireyim mi?” dedi.

“Hayır.”

“Su?”

“Hayır.”

Abdül gitmeye hazırlanırken Afzal seslendi: “Abdül sen iyi bir insansın,” dedi. Cebinden küçük bir defter çıkarıp açtı, bir şey yazdı, sonra dedi ki, “Bugün İrfan’ın adını iyi insanlar listesinden sildim ve yerine seni yazdım.” Sonra İrfan’a döndü: “Bugünden itibaren çirkin bir insansın sen. Ve bil ki dünyada güzel insanlar bitmez.”

Abdül sessizce çıktı. Biraz sonra bir bardak soğuk suyla döndü: “Buyur, Afzal Sahib, efendim! Biraz su iç.”

Afzal, minnetle baktı Abdül’e. “Abdül! Sen güzel bir insansın.” Suyu içti ve “O iki pis herif nereye gitti?” diye sordu.

“Gol Pazarı’nda likör dükkânı yağmalanmış az önce. Oraya gittiler, sen de oraya gitsen iyi edersin,” dedi İrfan aynı nefret dolu sesle.

Afzal İrfan'a sessiz bir öfkeyle baktı, sonra kalkıp çıktı.

"Yar, Afzal bağımsız bir tip, neden ona sataşıyorsun?" dedi Zakir.

"Bağımsız?" diye mırıldandı İrfan. "Burada kim bağımsız ki?"

"Yani serbest takılan biri. O siyasetçi bozuntularından değil hiçbir şekilde."

"Yar, mesele şu: Sahte devrimcilere tahammül edemiyorum ve aynı şekilde sahte peygamberlere de tahammül edemiyorum."

"Kim sahici o zaman?"

"Hepsi sahte, ben dahil." İrfan durdu, sonra "Yoldaş Salamat'ın bankada ne kadarı var biliyor musun?" diye sordu.

"Salamat'ın bankada ne kadarı var? Yar, çulsuz bir tip o. Ne iş yapıyor ki kazandığı parayı bankaya yatırsın?"

"Zakir sen farkında değilsin. Bayağı bir şey yapıyor," dedi İrfan imalı bir tonda ve sonra sustu.

"Yar, hiçbir şey anlamıyorum bu dediklerinden."

"Anlamayacak ne var? Hiçbir şey gizli değil artık. İnsanların kim oldukları ve ne yaptıkları alınlarında yazılı." Sonra ses tonu değişerek, "Tamam yar, konuyu kapatalım," dedi.

"Evet yar, bize ne ki?"

"Evet sana ne ki? Senin kafan başka yerlerde bu aralar." Suratı hâlâ oldukça gergin olan İrfan biraz rahatlayıp gülümse-di. "Zakir oralardan hiç mektup alıyor musun?"

"Mektup? Hayır."

"Yani diyorum ki buraya geldiğinden beri mutlaka yazmışsındır ve bir cevap almışsındır?"

"Hayır," dedi Zakir, utangaç bir şekilde. "Yazmadım. Ve ondan da mektup gelmedi."

"Yani o zamandan beri hiçbir yazışma, haberleşme olmadı mı demek istiyorsun?"

"Evet."

“Ve şimdi onu hatırlamaya başladın? Yar, bir acayıpsin sen de!”

Gerçekten de ne kadar tuhaf diye düşündü. Buraya geldiğinden beri ona hiç yazmadım, o da bana yazmadı. Hatıraların kesif bulutu yeniden kuşatmaya başladı etrafını. Loş bir yol, sonra zifiri karanlık, sonra ışıklı bir alan, parıldayan bir anı.

* * *

Sabire ne kadar boy atmıştı, göğüsleri nasıl belirginleşmeye başlamıştı, öyle ki artık o kısmı hep tülbendiyle örtüyordu, fakat o iki yuvarlak çıkıntı yine de belli ediyordu kendini. Sohbetleri bazen hararetli bazen de usulca ilerlerdi – bazen sesi o kadar alçalırdı ki fısıltıya dönüşürdü ve Sabire utanır, yanakları kızarırdı. Okula döndükten sonra Surender’ın önerisi üzerine ona uzun bir mektup yazdı.

“Zakir! Mektubu postaladın mı?”

“Yar, postaladım, ama–” cümlesinin ortasında durdu.

“Ama ne?”

“Yar, ya anlarsa?”

“Zaten ne için yazıyorsun ki mektubu? Anlasın diye yazıyorsun.”

“Yar, anlarsa, sonra–” konuşurken durdu birden.

“Sonra ne olur?”

“Zannedecek ki–”

* * *

Birinin kapıyı yumrukladığı duyuldu: “Açın kapıyı!” Bir anda hatıraların ışıklı alanından çıkıp yarı aydınlıkta etrafına baktı. Biri kapıyı yumrukluyordu ve masalarda oturanlar endişeyle kapıya bakıyordu.

“Açma kapıyı, o göstericiler yakınlarda bir yerlerde.”

“Kimin geldiğini bilmiyoruz.”

“O kafildekilerden biridir, açma.”

“Git aç yoksa umurlarında olmaz, intikam için yakarlar burayı!” Abdül mutfaktan çıkıp kapıya yöneldi. Perdeyi hafifçe aralayarak dışarı baktı – ve rahatladı. Kapının bir kanadını hafifçe açtı, yeni gelenleri aceleyle içeri alıp tekrar kapattı.

“Arkadaşlar öyle bir yumrukladınız ki kapıyı korktuk!” dedi içeridekilerden biri, giren müdavimlere.

“Korkmuş insanlar nasıl başkalarını korkutabilir ki?”

“Dışarıda durum nasıl?”

“Kötü. Çok tahribat var.”

Kalbi ve akli hatıralarla dolu olduğu için söylenenlerin yarısını duydu yarısını duymadı. Uyuyan birinin aniden uyanması gibi dönmüştü hatıralar âleminde, gözlerinden hâlâ uyku akıyordu. Uyku hali o sırada serin bir esinti gibi geldi, dünyaya karşı tekrar ilgisiz ve tepkisiz olabilirdi. Etrafında hatıralardan kesitler yüzüyordu.

* * *

O sırada Sabire dolanıyordu zihninde, birkaç günlüğüne Vyaspur’a gelmişti. Birbirimize o günlerde yakın olmaya başlamıştık. Tatillerde Meerut’tan eve döndüğümde hâlâ akşamdan geceye kadar çatıda oturur, göz alabildiğine uzanan tarlaları, tarlaların ötesindeki tren raylarını, rayların ötesindeki sıra sıra ağaçları seyrederdim, trenin düdüğünü duyunca o da yanıma, çatıya çıkardı. Birlikte korkuluklara yaslanıp ayakta dururduk, başlarımız birbirine değerdik. Düdüğü çalarak, dumanlar saça saça gelen lokomotif ve onu takip eden ışıklı vagonları izlerdik. Gün içinde bu vagonlar ayrılmış gibi dururdu ama gecenin karanlığında birbirine bağlı, hareket eden bir dizi fener gibi görünürlerdi. Lokomotif bir dizi feneri çekerek gelir, yol boyunca ilerlerdi. Geçip gittiğinde Sabire keyifle ve merakla, “Ne uzun bir trendi o, vagon vagon. Ne treniydi acaba?” dedi.

“Delhi treniydi.”

Şaşırdı. “Delhi’ye gidiyor bu tren!”

“Evet, tabii.”

Kısa bir süre sessiz kaldı. “Zakir, sen Delhi’yi görmüşsündür mutlaka? Nasıl bir yer Delhi?”

“Yalnızca bir kere gittim ama sınavlarımdan sonra gidip orada yaşayacağım.”

“Gerçekten mi! Nasıl?” Şaşırmıştı.

“Gidip orada çalışacağım.”

“Gerçekten mi?”

Gece çöküyordu. Ay çıkmamıştı henüz. Ama birkaç yıldız, gökyüzünün enginliğinde uzaktaki fenerler gibi parlıyordu, Sabire’nin merak dolu yüzüne gözlerimi ayırmadan baktım.

“Sabire!”

“Hı?”

“Sabire, eğer Delhi’de iş bulursam – o zaman – o zaman–” Dilim dolanmaya başlamıştı. “O zaman – ikimiz orada yaşayabiliriz.”

“Ne?” Hiçbir şey anlamamış gibi şaşırarak baktı. Sessizce devam ettim ona bakmaya; ve sonra sanki ansızın bir şey anlamış gibi, kaçıp gitti bir anda.

Ertesi gün göz göze gelmekten kaçındık, fakat gece olduğunda lokomotifin ışığı ve tekerleklerin çingirtısı onu tekrar çatıya çıkardı. Benden uzak durarak çenesini korkuluklara yaslayıp durdu. Tren, yolculuk esnasında ağaçların siperine yakın bir yerlerde durakladı ve lokomotifin ışığı devam etti. Birbirimize yaklaştık, gerçekten de çok yakın duruyorduk. Öyle ki bedeninin sıcaklığını ve de yumuşaklığını hissedebiliyordum.

Ondan sonra Delhi trenlerinin gelip gidişini izlerken birbirimize daha bir güvenle yaslandık. Çenelerimizi yan yana, kara küf lekeleriyle kaplı serin korkuluğa dayayıp trenlerin

bazen yavaşça, bazen de hızla geçip gidişlerini izledik. Artık bu trenle ilgili herhangi bir sorumuz yoktu, sanki ona bine-rek Delhi'ye gitme konusunda anlaşmaya varmıştık.

Sonra Khalah Jan'dan mektup üzerine mektup geldi, Sabi-re'yi eve yollamamızı söylüyordu. Ammi, "Ai hai, Betül be-ni deli ediyor! Kötü dönemlerden geçiyoruz, nasıl yollaya-yım onu?" dedi.

"Ammi! Sabire'yi ben götürüyüm mi?"

Abba Jan sert bir ifadeyle baktı bana ve "Çok kötü bir dö-nemden geçiyoruz," dedi.

* * *

"Ateş açıldığını söylüyorlar efendim."

"Ne?" konuşan kişiye irkilerek baktı Zakir. Boş çay bar-daklarını toplayan Abdül'dü konuşan. Yüzü endişeli görü-nüyordu. "Bilmiyorum efendim ama Regal'den az önce bir adam geldi, o söylüyordu."

Ormanından dönmüştü ve gözlerini dikmiş Abdül'e bakı-yordu.

"Kötü dönemlerden geçiyoruz efendim." Abdül, konuşur-ken boş çay bardaklarıyla dolu tepsiyi kaldırıp götürdü.

"Bence dışarı çıkmalıyız."

"Dışarı mı?" Şaşırarak baktı İrfan'a.

"Evet. Sonuçta burada içeri tıkılmış vaziyette ne kadar oturabiliriz? Ayrıca işe gitme vaktim yaklaşıyor."

"O zaman tek başıma burada kalmamın ne anlamı var? Eve giderim ben de."

"Her neyse, hadi çikalım, bakarız."

Dışarıda durum bir hayli değişmişti. Caddeye hayretle bak-tı. Sabah okula giderken bu yoldan geçmişti. O sırada her za-manki gibi temiz ve düzenliydi yol. Arabalar, mobiletler, bi-sikletler, motor taksiler hızla kendi istikametlerine doğru yo-la koyulmuştu. Tıka basa dolu otobüsler seri bir şekilde iler-

liyordu. Motor taksiler vızır vızır hareket ediyor, aceleyle birbirlerinin önüne atılıp geçiş üstünlüğü elde etmeye çalışıyordu. Fakat şu an bütün cadde etrafa saçılmış tuğlalarla dolmuştu. Tuğlaların arasında otobüs ve otomobillerin pencerelelerinden düşen tek tük kırık cam parçaları parlıyordu. Bir kısmı yanmış çift katlı bir otobüs çaresizce yolun ortasında duruyordu ama trafiği engellemiyordu. Engelleyebileceği kadar bir trafik akışı var mıydı? Bir, iki otomobil otobüsün yanından, çekine çekine, tuğlalara dikkat ederek geçiyor ve oradan sıyrılır sıyrılmaz hemen hızlanıyordu. Ardından, epey zaman sonra, tuğlaların üzerinden sarsıla sarsıla geçip ilgisizce yoluna devam eden bir otobüsün gürültüsü duyuldu.

Benzin istasyonunun yanından geçerken kalabalığın toplandığını gördü. Toplananlar hayretle dört tekerleği gökyüzüne doğru dönmüş, üst kısmı yere yapışmış uzun araca bakıyordu.

Meraklı kalabalığı geçip yürümeye devam etti. Ulusal etkinlik merkezinin önünde kızgın bir grup toplanmıştı. Saygıdeğer bir beyefendi salona girerken tereddüt etti: “Affeder-siniz bayım, konuşma bitti mi?”

“Başladı mı diye sorsanız daha isabetli olur!”

“O halde konuşma yapılmadı.”

“Evet,” dedi genç adam öfkeyle. “Emperyalist pezevenkler, orospu çocukları! Onların konuşma yapma devri bitti!”

Hızla gelen bir motosiklet kenara çekip durdu: “Ne oluyor orada şu an?”

“Sandalyeleri fırlatıyorlar.”

Motorun sürücüsü bir silah çıkardı, havaya ateş etti, tek-rar motorunu çalıştırdı ve basıp gitti.

“Yar! Arabasını şuraya park etmiş olmalı?”

“İyi fikir. Pezevenkler onu satın almak için fakirleri sömürüyor. Hadi yakalım arabayı!”

Ammi, korkulu gözlerle, yüreği ağzında karşıladı Zakir’i

ve ona gelecek belalann kendisine gelmesi için eliyle bir hareket yaptı, sonra kollarını kaldırıp gözyaşları içinde “Allah’ım, sana şükürler olsun,” dedi.

“Ne oldu?” Ammi’ye şaşkınlıkla baktı Zakir.

“Ai, oğlum! Çok korktum. Mahalledekiler silahların ateşlendiğini söyledi. Kalbim duracaktı. Telaşlandım, tekrar tekrar kapıya gittim. ‘Ai Allah’ım oğlum dışarıda, sağ salim dönmesine izin ver,’ diye dualar ettim.”

“Zakir mi geldi?” Abba Jan’ın sesi geldi dış taraftaki odadan.

“Git oğlum babana bir göster yüzünü sonra yine gel. O da endişelenmişti.”

Odaya girdiğinde Khvajah Sahib’in Abba Jan’la oturduğunu gördü.

“Oğlum! Nerede benim Salamat?” diye birden sordu Khvajah Sahib.

“Salamat’ı öğleden sonra gördüm. Sonra Ajmal’la birlikte bir yere gittiler.”

“Göstericilerle birlikte gitmiştir o sefil.”

“Göstericilerle mi? – Bilmiyorum.”

“Çok korkuttu beni o pis herif,” diye söylendi Khvajah Sahib öfkeyle. “Ateş açılmış diye duydum.”

“Ateş? – Hayır.”

“Eğer ateş açılmadıysa da yakında açılacaktır.”

“Sokağa çıkma yasağı ilan edildi mi?” diye sordu Abba Jan kasvetli bir sesle.

“Henüz değil.”

“Daha ne kadar bekleyecekler ki ilan etmek için? Yüce Allah’ım bu ülkeyi korusun.” İçini çekti Abba jan.

“Mevlana! Amritsar’da² – esas *orada* bir sokağa çıkma yasağı olmuştu! Başını pencereden dışarı çıkaran bir daha içeri sokamıyordu. Bir baş gördükleri anda ateş ediyorlardı.”

2 Lahor sınırının tam karşısındaki Hint şehri. Jallianwala Bagh parkı bu şehirdedir.

“Kardeşim, ne zaman oldu bütün bunlar?”

“Mevlana, bu Jallianwala Bagh³ olayları zamanında yaşad. Ne büyük bir yangın çıkmıştı o zaman! Üç gece boyunca kimse evinde fener yakmamıştı, öyle aydınlanmıştı etraf.”

“A?” Zakir, Khvajah Sahib’e şaşkınlıkla baktı.

“Evet oğlum! Bu yaşımda yalan mı söyleyeceğim? Amritsar’daki en büyük benzin istasyonuydu, Sahib’lerin arabalarına benzin doldurdukları istasyon. Üç gün üç gece yandı. Alevler göklere yükseldi. Sonra bankayı yağmaladılar, sonra yağmalama kumaş pazarına sıçradı. Sonra sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Allah’ın gazabı gibi bir karartmaydı! Biri başını pencereden azıcık uzatacak olsa şak! Tüfek çıkıyordu, güm diye düşüyordu insanlar.”

“Avrupalılar çok korkunç şeyler yaptı,” diye mırıldandı Abba Jan.

“Mevlana, herkes zulüm etti bize, yabancılar da, kendi insanlarımız da. Şu anda da korkunç şeyler olmuyor mu?” Durdu, sonra: “Ama gerçekten de İngilizlerden çok çekiniyorduk. Nasıl bir hakimiyetleri vardı üzerimizde! Kim nereyi yağmaladıysa aldıklarını akşama kadar evinin önüne koyacak diye duyuru yapmışlardı. Ondan sonra, evler aranacaktı. Bu dediğime inanmayacaksın Mevlana-ji ama bir bez parçası bile yağmalamamış insanlar sokağa kendi eşyalarını koydular. İnsanlar kızlarının çeyizlerini bile evlerinin dışına koydu. Amritsar sokakları akşama kadar satenlerle, sırmalı ipeklerle dolmuştu.”

Abba Jan nargilesini tütürerek sessizce dinliyordu. Sonra boğazını temizleyip dedi ki: “Allah bağışlasın, muhterem babam 57’de nasıl katı bir sokağa çıkma yasağı uygulandığın-

3 Amritsar’da bir park. 1919’da şiddet içermeyen gösterilerde bulunan milliyetçi bir kalabalığın, etrafı duvarlarla çevrili bir bahçede tutsak edilip bir İngiliz generalinin emrindeki askerler tarafından üstlerine defalarca ateş edilmesiyle öldürülmesine sahne olmuştur, yüzlerce kişi ölmüştür bu olay sonucunda.

dan bahsederdi, öyle ki ölenlerin cenazelerini bile bazen üç gün boyunca evde tutmak zorunda kalırlarmış. Kefen için bir bez parçası ve defin için bir mezar bile bulamazlarmış. Cenazeyi basit bir çuval bezine sarıp gecenin karanlığında, etrafta asker olmadığından emin olduktan sonra oracıkta so-kağa gömerlermiş.” Bir an sustu, sonra kederle, “Müslüman-lar ne zor günler gördü!” dedi.

“Peki Mevlana, şimdi nasıl günler bekliyor Müslüman-ları?”

Abba Jan işaret parmağını gökyüzüne doğru kaldırdı: “Yal-nızca O bilir.”

“Mevlana! Bak sana bir şey söyleyeyim: biz, zor dönem-lere oğullarımızla sınanarak göğüs germeye mahkûmuz. Sa-lamat'ı yola getirmeye çalıştım: ‘Oğlum, aklını başına topla. Neden sloganlar atarak boğazını paralıyorsun?’ dedim, ba-na ne cevap verdi dersin ama, ‘Biz bu sistemi değiştireceğiz!’”

Abba Jan büyük bir ciddiyetle, “Khvajah Sahib! Bu dün-yadan yüz yirmi dört bin peygamber geçti, değişti mi dün-ya?” dedi.

“Hayır efendim, değişmedi.”

“O halde, dünyayı peygamberler bile değiştirememişken, senin ve benim oğlum nasıl değiştirecek?”

“Mevlana, çok haklısın. Dünya değişmez.”

“Khvajah Sahib, bu yaşa geldim – ne devirler geldi geçti! Her seferinde aynı sonucu gördüm. Eskiden hararetli olan bazı tiplerin ateşi sönüp gitti. Geri kalanlarsa kendi çıkarla-rına baktı, kendi pazarlıklarını yaptı.”

“Efendim, kesinlikle haklısınız. Lütfen Mevlana, bunu o serseri Salamat'a da söyle.”

“Onun kanı hâlâ sıcak, henüz anlamayacaktır. Bu, uzun bir süre yaşadıktan sonra idrak edilebilecek bir şey. Ve Kh-vajah Sahib! Ben artık müdahil olmuyorum, koşullar ne olursa olsun.”

“Çok haklısın. Düşündüğünü dile getirmenin hiçbir anlamı yok Pakistan’da.”

“Khvajah Sahib, bunun hiçbir yerde bir anlamı yok.”

“Evet efendim, aynen öyle, aynen öyle. Kim konuşursa tutuklanıyor. En azından bunun Pakistan’da böyle olduğunu gördük.”

Abba Jan nargileyi yavaşça kendine doğru çekti, ağızlığını dudağına götürdü ve düşüncelere daldı.

Khvajah Sahib sessizce oturdu. Sonra birden Zakir’e döndü: “Öğleden sonra seninle miydi?”

“Evet efendim.”

“O zaman göstericilerle birlikte gitmedi.”

“Bilmiyorum.”

“O piç yok mu,” diye öfkeyle söylendi Khvajah Sahib. Sonra: “İşin aslı, annesi çok endişeleniyor onun için. Ona dedim ki, ‘Haline şükret – oğulların var. Oğlun konusunda sabırlı ol.’ Fakat o sabır gösteremedi.” Durdu, sonra devam etti: “Nasıl gösterebilirsin ki? Bir oğlu Dakka’ya gitti, orada tutsak kaldı, diğer oğlu kendini burada mahvediyor.”

“Karamat’tan hiç mektup aldınız mı?”

“Biz de o yüzden endişeleniyoruz işte, hiç mektup almadık.”

“O’na güvenin,” Abba Jan parmağıyla gökyüzünü işaret etti.

“Tabii, O’na güveniyoruz. Mevlana Sahib! Benim o Karamat o kadar cana yakın, öyle uysal ve saygılıdır ki. Bak Allah nasıl münasip görmüş: Serseri ve eşkıya olan burada içimizi lime lime ediyor, terbiyeli olan gitti tutsak kaldı oralarda zavallı.” Konuşurken ayağa kalktı.

Abba Jan nargilesini içerken Khvajah Sahib’i izledi. “Gidiyor musun?”

“Evet, gidip eve bir bakayım. O hayırsız sefil belki gelmiştir.”

“Tamam, git o zaman.”

“Mevlana Sahib, o zavallicığa dua et lütfen. Annesi çok endişeleniyor onun için.”

Abba Jan tekrar parmağını gökyüzüne doğru kaldırdı: “O’dur Esirgeyen.”

Khvajah Sahib çıktı, Abba Jan nargilesini alıp içeri geçti. Zakir çok yorulmuştu. Uzandığı anda uykusu gelmeye başladı. Gözlerini kapadı ama uyku hemen bastırmadı, inmedi gözlerine. Orada, gözleri kapalı vaziyette yarı uyur yarı uyanık ne kadar uzandığını bilmiyordu. Birden biri kapıyı yumrukladı.

““Aç şu ağır kapıyı da gireyim içeri!””⁴ Afzal’ın sesi geldi dışarıdan.

Kalkıp kapıyı açtı. Afzal girdi, ardından da Salamat ve Ajmal girdiler:

“Zakir!” Afzal ilk ona baktı, sonra Salamat ve Ajmal’ı işaret ederek: “Ben bu arkadaşları affettim, sen de affet,” dedi.

Ne cevap vereceğini bilemedi Zakir. Afzal buyurgan bir tonda; “Sana onları affet diyorum! Himayem altındalar artık,” dedi. Sonra müşfik bir sesle, “Zakir bu ikisi iyi insanlar,” dedi. Konuşurken sandalyeye oturdu ve Ajmal’a döndü: “Dostum! Yanında getirdiklerini çıkart.”

Ajmal bir sandalye çekip çantasını masaya koydu. İçinden bir şişe çıkarıp masanın üstüne bıraktı. Zakir korku ve şaşkınlıkla baktı şişeye. “Yar, burada olmaz!”

“Ne?” Afzal dikkatle baktı ona.

Tedirgin bir şekilde, “Yar, babam bu konularda çok katıdır biliyorsun,” dedi.

Salamat küçümseyerek güldü. “Baban!”

“Yar, o ak sakallı adam, baban o, değil mi?” diye sordu Afzal. “Boş ver onu, o benim kendi evladım gibi. Ben açıklarım ona, sen git birkaç bardak getir.”

4 Münir Niyazi’nin “Yabanda Bir Ses” başlıklı meşhur şiirinden bir dize.

“Babalara hiçbir şey açıklanmaz,” dedi Salamat ukala bir şekilde.

“Diğer insanların babalarını kendininkinden yola çıkarak mı yargılıyorsun?” dedi Afzal.

“O benim babam değil,” diye bağırdı Salamat.

“Kimin babası o zaman?” diye sordu Afzal saf saf.

“Bilmiyorum, ama onun benim babam olmadığını biliyorum. Piçim ben,” dedi öfkeyle dişlerini gıcırdatarak.

“Kanıt var mı?”

“Kanıt benim bunu söylemem!”

“Bu kanıt değil. Dostum! Bunu ilan etmeden önce anne sormalıydın.”

“Sordum ona.”

“Sonra?”

“Cahil kadın bir kanıt sunamadı,” dedi kederli bir sesle. Sonra üzüntüyle, “Babalarımız zalim, annelerimiz cahil,” dedi. Bunu söylerken ağlamaya başladı.

Salamat’ın ağladığını görünce Ajmal’ın da gözlerinden yaşlar süzüldü.

“Dostum neden ağlıyorsun?”

“Yar! Benim annem Salamat’ın annesinden de cahil. Ona sorduğumda önce bir tokat attı bana, sonra saçını başını çekştirip bağırınmaya başladı.”

Afzal, Ajmal’a, sonra da ağlayan Salamat’a baktı ve gözleri öfkeden kızardı. “İkiniz de iğrenç insanlarsınız!”

Ajmal Salamat’a baktı. Salamat, “Afzal doğru söylüyor, iğrenç insanlar biz,” dedi.

“Sizi himayemaltına almaktan vazgeçtim. İğrenç insanlar! Defolun buradan. Burası ahlâklı insanların evi.”

Salamat ayağa kalktı. Ajmal şişeyi çantasına koydu ve Salamat’ın peşinden çıktı.

“Zakir! Sen iyi bir insansın, bağışla beni.”

“Yar, o nasıl laf öyle?”

“Yok, bağışla beni.”

“Ne için?” Afzal’a endişeyle baktı.

“Kötü ruhlu iki insanın namuslu bir insan üzerinde bas-kı kurmasına izin verdim. Günah işledim. Ai iyi insan! Affet beni, günahkârım ben.” Konuşurken sesi boğuldu ve gözleri yaşla doldu. “Günahkârız biz ve azap içindeyiz.”

Üçüncü Bölüm

Bugün Mall Caddesi'ni¹ sakın buldu, bir hüznün çöktü üzerine. Dün nasıl korkunç bir manzaraya sahne olmuştu! Camları parçalanmış otomobiller ve bütün gün yolun ortasında kalan, yarısı yanmış çift katlı otobüs burada yaşanan tahribatı gözler önüne seriyordu. Tuğlalar fırlatıp sloganlar atan göstericilerden, tedirgin yayalardan, kepenklerini hızla indirip kapanan dükkânlardan sonra, şimdi yalnızca tek tük bir otobüs ya da motor taksi, etrafa saçılmış cam ve tuğlaların arasından çekine çekine geçiyordu. Şu an sükûnet hakimdi ve cadde bir baştan bir başa açıktı. Ne bir tuğla, ne de bir cam parçası. Trafik düzgün akıyordu. Otomobiller rahatça, ilk biri, sonra diğeri, ardından öbürü ilerliyordu. Hiçbirinin camı kırık gibi durmuyordu. Şaşırdı buna: dün şehirdeki bütün arabaların camları kırıkmiş gibi görünüyordu, fakat şimdi şehirdeki bütün arabalar iyi durumdaydı. Peki daha dün akşama kadar yarısı yanmış halde caddenin ortasında duran çift katlı otobüs – o nereye gitmişti? Evet, benzin istasyonunun oradaki devrilmiş araç hâlâ orada sırt üstü ya-

1 Lahor'un Batılılaştırılmış kısmının ana caddesi.

tıyordu. Fakat şimdi yayaların gözlerinde endişe ya da hayret yoktu, sanki bir başka yüzyılda devrilmişti de geçen zamanla birlikte artık şaşırtma gücünü yitirmişti.

Metro Şarapları dükkânının yanından geçerken dükkânın içine ve dışına düşmüş cam parçalarına dikkatle baktı. Tuzla buz olmuş pencereler dün burada yaşanan her şeyi doğruluyordu. Bugün herhangi bir şey yoktu, buna rağmen Mall Caddesi'ne bir şeyler olmuştu. Bugünkü sükûnet dünkü arbededen de tuhaf görünüyordu. Dün okulun verandalarında devrilen bütün çiçek saksılarının bugün güzelce düzenlenmiş olması da bir garipti. Düzen ve intizam tekrar sağlanmıştı. Dersler her zamanki seyrinde yapıyordu. Dışarıda, bahçelerde öğrenciler gruplar halinde dolaşıyordu. Bir gecede ne kadar uysallaşmıştı öğrenciler. Daha düne kadar nasıllardı! En ufak bir şeyde yüzleri kızarıyor, boyunlarındaki damarlar şişiyor, gırtlaklarını hakkını vererek kullanıyorlardı. Küfürler, sloganlar. Sloganların olağanüstü bir etkisi vardı, zira bir anda öyle büyük bir kalabalık toplanmıştı ki üniversite kampüsü dar gelmiş, grup dışarı taşmıştı. Peki şimdi? Şimdi etraf çok sakindi, kimse sesini bile yükseltmiyordu. İnsanlar konuşuyordu fakat fısıltı halinde.

“Yar! Abim gece uçağıyla gitti.”

“Gerçekten mi?”

“Harekat başladıktan sonra mı gitti?”

“Harekat tam o anda başladı. Intercontinental'den havaa-lanına ulaşmakta zorlandık,” dedi. “Sokaklarda tanklardan başka bir şey yokmuş. Uçağa giderlerken bombardıman başlamışçasına bir gürültü kopmuş, sonra sanki savaş çıkmış gibi aralıksız silah sesleri duyulmuş. Uçak kalktığına dışarı bakmış, göz alabildiğine duman bulutları haricinde hiçbir şey görememiş.”

“Gerçekten mi?”

“Peki ne olacak?”

“Ne olursa olsun, Allah’ın belası Bengallilerin cesareti kırılmıştır artık.”

“Alçak herifler!” diye söylendi biri kendi kendine. “Bu onları yola getirecektir!”

Sevinç, tiksinti, nefret, öfke – her duygu fısıltıyla dillendiriliyordu. Bunalmaya başladığını hissetti. Bu boğucu atmosferden kaçmak istedi.

“Molla camiden öteye gidemez.” Tabii ki Şiraz’a gitti fakat oradaki atmosfer de boğucuydu. Ne gürültü, ne karmaşa, ne kahkaha, ne bağırış çağırış. Yalnızca insanların yüzündeki ifadeden anlaşılıyordu ciddi bir meselenin tartışıldığı.

“Yar, dün büyük bir karışıklık yaşandı burada – ve bugün–”

“Evet! Ve bugün,” diye kendi kendine mırıldandı İrfan, ve çayını içmeye koyuldu.

“Yar, dün gerçekten korktum. Sanki bugün–” kendi de bilmiyordu ne söylemek istediğini.

“Hayırlısı oldu,” dedi İrfan alaylı bir ifadeyle.

“Bir açıdan hayırlısı oldu.”

“Her seferinde bunu söylüyoruz, fakat sonra görüyoruz ki hiç de hayırlı olmamış.”

“Yar, hiç anlamıyorum bu olan biteni.”

“Ben de anlamıyorum, ama bence bir şeyler oldu artık.”

“Ne oldu?”

“Açık seçik bir şey yok. Ama açıklığın ne önemi var ki? Gizliden gizliye hissettiğimizdir esas olan.”

İrfan’ın gizliden gizliye hissettiği neydi? Nasıl bir korku kemiriyordu içini? Zakir hiçbirini anlamıyordu bunların. Sonra konuyu değiştirdi.

“Yar, Salamat ve Ajmal neredeler bugün?”

“Onlar bugün inlerindeler. İnlerinden çıkmak için doğru rüzgâr estiğinde çıkacaklar. Bugün rüzgâr değişti.”

“Bak, o çatlak geldi,” dedi İrfan, kapının açıldığını görünce.

“Hangi çatlak?”

“Yar, o kır saçlı adam,” diye fısıldadı, adam içeri girip doğrudan onların yanına geldi.

“Oturabilir miyim? Yalnızca birkaç dakikanızı alacağım.”

“Tabii, tabii.” Konuşurken göz ucuyla İrfan’a baktı, yüz ifadesi adamın konuşmalarını bölmesini umursamadığını gösteriyordu.

“Ne düşünüyorsunuz, hayırlı oldu mu olmadı mı?”

“Ne düşünüyorsunuz? En hayırlısı bu tabii!” dedi İrfan acı bir alayla.

“Hayırlı mı değil mi bilmiyorum, tek bildiğim eğer Pakistan bu şekilde kurtulacaksa—”

“Hangi şekilde, bu şekilde mi?” İrfan sinirlendi.

Kır saçlı adam İrfan’a dikkatle baktı, sonra sakince, “Saçlarıma bakıyorsun?” dedi.

“Saçlarına bakıyorum, hepsi ağarmış. Bir anlam mı yüklemek istiyorsun buna?”

“Hayır.”

“O zaman?”

“Saçlarımin nasıl ağardığını anlatmak isterim size.”

“Ne fark eder ki anlatsan?”

“Çok şey fark eder.” Bir an durdu, sonra “Memleketimden çıkıp yola koyulduğumda saçlarım simsiyahtı. Ve yaşlı falan da değildim, daha yirmi, yirmi bir yaşındaydım. Pakistan’a ulaştığımda elimi yüzümü yıkayıp aynaya baktım, saçlarım tamamen ağarmıştı. Bu Pakistan’daki ilk günümdü. Memleketimden ve ailemden ayrıldığımda siyahtı saçlarım, Pakistan’a ulaştığımda beyazdı ve yalnızdım.” Sustu ve sözlerinin yarattığı etkiyi görmeyi beklemeden, yalnızca söylemesi gerekeni söylemiş gibi, kalkıp gitti. Şimdi köşesinde sakince oturmuş, bir çay söylemişti Abdül’e.

* * *

Pencereden dışarı baktı, gösteri alanı kaç gecedен sonra nihayet boş ve sessizdi. Evet, belki de en hayırlısı buydu. Bir gün o gösteri, bir gün bu gösteri. Halinden memnun bir şekilde iç çekerek başını yastığa koydu. Bu gece huzur içinde uyuyabilecekti. Uygun pozisyonu bulmaya çalıştı, ilk birini denedi, sonra diğerini sonra öbürünü. Bu gece uyku gözlerine çok uzaktı. Yatakta dönüp durma isteğini dizginleyerek uzunca bir süre gözleri kapalı vaziyette, her an uykuya dala-bilirmiş gibi sessizce uzandı. Fakat zihni konuşmaya, farklı yerlerden ve zamanlardan, kimisi yeni, kimisi asırlık hikâyeler anlatmaya devam etti. Bugün iyi kötü Babür İmparatorluğu dönemini bitirmeyi başardım. Tarih dersi anlatmak sıkıcı. Ya tarih bölümünde okumak? Çocuklar absürt sorular soruyor. Peki ya kendi zihnimizdeki sorular? Çocuklardan biri ayağa kalktı:

“Efendim?”

“Evet, ne oldu?”

“Efendim, Babür İmparatorluğu’nda kardeşler hep üvey kardeş miydi?”

“Otur yerine. Bütün hikâyeden soracak bir bu soruyu mu buldun?”

Azarlayıp yerine yolladım onu. Anlamsız bir soru. Öz kardeşleri üvey kardeşlerden ayırmak anlamsız. Habil ve Kabil üvey kardeş değillerdi. Tarihte de tarihten önce de. Kardeş hikâyeleri, mitleri, masalları, fablları. Babaları hayattaykenki durumları –babaları öldükten sonraki durumları– uyuma vakti geldi artık. Sonuçta sabah okula gideceğim. Yine aynı sefil tarih. Çocuklara tarih öğretmek ne sıkıcı. Ya tarih bölümünde okumak? Başka insanların tarihi rahatça, bir romanın okunabildiği rahatlıkla okunabiliyor. Ya benim kendi tarihim? Kendi tarihimden koşarak kaçıyorum ve bugün-de soluklanıyorum. Gerçeklerden kaçıp hayal dünyasında yaşıyorum. Ama acımasız bugün, bizi tekrar tarihimize doğ-

ru itiyor. Zihin durmadan konuşuyor. Saçlarıma mı bakıyosun? Bakıyorum, hepsi ağarmış. İrfan o zavallı adamın basit sorusuna ne kadar sert bir cevap verdi. Size nasıl ağardığını anlatmak isterim – Pakistan’a ulaştığımda saçlarım kırdı ve yalnızdım. Pakistan’daki ilk günü. Kır saçlı adam Zakir’in gözünün önüne geldi. Ve kendi ilk günüm. Pakistan’daki ilk günüm–

Dördüncü Bölüm

Elini yüzünü yıkayıp aynaya baktı ve memleketinden ayrıldığı anda tamamen siyah olan saçlarının şimdi tamamen kır olduğunu gördü. Bu ülkedeki ilk günüydü. Peki benim ilk günüm? Geçmiş günler doluştu zihnine. Ama ben bu ülkedeki ilk günümü arıyorum. Etrafını kuşatan günlerin içinden itiş kakış kendine yol açıp devam etti. Nerede benim ilk günüm? Bu kalabalıkta yolunu kararlılıkla takip ettikçe, puslu, soluk bir anı biçimini almış bir gün geldi ve karşısında dikildi.

* * *

Anarkali Çarşısı kısmen açık kısmen kapalıydı. Tek tük birkaç dükkân haricindekilerin kapılarına kilit vurulmuş, kepenkleri inmişti. Çarşı kalabalıktı fakat kimse alışveriş yapmıyordu. Oradan çıkıp geniş bir caddeye geldi. Mall Caddesi, at arabaları, bisikletler, nadiren bir otomobil, ara sıra geçen birkaç otobüs. Uzun boylu, iri yarı bir adam, başında sorguclu bir sarık ve epeyce geniş pantolonuyla yanından uzun adımlarla geçip gitti. İlgiyle izledi adamı. Sonra et-

rafta aynı şekilde giyinmiş, aynı yapıda, boylu poslu böyle birçok adam gördü. Bu görüntüler yeniydi onun için. Etrafındaki her şey yeniydi onun için. İlerledikçe, yeni bir dünyada yürüyormuş gibi hissetti. Bu yeni dünyada olmaktan son derece hoşnuttu. O sokak senin bu sokak benim yürürken zamanın nasıl geçtiğini fark etmedi, buna rağmen en ufak bir yorgunluk hissetmiyordu. Böyle özgürce, yoldan geçen birinin her an bir bıçak çekip sırtına dayamasından korkmadan yürümeyeli çok olmuştu.

“Güzel oğlum! Neredeydin bütün gün?”

“Hakim-ji, Pakistan’a bakıyordum.”

“Artık bakacak başka bir şey olmadığına göre Pakistan’a bakmamız gerekiyor! Niye acele ediyorsun? En azından öğrenilen gelip yemeğini yiyebilirdin.”

Sonra Hakim-ji tekrar Abba Jan’la sohbete daldı. Zakir yemeğini yedikten sonra uyuyacağı odaya gidip uzandı. Odayı inceledi. Ne kadar temiz, derli toplu, ferah bir odaydı ve ne kadar aydınlıktı! Her köşesinde aydınlatma armatürü vardı. Burada daha önce kimin yaşadığını merak etti. Bunu düşünürken kendi odası geldi aklına, solmuş duvarlarıyla küçük bir oda, bir karyola, kitaplarla dolu bir masa ve kitapların yanında gece yarılarına kadar çalışırken yanı başında duran loş bir lamba. Odam bu gece boştur herhalde. Bu geniş, ıslıl ıslıl aydınlatılmış odada uzanırken ardında bıraktığı köhne odasını kederle hatırladı. Gözlerini ağırlaştıran uyku uçup gitti. Uzun bir süre yatakta dönüp durdu. Abba Jan’ın öksürük sesini duyduğunda dönüp durmayı kesti, demek Hekim Sahib’in sohbeti kâfi geldi ve yatağa girdi Abba Jan – peki ne zaman geldi? Hiç fark etmemişti geldiğini. Her neyse, uzunca bir süre uyuyormuş gibi kıpırdamadan yattı fakat uykusu gelmedi. Kendi odasının görüntüsü zihninde asılı kalmıştı. Sonra yüzünü örtüyle kapatıp ağladı.

“Zakir, uyanık mısın?”

“Evet.” Ruh halinin sesine yansımamasına gayret etti.

Sonra uzun bir süre, uyuyormuş gibi, kıpırdamadan uzandı. Ne kadardır öyle uzandığını bilmiyordu. En sonunda döndü. Biraz sonra bir daha değiştirdi pozisyonunu. Sonra kalktı biraz su içti ve tekrar yattı.

“Zakir!”

“Abba Jan?” Abba Jan’ın uyuduğunu zannediyordu ama uyanıktı.

“Neyin var? Uyuyamıyor musun?” Dün bütün gece uyanıktın. Uyu hadi.”

“Uyuyamıyorum.”

“Evet, burası yeni bir yer ve bu ilk gece,” dedi Abba Jan duraksayarak. Bir an sustu, sonra, “Bir keresine bana da böyle olmuştu, yeni bir yere gitmişim ve ilk gece hiç uyuyamamıştım.”

Zakir çarşafı yüzüne çekti; gözleri tekrar yaşla doldu.

O gece, uykusuzluğuyla, giderek daha büyük bir canlılıkla parladı zihninde. O gün, gecesiyle birlikte, dokunup tutabileceği kadar yakındaydı. Bu ülkedeki ilk günüm böyleydi işte. Bütün gün yeni bir gökyüzünün altında, yeni topraklarda içim mutluluk dolu yürüdüm. Sonra gece oldu ve uykusuz gözlerim yaşlarla doldu.

O gün gecesiyle, gecesinin gözyaşlarıyla son derece berrak göründü ona. Unutmuşum o günü. Şaşırdı – o aydınlık günü! Ondan sonra yavaş yavaş soldu ve bulandı günler. Belki her zaman böyle olur. Zaman geçmeye devam eder ve ilk günün berraklığı günler devrettikçe yavaş yavaş kaybolur. Günlerimizin berraklığı ne çabuk kayboldu, gecemizi ne çabuk terk etti serinlik! Ama yine de o tek gün, bu ülkedeki ilk günüm, belleğimde hep ışıldayacak. Fakat bu düşünceyle birlikte, o günün yakınındaki birkaç gün de aydınlanarak o tek günün etrafında toplandı. Aydınlanmış günlerden bir takımyıldızı oluştu. Pakistan hâlâ çiçeği burnunda, gökyüzü

Rupnagar'ınki kadar taze ve toprak henüz kirlenmemişken. O günlerde karavanlar nasıl upuzun yollar katedip gelirdi! Her gün şehre karavanlar girer ve cadde ve mahallelere dağılırlardı. İnsanlar nerede başlarını koyacak bir yer bulsa pat diye oraya yerleşirdi. Kimin geniş bir evi varsa yeni gelenlere barınak sağlarken bulurdu kendini, ilk başta kendi seçtiklerine, sonra merhamet duyduklarına, ta ki o geniş evler dar görünmeye başlayana kadar. Sığınmacılar yolculuk sırasında nasıl acılara katlandıklarını, şehre varmak için ne zorlukların üstesinden geldiklerini destansı hikâyelerle uzun uzun anlatırdı. Geride bıraktıkları yakınlarından bahsederlerdi. Ondan sonra, sığınmacılar ve onları misafir edenler beraberce, evlerini ve atalarının mezarını terk etmeyi reddedip topraklarına dört elle sarılanları yâd ederdi. Onlarla birlikte yola çıkan fakat yolda ayrılanları, bilmedikleri yollarda kefene saramadan, gömmeden bırakmak zorunda kaldıklarını anlatırlardı. Hepsi birlikte geride kalanları anar, birbirinin acısını paylaşırdı. Yürekleri kabarıp, gözleri yaşlarla dolardı. Sonra gözlerini silip buradaki hayatlarını nasıl düzene sokacaklarını, geleceklerini düşünmeye koyulurlardı.

Tekrar bir araya geldikleri toplantılarda ne çok farklı insan karşılaşırdı! Bazen çarşıda yürürken iki kişi rastlaşırdı.

“Allah Allah, sen nasıl geldin buraya?”

“Artık orada hayatımı doğru düzgün sürdüremiyordum kardeşim, o yüzden kendi kendime ‘Hadi gidelim buradan’ dedim. Sonra da döşeğimi sarıp şu Specials’tan¹ bir bilet aldım.”

Bazen kapı beklenmedik bir anda çalardı. Açtığımızda karşımızda bazen, yolcu ve bavullarla yüklü bir at arabası, bazen de, bir bavulu bile olmayan tek başına bir adam olurdu; yüzü tıraşsız, kir pas içinde, kıyafetleri yırtık ve lekeli. İlk bakışta çıkaramazdık yüzünü. Sonra kim olduğunu anlayınca

1 1947'deki Ayrılık'ta Hindistan'la Pakistan arasında yolcu taşıyan özel trenlerin ismi.

şaşırdık: “Sensin ha!” Sonra hemen onu kucaklar, peş peşe sorular sorardık. “Nasıl geldin? Yolda bir sorun çıktı mı? Diğerleri nerede? Yalnız mı yolculuk ettin? Eşyaların nerede?”

“Yolda nasıl sorun çıkmaz? Trene saldırdılar.”

“Allah hepimizi korusun! Sonra?”

“Gerçekten Allah korudu da onurumuzla kaçıp canımızı kurtarabildik; yoksa hiç şansımız yoktu.”

“Şükürler olsun! Diğerleri nerede?”

“Walton Kampı’ndalar.”²

“Burada bu ev varken neden kampta kalıyorsunuz?”

“İlk başta evde yer var mı yok mu diye sorayım dedim.”

“Yer insanların kalplerinde olmalı!”

Evlerde yer bakımından sıkıntı yoktu. Shamnagar’da³ o kadar çok boş ev vardı ki. Birçok ev açık duruyordu! Kapıları ve pencereleri hep açıktı ve açık pencerelerden bütün ev, içerisindeki mobilyaları ve araç gereciyle görülebiliyordu. Sanki sahipleri birden kalkıp bir hisımla terk etmişti evi. Kapılarında, kocaman, ağır kilitler asılı, alt kattaki tüm pencereleri sıkı sıkı kapatılmış evler de vardı. Muhtemelen sahipleri, geri dönecekleri düşüncesiyle, evi kapatıp uzun bir yolculuğa çıkmıştı. Bazı evlerde, üst kattaki pencerelerin bir ikisi gözden kaçtığı için açık kalmıştı, şimdi de rüzgâr sert estiğinde pencere pat pat açılıp kapanarak savuruluyordu. Bazı evlerin inşaatı bitmemişti, bazılarınıninki de tamamlanmış ve öylece bırakılmıştı. Bu evlerin sahipleri uzak şehirlerde başlarını sokacak bir yer ararken, uzak şehirlerden gelenler de bu evlerde yaşayacak bir yer bulmak için çırpınıyordu. Evlerde birçok boş yer vardı. İnsanların gönülleri evlerden de genişti. Hekim Bande Ali, yaşadığı iki katlı evde o kadar çok aileye yer açmıştı ki. Nanua, her iki kat da tamamen dolduktan sonra gelmişti.

2 1947’de Hindistan’la çizilen yeni sınırdan sonra gelen sığınmacılar için Lahor’da kurulan kamplardan biri.

3 Lahor’da bir mahalle. “Sham” Krishan’ın isimlerinden birinden türemiştir.

“Hakim-ji, efendim, ben şu dışardaki verandada kalırım.”

“Olur, olur, benim için çok uygun. Orası müsaitken neden olmasın?

Nanua ve ailesi dış kısımdaki verandaya yerleşmişlerdi.

Bunlar iyi günlerdi, iyi ve içten. O günleri hatırlamalıyım, hatta oturup yazmalıyım, çünkü tekrar unutmaktan korkuyorum. Peki sonraki günler? Onları da, böylece o günlerin iyilik ve içtenliğinin nasıl yavaş yavaş solduğunu, nasıl günlerin felaketlerle, gecelerin belalarla dolmaya başladığını anlayabilirim. Shamnagar'ın evlerinin nasıl gözlerimizin önünde ferah olmaktan çıkıp daraldığını ve insanların gönüllerindeki yerin azaldıkça azaldığını. Peş peşe gelen karavan kafileleri yoktu artık. Şimdi yalnızca ara sıra, tek bir kişi, bazen de bir iki aile çıkageliyor, Shamnagar'da öylece turluyordu. Başlarını sokacak bir yer bulamıyorlardı. Shamnagar'daki tüm evler çoktan dolmuştu, açık olanlar, kilitli olanlar ve inşaatı bitmemiş olanlar da. İkinci vakti ve geceleri rüzgâr estikçe korkunç bir sesle pat pat savrulan o üst penceresi açık kalmış kilitli evin kapısından şimdi gençler ve çocuklar girip çıkıyordu, o pencereye de kamıştan bir gölgelik takılmıştı. Üst kat pencerelerinden bazılarına kamış gölgelikler, bazılarına rengarenk perdeler, bazılarına da kalın hasır örtüler asılmıştı. Yakın zamana kadar harap vaziyette olan çatı korkulukları şimdi kurumaları için dışarıya serilmiş renk renk ıslak çamaşırla süslenmişti. Açık kapısından içerideki dayalı döşeli odaların görüldüğü sarı evin sol taraftaki verandasına Asya mandaları bağlanmıştı, salonda bütün mobilyalar bir köşede toplanmış, diğer köşeye de saman ve yakacak için öbek öbek tezek yığılmıştı. Artık Shamnagar'da kimse bütünü yoksul değildi. Yaşam koşulları, Göç zamanında istikrarlı bir şekilde kötüleşerek yalnızca vücudu örtmek ve mideyi doldurmakla sınırlanmışken, şimdi tekrar düzelmişti ve daha da düzelerek gelişmeye devam ediyordu. Evlerinde bir-

kaç aileye birden yer açan ev sahipleri artık yalnızca bir aileyi evde tutup diğerlerini yakasından silkelemişti. Bununla birlikte imkânlar artık daha yetersiz görünüyordu ve evlerde yaşayanların ihtiyaçları artmıştı. Birçok ailenin hâlâ bir arada sıkış tıkiş kaldığı evlerde, her aile gereksinim duyduğu şeyler arttıkça eve biraz daha yayılmaya çalışıyordu. Bazı aileler yavaş yavaş kendi sınırlarının dışına çıkıp diğerlerinin alanına taşmaya başladı. Diğerleri buna karşı koydu. Sonra hır gür, sonra birbirine kalkan eller. Kavganın tarafları ilk başta içeride dalaşıyorlardı sonra yavaş yavaş dışarı taşındı kavgaları. Komşular ilk başta bu gösteriyi izledi. Sonra araya girdiler. Bir açıkgöz vurguncu çeşitli düzenlerle evin tamamını kendi üstüne aldı. Sonra evin diğer sakinleri bütün eşyalarını toplayıp kalacak yeni bir yer aramaya koyuldu. Evden ayrılmak istemeyen olursa mahkemeye veriliyor, hakkında dava açılıyordu.

“Hakim-ji! Nanua gitti mi?” Verandada tek bir ocak haricinde hiçbir şey kalmadığını gördüm ve şaşkınlıkla gidip bitişik odadaki dispanserinde oturan Hakim Bande Ali’ye sordum.

“Gitmekten başka ne yapabiliirdi ki? Polis gelip tavalarını tencerelerini sokağa attı.” Sustu, sonra, “Ben de ev bakıyorum,” dedi.

“Sen de!”

“Evet, ben de. Polisin aşağılamasına katlanmaktansa kendi isteğimle giderim daha iyi.”

“Ama sen bu eve herkesten önce geldin, hepimize sen yer açtın!”

“Oğlum, ‘uyanık olmazsan dişi buzağını erkek buzağıyla değiştirirler.’⁴ Munshi⁵ Musayyab Hüseyin ne yaptı etti ken-

4 Tedbirsizliğe karşı uyarı niteliğinde bir atasözü: İnek sahibi ihtiyatsız davranınca yeni doğmuş dişi buzağısının gizlice (çok daha değersiz olan) erkek buzağıyla değiştirildiğini fark eder.

5 Eğitilmiş, saygın insanlar için kullanılan nazik bir hitap.

di adına bir karar çıkarttı.” Duraksadı, sonra, “Kalpsiz biri. Kimsenin burada kalmasına izin vermeyecek,” dedi.

İçeri gidip Abba Jan’a haberi verdim, “Abba Jan! Nanua gitmiş.”

Abba Jan cevap vermedi.

“Hakim-ji de ev bakıyor.”

Abba Jan söylenenlerin hiçbirini duymamış gibi davran-
dı fakat Ammi “Sen ne zaman gidip ev bakacaksın?” dedi.

“Bizim de mi gitmemiz gerekecek?”

“Neden, bizi koruyacak özel bir tılsımın olduğunu mu dü-
şünüyorsun?”

“Ammi! Munshiler böyle değildi oradayken.”

Ammi iç çekti. “İnsanlar buraya geldiğinden beri bütün
duygularını yitirdi. Sen hatırlamazsın ama deden hayattay-
ken bu Munshi Musayyab Hüseyin bizim kapımızın önün-
de hürmetle otururdu. Yüce Allah’ın işine bak ki şimdi bi-
zi hor görüyor!”

Abba Jan gücenerek baktı ona ve “Benim rahmetli babam
hayattayken herkese cömert davranırdı fakat bunun lafını
hiç etmezdi,” dedi.

“Ben de bunların lafını etmem ama insan içten içe üzü-
l-
düğünde dilini tutması zor oluyor! İşte, bir hiçti. Ve buraya
geldiğimizden beri ‘saçı yokken tırnağı çıktı.’”⁶

“Zakir’in anası,” dedi Abba Jan azarlar bir tonda, “Yüce
Allah kibirlileri sevmez.”

“Evet, ama sen hiçbir zaman kibirli olmadın. Bak Allah se-
ni ne çok seviyor! Bugün başını sokacak bir evin bile yok!”
dedi Ammi acı bir ifadeyle ve sustu.

Sessizce kalkıp sıvıştım oradan. O evden ayrılma düşün-
cesi fazla canımı sıkmadı. Zaten hiçbir zaman tam olarak
alışamamıştım ve döşeğimi serdiğim o odaya da hiçbir düş-
künüğüm yoktu. Kendimi sürekli ardımda bıraktığım odayı

6 Kişinin kendisine uygun olmayan bir şeyi elde ettiğini anlatan bir atasözü.

hatırlar buluyordum. Böyle küçük, ufak tefek şeyler bir anda çok anlamlı olmaya başlamıştı! Otururken ya da yürürken önemsiz bir ayrıntı, küçük bir şey gelirdi hatırıma. Zihnimde bir sahne canlanırdı, sonra onunla ilişkili bir başka sahne, sonra bu ikisiyle alakası olmayan bir üçüncü. Hatıralar dalga dalga yayılırdı, onların içinde yüzerdim. Her dalga bir diğerine eklenir ve bütün o dalga silsilesi –Sabire’yi– aydınlatırdı, o son günlerde ne kadar yakınlaşmışım ona. Ve onu Rupnagar’a getirmeye gittiğimde. Onunla ilk ve son yolculuğumda. Vyaspur’dan şafak sökmeden ayrılmıştık fakat kamyon Bülendşehir’e ulaştığında çoktan ikindi olmuştu. Ve bindiğimiz at arabası Rupnagar’a giden kamyonların kalktığı otobüs durağına doğru ilerlerken çarşıdan geçtiğinde, Şekercilerin sokağı yabancılarıyla ve öyle yoğun bir dumanla doluydu ki boğulur gibi hissetmişim. Bu şehirde mahalleler atmosferinden tanınırdı. Buranın atmosferi Vyaspur’unkinden ne kadar farklıydı. Duman, yabancıları, çalıkuşları, toz – haftalık pazarların kurulduğu yerlerde ne çok çalıkuşu vardı! Dev şeker kazanlarının kocaman ocaklarda kaynadığı sokaklar yabancılarıyla ve öyle bir dumanla kaplıydı ki yürürken zorlanmıştık. Çarşının ilerisi yer yer düz, yer yer tekerlek izleriyle dolu, çakıllı, toz içinde yollara çıkıyordu. Rupnagar’a giden kamyon akşamüstü geç bir saatte kalkacaktı. Köprüden, Ganj Nehri’nin üzerinden geçerken karanlık çöktü. Nasıl olduysa eli bir noktada benim elimi buldu. Ondan sonra yoldaki tekerlek izleri ve toz, kamyonun Rupnagar’a ne zaman varacağı ve hatta varıp varmayacağı umurunda olmadı.

* * *

Yürürken irkildim. “Afzal, sen misin? Ne yapıyorsun burada?”

“Arkadaşların üzüntüsüne ortak olmaya çalışıyorum.”

Dönüp dört bir yanıma bakındım, görünürde kimsecikler yoktu. Yalnızca sararmış, kuru yapraklarını döken ağaçlar vardı.

“Ne arkadaşları?”

“Bütün bu ağaçlar benim arkadaşım. Bugün zor bir durumdalar, vaziyetlerine bakılırsa büsbütün çıplak kalacaklar.” Orada çimlerde Afzal’la birlikte oturup etrafı incelemeye koyuldum.

“Yar, mevsim tamamen döndü. Geldiğimizde yağmurlar yeni bitiyordu. Kış başlamak üzereydi, hem de ne soğuk bir kış, yarabbi!”

“Evet, Pakistan bir mevsimi bitirdi. Şimdi başka bir mevsim geçiyor üzerinden. Ve bu mevsim daha zalim, ağaçlar soyuluyor.”

“Afzal, burada hiç neem ağacı yok mu?” diye sordum öylesine.

“Nasıl yok? Gel göstereyim sana.”

Bana parkı gezdirdi. Sonra bir ağacın altına götürdü ve durdurdu: “İşte sana neem.”

Ağaca yakından baktım, “Yar, bu tespih ağacı.”

Biraz mahcup oldu. “Tamam fark etmez, tespih ağacı da güzeldir. O da benim arkadaşım. Burada bir neem vardı, bir bakınam gerekecek nerede olduğuna.”

“Ama neem ağaçlarını hiç aramak zorunda kalmazdık! Öğleden sonraları çöl rüzgârı estiğinde ve yağmurlu temmuz günlerinde, yemyeşil dalları yerlerini belli ederdi hep.”

Afzal bir şey söylemedi. Gür yapraklı bir banyan ağacına doğru ilerledi ve orada kamp yapma niyetini açıkladı. “Otur dinlen biraz. Burası Pakistan’ın en serin noktası.”

“Öyle mi?” Güldüm.

“Evet,” dedi Afzal ciddiyetle, “Aslında benim en yakın arkadaşım bu banyan. Neem ağacı kadınsı bir ağaç, dalları yalnızca salıncak kurmak için uygun. Ya da yaşlı kadınların

gölgesinde oturup ip eğirmesi için. Oysa Nirvana'nın saadetini yalnızca banyan ağacının gölgesinde bulursun.”

Banyan aleyhinde herhangi bir şey söylemek o sırada nankörlüğün dik âlâsı olurdu. Gölgesi kalın ve serindi. Altındaki çimler yemyeşil ve yumuşacıktı. Pabuçlarımı çıkartıp bir kenara koydum, yakamın düğmesini açıp sırtüstü uzandım ve gözlerimi kapadım. Kaybettiğim ağaçlarımı geçirdim aklımdan. Kaybettiğim ağaçlarım, kaybettiğim kuşlarım, kaybettiğim dostlarım. Neemin kalın dalından sarkan bir salıncak, Sabire, uzun uzun salınıyor, bir ileri bir geri. ‘Neem meyvesi olgunlaşmış, ne zaman gelecek bahar?’ – yağmur damlalarından ıslanmış nemli saçları öne, yanaklarına düşmüş. ‘Eksik olmasın kardeşim, tahtirevan yollayacak bana!’ Uzaktan, bir ağaçtan guguk kuşunun sesi geliyor.

En sonunda bir neem ağacı buldum; guguk kuşunun sesini ise önceden duymuştum. Acaba ilk ne zaman duymuştum o sesi bu ülkede! “Dostumun sesi nereden geliyor?”⁷ diye düşünmüştüm. Shamnagar’dan ayrılıp kiralık bir eve çıktığımızdaydı. O bölgedeki evler terk edilmediği için komşular arasında yeni sığınmacılar yoktu. Açık bir alandı. Civarında pek çok ağaç vardı, guguk kuşunun sesini duyunca bu ağaçların arasında mango ve jambolan olabileceğinden şüphelendim.

Ammi bu sesi duyduğunda fevkalade duygulandı: “Ai hai! Guguk kuşu ötüyor.” Sonra kulağı kuşun sesinde tetikte, tam bir sessizliğe gömüldü. Ardından gözlerinin yaşardığını gördüm.

Benim için guguk kuşunun sesi tımarhaneden çıkış gibi oldu, o sesi duyduktan sonra kendimi bu şehirde yavaş yavaş daha rahat hissetmeye başladım. Fakat sesin Ammi üzerinde farklı bir etkisi oldu. Uyuyan anılarını uyandırdı. Ve bunlar yetmezmiş gibi üstümüze ansızın Şerife Teyze çullandı.

7 Mesnevi’den bir dize.

“Ai Şerife Teyze! Ne zaman geldin?” Ammi ayağa kalkıp gayriihtiyari sarıldı ona.

“Dulhan Bi⁸ bir ay önce geldim. Sizi o kadar görmek istedim ki! Nerede olduğunuzu sorup soruşturdum, en sonunda Shamnagar’daki eve ulaştım. Munshi Musayyab Hüseyin oradan ayrıldığınızı söyledi.” Konuşurken evi tek bir bakışta inceledi: “Dulhan Bi, Munshi Musayyab Hüseyin’in evinden geliyorum şimdi. Tam bir konak! Oysa size verdikleri bu ev el kadar bir yer.”

“Bize verdiklerini mi sanıyorsun? Kiralık bir ev tutmak zorunda kaldık!”

“Kiralık bir ev mi? Dulhan Bi! Aklını başına topla! Bu evsiz barksız sefil herifler kendilerine konaklar tahsis ettirmiş, konakları olanlar kiralık evlerde yaşamak zorunda kalıyor!” Sonra ses tonu değişerek, “Dulhan Bi, yanlış anlama ama sizin Pakistan perişan durumda. Kardeşlik duygusunu kaybetmiş herkes, inanılmaz bir şey,” dedi. Sonra dikkati bir anda bana yöneldi: “Dulhan Bi, Zakir mi bu? Ai hai, tanımadım vallahi!” Ayağa kalktı ve bana gelecek belaların kendi üstüne gelmesi için eliyle bir hareket yaptı. “Oğlum, tanımadın mı beni? Senin bezlerini yıkardım. Tifoya yakalandığında da Bi Amma’yla geceler boyu baş ucunda oturmuştuk. Hatırlıyor musun Dulhan Bi?”

“Evet, hatırlıyorum. O hastalığı sağ salim atlatması mucizeydi.”

“Bi Amma bir an bile durmadan dua etmişti senin için. Gece gündüz seccadedeydi. Ee, oğlum, neler yapıyorsun?”

“Şerife Teyzesi, Zakir üniversitede hoca.”

“Allah’a şükürler olsun! Allah seni bağışlasın.” Sonra duraksayarak, “Dulhan Bi, Musayyab Hüseyin’in oğlunu gördüğümde inanamadım. Oradayken sokaklarda boş boş ge-

8 Şerife’nin Ammi Jan’a hitap şekli, uzun süre önce aileye katıldığında anıldığı haliyle “gelin” diye çağırıyor onu.

zerdi, burada çuvalla para kazanıyor o sefil yaratık!”

“Burada, para kazanabilen herkes çuvalla kazanıyor zaten.”

“Oğlum!” Şerife Teyze tekrar bana döndü. “Pakistan’da herkes büyük işler yapıyor. Neden zamanını o işe yaramaz çocuklara öğretmenlik yapmakla harcıyorsun?”

Ammi, Şerife Teyze’nin lafı uzatmasına izin vermedi. Tamamen başka bir konuya geçti. “Şerife Teyze orada durum nasıl anlatsana bize biraz.”

“Orada durum nasıl?” Şerife Teyze iç çekti. “Oradaki durumun nasıl olduğunu soruyorsunuz. Kim kaldı ki artık orada? Büyük Konak sığınmacılarla doldu. Han Sahib’in evinde kapı duvar. Küçük Konak tam bir harabe. Geçen yaz, kum fırtınaları başlayınca duvarlarından biri çöktü. O zamandan beri içi dışı hep bir. Zavallı Turab Ali, evi ne kadar kalabalık ve hareketliydi, şimdi bir başına oturuyor. Bütün ailesi buraya geldi, o orada yapayalnız kaldı.”

“Şimdiye epey yaşlanmıştı herhalde?”

“Kurumuş bir dal gibi. Bomboş evde bir karyolada öksüre öksüre yatıyor.”

Şerife iç çekti. “Ailelerin genişlediği, koca evlerin bile dar geldiği bir dönem vardı. Şimdi bütün ailelerin dağıldığı bir dönem geldi, artık küçük evler bile büyük geliyor. En basitinden oradaki evini düşün! Kim kaldı ki artık? Betül Bi ve küçük kızı, o koca evde iki kişi.”

“Öyleyse Tahire gitti?”

“Evet, geçen ay Dakka’dan kocası gelip götürdü onu. Şimdi her gün, ‘Siz de gelin,’ diye mektup yolluyor.”

“Sabire için bir şey düşünüldü mü?”

“Birkaç yerden istemeye geldiler, ben de Betül Bi’ye dedim ki ‘Bak, kimle olursa olsun evlendir bu kızı, bitsin bu iş. Etrafta artık bu doğru bir eş mi yanlış bir eş mi diye endişele-neceğin kadar talip yok! Herkes Pakistan’a gitti.”

“Ee?”

“Dulhan Bi, bu tavsiyeleri vermek benim görevimdi, ben de üzerime düşeni yaptım. Bunun haricinde insanlar kendileri için neyin iyi olacağına kendileri karar verir.” Sonra kısık bir sesle “Sabire’nin reddettiğini duydum,” dedi.

“Sabire reddetmiş?” dedi Ammi şaşkınlıkla. “Öyle bir kız değildi o.”

“Bir işe gireceğini söylüyor. Bunu duyduğumda, Maulvis ailesinin kızı gidip işyerlerinde çalışacak diye çok dövündüm!”

“Ya.” Ammi dalgınlaştı.

Sabire hakkındaki bu konuşmanın bir kısmını duydum bir kısmını duyamadım. Şerife Teyze bu konuyu açtığında hararetle sesi giderek alçalıp en sonunda fısıltı halini almıştı. Tam o sırada İrfan geldi, kapıyı çaldı.

“Ne oldu, Şiraz’a gitmiyor musun bugün?”

“Neden gitmeyeyim? Tabii ki gidiyorum. Hadi çıkalım.” İrfan’la birlikte hemen Şiraz’a doğru yola koyulduk.

Belki benim için de ardımda kalan şeyler giderek daha çok uzaklaşıyordu ve etrafımdaki şeyler giderek daha fazla içine çekiyordu beni. Bu şehir, hareketli restoranları, gür yapraklı ağaçları ve yetişkin kızlarıyla bir parçam olmaya başlamıştı, üstelik şekli de gözlerimin önünde değişiyordu. Yaşanan korkunç olaylara tanıklık eden yıkık dökük evleriyle o dar sokaklar, şimdi yeni evlerle, bu evlerin yeni sakinleriyle mis gibi kokuyordu, caddeler de yeni bir koşuşturmayla hareketlenmişti. Terk edilmiş dükkânlara yerleşen esnaf artık eskisi kadar yerinden edilmiş görünmüyordu. Şu an, sanki yüzyıllardır orada oturuyorlardı. Çarşının eski ve yeni kısımları ve dokusu birbirine uyum sağlamıştı bile. Dükkânlar, satıcılar, dükkânlardaki ürünler, içeri girip çıkan müşteriler, yoldan geçenler, hepsi birleşerek bir bütünlük yakalamıştı.

Bu şehirdeki yolculuğuma bir aylak olarak başladım ve Şiraz’ı kamp alanım olarak belirledim. Arkadaşlar bambaşka

yollardan, bambaşka nedenlerle gelip toplandılar bu kampa. Bir arkadaşın ailesi, terk edilmiş bir evin bir odasında ya da verandasında yaşamak zorunda kalmıştı. Bu sıkışıklık hissi asabını bozduğu için şehrin geniş alanlarında amaçsızca gezmeye başladı. Bu gezinmeleri sırasında talihli bir an onu Şiraz'a getirdi ve ondan sonra artık oraya ait oldu. Başka bir arkadaşına büyük bir ev kalmıştı; evin genişliği onu ürküttüğü için çıkıp şehirde aylak aylak dolaşmaya başladı. Dolaşırken Şiraz'ı keşfetti. Bir diğeri Bölünme'nin çok önceden beri burada, dedesinden kalan evde rahat ve güvenli bir şekilde yaşıyordu. Fakat bu yeni evsizlik ve yurtsuzluk atmosferinde orayı içine sindiremediği için evsizliği seçerek gelip Şiraz'da konakladı.

Şehirdeki herkesin evsiz hissettiği o günlerde biz bir evimiz olduğunu biliyorduk – küllerle sıvanmış oturan inançlı rahipler gibi, sanki nice doğumlar boyunca Şiraz'da oturuyorduk ve daha nice doğumda da orada oturuyor olacaktık. Hak talepleri kabul edilip evsizlere ev, işsizlere iş verildikçe biz, Şiraz sakinleri, şehirde bir tek biz evsizmişiz gibi tedirgin olmaya başladık. İşte o günlerde, bütün bunlar yaşanırken, Afzal vesveseli ve alkol düşkünü birine dönüştü, İrfan'ın sesine o iğneleyici ton kazındı. Salamat ve Ajmal o günlerde henüz içkinin ve devrimin tadını bilmiyordu. Hâlâ sadece "entelektüel"lerdi ve Şiraz'da oturup yalnızca edebiyat ve sanat üzerine tartışıyorlardı; fakat bu entelektüel tartışmalarda adından en çok söz ettiren Zavvar'dı.

Zavvar hepimizin en genciydi, fakat kendini aramızda bir kültür insanı olarak konumlandırmıştı, parlak zekâsı ve olgunluğu, henüz tüylenmeye başlamış körpe yanaklarını telafi ediyordu. Bu kadar erken bir yaşta, her türden ve seviyeden kitabı okuduktan sonra bilgeliğin kitaplarla değil hayat tecrübesiyle kazanıldığını salık vermişti. Bu yüzden, bilgeliği bulmak için birkaç gün Afzal'la oturup likör içti. Sonra

bunun yetersiz olduğuna kanaat getirince kenevir, haşhaş ve afyon denedi. Duş almayı, üstünü değiştirmeyi, tıraş olmayı vakit kaybı olarak görüyordu ve bu aşırılıklardan mümkün olduğunca kaçınıyordu. Pabuçları kısmen eskimiş, kısmen de boyasız ve kir pas içinde olduğu için epey yıpranmış görünüyordu. İçindeki tabanları kendisi söküp çıkarmış, çivileri de dışarı doğru itmenin bir yolunu bulmuştu. Kilometrelerce yürüyüp şiraz'a tabanları kan içinde dönerdi.

"Yar, neden pabuçlarını bir tamircide yaptırmıyorsun?"

"Hayır."

"Neden?"

"İnsan olmak için kişinin işkence deneyiminden geçmesi gerekir; ve büyük sanat yapıtları yalnızca acıdan doğar."

Hep böyle yeni işkence deneyimleri peşinde olduğu için devlet memurluğu sınavına girdi ve kazandı.

"Zavvar! Demek şimdi devlet dairesinde memur olacaksın."

"Ben, devlet memuru! Bu dehşet karşısında Allah'a sığınırım!"

"Neticede kendi iradenle girdin sınava ve kazandın."

"İnsan bu deneyimden de geçmeli."

"Yeni bir işkence deneyimi!" İrfan alaycı kahkahasıyla güldü.

Gece vakit epeyce ilerlemişti, Mall Caddesi'nde sessizce, kendi halimizde yürüyorduk.

"Yar saat kaç biliyor musun?"

Bu soru Zavvar'ı rahatsız etti. "Bilsek bile ne fark edecek ki?"

"Yani," dedim, "bir noktada insanın uyuması da gerekiyor."

"Tabii uyuyacak yeri varsa," diye ekledi İrfan.

Bu sözler de rahatsız etti Zavvar'ı. "İrfan sen zorunluluktan uyanık kalıyorsun. Benim içinse uyumamak bir zorunluluk değil, seçim."

“Uyumamak ve devlet memurluğu sınavına girmek,” dedi İrfan müstehzi bir gülümsemeyle.

Zavvar’ın yüzü kızardı. Ben hemen Salamat’a döndüm. “Salamat, senin güzel, ferah bir evin var, neden bizimle sokaklarda sürtüyorsun?”

“O ev benim değil bir Sih’in mi ne.”

“Ama Sih’ler gitti.”

“Bir şey fark etmez ki, babam onların evini aldı.”

Ajmal birden Afzal’ın evinin yakınlarında olduğunu hatırladı. “Yar, eğer gerçekten uyuyacak bir yer arıyorsan Afzal’ın evi şuracıkta.”

“Hadi, gidip uyandırılım onu.”

Biraz ilerledikten sonra dönüp sokağa girdik ve kapıyı çaldık.

Kapı açıldı. Afzal dışarı çıkıp dikkatle inceledi bizi. “Fareler! Neden bu saatte geldiniz?”

“Uyumaya geldik,” dedim.

“Ama fazla karyolam yok ki.”

“Biz karyola-öncesi çağdan geliyoruz.”

“Ama fazla döşeğim de yok.”

“Çıplak zemin var mı?”

“Evet, o var, gerçi biraz ezilmiş.”

Odaya girdik, külüstür bir karyola, üstünde kirli, yıpranmış bir döşek ve bir ucunda koskoca bir kitap. Odanın köşesinde yere serilmiş bir hasır, üstünde dağınık halde duran kitaplar.

Kalın kitabı yatağın üstünden aldım. “Nedir bu?”

Nazir’in⁹ külliyyatı. Yastık olarak kullanıyorum.”

“Uyurken yine de yastığa ihtiyacın var,” dedi Zavvar.

“Yastığım bu işte. Kafamı dik tutmak istiyorum, uyurken de uyanırken de.”

9 Vali Muhammed Nazir Akbarabadi (1735-1830): Urdu edebiyatının tanınmış şairlerindendir. İndik ve Hindu temalarını, Pers-Arap ve Müslüman temalarıyla birlikte kullanmasıyla tanınır.

Hasırda boylu boyunca uzanıp odaya etraflica bir göz gezdirdim. “Yar, bu oda hiç de kötü değil.” Afzal’ın evini ilk defa görüyordum.

“Yalnızca bu oda hâlâ iyi durumda, evin geri kalanı harap, hatta bütün mahalle öyle. Buraya geldiğimde sokaklar tertemiz, evler pırl pırlırdı. Şimdi sokaklar pis, evler kirli.”

“Bence,” dedi Salamat, “Müslümanlar fazla temizliğe tahammül edemiyor.”

“Bu ev oldukça genişti,” diye anlatmaya başladı Afzal, “eksiksiz, dayalı döşeli bir evdi. Bu fareler bütün mobilyalara el koydu. Benim payım olarak da Tanrı Krishan’ın bu resmi ni bıraktılar.”

“Afzal sana iyilik etmişler,” dedi Zavvar.

“Gerçekten mi?” Afzal, Zavvar’a masum bir şaşkınlıkla baktı.

“Sonuçta mobilyaları ne yapacaktın ki? Sana gerçekten önemli olan şeyi bırakmışlar.”

“Çok haklısın. Ben de aynısını düşündüm. Yar, onlar iyi insanlar. Bana iyi olan şeyi bıraktılar. O yüzden evin geri kalanı kirliyken bu oda temiz.”

Hasırda uzanmış kitapları karıştırıyordum. “Afzal uyuyordun sen; çok sıkıcısın.”

“Hayır.”

“Ne yapıyordun o zaman?”

“Resimle sohbet ediyordum.”

“Ama biz uyumaya geldik,” dedi Ajmal.

“Uyumayın.”

“Neden uyumayalım?”

“Uyursanız, uyandığınızda kendinizi fareye dönüşmüş olarak bulursun.”

“Çok haklısın.” Karyolada oturan Zavvar ayağa kalktı. “Hadi, yar.”

Afzal’ı da yanımıza alarak dışarı çıktık. “Yar, nereye gidi-

yoruz?” diye sordum epey yürüdüktan sonra.

“Çok anlamsız bir soru,” dedi Zavvar. “Neden ve nereye diye sorma. Asıl önemli olan gidiyor olmamız.”

“Biliyorum, Imperial’a¹⁰ gidiyoruz!”

Gece yolculuğumuzun son durağı The Imperial’dı. Şehir henüz klimayla tanışmadığı için Imperial, geniş bahçesinin ve açık hava dans pistinin sağladığı avantajdan sonuna kadar yararlanıyordu. Romantik çiftler yıldızlarla bezeli yaz gecelerinde orada birbirlerine usturuplu ve zarif bir şekilde sarılıp dans etmeyi severdi. Bu manzara gecenin ilerleyen saatlerinde, tüm ışıklar birden kapanıp Miss Dolly’nin sahneye çıkacağı anons edilince son bulurdu. Ardından her yer kararır, sahne ışığı yalnızca Miss Dolly’yi aydınlatırdı. Fakat Miss Dolly, üzerindeki göstermelik kostümüyle zaten kendisi yıldırım gibi parlardı karanlıkta. Bazen bu ışık çemberinde Miss Dolly’le birlikte görünen biri daha olurdu: bir sarman kedi. Fakat garsonlardan biri arkadan hemen yetişip ya kediye alır ya da oradan kovalardı.

Bu sarman kedi müdürün gözdesiydi; hep onun sandalyesinin altında kıvrılırdı. Müdürün masasında ne bulursa onunla yetinir, öbür masalarda gezindiği hiç görülmezdi. Ama kabare vakti geldiğinde esneyip kalkar, dans pistine ilerler ve bazen doğrudan Miss Dolly’nin yanına giderdi. Garsonlardan biri onu kandırıp geri çağırır, o da itiraz etmeden dönüp tekrar müdürün sandalyesinin yanına oturur ya da altında kıvrılırdı. Dolly ve Sarman Imperial’ın iki baş karakteriydi.

Şiraz’daki o akşamın diğer akşamlardan ayrı bir yeri var belleğimde. O akşam, dolu olmasına rağmen sessizdi Şiraz ve ortaya yere, “Lütfen siyasi tartışmalara girmekten kaçınız,” uyarısı asılmıştı. Bir gece öncesinde bile gürültülüydü

10 Lahor’da Batı tarzı mimari üslupla inşa edilmiş büyük bir otel. Sömürgeci dönemde epey meşhur olmasına karşın sonradan yıkılmıştır.

içerisi; her masada, her grupta tek bir konu tartışılıyordu: yaklaşan seçimler. Konuşanlar yüksek sesle ve hararetle bir şekilde Iskender Mirza'nın¹¹ başarısızlığa uğrayacağına ilişkin tahminlerde bulunuyordu. Fakat bugün bütün bu tartışmalar askıya alınmıştı. İçerde oturanlar yalnızca çay içiyordu. Aralarında laflıyorlardı ama fısıldayarak.

"Yar, çay soğuktu," dedi Zavvar tiksintiyle, son yudumunu alırken.

"Evet yar, güzel değildi, yenisini söyleyelim," Salamat bunları söylerken "Abdül!" diye seslendi.

Taze çay geldi, sıcaktı da, buna rağmen beğenmediler. Bu defa İrfan hoşnutsuzluğunu belirtti: "Yar, Şiraz'ın çayına ne oldu böyle?"

Yavaş yavaş bütün arkadaşlar Şiraz'ın çayına bir şey olduğundan yakınmaya başladı. Sonra bu hissiyat Şiraz'ın kendisine bir şey olduğunu düşünmelerine kadar vardı.

"Yar, Şiraz şu an terk edilmiş durumda."

"Evet, yar, eskiden ne kadar hareketliydi."

"Herkes nereye gitti?"

"Herkes bizim gibi aylak değil."

Salamat, Zavvar'a ters ters baktı. "Yani?"

"Yani şu," dedi Zavvar, "Şiraz'da fazla vakit harcıyoruz biz."

"Nerede harcayalım peki?" dedi hemen Afzal.

"Harcamak zorunda mıyız?"

Afzal, Zavvar'a öfkeyle baktı. "Fare! Zamanı özenle saklayamazsın. Ne olursa olsun harcanır zaman."

Esas şimdi Şiraz'da kendimizi yerimizden edilmiş hissetmeye başlamıştık. Oradan ayrılmamak için var gücümüzle çabaladık. Bütün farklılıklarımızı unutup bazen edebiyattan, özellikle de modern edebiyattan, bazen de soyut sanatтан konuştuğumuz ama o ya da bu şekilde birimiz konudan sa-

11 Iskender Mirza: 1956'da Pakistan'ın Cumhurbaşkanı olarak seçilen general. Daha sonra 1958'de Eyüb Han tarafından görevden alınıp sürgün edilmiştir.

pıp yasak bölgeye girerdi. Sohbet edebiyattan ülkenin durumuna kayardı. Fakat çok geçmeden biri ürkek yan masaya bakar ve susardı. Masadaki adam başka yere baksa da kulağı bizde olurdu. Kulağı tam ortamımızdaydı sanki. Kulaklar hayalimizde büyür, büyür, gelip dudaklarımıza yapışırdı; biz de susardık.

En sonunda Şiraz'dan sürüldük, öyle bir sürüldük ki grubumuz dağıldı. Yalnızca ben ve İrfan kaldık, Şiraz'dan göç edip Imperial'da vakit geçirmeye başladık. Fakat artık Imperial da o kadar canlı görünmüyordu. Ne beyaz yüzler, ne dans eden genç çiftler, ne tabak çanak şingirtisi, ne de canla başla koşturan garsonlar. Masaların çoğu boştu. Bir ya da iki masa doluydu. Açık hava dans pistinde birkaç orta yaşlı Anglo-Pakistanlı çift bezgince dans ediyordu. Orkestra da bıkkın bir şekilde çalışıyordu. Sarman kedi gözleri kapalı, müdürün sandalyesinin yanına oturmuştu. Nadiren kalıp dans pistine gidiyor, sönük bir "miyav" deyip kendi isteğiyle geri dönüyordu. Neden dans pistinde dursun ki? Miss Dolly'nin kabaresi kaldırılmıştı. Ateşli bir hayranı kaçırmıştı onu. O gidince Imperial'ın hayatıyeti de onunla birlikte gitmişti.

"Bugünden sonra artık buraya gelmeyeceğim."

"Neden?"

"Bir gazetede iş buldum ve gece çalışacağım."

İrfan'a şaşırarak baktım. "Çalışacaksın?"

"Zorundayım," diyerek iç çekti.

"Peki, yani yarın buraya gelmiyorsun." Durgunlaştım.

"Ben neden geleyim ki o zaman, öyle yapayalnız—"

* * *

Tasnim! Beni bırakıp gitti. Tarih alanında yüksek lisans yapmaya hazırlanıyordu. Bana ilk başta bir tavsiye mektubuyla geldi ve yüksek lisansa hazırlık için yardımımı iste-

di. Düzenli olarak gelir, defterini açıp oturur, büyük bir ciddiyetle not alır ve giderdi. Hiçbir şekilde gündelik konuşmalara girmezdi. Zaten ben de onunla sohbet etmek istemiyordum. Çok düz, renksiz biri gibi görünüyordu. Ne diye onunla sohbet edecektim ki? Ama o gün gözüme alımlı geldi. Sabahtı. Evden çıkmadan hemen önce duş alıp kıyafetlerimi değiştirmiştim, o da pırıl pırıl görünüyordu. O kalabalık otobüste kadınların oturduğu kısımda kendime yer açtıktan sonra önümde durduğunu fark ettim. O kadar yakın duruyordu ki beyaz boynu ve pembe kulak memeleri nefesimin değeceği mesafedeydi. Soluk alıp verişimin hafifçe hızlandığını hissettim.

O otobüsten inince ben de indim. Kalabalıkta kendime yol açıp kapıya ulaşmam biraz sürdü. Bu kısacık süre zarfında ortadan kayboldu. Tamam, önemli değil. Akşam ders çalışmak için gelir diye düşündüm fakat gelmedi o akşam. Tamam, yarın akşam mutlaka gelir diye teselli ettim kendimi. Fakat o akşam da gelmedi. Gelmemesi beni daha da sabırsızlandırdı.

Ertesi gün ona telefon açtım ve hocası olarak neden gelmediğini sordum. Bana anlamsız bir cevap verdi ve duraksayarak, "Bugün geleceğim," dedi.

Akşam olmasını bekleyerek geçirdiğim o gün bir dağ kadar ağırdı. Ama nihayet akşam geldi ve o da geldi. Gelip sessizce oturdu. Artık ne önceki gibi büyük bir dikkatle soru soruyor, ne de not alıyordu. Bugün benim de içimden bir şey öğretmek gelmiyordu. Hızla tamamladım dersi. Sessizce duruyordu, ben de sustum.

"Tasnim!" sonunda ağzımı açtım.

Bunun üzerine gözlerini bana çevirdi ama ona ne söylemek istediğimi bilmiyordum. Çözölmüş, kaybolmuştum, hatta yoktum sanki.

En sonunda ayağa kalktı. Ben de kalktım, bocalamış ve te-

laşlanmışım. Onu kapiya kadar geçirdim. Odadan çıkarken usulca “Tasnim!” dedim.

Durdu, ama ben taş kesilmişim. Sonra yıldırım hızıyla çıktı odadan. Öyle kalakaldım orada.

Bir daha gelmedi.

* * *

Tasnim gitti. Akşamki işimi bitirdim. İçim bomboş, dışım kayıtsız şehirde dolaşıyorum. Adımlarım sebepsizce Şiraz’a doğru dönüyor. Abdül şaşkın. “Zakir Sahib! Nerelerdeydin?”

“Buradayım. Diğerleri nerede?”

“Kimse gelmiyor ne zamandır. Çay getireyim mi?”

“Evet, getir.”

Bir köşede tek başıma oturdum çay içiyorum. Etrafımdaki bütün yüzler yeni ve yabancı. A, demek kır saçlı adam hâlâ geliyor. Özüne sadık biri. Ama arkadaşlarım nerede? Ne kadar tuhaf. Bir zamanlar Şiraz’ın esas grubu bizdik. Şimdi sanki hiç burada olmamışız gibi dağıldık tamamen.

Birden Afzal girdi içeri. “Yar, herkes nerede? Seni ararken bitap düştüm. Tek bir fareye bile rastlamadım. Duydum ki İrfan’la sen artık Imperial’da vakit geçiriyormuşsunuz.”

“Öyleydi.”

“Her neyse, seni orada bulurum diye düşünüp oraya gittim. Yar, o yer korkunç bir durumda. Işıklar kapanmış, kabare başlamıştı. Ben de oturdum. Işıklar açılınca o fareleri bulurum dedim kendi kendime. Piste baktım, Miss Dolly yoktu. İğrenç bir kadın dans ediyordu. Onu alkışlayan insanlar da en az onun kadar iğrençti. Işıklar açılınca etrafıma baktım, hepsi yabani, kaba saba tipler. İkinize de küfrettim ve kalktım geldim.”

Afzal doğru söylüyordu. Imperial’ın yeni tarzı buydu. Bir akşam ben de gitmişim. Durumu görünce tekrar çıkmışım.

“Yar, o iyi insanlar nereye gitti?” konuşurken etrafa bakınıyordu Afzal. “Kim bu insanlar? Herkes nereye gitti?” diye söylendi.

“Zavvar devlet memuru oldu ve şehirden gitti.”

“O defolup gidebilir. Diğerlerinden haber ver.”

“Salamat Amerika’ya gidecek muhtemelen, burs bulmak için koşturuyor. Genelde Amerikan Konsolosluğu’nun Halkla İlişkiler Servisi’nde oluyor. Ajmal Temel Demokrasi¹² mesaisinde kaybolup gitti.”

“Ya İrfan?”

“Gazetede işe başladı.”

“Fare!” diye homurdandı Afzal, “Sen ne yapıyorsun peki?”

“Aşk.”

“Aşk?” Afzal beni temkinli bir şekilde baştan aşağı süzdü. “Tabii, iyi bir insansın sen.”

“Şiraz’da oturup edebiyat, sanat, siyaset üzerine kafa yormaktan ibaret değil her şey.”

Afzal ciddiyle dinledi sözlerimi. “Haklısın. Aşk bundan daha büyük bir görev. Ama dostum sevişmek için insanın faziletli olması gerekir.”

“Yar, sen kesinlikle faziletlisin.”

“Evet, faziletliyim ama çok meşgulüm burada.”

“Meşgul?”

“Dostum! Vaktimin ne kadar büyük bölümünü kuşlar ve ağaçlarla geçirdiğimi bilmiyor musun? Aşk için zamanım yok. Sen seviş, ben dua ederim senin için.”

“Yar, duanın bana ne yararı olacak artık? Buradaydı ama şimdi çekip gitti.” Derin bir iç çektim.

Afzal beni anladığını hissettirerek baktı. Ardından, “Dostum! Kapıyı açık tut ve uyanık ol,” diye tavsiye verdi.

12 Eyüb rejiminin 1959’da kurduğu çok katmanlı bir sistem. Buna göre yalnızca, Temel Demokratlar denilen, binlerce temsilciden oluşan alt zümre doğrudan seçiliyordu; bu sistem köylerde eğitimi ve kalkınmayı sağlamak için siyasi olmayan bir düzenleme şeklinde sunulmuştur.

Tasnim giderken bunca zamandır kapalı olan kapıyı açmıştı. Şimdi kapatamıyordum. Kapı açık kaldı ve ben de bekledim. O gelmedi, başka biri geldi. Müzik üzerine bir konferansta Anisah'a rastladım. Onu gördüğüme şaşırmıştım: "A sen! Ne zaman döndün Londra'dan?"

Aslında beni şaşırtan Londra'dan aniden dönmüş olması değildi. Beni şaşırtan yeni bir güzellikle geri dönmüş olmasıydı. Onu vaktiyle Imperial'da gördüğümde hiç etkilenmemiştim. Bana biraz ilgi de göstermişti ama ben en ufak bir şans vermemiştim. Nasıl yapabilirdim ki? İçimdeki kapı kapalıydı. Ayrıca o dönemde pek öyle alımlı değildi. Tahta gibiydi. Fakat şimdi vücudunun bütün kıvrımları ve göğüsleri iyice belirginleşmişti. Dolgun, biçimli kolları çıplaktı, beli ve kalçaları çekici bir şekilde salınıyordu, iri göğüsleri hareket ettikçe kıpırdıyordu. Merak ve neşeyle onu tepeden tırnağa süzdüm. Anisah! Londra seni değiştirmiş!

Sözlerimi iltifat olarak kabul etti. Güldü ve sonra, "Neredeyse gece oldu – ne zaman bitecek bu konferans?" dedi.

"Bitmesini beklememiz gerekiyor mu?"

"Hayır, gerekmiyor."

Hemen dışarı çıktık. Arabanın kapısını açtığımda bana şaşırarak baktı.

"A, araba almışsın! Demek ki değişen yalnızca ben değilim, sen de değişmişsin."

"İkinci el."

"İkinci el olanlar daha düzgün çalışıyor." Bir kahkaha attı.

"Bir yere gidip bir çay içelim mi?"

"Tabii. Yoksa neden konferanstan çıktık? Imperial nasıl bu aralar? Londra'dayken burada yalnızca bir şeyi özledim – o da Imperial'dı."

"Imperial da değişti. Ama farklı yönde değişti, oranın şimdiki halini görünce çok şaşıracaksın."

"O zaman kesin gidip görmeliyim."

Direksiyonu Imperial'e doğru kırdım.

Şu an Imperial daha da berbat bir yer olmuştu. Kabare yoktu, orkestra çalmıyordu. Masaların çoğu boştu. Tek tük birkaç müşteri sessizce oturup çay içiyordu. Sarman kedi, gözleri kapalı, müdürün sandalyesinin yanında uzanmıştı. Sonra miskince kalktı. Esnedi ve gerindi. Bıkkın bıkkın boş masaların altından geçti ve *shami kebab*¹³ yiyen bir müşterinin yanında durup, sönük bir "miyav" dedi. Fakat adamın aldırmadığını görünce yoluna devam etti. Kirli, tozlu dans pistine çıktı, tam ortasına oturdu ve gözlerini kapadı.

Anisah bütün bu manzarayı üzüntüyle izledi. "Imperial tamamen inişe geçmiş. Nasıl oldu bu? Ben buradan ayrılırken gerçekten de zirvedeydi. O zamanlar akıbetinin böyle olacağı kimin aklına gelirdi?" dedi.

"Zirvelerle ilgili sorun da budur. Zirvedekiler öyle bir yükseklikten aşağı indirilebileceklerini tahayyül edemezler! Ve iniş başladığında onu yarı yolda durdurmak mümkün olmaz. İniş, kendi sınırına ulaşana kadar, bir an bile durmaz."

"Sen devletlerin inişe geçmesinden bahsetmeye başladın. Ben Imperial'dan bahsediyordum."

"İniş, nerede ve ne zaman başlarsa başlasın hep aynı yolu izler."

Anisah bana anlamlı baktı. "Bu arada gerçek bir entelektüele dönüşmüşsün. Hadi, durmayalım burada."

Arabaya binerken bir teklifte bulundum: "Lorraine açıktır şimdi, güzel bir çay içebiliriz orada."

"Fark etmez benim için."

Lorraine'de otururken "Demek Londra'ya gittiğimden beri değiştim," dedi muzipçe.

Onu tekrar baştan aşağı zevkle süzdüm. "Kesinlikle de-

13 Hindistan yarımadasında yaygın bir kebab türü.

gişmişsin.”

“Ama ben burada kaldığın halde senin de değiştiğini görüyorum.”

“Nasıl?”

“Yani bir kızla konuşabiliyorsun, onunla gece geç saatte bir otelde çay içebiliyorsun.” Duraksadı, sonra, “Gittiğimden beri aşta birtakım tecrübelerin olmadı mı?” dedi.

“Hayır, ama isterim.”

“Bana pek öyle gelmedi. Davranışların bir girişimde bulunduğunu gösteriyor. Başarılı olmadıysan o başka mesele. Çok da önemli değil. İlk seferinde hep öyle olur. Bir kez daha dene, çabaların başarıyla taçlanacaktır.”

“Bunun için yaşıma biraz geçmedi mi?”

“Saçmalama. Orada, Londra’da, aşk meselelerinde asıl dönem kırktan sonra başlar. Ve şakaklarındaki saçlar kırılaştırmış adamların etrafında fır döner kızlar.”

Gayriihtiyari elimi şakaklarımdaki saçlarda gezdirdim. “O moda buraya ne zaman ulaşır?”

“Ulaşmış bile. Ortamlara gir. Bir an önce biriyle bir ilişkiye başla. Söyle bakalım, kiminle başlayacaksın?”

“Neden seninle olmasın?”

“Benimle!” Bana biraz şaşırmış gibi baktı sonra kayıtsızca güldü. “Cüretkârsın gerçekten!”

“Yine de, ne zararı var ki?”

“Bir zararı yok,” dedi ölçülü bir tonda. “Ama ben zor bir kızım. Bana ayak uyduramayabilirsin.” Düşündü, sonra, “Dinle! Raziye’yi sana ayarlasak, ne dersin?” dedi.

“Onunla ilgilenmiyorum ben.”

“Kiminle ilgileniyorsun o zaman?”

“Seninle.”

“Anladım!” Gülümsedi. “Gerçekten de erkeksi cesaret var sende! Bu iyi bir şey.”

Lorraine’dan onun evine giderken yolda erkeksi cesareti-

mi biraz daha gösterdim. Arabayı sürerken bir elimi direksiyondan kaldırıp onun çıplak kolunun üstüne koydum. Bu cüretim için beni ne övdü ne de hevesimi kıracak bir şey yaptı. Elimi kolunun üzerinde gezdirerek omzuna ulaştım. Omzunu geçip göğüslerine doğru ilerlerlerken uyardı beni, “Daha fazla ilerleme.”

“Neden?”

“Her şeyin bir açıklaması olmasını bekleyemezsin. Sana söyledim ve bu kadarı yeterli.”

“Ama istiyorum.” Konuşurken arabayı yolun biraz kenarına çektim ve frene basıp durdum. Vakit epey ilerlemişti ve yol bir baştan bir başa boştu. Anisah’ın yanına doğru kaydım, o kadar yakındım ki kalçalarının sıcaklığını ve yumuşaklığını hissedebiliyordum. Elimi yavaşça saçlarında gezdirdim, parmaklarım saçının geniş buklelerinin içinden geçerek yumuşak omuzlarına, omuzlarından pürüzsüz kollarına ilerledi. Sonra elimi yavaş yavaş hafifçe inip kalkan göğsünün üzerine koydum. Bakışlarını yukarı çevirdi ve bana ciddiyle baktı. “Ne dedim ben sana?”

Elim yerinde kaldı, o sıcaklığın ve yumuşaklığın arasında. Bana bakmaya devam etti. Bir şey istemişti ve yerine getirilmesini bekliyordu. Yavaşça çektim elimi. Fakat birbirimize bakmayı sürdürdük. Biraz daha sokuldum ona. Dudaklarım nemli dudaklarına yaklaştı.

Kati bir tonda “Hayır,” dedi.

“Neden?”

“Ben zor bir kıyım. Sen acemi bir tipsin.”

“Acemi değilim ki artık ben.”

“Öyle mi?” Bana işveli bir şekilde baktı.

“Evet.”

Birden, çocuklar safça bir şey söylediğinde güldüğümüz cinsten bir kahkaha attı. “Anladım, hadi gidelim, çok geç oldu. Biraz uyumam lazım.”

Evine vardığımızda, arabadan çıkarken, “Hadi gel, sana kahve yapayım,” dedi.

“Gece bu vakitte aileni rahatsız etmek hiç doğru olmaz.”

“Yok, benim odam müstakil. Odamda kahve yapabiliyorum.”

“Ama bu geç vakitte neden bunca zahmete gireceksin? Seni sıkmak istemem.”

Gülümsedi ve “Peki, iyi geceler,” dedi.

“İyi geceler,” dedim ve arabayı çalıştırdım.

Bir süre ilerledikten sonra, duraksadım. Neden beni geri çevirdi? Yolun ortasında fren yapıp durdum ve bir an düşündüm. Sonra çabucak çalıştırdım arabayı, döndüm ve son sürat onun evine doğru sürdüm.

Arabamı park yerine çektim. Durup Anisah’ın kendine ait ve hatta müstakil olduğunu söylediği odayı inceledim. Bana gece geç vakte kadar uyanık kaldığını, okuduğunu da söylemişti. Ama odası kapkaranlıktı. En ufak bir ışık zerresi bile sızılmıyordu camından, penceresinden. Arabayı çevirdim ve son derece üzgün bir halde, geri döndüm.

* * *

“Aa!” Yürürken durdum birden. Imperial bir harabeye dönmüştü. Çökmüştü bütün bina. Dans pisti toz toprak altında kalmıştı.

Orada durup bakakaldım. Gitmem gerekiyordu ama ayaklarım hareket etmedi. Onun yerine geri döndüm. Geri dönerken gözüm sarman kediye takıldı. Akşam karanlığı çökmüştü, pislik içindeki dans pistinin oralarda gölge gibi dolanıyordu. Ne kadar kirli ve cılız görünüyordu!

“Fareler! Döndünüz mü?” Afzal grubu tekrar birlikte görünce şaşırdı.

“Hiçbir yere gitmedik ki,” dedi Salamat ve Ajmal aynı anda.

“Salamat!” Afzal, doğrudan Salamat’a döndü: “Amerika’ya

gitmek için alacağın bursa ne oldu? Şimdiye orada olacağını düşünmüştüm.”

“Amerika!” dedi Salamat küçümseyerek. “Benim Amerika-karşıtı olduğumu biliyorsun! Bana burs verdiler fakat ben reddettim.” İrfan, Salamat’ı izlerken tek kelime etmeden gülümsedi.

“Fare! Neden gülüyorsun?”

“Yok bir şey. Tek kelime etmeyeceğim.” İrfan gülümsemesini kontrol altına aldı ve ciddi bir ifade takındı. Salamat ona öfkeyle baktı ama sessizliğini korudu.

“Ya sen Ajmal?”

“Ben mi?” Ajmal son derece ciddi bir sesle, “Eyüb diktatörlüğünü¹⁴ kabullenmedim. İş bıraktım.”

“Ya da işten atıldın?” Afzal tekrar anlamlı bir şekilde baktı İrfan’a.

“Dudaklarım mühürlüdür,” dedi İrfan, hafifçe gülümseyerek.

İrfan da tekrar Şiraz’da görülmeye başlamıştı. Gazetede gece gündüz köle gibi çalıştıktan sonra en sonunda işlerini toparlayıp ofisten kaçmanın bir yolunu bulmuştu.

Bütün arkadaşlarım bir bir döndüler fakat kaybolup giden günler hiç geri dönmedi.

14 General Eyüb Han tarafından yönetilen askerî hükümet. İdareyi 1958 yılında sivil yönetimden alıp 1969’da General Yahya Han tarafından görevden alınana kadar sürdürmüştür.

Beşinci Bölüm

Şehir şimdi yeni bir sloganın büyüğü altındaydı. Eski sloganların etkisi, onları destekleyen posterler hâlâ asılı dursa da hafiflemişti; duvarlara yazılan hakaretler ve suçlamalar da aynı şekilde duruyordu. Güneş ya da yağmurdan hiçbir şekilde zarar görmemişlerdi. Gelgelelim yansıttıkları haletiruhiye ve dil eskimişti. Duvarlara baktığında sloganların ne kadar çabuk eskidiğine şaşırdı. Yeni slogan bir kasırğa gibi girip hızla duvarlara, arabalara, kara tahtalara yayılmıştı. “Hindistan’ı Ez-Hindistan’ı Ez,” her evde tek bir mevzu, her toplantıda tek bir konu – savaş, savaş, savaş. Yalnızca tek bir soru takip ediyordu onu, evde, dışarıda, her yerde: Savaş çıkacak mı?

“Mevlana Sahib! Benim Karamat’tan bir mektup geldi. Bugünlerde Dakka’dan gönderiyor.”

“Ne yazmış? İyi o değil mi?”

“İyi, fakat mektubundan biraz endişeli olduğu anlaşılıyor.”

“Bugünlerde kim öyle değil ki?”

“Evet, doğru, durum her geçen gün biraz daha kötüleşiyor.” Khvajah Sahib sonra Zakir’e döndü: “Öyle değil mi Zakir, oğlum?”

“Evet efendim, durum hiç iyi değil.”

“Bir haber var mı?”

“Haber? Önemli bir haber yok.”

“Mevlana Sahib!” diye seslendi Khvajah Sahib, Abba Jan’a. “Ne oldu bu oğullarımıza? O kadar etrafta geziyorlar ama haberler nasıl diye sorsan, bir haber yok diyorlar! Salamat’a sorduğumda bana hep aynı şeyi söylüyor: ‘Devrim geliyor,’ diyor. Ona dedim ki, ‘Oğlum, devrim değil savaş geliyor.’ O da bana, ‘Evet, devrim onunla birlikte gelecek,’ dedi. Ben de ‘Sefil herif, görmüyor musun Doğu Pakistan’da ne olduğunu?’ dedim. Ne dese beğenirsin, ‘Doğu Pakistan özgürleşiyor.’ ‘Defol git evimden piç kurusu!’ dedim ben de.”

“Allah yardımcımız olsun,” dedi Abba Jan kısaca ve nargilesinin ucunu ağzına götürdü.

“Evet, Allah yardımcımız olsun, durum çok kötü. İşte, daha bu sabah, namazımı kılmış dönerken askerî araçların Wagah’taki sınır geçiş noktasına ilerlediğini gördüm. Çoklardı.” Durdu, sonra Zakir’e döndü: “Oğlum, ne düşünüyorsun, savaş çıkacak mı?”

“Sen ne düşünüyorsun?” diye sorusunu iade etti ona Zakir.

Khvajah Sahib kendisine bir soru yöneltildiğinde soruyu Abba Jan’a yönlendirirdi. “Mevlana Sahib, oğlunun sorusuna yanıtla lütfen.”

Abba Jan sessizce nargilesini içmeye devam etti. Fakat Khvajah Sahib ona bakmayı sürdürdü. En sonunda ağızlığını ağzından çıkardı, nargileyi Khvajah Sahib’e doğru kaydırды ve Zakir’e döndü: “Oğlum siyasi olaylardan anlayan sensin. Ben sadece bir şey bilirim: Efendiler zalim, oğullar isyankâr olduğunda, ibadullahın başına her türden felaket gelebilir.”

“Efendiler zalim olduğunda” – duraksadı; “efendiler zalim olduğunda ve insanlar el etek öptüğünde.” Zakir’in zihninde, Abba Jan’ın ne zamandır unutmuş olduğu bu sözleri yankılandı.

“Tamamen haklısın.” Khvajah Sahib başını öne eğdi.

Zakir, büyüklerinin sustuğunu görünce bu fırsattan memnuniyetle yararlanıp sıvıştı.

Nazira’nın dükkânında da sohbetin konusu buydu. Nazira ona bir paket sigara uzatırken sordu, “Zakir Sahib, efendim! Ne düşünüyorsun, savaş çıkacak mı?”

“Sen ne düşünüyorsun?”

“Bilmiyorum efendim, ama insanlar öyle söylüyor.”

Hemen yandaki tabureye çökmüş olan Kerim Bakhsh kendinden emin bir sesle, “Savaş, mecbur çıkacak efendim,” diye duyurdu.

“Kerim Bakhsh! Sen nereden biliyorsun?”

“Sabah namazına kalkıyorum ben. Sen kalkıyor musun?”

“Hayır.”

“Kalk, o zaman anlayacaksın. Akşam vakti gökyüzüne bakınca bir şey anlayamazsın, çok ses olur. Fakat o vakitte sessizdir gökyüzü. Şafak vakti uyan görürsün, o saatte gökler konuşur. Son zamanlarda bir kuyruklu yıldız belirdi.”

“Yar, duydum onu ama inanmadım.”

“Şafak vakti kalk ve gökyüzüne bak, inanacaksın. Kuyruğu tıpkı bir süpürgeye benziyor.”

“Yar umarım o süpürge bizi iyi bir süpürmez!”

Şiraz’a daha yeni adımını atıp çoktandır orada oturan İrfan’la selamlaştı ki Salamat kendi ekibiyle içeri girdi. Şimdi yanında yalnızca Ajmal değil, bütün bir grup vardı. Ve artık lider konumunda olduğu için daha bir mağrur konuşuyordu.

“Gericiler!” Salamat ilk ona sonra İrfan’a dikkatle baktı.

“Ne düşünüyorsunuz? Savaş çıkacak mı çıkmayacak mı?”

“Ah keşke savaş benim fikrime bağlı olsaydı!” dedi İrfan alaycı bir sesle.

Salamat’ın yüzü birden gerildi. “İrfan! Senin düzeyli mizahının ve ince alayının vakti geçti artık. Bugün doğru düzgün

bir cevap vereceksin; ya savaş istiyorsun ya da istemiyorsun. Bir karar vermek zorundasın.”

“Karar vermek!” İrfan pis pis güldü. “Salamat sen yanlış yere geldin. Benim karar vermemle savaş ne durur ne de başlar.”

“Dönemin sorularından kaçmak için hep aynı köhne, paslı, sıkıcı, basmakalıp yöntem.” Salamat İrfan’a küçümseyerek baktı ve dikkatini Zakir’e yöneltti. “Ya sen? Sen ne diyorsun?”

“Ben mi? Ne diyebilirim ki?”

“Savaş yarılışı mısın karşıtı mı?”

Zakir düşündü. “Bilmiyorum yar.” Durdu, sonra, “Bugün neyin yanındayım, neyin karşısındayım gerçekten bilmiyorum.”

Ajmal dik dik baktı ona. “Bu insan bizim aklımızı karıştırmak istiyor,” dedi.

Ekipten başka biri, “Karşı karşıya kaldıkları durum ciddileşince ve sorumluluk almayı gerektirince gericiler şaşkınlıyor,” dedi.

Salamat kollarını sıvadı ve derin bir öfkeyle baktı etrafa. Her zamanki konuşmasına hazırlanıyordu. “Kafalarda karışıklık yaratmak eski bir emperyalist numaradır. Bugün bütün emperyalist ajanlar bunu yapıyor.” Sonra dişlerini sıkıp yumruğunu masaya vurdu. “Emperyalist şeytanlar, sizin numaralarınız sökmüyor artık! Hindistan’la konfederasyon kurarak kendinizi kurtarmaya çalışıyorsunuz, yoksulların sesini bastırmak istiyorsunuz. Bu numaralarınız sökmeyecek. Hindistan’la konfederasyon olmayacak. Savaş olacak!” Salamat bunu öyle bir bağırarak söyledi ki Şiraz’da oturan herkes duydu. Duydu ve İrfan’la ona, Pakistan’a karşı büyük bir komplo kurarken yakalanmışlar gibi baktı. Salamat memnun bir şekilde etrafa göz gezdirdi ve tekrar başladı. “Savaş olacak ve sizi ayakta tutan bu köhne sistem parçalanacak.

O sıkı sıkıya tutunduğunuz, toplumu leş gibi kokutan bayat, çürük ahlâki değerlerinizden bir tanesi bile yaşamayacak. Benim boş boş konuşan ahmak babam, 'Peki o zaman ne ayakta kalacak,' diye sordu. Ona dedim ki 'İhtiyar budala!' 'Ben kalacağım – Ben, devrim!'"

Bir noktada Afzal içeri girmiş, gözlerini Salamat'a dikmiş sessizce oturuyordu. Konuşması bittiğinde ağzını açtı: "Fare, senin fikirlerin öyle zehirli bir koku yayıyor ki bundan sonra Şiraz'a gelirken gaz maskesi takmam gerekecek."

Salamat Afzal'a hiddetle baktı. Bir kez daha yumruğunu masaya vurup bağırды, "Gericiler! Emperyalist yardakçılar! Kapitalist yalakaları! Hesap gününüz geldi."

"Dostum, alçalt sesini. Serçe kadar adamdan böyle gür bir ses!"

Afzal'ın ondan bu şekilde bahsetmesi lider konumuna inen güçlü bir darbe olduğu için Salamat'ı şaşkına çevirdi. Gözleri öfkeden kor gibi, Afzal'a dik dik bakıp birden ayağa kalktı. "Seni şeytan, halka karşı kurduğun komplo işlemeyecek!"

"İşlemeyecek!", "İşlemeyecek!" Bütün ekip slogan atmaya başladı; bağıra bağıra Şiraz'dan çıktılar.

Onlar çıkar çıkmaz etraf sessizleşti; üçü bir süre konuşmadan oturdu. Sonra Afzal, "Yar, bu devrimciler mahvedecek bizi. Ve ne çok konuşuyor o fare!" diye söylendi.

"Bu, onun gibi insanların konuştuğu bir devir," dedi İrfan.

"Ayak takımının konuştuğu ve gerçekten konuşabilenlerin sustuğu bir dönem." Zakir irkildi. Ne kadar eski sözler geliyordu aklına! Bugünlerde böyle bir şey yaşıyordu. Abba Jan'ın birtakım unutulmuş deyişleri, Bi Amma'nın bazı yorumları bir anda aklına geliyor ve hemen – bir yılanın çimlerden başını kaldırıp bir anda tekrar kaybolması gibi, kaçıp gidiyordu.

"Dostum! Böyle dönemlerde olur bu tip şeyler," dedi Af-

zal. “Gırtlaklar kuvvetlenir, akıl zayıflar. O iğrenç adamın sesini duyduğumda bir mobilete dev bir kamyon kornası bağlanmış sandım. Başına baksan Şah Dulah’ın farelerine¹ benziyor. Sık sık bir dokunup yoklasam diye düşünmüşümdür ama midem bulanır, kaygan, tiksiniç bir şeye dokunmuş gibi olurum. Korkup çekerim elimi.” Durdu, sonra “Fare, sen hiçbir şey söylemiyorsun,” diye söylendi. Ardından dalgın bir şekilde, neredeyse korkarak, “Yar, bazen yürüdüğümde, yürüyen tek insan benmişim, geri kalan herkes emekliyormuş gibi hissediyorum. Ve bir ses geliyor, sanki biri bir şeyi kemiriyor.” Sustu. Sessizce oturdu, düşüncelere gömüldü. Sonra “Yar! Bir şey yap bunun için,” dedi.

“Afzal, sen fazla içtin.”

“Dostum! Söyleyeceklerimi iyi dinle,” dedi, gözlerini İrfan’ın gözlerinden ayırmadan. Sonra biraz daha yaklaştı ve sır verir gibi alçak bir sesle, “Pakistan emanettir. İkiniz de bana yardım etmelisiniz. Ben bu emaneti koruyacağım. Yoksa o fareler Pakistan’ı un ufak edene kadar kemirecekler.”

Kır saçlı adam masasından kalkıp yaklaştı ve “Afzal Sahib, sen çok haklısın, Pakistan emanettir,” dedi. Afzal bakışlarını adamdan hiç ayırmadan “Kır saçlı adam! Defol git buradan, şu an bu iki ahlâklı insana talimatları aktarıyorum,” dedi.

“Tamam, tamam,” Kır saçlı adam masasına döndü ve gazete okuyarak oyaladı kendini.

Afzal ayağa kalktı.

“Nereye? Gidiyor musun?”

“Evet, yar! Sarhoşluğum geçti, açıldım. Şimdi biraz daha içmem gerekecek.” Durdu, sonra, “Fareler, belli ki hepsi şarap sürahisine dalmış, şimdi de kuyruklarının üzerinden dikiliyorlar,” diye fısıldadı. Sustu, bir şey düşündü ve dışarı çıktı.

1 Kafaları gövdelerine oranla oldukça küçük olan zihinsel engelli bu çocukların erken ölmeleri için tanınmış bir ermiş olan Şah Dulah’a dua edilir.

Kır saçlı adam, başını gazeteden kaldırdı, Afzal'ın gittiğini görünce yanlarına geldi. "Ee ne düşünüyorsunuz, savaş çıkacak mı?"

"Sen ne düşünüyorsun?" dedi İrfan sinirli bir şekilde.

"Ne mi düşünüyorum?" Dalgınlaştı. "Efendim, durum çok kötü."

"Ne zaman iyi oldu ki?"

"O da doğru. Burada durum ne zaman iyi oldu ki?"

Sustu, sonra "Bizler şanssız insanlarız," diye mırıldandı. Kendi masasına dönüp oturdu. Abdül'ü çağırdı, hesabı ödedi ve çıkıp gitti.

"Saçlarının Göç sırasında beyazladığını söylüyor," dedi İrfan gülerek.

Zakir, İrfan'a temkinli bir şekilde baktı. "Kesin olarak bildiğimiz bir şey var. Onu gördüğümüzden beri, saçları hep böyle."

"Ve de buraya çok düzenli geliyor." İrfan hafifçe güldü; adamla ilgili ciddi konuşmaya hazır değildi.

"İlk günden beri buraya hep aynı çizgide geldi ve o günlerde de saçları tamamen beyazdı. Saçlarına kar yağmış derdik hep." Zakir durdu, düşünceleri içinde kaybolmuş gibi sustu. Sonra, "Yar, o günlerden bazı insanlar şimdi tamamen kayıplara karıştı," dedi. Konuşurken, kendi de kayboldu. Unutulup gitmiş nice insan bir anda hafızasına akın etti! Bazıları o kadar pusluydu ki gözünün önüne gelip kayboldu. Bazıları da öyle açık ve netti ki gözlerine onu hiç terk etmeyecekler gibi kazındı. Molla Binotiya, kısa sakalı ve tıkız vücuduyla, bir yumruktan hallice, ufak tefek bir adam. "Efendim, beni küçük bir bakır küpü kurtardı."

"Molla, nasıl oldu o?"

"Buralara geldiğimde, tüm malımı mülkümü ardımda bıraktım. Yalnızca ufak bir bakır küp sıkıştırdım kuşağıma. Sihler saldırdığında kendi kendime, 'Tamam kardeşim, bu-

gün hünerlerinin sınanacağı gün, *binot*'un² onuru senin elle-
rinde,' dedim. Bakır küpü kuşağımdan çıkarıp bir mendilin
kenarına bağladım – ve bir kez sallayıp bileklerini kırdım.
Böylece efendim onlara hak ettiklerini vermiş oldum.

Ve göğsüne dayadığı *pan*³ tepsisiyle cılız, kavruk, fazla-
sıyla konuşkan Karnaliya. “Ben sizin Liaqat Ali Han’la⁴ ay-
nı memleketten geliyorum dostum. Yalnızca onun erişti-
đi erginlik seviyesinde değilim. Karnallıların⁵ tabiatına öz-
g  bir şeydir bu. Azmederlerse başbakan olurlar; azimle-
ri bundan bir derece azsa, ayakkabı yaparlar ya da *pan* sa-
tarlar.”

Ve saşkan bir Ambala⁶ erkeği olmakla övünen ekmekçi
Nuru. “Seyyid Sahib, bunların arasında Ambalalı yok! B -
t n bu puştlar Sadhoralı⁷ ve hepsi doğuştan şeyhler. Amba-
la’yı isimlerinin önüne sırf itibar kazanmak için ekliyorlar.
Ambalalı olan bir tek benim! O yüzden benim yüzüme ba-
kamıyorlar. İşte efendim, Pakistan’da böyledir bu. O Kursi-
li çelimsiz fasulye sıırıkları Nucklow’un soyluları olduğunu
iddia eder!” şehirlerinden ayrılmışlar ama onları yanların-
da, bir emanet gibi omuzlarında taşıyorlar. Öyle olur genel-
de. Geride bırakılsalar da geride kalmaz şehirler. Hatta daha
bir sıkı tutarlar insanı. Toprak ayağının altından kaydığın-
da, esas o zaman seni gerçekten kuşatır. Toprağın tutuş g -
c ne ne şüphe, peki Kibrit kutulu Maulvi?⁸ O nereden gel-

-
- 2 El  abukluğu ve hızlı hareket etmeye dayanan bir Hint dövüş sanatı.
 - 3 Betel cevizi, çeşitli baharatlar ve bazen de tütünün karışımından oluşan, yap-
rağa sarılarak yenen bir yiyecek. Ağızda tutulup yavaş yavaş çiğnenir, lezzetli
bir suyu vardır.
 - 4 Liaqat Ali Han: Pakistan’ın ilk başbakanı, 1947’den suikasta uğradığı 1951 yı-
lına kadar görevde kalmıştır.
 - 5 Delhi’nin kuzeyinde küçük bir şehir, Haryana eyaletinde yer alır.
 - 6 Delhi’nin kuzeyinde, Modern Hayrana’da, Pencab sınırına yakın bir şehir.
 - 7 Ambala yakınlarında küçük bir şehir. Bu şehrin sakinlerinin aptal olduğu ka-
bul edilir. Lucknow’a yakın Kursi şehrinin de benzer bir  n  vardır.
 - 8 Mevlana benzeri bir hitap.

mişti acaba? Kimseyle konuşmaz, iki kelime bile etmezdi; bir örtünün üzerine yaydığı boş, yarı açık kibrit kutularının arasında, kendi âleminde kaybolmuştu. ‘Kibrit kutulu Maulvi, nedir bu kutular?’ ‘Efendim bunlar şehirler.’ ‘Kibrit kutulu Maulvi, bunların içinde kibrit bile yok, bomboşlar. ‘Efendim şehirler artık boş.’”

Kendi kendine, “Envai çeşit yerden geldi insanlar. İpleri kopmuş, öylece süzülen uçurtmalar gibi gelip bir yerde, bir çatıya kondular,” diye mırıldandı. Sustu ve gözlerini dikip İrfan’a baktı. “İrfan!”

“Evet.”

“Ne zamandır buradayız.”

İrfan dikkatle baktı ona. “Ee?”

“Ee’si bir şey yok.” Biraz sonra, “Sen o kır saçlı adamın dediğine gülüp geçtin. Ama benim içim allak bullak oldu. Bütün o geçen zamanı hatırladım. Yar!” Durdu, sonra, “Şimdi senin ve benim saçlarımız da ağardı,” dedi. Gözleri İrfan’ın şakaklarındaki beyaz tellerde takılı kaldı.

“Ama bizim saçlarımız Göç sırasında değil Pakistan’ın güneşinde ağardı.”

“Pakistan’ın güneşi!” Tekrar anıların içinde boğulduğunu hissetti. “Yar, bu şehirde güneşin altında ne çok yürüdük! Yazları öğlen sonraları Mall Caddesi’nin kavrulan kaldırımı ve bizim adımlarımız haricinde hiçbir şey olmazdı. Son durağımız her zaman köprü’nün uzak ucundaki hintinciri ağacıydı; ne kadar gürdü o ağaç ve ne kadar serin eserdi gölgesi. Artık o ağaç bile orada değil. Piçler kesmiş onu.”

İrfan, Zakir’in söylediklerine karşılık bir şey demedi. Ama sözleri onu etkilemeye başlamıştı, o da geçmişe gitmeye hazır gibiydi.

“İrfan, o günler şüphesiz zordu bizim için ama bence güzeldi.”

“Evet güzeldi o günler.”

“O günler ve de o insanlar.”

“Ya şimdi?” İrfan gözlerini ayırmadan baktı ona.

“Evet, ya şimdi.” Sesi az önce harabelerin içine düşmüş gibi ölgün çıktı.

Uzun süre düşünceleri içinde kaybolmuş halde sessizce oturdular. Sonra İrfan’a baktı. Bir şey söylemek istiyor da tereddüt ediyor gibi bakmaya devam etti.

“İrfan.”

İrfan bakışlarını ona çevirdi fakat Zakir bir şey demedi.

“Ne oldu?”

“Yar!” Duraksadı, sonra biraz tereddütle, “Yar, Pakistan’ın kurulması iyi mi oldu?”

İrfan sertçe baktı ona. “Sen de mi Salamat’tan etkilendin?”

“Salamat’tan değil senden etkilendim.”

“Nasıl?”

“İnsan bir kez kuşku duymaya başlayınca, sonu gelmiyor.”

İrfan cevap vermedi. Zakir’e sinirlenmiş gibi baktı, dudaklarını sıktı. Zakir bir şey söylemeden oturdu.

“Bir tek şey biliyorum,” dedi İrfan en sonunda, “Yanlış insanların elinde, doğru bile yanlış olur.” Ve birden ayağa kalktı.

“Gidiyor musun?”

“Artık çalışıyorum sonuçta.” Hemen çıkıp gitti.

Şiraz çok sakindi o sırada. Masaların çoğu boştu. Dolu masalardan bile fazla ses gelmiyordu. Dolayısıyla orada bir süre sakince oturabileceğini düşündü. Gelecek için herhangi bir tehlike görmüyordu; Salamat’ın buhranı gelip geçmişti.

Tezgâhta oturan müdür Zakir’in yalnız olduğunu gördü. Kalkıp yanına geldi.

“Zakir Sahib! Ne düşünüyorsun, savaş olacak mı?” diye sordu, sanki bu, yalnızca onun bilebileceği bir sır gibi.

Ne cevap vereceğini bilemedi. “Bilmiyorum ne olacağını.”

“Haklısın! Hiç kimse ne olacağını bilmiyor. Her sordugum kişi aynı cevabı veriyor, ne olacağını kimsenin bilmediğini söylüyor. Ama çok sayıda askeri birlik intikal etti.”

İlgisizce, yarım ağızla birkaç şey söyledi; sonra bunaldığını hissetti ve kalkıp çıktı. Çıkarken bir nebze rahatlayarak iç çekti.

* * *

Hâlâ aynı duvarlar, duvarların üstlerinde aynı dev posterler. Bakışları yine gayriihtiyari posterlerin üzerinde gezindi. Akşamın gölgeleri uzamaya başlamıştı, posterlerin üzerindeki kelimeler pek net görülmüyordu artık. Fakat yine de gözü duvardaki posterlere iliştiğinde okumak için gayret sarf etti. Bunlar posterler; peki bizi bekleyen tehlike neymiş? Genelde duvara bir şey yazılmış olur ve bu başka bir şeyin tehlikesine işaret ederdi. Ama duvarlar posterlerle sıvanmış. İnsanlar tehlikenin farkına varmadan sloganların ve posterlerin büyüü altında yürüyor. Etrafta olup bitenin farkında değiller sanki. Yürüyorlar mı? Kimler? Yanından bir adamın geçtiğini görünce duraksadı. Yanından, önünden, arkasından birçok kişi geçiyordu. Yüzlerini net bir şekilde göremedi, hava kararmıştı ve sokak lambası biraz ötedeydi. Işık az olduğu için mi göremiyorum yoksa akşam karanlığında yüzler genellikle tuhaf görüldüğü için mi, yoksa yüzleri gerçekten böyle mi? Yine biri geçti yanından. Fakat bu sefer ya gözleri onu yanılttı ya da adam hızlı yürüyordu çünkü yüzünü hiç göremedi. Sonra birinin yanından geçmesini bekledi ki yüzüne yakından bakabilsin ama kimse geçmedi. Bugün ne kadar az insan var! Şaşırdı. Akşamları Mall Caddesi normalde kalabalık olur. Bugün ne olmuştu? Ve bunu düşünürken birden, parlayan iki göz dikkatini çekti – bir kedi. Kedi kaldırımın kenarındaki ağaçların orada oturmuş onu izliyordu sanki. Yanından geçti ama o, za-

manda donmuş gibi, kıpırdamadan oturdu. Sessiz ve hareketsiz bir kedi. Çakmak çakmak gözlerini ona dikmiş bakıyordu. Bir adam geçti yanından. Yüzünü göremedi. Yürürken izledi onu. Nasıl yürüyor bu adam? Bu düşüncüyü daha şekillendiremeden, adam başka bir caddeye doğru dönüp gözden kayboldu. Fakat neticede nasıl yürüyordu bu adam? Yanımdan geçerken ayak sesini duymadım. İnsanlar bugün nasıl yürüyor? Ona doğru yürüyen birinin ayaklarını kaldırıp indirişini hayretle izledi. Şimdi insanların yüzlerini değil ayaklarını izliyordu. Yanından geçen muhtelif insanların bacaklarını, hareket eden ayaklarını, ciddi ciddi incelemeye çalıştı. Biz dikkat etmiyoruz ama insanlar iki bacakları üzerinde hareket ederken ne kadar tuhaf görünüyor! Ya da belki yalnızca bugün öyle görünüyorlar. İnsan yürüyüşünden tanınır. Her insan, her mahluk. Ama sanki kimliklerini kaybetmiş gibi yürüyorlar. Peki ben? Ya ben de aynı şekilde yürüyorsam? Hayır, dedi kendi kendine, kararlı bir biçimde ve birden yürüyüşünü incelemeye koyuldu. Ben daha önceden böyle yürümüyordum, diye mırıldandı ve yürüyüşünü düzeltmeye çalıştı. Ayağını dikkatle kaldırdı ve yine dikkatle indirdi, fakat yürüyüşü gitgide kötüleşiyordu. Bugün yürüyüşüme ne oldu böyle? Duraksadı, sonra bugüne kadar yürüyüşüne hiç dikkat etmediğini düşündü. Nasıl yürüdüğümüze hiç dikkat etmeden sürekli yürüyoruz. İşte burada- yım, yürüyorum. Birden durdu. İnsana benzemeyen yürüyüşünü gözlemlediğinde, tuhaf bir düşünce geçti aklından, yürüyen o değildi, bir başkası yürüyordu onun yerine. Ama kim? Kafası bulandı. Yavaş yavaş kuşkusunu kontrol altına aldı. Ağır bir tempoda yürüdü ve adımlarının sesini dinledi. Hayır, ben tastamam kendimim. Kendi şehrimde, bir asfalt kaldırımında yürüyorum ve bunlar da benim ayak seslerim. Fakat kendini böyle teskin ederken bir anda adımlarının sesi, yavaş yavaş adımlarından ayrılıyormuş gibi geldi. Tuhaf

bir şey. Ben burada yürüyorum fakat adımlarımın sesi oradan geliyor – Nereden? Ya da belki buradayım ve başka bir yerde yürüyorum–? Nerede? Nerede yürüyorum ben? Hangi toprağa basıyor ayaklarım? Etrafına şaşırarak baktı. Her şey sessiz ve ıssızdı. Sanki şehir, bir kibrit kutusunun boşaldığı gibi boşaltılmıştı. “Evler, hanlar ve meydanlar, hep bomboştu.”⁹ Ne bir gürültü, ne bir ses, ne ayak sesi, hiçbir şey yoktu, yalnızca dört bir yanı sarmış bir kemirme sesi, sanki bir sürü fare bir şeyi kemiriyordu. Bir sokaktan diğerine, diğerinden öbürüne, sersemlemiş, dehşet içinde kalmıştı. Sokağın birinden geçerken önündeki yolun kapanmış olduğunu gördü. Şimdi ne yapacaktı? Konağın kapısı kapalıydı. Kapalı kapıyı çaldı. “Kimse yok mu?” Sesi tüm şehirde yankılandı – Kimse yok mu? Kimse yok mu? Sanki ezelden beri bu kapalı kapının önünde durmuş “Kimse yok mu?” diye sesleniyordu. Arka ayakları üzerinde duran bir kedi kapıyı açtı, ona dikkatle baktı ve kapıyı kapattı. Işık yeşilden kırmızıya geçti. Yaya geçidinden karşıya geçmek için davrandı, sonra duraksadı. Bekleyen arabalar, motor taksiler ve motosikletler bir anda, nehrin üstündeki barajın patlaması gibi hücum etti üzerine.

9 Munir Niyazi'nin şiirinden bir dize.

Altıncı Bölüm

Yar Zakir!

İlk başta alışıldık selamları göndereyim. Ben iyiyim ve umarım senin için de her şey iyidir.

Ahmaklığıma şaşırmışsındır: “Bu sefil, mektup yazmak için ne biçim bir zaman seçmiş, iyi olduğunu haber verip benim nasıl olduğumu sormak nerden aklına gelmiş!” Ben de farkındayım, kaç senedir ne ben sana bir şey yazdım ne de sen. Ve şimdi bu uygunsuz zamanda birden sen aklıma geldin ve yazıyorum. Postaların ne kadar aksak olduğunu hesaba katarsak bu mektubun sana ulaşacağından bile emin değilim. Fakat yine de yazıyorum. Ve bunca zaman sonra, neden? Şimdi anlatacağım. İlk olarak kendimi tekrar yeni bir bölüme aldırıldığımı bilmeni isterim. Şimdi Radyo'dayım. Buraya geçmemin bir iyi tarafı o sıkıcı iş dosyalarından tamamen kurtulmam oldu. Burada dosyalarla değil insanlarla ilgileniyoruz. Dosyalarla kıyaslandığında daha zor bir iş ama hiçbir zaman sıkıcı olmuyor.

Yar, bu bölüme geçtiğimde tuhaf bir kızla tanıştım. Ona rastlayacağım aklımın ucundan geçmezdi. Buğday tenli, za-

rif hatları olan, ufak tefek, orta boylu, dürüst ve samimi biri; onu hep beyaz pamuklu sarisiyle görüyorum. Saçlarını ortadan ayırıyor ve düz bir kurdeleyle bağlıyor ama bazen bir bukle çözülüyor ve yüzüne düşüyor. Davranışları hep mesafeli. Sessiz ve melankolik. Yar, sadeliği ve kederi beni büyüledi. Bu sözleri okuduğunda duraksamana gerek yok. Önce, bütün hikâyeyi dinle.

Ara sıra haberlerin hazırlandığı odaya gitmem gerekiyor. Onunla da orada karşılaştım zaten. Önceden ofisin oralardan geçerken görmüştüm. Sunucu olduğunu biliyordum. Adını da duymuştum. Ama özel bir merakım yoktu ona karşı. Sadelik ilk başta hiçbir şey ifade etmez bir erkeğe, sonra keder yavaş yavaş bir sihre dönüşür. Sessizce gelir, Dakka'yla ilgili haberleri alır, giderdi. Genelde rahatsız edici olurdu haberler fakat yüzünde en ufak bir endişenin belirmesine izin vermezdi. Tahminimce içten içe epey üzülmüyordu bu haberlere. Bir gün sordum ona, “Bibi, Dakka’da hiç akraban var mı?”

“Evet, annem ve kız kardeşim orada.”

“Mektup alıyor musun onlardan?”

“En son iki hafta önce aldım. Ondan sonra iki mektup yazdım. Telgraf da yolladım fakat cevap gelmedi.”

“Peki radyodaki haberlerden ne öğreneceksin?”

“En azından şehirdeki durumla ilgili bir fikrim olur.”

“O zaman lütfen ofisime gel. Bütün Dakka gazeteleri benim masama geliyor.”

Ondan sonra ofisime gelmeye başladı. Her gün düzenli olarak geldi, bütün Dakka gazetelerini inceledi ve gitti.

“Ailenin geri kalanı nerede?” diye sordum bir gün.

“Bazıları Karaçi’de, bazıları Lahor’da, bazıları İslâmat’ta.”

“Peki burada?”

“Burada artık kimse yok.”

“Bir tek sen buradasın.”

“Evet, Hindistan’da yalnızım.”

Koca Hindistan’da yalnız başına kalan Müslüman bir kız, bu tuhaf geldi bana. Ailelerin hep birlikte gittiğini, geride bazen birinin kaldığını biliyordum. Fakat bu kişi genellikle yaşlı bir adam olurdu. Bu tek başına kalan yaşlı adamlar da mallarını mülklerini düşündüklerinden değil, mezarlarını düşündüklerinden kalırlardı burada. Mülk edinmekle ilgili bir sorun yoktu: İnsanlar Pakistan’a gidip hak talebinde bulununca, yalan iddialarla küçük evlerinin karşılığında daha büyük evlere bile sahip olabiliyordu. Fakat mezar için kimse hak talebinde bulunamazdı. Vyaspur’da o büyük evdeki Hekim-ji’yi hatırlar mısın? – Bütün ailesi Pakistan’a gitti. O yerinde kaldı ve hastaların nabızlarını ölçmeye devam etti. Ona sormuştum, “Hekim-ji, sen Pakistan’a gitmedin?”

“Evet, delikanlı.”

“Peki neden?”

“Delikanlı! Neden diye soruyorsun öyle mi? Sen bizim mezarlığımızı gördün mü hiç?”

“Hayır.”

“Bir ara gidip bir bak o zaman. Ağaçların hepsi birbirinden gü. Mezarım Pakistan’da böyle bir gölge nasıl bulsun?”

İçimden gülmüştüm. Yar, siz Müslümanlar bir acayıpsınız! Hep Arabistan çöllerine doğru bakarsınız ama mezarınız için Hindistan’ın gölgesini tercih edersiniz. Burada geride kalan yaşlıları gördükçe mezarın Müslüman kültüründe nasıl büyük bir güce sahip olduğunu fark ettim. Ama bu kıızı da mı mezar düşüncesi burada tutmuştu? Bu ihtimali düşününce hayret içinde kaldım. Bir gün sordum ona, “Bütün ailen Pakistan’a gitti. Sen gitmedin?”

“Evet. Ben gitmedim.”

“Peki neden?”

“Her şeyin bir nedeni olması gerekmiyor.”

“Gerekmiyor, ama yine de?”

“Yine de eğer Pakistan’a gitseydim, hiçbir şey fark etmeyecekti. Pakistan’da da yalnız olacaktım.”

Yüzüne dikkatle baktım.

“Sen hangi şehirdensin?”

“Rupnagar.”

“Rupnagar!” İrkildim. “A sen o Sabire’sin?” Bu tepkim şaşırttı onu. Fakat şaşkınlığının sürmesine izin vermedim. Hem, “Zakir’i tanıyor musun?” diye sordum.

Cevaben beni tepeden tırnağa dikkatle süzdü. Sonra yaşıya, “Anladım, sen o Surendar Sahib’sin,” dedi.

Ondan sonra tamamen sustu. Ben de sustum, şaşırmıştım. Sonra gitti. Ertesi gün gelmedi. Ondan sonraki gün de gelmedi, ama şimdi bu kızın yeni bir anlamı vardı benim için. Artık gözümde bir radyo sunucusu değil, kaybettiğim bir arkadaşımı hatırıma getiren biriydi. Gidip buldum onu ve resmiyeti bir kenara bıraktım. “Sabire! Bana sinirli misin?”

“Ne için?”

“Koşullar ne olursa olsun başka birinin özel hayatı hakkında ihtiyatlı konuşmalı insan.”

Buna herhangi bir cevap vermedi fakat ertesi gün gelip bütün eski ve yeni Dakka gazetelerini dikkatle inceledi. Ve ondan sonra da hep aynı saatlerde gelmeyi alışkanlık haline getirdi, Dakka gazetelerini inceleyip, biraz laflıyor, çay içip gidiyordu. Bir iki defa senin adını zikrettim fakat her seferinde ya hiçbir şey demedi ya da konuyu değiştirdi. O yüzden artık dikkat ediyorum ve senin adını geçirmiyorum. Fakat buluştuğumuzda biliyorum ki biz sadece ikimiz değiliz, üçüncü bir kişi de görünmez olarak bizimle. Belki de benimle o üçüncü kişinin hatırına buluşuyor. Dakka gazeteleri geri planda artık. Bir gün ona, “Sabire evlenmek falan gibi bir planın yok mu?” diye sordum.

“Yok,” dedi.

“Peki neden?”

Duraksadı, sonra solgun bir gülümsemeyle, “Bak şimdi sınırın dışına çıktın,” dedi.

“Kusura bakma,” diye özür diledim.

“Önemli değil,” dedi yine aynı solgun gülümsemeyle ve sustu.

Zakir, bu senin Sabire bir kızdan çok tarihî bir emanet gibi! Yar, yanlış anlama ama sizin Hindistan’daki tarihiniz çok garip ilerledi. İlk önce fatihleriniz geldi – öyle gümür gümür, öyle şiddetli geldiler ki atlarının toynakları toprağı titretti, çarpışan kılıçlarının sesi havada yankılandı. Sonra siyasî liderler ortaya çıktı ve gürleyerek iktidarlarını ilan ettiler. Büyük Babür imparatorları; Babür, Ekber, Şah Cihan, Evrengzib. Sonra Seyyid Ahmet Han,¹ Mevlana Muhammed Ali, Muhammed Ali Cinnah² ve diğerleri – ve onlardan sonra senin Sabire. Koskoca Hindistan’da tek başına kalan sessiz, melankolik bir kız. Sizin tarihiniz mi kendine özgü yoksa bütün uygarlıkların tarihleri mi böyle ilerliyor bilmiyorum. “Önce kılıç ve mızrak – peki sonra?”³ Sizin şu “devlet büyüğü” İkbâl⁴ gözünü bu son evreye dikmemiş miydi?” Bu evre de sizinkilerin kaderinin bir parçası. Evet, Ramazan bayramının olduğu gündü. Sabire’nin stüdyodan çıktığını gördüm. O gün onu gördüğüme şaşırdım biraz. “A buradasın? Bugün için izin almadın mı?”

“Hayır,” diye kısa bir cevap geldi.

“O zaman lütfen Ramazan’ı burada kutla ve bana bir şeyler ısmarla.”

- 1 Sir Seyyid Ahmet Han (1817-1898): Yaptığı sosyal reformlar ve modernleşmeye katkıları sonucu tutucu çevrelerden tepki görmüştür. Meşhur Aligarh Müslüman Üniversitesi’nin kurucusudur.
- 2 Muhammed Ali Cinnah (1876-1948): Pakistan’ın kurucusu ve ilk devlet başkanıdır.
- 3 İkbâl’in şiirinden bir dize.
- 4 Sir Muhammed İkbâl (1877-1938): 20. yüzyıl Urdu ve Fars edebiyatının büyük şairi, aynı zamanda felsefeci ve devlet adamı. Seküler bir ulusalcı olarak bağımsız Pakistan’ın kurulması için çağrıda bulunmuştur.

“Tabii, ofisime gelsene.”

Ofisine girdiğimizde çay söyledi ve kek sipariş etti. O çayı doldururken, aklımdan hangi Müslüman Ramazan bayramında bilfiil ofiste, işinin başında olur ki diye geçti. Ofis çalışanlarının çoğu o gün şehirde bile değildi. Hatta bir gün öncesinden işten erken çıkıp tren biletlerini almış ve doğrudan memleketlerine gitmişlerdi. Peki kızlar? Kızlar Ramazan bayramını erkeklere göre daha bir coşkulu kutluyordu. Çayı içerken cesaretimi topladım ve “Sabire Rupnagar’a gitmemişsin?” diye sordum.

“Rupnagar mı?” bana şaşırarak baktı. “Neden gideyim ki?”

“Sizin adetlerinize göre Ramazan bayramı evden uzakta geçirilmiyor, kutlamak için memleketinize gidiyorsunuz.”

“Sanırım sana aile durumumuzdan bahsettim. Artık Rupnagar’da bizden kimse kalmadı.”

Sustum. Sonra çay içerken, laf arasında, “Hiç uzak akrabalar da mı yok mu orada?” diye sordum.

“Uzak akrabalarımın da hepsi gitti. Rupnagar boş.”

“Ne tuhaf,” diye mırıldandım.

“Biraz daha çay almaz mısın?” diye araya girdi ve cevabımı beklemeden çayı fincanıma dökmeye başladı. Çayımı içerken, bir soru daha sordum: “Delhi’ye geldiğinden beri hiç Rupnagar’a gitmedin mi?”

“Hayır.”

“Tuhaf. Ne kadar oldu gitmeyeli?”

“Uzun zaman oldu. 50’lerin başında Dakka’dan eniştemin mektubu geldi, bir işe girdiğini ve bizim de yanlarına gelmemizi söylüyordu. O günlerde All-India Radyo’sunda daha yeni iş bulmuştum. Delhi’ye gitmek üzere ayrıldım oradan. Annem ve kız kardeşim Dakka’ya gitti. Onlar Rupnagar’ın Pakistan’a gönderdiği son kafiye.”

“Ve Hindistan’a yerleşmeye karar verdin?”

“Bunları sorman gerekiyor mu gerçekten?”

Bu soru üzerine sessiz kalmalıydım fakat zarifçe iğneleyen ses tonuna aldirmeden dedim ki “Yani demek istediğim Pakistan’a gitmiş olsaydın–”

Kısaca duraksadım, o da sert bir sesle “O zaman? O zaman ne olurdu?” diyerek araya girdi. Ve bana öyle bir baktı ki cümlemi bitirmeye cesaret edemedim. Ne demek istediğimi anlarsın.

Yar, bir şehir, daha önce orada yaşayan fakat şimdi ülkeyi terk etmiş biri için öncesine kıyasla daha bir anlam kazanırken ve o kişiye orayla ilgili hayaller kurdururken, bir diğeri için anlamını öyle bir yitirebiliyor ki, aynı ülkede olmasına rağmen insan o şehri bir daha görmek için hiçbir arzu duymayabiliyor, ne kadar tuhaf bir şey bu. Pakistan’a yolculuk Rupnagar’ı ne kadar anlamlı kıldı! Ve Sabire Hindistan’da kaldığı için ne kadar acımasızca cezalandırıldı, öyle ki Rupnagar onun için anlamını yitirdi. Sınırın Sabire’nin kaderine benziyor benimki de. Ve bazen, çocukluğumda kutsal birini gücendirmişim de, o da beni lanetlemiş gibi hissediyorum: “Evlad, memleketin artık onu görmene izin vermeyecek.” Bu yüzden Vyaspur şehri onu görmeme izin vermiyor. Oraya gittiğimde, şehir bana “Diğeri nerede?” diye soruyor sanki. Ve verecek bir cevap bulamadığımda, kapısını yüzüme kapatıyor. Tatil gelsin de Vyaspur’a gideyim diye duyduğum o bitmek bilmez heves – işte o heves şimdi tamamen kayboldu. Uzun zaman sonra, geçen haziranda gittim oraya. Ayın sonuydu. Yağmurlar henüz başlamamıştı, öğle sonralarının en uzun sürdüğü dönemdi. Tam öğlen vakti içimde o eski gezme arzusun yeniden uyandığını hissettim ve yola çıktım. Bir sokaktan diğerine, diğerinden öbürüne. Yar, her sokak bana “Diğeri nerede?” diye sordu. Bu sokaklarla artık hiçbir yakınlığım olmadığını hissettim, sanki bütün sokaklar dargındı bana. Rimjhimlerin sokağından da geçtim. Kapılarının önü perişan görünüyordu. Rimjhim’in annesi yalnız ba-

şına kapıda oturmuştu, gençliği solmuş, yarı çıplak vaziyette ip eğiriyordu. Çıktım o sokaklardan ve okulumuza doğru yola koyuldum. Tatil olduğu için okul kapalıydı. Boş verandalardan geçtim ve o araziye doğru yürüdüm. Birden gözüme tapınağın oradaki mango ağacı ilişti. Gidip gölgesinde oturdum. Yar, o ağacın gölgesinde ne çok zaman geçirirdik, yeşil mangolar düşsün diye ağaca tuğlalar fırlatırdık! Dallarını yine yemyeşil mangolarla doluydu. Düşsünler diye tuğla atmak için zor tuttum kendimi. Fakat yar, ellerim tutuldu sanki. Tuğla atmak için kıpırdamadılar. Sessizce oturdum, ağacın yeşil mangolarla yüklü yemyeşil yapraklı dallarını izledim. Sonra pıt diye yeşil bir mango düştü önüme. Neydi bu? O sırada rüzgâr esmiyordu ve ağaca tünemiş bir papağan sürüsü de yoktu. Mango ağacımız tanımış mıydı beni? Bir hüznün çöktü üstüme, kalktım. Sokaklar, kuşlar, ağaçlar seni tanımadığında üzülyorsun, tanıdıklarında hüznleniyorsun. Sen bir neem ağacı arıyordun (buldun mu sonra?), buradaki neem, demirhindi, mango, hintinciri ağaçları, hepsi yerli yerinde duruyor. Fakat beni gördüklerinde yabancı gibi davranıyorlar. İçlerinden bir tanesi beni tanıdığı anda hüznlendim.

Sevgili arkadaşım, benim için artık hüznünden başka bir şey yok. Sen oraya gittiğin için mutlaka bir şey kazanmışsındır. Ben burada kalarak hiçbir şey kazanmadım, yalnızca ömrümü harcadım. Yar, şakaklarımdaki saçlar tamamen ağardı. Senin şakaklarındakiler ne alemde? Sana bir şey daha söyleyeceğim – ve bu, anlattıklarımın en üzücüsü. Dün Sabire'yle çay içerken gözüm saçlarını ayırdığı kısma takıldı. Ne güzel bir şekilde düzleştirmişti o kısmı. O siyah saçlarının arasında bir tel gümüş gibi parlıyordu. Böyle işte arkadaşım, zaman geçiyor. Hepimiz zamana tâbiyiz. O yüzden elini çabuk tut ve buraya gel. Gel ve Delhi'yi gör ve de o güzeller güzelini, çünkü ikisi de seni bekliyor. Gel, katıl onlara, Sabire'nin saçları gümüş tellerle dolmadan ve seninkine

de karlar yağmadan, çünkü hayatlarımız yalnızca bir hikâyeden ibaret. Hepsi bu.

Surendar

* * *

“Ve seninkine de karlar yağmadan–” diye mırıldandı, sonra mektubun bazı kısımlarını tekrar okudu ve dalgınlıştı.

Uzun bir süre düşündükten sonra benim de bir mektup yazınam gerekiyor, diye mırıldandı. Bir mektup –şimdi, onca zaman sonra– şimdi, onca zaman sonra ona mektup yazmak yersiz olur gibi geldi. Şaşılacak şey – buraya geldiğimden beri bir mektup bile yazmadım ona. Sonra yavaş yavaş aklımdan tamamen çıkıp gitti. Peki ya o, parmağını bile kıpırdatmadı o da. Sessiz kaldı, yaşamıyormuş gibi ya da ben yaşamıyormuşum gibi. Ve şimdi ansızın yaşadığı ve benim de yaşadığım anlaşıldı. İlk başta benim hafızamda canlanmaya başladı. Ve şimdi de kaybettiğim bir arkadaş ortaya çıktı ve onun, bizzat kendi başına, benim hafızamdan bağımsız olarak, kendi hafızasıyla var olduğunu, benim de halen onun hatıralarında yaşadığımı haber veriyor. Durdu. Onun hafızasında yaşıyor muyum? –Gerçekten–? Eğer öyle değilse o zaman neden hüznölü, neden acı çekiyor? Ben onun hüznünde ve kederinde yaşıyorum. Bütün bunları hayret veren bir hadiseymiş gibi düşündü. Ve aniden bir dalga yükseldi içinde: Gidip görmeliyim onu; belleğinin derinliklerinden bir görüntü yüzeye çıktı. Ayaklarında zincirlerle cadde- nin ortasında hareketsiz yatan bir adam, tuğlayla yarılmış al- nı kan içinde. “Zakir! Mecnun öldü mü?” – “Hayır yaşıyor.” – “Hayır, öldü Mecnun.” Ağlamaya başladı – “Sabbo, yalnızca numara yapıyor.” – “Hayır, öldü.” Ağlamaya devam etti. – Evet! Gidip diyeyim ki ben–

“Oğlum mektup kimden gelmiş?” diye sordu Ammi oda- ma girerken.

“Hindistan’dan.”

“Hindistan’dan bile geliyor mektuplar. Yalnızca Daka’da bir şey olmuş ki hiçbir mektup gelmiyor oradan,” dedi üzüntüyle ve sustu. Ardından, biraz düşündükten sonra, “Kimden gelmiş mektup?” dedi.

“Surender’dan.”

“Surender.” Ammi’nin kafası karıştı.

“Ammi, Surender’ı hatırlamıyor musun, arkadaşım.”

“A Surender. Ai, ne kötü bir zamanda yazmış zavallıcık.”

“Ammi,” dedi bir şey düşünerek, “Rupnagar’da artık hiç akrabamız yok mu?”

Ammi bakakaldı Zakir’e. “Oğlum, yirmi beş sene sonra nereden aklına geldi bunu sormak? Kim kaldı ki orada? Çoktan buralara geldik. Bir Betül kalmıştı, sonra o da Daka’ya gitti kızıyla.”

“Peki Sabire-?”

“Benim yanımda Sabire’nin adını anma!” dedi Ammi kızarak.

“Neden?” Zakir, Ammi’nin yüzünü izledi.

“Son derece inatçı bir kız çıktı o.” Ammi söylediklerini detaylandırdı: “İlk olarak, bütün aile oradan ayrıldığı halde neden onun orada kaldığını merak ediyorum. Neden, buraya gelseydi, öyle ya da böyle bir düzenleme yapılırdı onun için! Evliliği bir şekilde aile içinde ayarlanırdı. İşte, evlenmedi ve rezil bir hayat sürüyor. Ve, orada kaldığına göre – o eski konağa en azından biraz göz kulak olabilirdi. Betül kaç kere söyledi ona, ben de yazdım, ‘Kızım, Muharrem ayında on gün izin al, gidip bir kolaçan et etrafı; İmambara’daki feneri yak, bir toparla oraları,’ ama o sefil kız hiç gitmedi, bir kere bile gidip bakmadı! En sonunda sığınmacılar geldi, yerleşti oraya. Şimdi üstüne bir bardak su içsin. Öyle yapmasaydı o evin tek sahibi olurdu – kim buradan gidip hak iddia edecekti ki?”

“Ammi, oraya gidecek olursak nerede kalırız?”

“Evladım, aklını mı kaçırdın, neden oraya gidelim şimdi? Ailemizden kim var orada artık?”

“Rupnagar’ın kendisi var,” dedi yavaşça, dalgın bir şekilde. Ammi ne cevap vereceğini bilemez gibi tek kelime etmedi.

Tamamen sessizliğe gömüldü, fakat sonra bir şey geldi aklına. “Ai, dün gece tuhaf bir rüya gördüm! Sanki oraya gitmiştik. Herkes oradaydı, Betül’e diyordum ki, ‘Kardeşim, evin her tarafını açık bırakıp gittin. Düşünsene – dayalı döşeli bir ev ve tek bir oda bile kilitli değil.’” Sustu, sonra “Ne anlama geldiğini bilmiyorum. Babana soracağım ne tür bir rüya olduğunu,” diye mırıldandı.

Sustu, dalgınlaştı. Zakir de onunla birlikte uzaklara gitmişti. Onca zaman sonra anne-oğul birlikte oturmuş, aynı hatıra dalgasında sürükleniyordu. Dalga nereye taşımıştı onları? O an neredeydiler? Rupnagar’daki evlerinde geziyorlardı.

Tam o sırada Abba Jan girdi içeri, bir yerden geliyordu. Onların bu dünyadan kopmuş halini görünce şaşırdı biraz.

“Zakir! Nedir, ne oldu?”

“Bir şey yok Abba Jan,” dedi sessizce, sonra sustu.

Sonra karısına baktı. “Ne oldu?”

“Yok bir şey gerçekten, biraz eskileri hatırladık sadece.” Derin bir iç çekişle Rupnagar’daki yolculuğundan geri döndü. Dönerken bu küçük kiralık evin duvarları ne kadar tuhaf ve yabancı göründü ona. Kısa bir süreliğine tekrar kayboldu. Sonra birden konuştu. “Evet, dinle şimdi, nerede deponun anahtarı?”

“Depo? Ne deposu?”

“Ai hai, unutmuşsun bile! Bizim evimizde depo yok muydu?”

“Ah evimizdeki depo.” Abba Jan sustu, sonra, “Zakir’in anası, yirmi beş sene geçti,” dedi.

“Tamam, ben deponun anahtarını soruyorum, kaç sene geçtiğini değil.”

“Deponun anahtarını sorduğunda, sana kaç sene geçtiğini söylemem gerektiğini düşündüm.”

“Zamanın bunla ne alakası var yahu – zaman hep geçmeye devam ediyor, ama deponun anahtarı kaybolduysa felaket olur! Aile yadigârlarımızın hepsi orada kilitli. Çeyizimdeki her şey orada. Ve Zakir doğduğunda, Allah onu bize bağışlasın, senin baban torununun doğumunu kutlamak için gümüş tepsilerle bütün akrabalara şekerleme yollamıştı. O tepsilerin de on iki tanesi orada. Ve, evet, Kutsal Kerbela’dan getirttiğin kefen de, babanın Nurlu Medine’den gelen seccadesiyle, Kerbela’nın şifalı toprağından gelen tabletle, annenin kasası ve rahlesiyle birlikte aynı sandıkta.”

“Kefen?” Zakir, şaşkınlıkla baktı annesine.

“Evet oğlum kefen. Deden Kerbela’dan hacdan döndüğünde, yanında orada özel olarak yapılmış ve İmam’ın⁵ türbesine değmiş iki kefen getirmişti. Bir tanesine kendisi sarıldı. Are,⁶ o yüzden kırk gün boyunca mezarından misk gibi hoş bir koku geldi.”

“Kırk gün? Sen kırk gün diyorsun ama ben ne zaman oraya Fatiha okumaya gittiysem mezarından hoş bir koku geldiğini bilirim. Hoş, hatırdaki kalan bir kokuydu.” Abba Jan sustu sonra iç çekip, “Allah bilir o mezarlar ne durumdadır,” dedi.

“Elimden geleni yaptım. Vyasapur’a gelmek için yola çıktığımızda aile yadigârlarının hepsini bir araya toplayıp dikkatle yerleştirdim depoya ve kapısını kilitledim. Pakistan’a gitmeden önce de sana tekrar tekrar Rupnagar’a son bir kez bakıp yanımıza almamız gereken bir şey varsa almak istediğimi söyledim, fakat söylediklerimin tek kelimesini bile din-

5 Hz. Hüseyin. Ehl-i beyt imamlarının üçüncüsü.

6 Şaşırtma ünlemi.

lemedin sen. Keşke o depoyu bir kez olsun açabilseydim, en azından içindekileri güneşte bir havalandırırdım! Epey zaman geçti üstünden, korkarım o pis karıncalar şimdiye çoktan üzerlerine üşüşmüştür; o evde çok karınca vardı.”

Karıncalar her şeyi kemirmeden gitmem gerek, diye düşündü kendi kendine. Sonra, neden zaman geçtikçe karıncalar eşyalara dadanır diye bir soru geldi aklına. Karıncalar ile zaman arasında nasıl bir ilişki var? Zaman bir karınca mı, ya da karınca zaman mı?

“Zakir’in anası! O dönem trenlerde neler yaşandığını sen hatırlamazsın. Gitmeden önce, son bir kez kendim bakmak istiyordum Rupnagar’a. Atalarımın mezarında son bir kez Fatiha okumak istiyordum.” Abba Jan durdu, sonra “Ve en azından kefenimi yanıma alabilirdim.” Biraz bekledikten sonra Zakir’e döndü: “Oğlum, orada cenazem için bütün hazırlıkları yapmıştım. Kefenim hazırды, mezarımın yerini de seçmiştim. Aileme yalnızca birkaç fındık dalı kesmek,⁷ beni yıkamak ve omuzlarında taşıyarak mezara indirmek kalmıştı. Ama burada herhangi bir düzenleme yapmadık. Her şeyi sizin ayarlamanız gerekecek,” dedi.

Mezar Müslüman kültüründe nasıl büyük bir güce sahip. Surendar’ın mektubundaki cümle aklına geldi.

“Ah, aynı korku benim de içimi kemiriyor, cenazelerimiz nasıl olacak!” dedi Ammi üzüntüyle. “Ömrümüz bir şekilde geçti, fakat ölüm için yüzlerce hazırlık yapılması gerekiyor.”

Demek ki ölüm hayattan daha çok hazırlık gerektiriyor, diye düşündü kendi kendine. Tam o sırada kapı çaldı.

“Kim o?”

“Benim. İrfan.”

“Geliyorum.” Ayğa kalkıp kapıya gitti.

Ammi hemen çıktı odadan fakat Abba Jan, İrfan’ın içeri

7 Adetlere göre ölü bedeni yıkamak için kullanılan su ısıtılırken içine fındık ağacının dalları koyulur.

girmesini bekledi. Girer girmez de soruyu yapıştırdı, “Söyle bakalım delikanlı bir haber var mı?”

“Hayır efendim, özel bir haber yok.”

“Delikanlı nasıl gazetecisin sen?” Biraz durduktan sonra “Ama senin bir suçun yok, şimdilerde gazetelerin durumu bu. Bir zamanlar haberleri halka duyuruyorlardı, şimdi halktan saklıyorlar; neyse, Allah yardımcımız olsun, vaziyet iyi görünmüyor,” dedi. Konuşurken ayağa kalkıp içeri gitti.

“Yar, seni bekliyordum, çok sıkıldım, Şiraz bomboştu bugün.”

“Gerçekten mi? Kimse yok muydu?”

“Yalnızca o kır saçlı adam. Bugün beni yalnız yakalayınca üzerime çöktü. Çok sıkıcı biri.” Durdu, sonra, “Yar, o adam çok şüpheli geliyor bana.”

“Buna benzer bir şeyi daha önce de söylemiştin.”

“Ama bugün ikna oldum.”

“Neden?”

“Yar, kim milli duygular üzerinden gösteriş yapsa ondan kuşkulanmaya başlıyorum.”

“Anladım, yar boş ver onu şimdi. Sana haberlerim var.”

“Gerçekten mi? Tamam.”

“Yar, bugün bir mektup geldi,” dedi sır verir gibi.

“Nereden?”

“Hindistan’dan”

“Hindistan’dan?” İrfan kuşkuyla baştan aşağı süzdü onu. “Hindistan’dan bir mektup? Bu dönemde? – Bir akrabandan geldi herhalde.”

“Hayır, eski bir arkadaşımın, Surendar’dan geldi.”

“Surendar’dan mektup, bu dönemde?” dedi İrfan alayla, “Zakir bazen senden bile şüpheleniyorum.”

“Ben de sık sık kendimden şüpheleniyorum. Her neyse, şimdilik şu mektubu bir oku.” Mektubu İrfan’ın eline tutuşturdu.

İrfan mektubu baştan sona dikkatle okudu. O mektubu okurken, Zakir de yüzünde oluşan ifadelerden tepkisini anlamaya çalışıyordu. Okumayı bitirdiğinde güldü İrfan. “Yar, ben Sabire’yi senin nostaljik hayal gücünün ürünü sanmıştım. Ama gerçekten varmış.” Durdu, sonra “Öyle olsa bile senin aşkının zamanlaması da bir harika! Çiçeklenmek için ne uygun bir mevsim seçmiş!”

İrfan’ın sözlerine aldırmadı ve “Yar, ben oraya gitmek istiyorum,” dedi.

“Ne dedin sen? Gitmek mi istiyorsun?”

“Evet, yar! Gidip bir kez görmek istiyorum onu, şeyden önce–” konuşmanın ortasında durdu.

“Şeyden önce–” İrfan müstehzi bir şekilde tekrarladı sözlerini. Sonra, “Sevgili dostum, uzun zaman oldu,” dedi.

“Evet, uzun zaman oldu, ama yine de–” konuşurken dalgınlaştı. Ammi odaya girip dikkatle baktı onlara. “Are, oğlum, dışardan neden böyle gürültü geliyor?”

“Gürültü? Ne gürültüsü?”

“Savaş çıktı diyorlar.”⁸

“Ne? Savaş mı çıktı?” İkisi de dışarı fırladı hemen.

Akşam olmuştu, sokak bir baştan bir başa karanlıktı. Uzaktaki evlerin birçoğunun penceresinden ve havalandırma menfezinden ışık sızıyordu. Fakat yanlarındaki sokakta “ışıkları söndürün!”, “ışıkları kapatın!” diye bir gürültü koptu – ve evlerdeki ışıklar teker teker sönmeye başladı. Şimdi uzak mesafe de tamamen karanlıktı. Bir grup genç gönüllü düdükle çalarak hızla sokağa girdi. Zakir yanlarına gitti. “Nedir bu kardeşim?”

“Savaş çıktı.”

“Kim diyor?”

“Radyodan anons geçtiler.” Ardından grup düdüklelerini

8 3 Aralık 1971’de Hindistan’la Pakistan arasında savaş çıktı; Hindistan aktif bir biçimde Doğu Pakistan’daki muhalif partiyi destekliyordu.

öttürerek hızla başka bir sokağa döndü.

İkisi de bir süre sessizce durdu. Sonra Zakir kapının önüne oturup, “Yar, gerçekten de savaş çıktı,” dedi.

“Evet,” dedi İrfan, başka bir şey düşünerek ve yanına oturdu.

Birlikte o tozlu kapı eşiğinde uzunca bir süre oturdular. Karanlık sokakta iki sessiz gölge.

Birden siren çalmaya başladı ve onunla birlikte yakından ve uzaktan keskin düdük sesleri duyuldu. Düdük sesleri ve koşanların tap tap ayak sesleri.

“İçeri mi girsek?” dedi sessizce.

“İçerisi daha mı güvenli?” diye sordu İrfan terslenerek.

“Hayır.”

“Ee?”

Sirenin sesi yavaş yavaş kesildi. Tap tap koşanların ayak sesleri de, düdük sesleri, insanların bağırış ve çığlıkları, öfkeli talimatlar, “Söndürün ışıkları!” – bütün bu sesler kesildi yavaş yavaş ve sessizlik geceye yayıldı. O sessizlikte kulaklar büyük bir gürültü duymayı bekliyordu. Uzun bir süre beklediler, büyük bir gürültü, bir patlama olmadı.

“Yar!”

“Evet.”

“Yar, bence Sabire—”

“Sabire’yi düşünüyorsun öyle mi?”

“Evet.”

“Şimdi?”

“Evet, şimdi.”

Uzaktan gelen alçak, monoton bir ses susturdu onları. Tekrar kulak kesildiler.

“Bunlar Hint uçakları mı?”

“Evet, Hindistan’dan geliyorlar, bugün aldığın aşk mektubu gibi.”

“Ama yar, ben başka bir şey düşünüyordum.”

“Ne?”

“Sabire Şimdi Dakka’yı unutacak buradaki haberleri araŐtıracak.”

“Dinle,” diye fısıldadı İrfan meşum bir sesle, ve ikisi de tekrar kulak kesildi.

Uzaktan bir patlama sesi geldi, bilinmedik, ırak bir Őehre bomba dűŐműŐ gibi. Sonra dipsiz bir sessizlik, űrkűtűcű bir sűkűnet. Bűtűn Őehir kıpırdamadan nefesini tutműŐtu sanki.

Yedinci Bölüm

Otomobiller, taksiler, motor taksiler, at arabaları bütün araçlar telaş içinde birbirinin önüne geçmeye çalışıyordu. Caddeyi geçerken zorlanacak gibi hissetti. Araçları izledi. Çamurluğunda “Hindistan’ı Ez” yazan, bavul yüklü, yolcularla dolu bir araba yanından hızla geçip gitti. Çamurluğundaki slogan kısa bir süre gözlerinin önünde kaldı, sonra toz bulutu içinde bulanıklaştı. Araba o kadar acele ediyordu ki asfalt yoldan çıkıp kenardaki toprak yola girdi ve toz bulutları üfürerek devam etti. Akan trafiği dikkatle inceliyordu şimdi. Arabalar ve taksiler parlaklıklarını yitirmişti. Gövdeleri toz içinde kalmıştı. Her araba her taksi yolcu dolu, bavul yüklüydü. At arabalarında bavullarla yolcular alt alta üst üste gidiyordu. Allah’ım! Nereye gidiyor bu insanlar? Şiraz’a ulaştığında İrfan’a şaşkınlığından bahsetti. “Yar, bugün bizim caddede yoğun bir trafik vardı – karşıdan karşıya geçmek bile zordu. Peki nereye gidiyor bu insanlar?”

“Sen sadece caddedeki trafiği görmüşsün. Ben tren istasyonundaki manzarayı gördüm az önce.”

“Orada nasıl durum?”

“Sorma! Platformda o kadar çok yolcu var ki nefes almakta zorlanıyorsun, ve tek bir tren bile geçmiyor. Mahşer gününü gibi.”

“Ve işte Şiraz da boş,” dedi etrafa şöyle bir bakarak. Bugün Şiraz tamamen boştu. O ve İrfan, iki kişi, bir masada oturdu. “Yar, bugün o kır saçlı arkadaşımız bile gelmemiş.”

Birden kapı açıldı, Afzal girdi içeri. Etrafa şöyle bir baktı: “Boş?”

“Boş,” diye yanıtladı Zakir kasvetli bir sesle.

“Fareler nereye gitti?”

“Senin kavalını beklemekten yorulduklar. O kadar yıldılar ki yola kendi başlarına çıkıp okyanusa doğru ilerlediler,” diye cevapladı İrfan alaycı bir tonda.

Afzal İrfan’a gözlerini hiç ayırmadan baktı. Bir iskemle çe-
kip otururken, “Pis herif! Bir çay söyle,” dedi.

“Abdül!” diye seslendi İrfan.

Abdül birinin ona seslenmesini bekliyormuş gibi hemen geldi. “Buyurun efendim!”

“Çay.”

Afzal dalgın bir şekilde, “Yar, kuşlar çok tedirgin. Ravi’den¹ geliyorum şimdi. Uçaklar geçtiğinde civar bahçelerdeki bütün kuşlar körlemesine uçuyor, havada çılgınca dönüp duruyor ve sonra tekrar ağaçlara saklanıyor zavallılıklar,” dedi. Durdu ve “Bu şehirde kuşlar tedirgin,” diye mırıldandı.

“Peki sen?” İrfan ona gözlerini dikti.

“Ben de tedirginim.”

“Tedirgin olanların şehri terk ettiğini bilmiyor musun?”

Afzal düşündü. Sonra şöyle dedi, “Ormandan geçen bir gezgin, sandal ağacının yandığını görmüş. Dallarında oturan kuşlar hemen uçup gitmiş, ama bir yaban kazı yine de dallardan birine sıkı sıkıya tutunuyormuş. Gezgin sormuş,

1 Lahor boyunca akan bir nehir.

‘Ey yaban kazı! Ağacın yandığını görmüyor musun? Neden gitmiyorsun? Hiç mi önemi yok hayatının?’ Yaban kazı cevaplamış, ‘Ey gezgin! Ben bu sandal ağacının gölgesinde çok mutlu günler geçirdim. Onun zor gününde uçup gitmem doğru olur mu?’” Afzal sustu, sonra “Kimdi bu biliyor musunuz? – Buda anlatmış bu hikâyeyi, sonra etrafındaki keşişlere bakmış ve demiş ki ‘Ey keşişler! Kimdi o yaban kazı biliyor musunuz? O yaban kazı bizzat bendim.’”

“İyi!” dedi İrfan müstehzi bir şekilde. “Senden tam da bunu ilan etmeni bekliyordum!”

Afzal İrfan’ın yüzüne dik dik baktı, sonra “Haklısın. Kesinlikle haklısın. O yaban kazı bizzat bendim,” dedi. Ayağa kalkıp kapıya yöneldi fakat sonra aklına bir şey geldi, geri dönüp İrfan’a yaklaştı ve “Buda dürüsttü. Ben de dürüstüm. Ashında biz ikimiz daha önceki bir yaşamda birdik,” dedi.

Tam gitmeye hazırlanıyordu ki Abdül çayı getirdi. İrfan, “Çay geldi,” dedi.

Afzal İrfan’a müşfik bir şekilde baktı. “İrfan, iyi kalpli bir insansın sen.”

Oturdu. İrfan çayı doldurdu. Çayı içerken Afzal, “Yar, her ne olduysa hayırlı oldu,” dedi.

“Ne hayırlı oldu?”

“Kötü kalpli insanların şehri terk etmesi. Şiraz ne kadar temiz görünüyor bugün!” Durdu, sonra, “Yar, bunun üstüne çok düşündüm ben. En sonunda ahlâklı insanların bu ülkeyi kurtarabileceğine kanaat getirdim,” dedi.

“Peki nerede onlar?” İrfan kendine özgü alaycı tonuyla sordu.

“Neredeler? Dostum, görmüyor musun onları? Sen ve ben iki tanesiyiz. Yar, üçüncüler ise pek çok.” Sonra cebinden bir defter çıkardı, kaleminin kapağını çevirip defteri açtı ve bir yandan yazarken bir yandan “İrfan, seni affettim. Adını ahlâklı insanlar listesine ekledim,” dedi. Sonra, “Defte-

rimdeki ahlâklı insanlar listesi günden güne kısalıyor,” diye söylendi.

Birden siren çalmaya başladı. Onunla birlikte düdükler de keskin, tiz bir sesle öttü. Afzal ayağa kalktı: “Gitmem lazım.”

“Hava saldırısı sireni bu. Dışarı çıkmayın. Burada durun.”

“Zakir, sen çok ödleksin.” Durdu ve “Dostum, korkma. Bugün Data Ganj Bakhsh’la² durumu konuştum. Ona dedim ki ‘Data, şehrinin korumam altına alabilir miyim?’ O da ‘Al,’ dedi. Dolayısıyla bu şehir şu an benim korumam altında. Hiçbir şey olmayacak.” Bu sözlerle ayağa kalkıp çıktı.

Ve ondan sonra, gece gündüz fark etmeden, sık aralıklarla, sirenler çaldı ve sirenlerle birlikte düdükler öttü. Sokaklarda el kol işaretleriyle etrafa talimatlar veren, düdük çalan trafik polisleri ve sivil savunma gönüllüleri görülmeye başladı. Araçlar ana yoldan çıkıp ağaçların altında sığınacak yer buldukça caddelerdeki trafik bir hızlanıp bir yavaşlıyordu. Yavaş yavaş caddeler boşaldı, geriye yalnızca dişlerinin arasına sıkıştırdıkları düdükleriyle trafik polisleri ve gönüllü askerler kaldı. Cadde bir baştan bir başa boştu. Her iki yanında uzun bir sıra halinde otomobiller, motor taksiler, taksiler ve motosikletler duruyordu. Trafiğin bütün gürültüsü, şehrin bütün sesleri bir süreliğine kesilmişti. Her yer, her şey sessiz ve hareketsizdi. Bazen hızla geçen bir cip bu sessizliği ve hareketsizliği kırmaya yeltenirdi fakat sonra bir solumda kaybolurdu ortadan. Şehir uyanırken bir kez daha sessizlik doldururdu her yanı, durgunluk daha da derinleşirdi. O da bazen yolun kenarındaki bir ağaca sırtını yaslayıp oturur, bazen ağaçların arkasındaki bir siperde tanımadığı yolcularla birlikte durur, bazen de Şiraz’da bir köşeye siner, kulağı kırışte olurdu. Her an ortamın sakinliğini bozacak ola-

2 Ünlü bir 11. yüzyıl azizi ve mistiği, mezarı Lahor’dadır ve şehrin koruyucusu olarak görülür.

ğandışı bir ses bekliyordu. Ama hiç ses gelmedi. Ne büyük bir patlama, ne bağırış çağırış. Yalnızca uzaktan gelen alçak, monoton bir ses. Ondan sonra kusursuz bir sessizlik. Ve sonra sirenler çaldı, sirenin sesi bu defa saklananları gizli köşelerinden çıkarırdı ve motor taksiler, motosikletler, arabalar, taksiler birdenbire, olanca gürültüleriyle tekrar yola dökülürdü. O an etraf gürültüyle dolar, trafik süratle ilerlerdi ve tekrar siren çalmaya başlardı. Tekrar düdükler öter, tekrar saklanırdı insanlar, trafik durur, sessizlik her yere yayılırdı. Bu döngü her gün kaç kez tekrar ederdi! Fakat akşam çöktüğünde farklı bir tonda çaldı siren, öyle ki trafiğin akışı ve yayaların yürüyüşü aniden bozulurdu. Durmak yerine, araçlar çılgınca öne fırlar, yayalar telaşla adımlarını sıkılaştırırdı. Sonra yavaş yavaş zayıflardı bu sesler. Akşamın pusuyla birlikte sessizlik yayılır, gecenin uzayan gölgesiyle birleşip şehri doldururdu. Bu sessizliği fırsat bilen köpekler karanlık çökünce havlamaya başlardı. Sonra gecenin büyük bölümü geçmiş gibi gelirdi. Gecenin çok büyük bölümü geçmişti bile, hem de ne çabuk! Fakat ondan sonra gece gerçekten çöker ve geçmek bilmezdi. Sonra birden siren çaldı. Yine düdükler. Aynı anda köpekler yeni bir coşkuyla havlamaya başlardı. Sanki şehirdeki tüm köpekler başlama vuruşuyla aniden yerinden fırlamıştı. Düdüklerin sesiyle, köpeklerin havlaması duyularının içine işliyordu. Yatağında uzanırken her taraf o iğrenç sesle dolmuş gibi hissetti. Yanındaki karyolada uyuyan Abba Jan yavaşça doğruldu ve fısıltıyla bir şeyler okumaya başladı. Sonra Ammi dönüp doğruldu;

“Zakir, oğlum! Uyanık mısın?”

“Evet, Ammi.” O da yatağında doğruldu.

Ve sonra Ammi iki elini açıp dua etmeye başladı: “Allah’ım bizi koru!” Abba Jan fısıldayarak Arapça bir şeyler okudu. Bazen Ali’nin yüzü suyu hürmetine bir dua, ba-

zen de ayet el-kursî. Ammi, tiz, titrek bir sesle dua ediyordu. Savaş başladığından beri Ammi öyle istediği için hepimiz aynı odada uyuyorduk. Gecenin karanlığında karyolarında oturan üç gölge. Abba Jan Kur'an'dan ayetler okuyor, Ammi dua ediyor. Ve ben böyle zamanlarda, onca tehlikeli geceden sonra bile, zihnimi meşgul edecek bir yol bulamıyorum.

Bu durgunlukta kulaklarımız bir şey seçmeye çalışıyor. Monoton bir ses dolduruyor gecenin sessizliğini. Gün içinde ne kadar alçaktı bu ses, oysa gece, ne kadar keskin ve meşum. Birden uzaktan bir yerden bir patlama duyuldu.

“Zakir!”

“Evet.”

“Oğlum! Bu bomba sesiydi galiba.”

“Evet.”

“Nereye düştü?”

Bomba nereye düştü? Aklımda şehrin muhtelif sokakları canlanıyor. Patlama sesinin hangi yönden geldiğini ve o yönde hangi mahallelerin olduğunu tahmin etmeye çalışıyorum. Abba Jan kendini tamamen Kur'an okumaya verdi, benim aklım şehrin muhtelif sokaklarında dolaşıyor. Shamnagar'da duruyorum birden. Pakistan'a ilk geldiğimizde kaldığımız Shamnagar'daki o ev canlanıyor gözümde. Bomba oraya mı düştü? Hayır, oraya düşmüş olamaz. O evle hiçbir duygusal bağım yok. Oradan ayrıldığımız anda o ev, kalbimde ya da aklımda herhangi bir iz bırakmadan çıktı hafızamdan. Fakat şimdi birden zihnimde orası canlanıyor. Pakistan'a geldikten sonra ilk gecemin geçtiği o oda geliyor gözlerimin önüne. Hayır, bomba o mahalleye düşmüş olamaz. O ev sağlam kalmalı, bütün o ev ve Pakistan'daki ilk gecemin gözyaşlarını emanet ettiğim o oda.

Savaş dönemi gecelerinde zihnimi meşgul edecek bir yol düşündüm ve uygulamaya geçtim. Bulduğum çözüm, dışarda, köpekler uzak bir yerlerde havlarken, önümde bir fenerle oturup yorgana sarılarak günlük yazmak.

Kış geceleri uzun, savaş dönemi geceleri daha da uzun. Şimdi savaş mevsimiyle kış mevsimi bir araya geldi. Savaş zamanı günler, kazanılan zaferlerle ilgili iyi haberleri ve mağlubiyet söylentilerini dinleyip tahmin yarıştırmakla geçiyor. Peki gece nasıl geçecek? Eve, sokağa çıkma yasası başlamadan çok önce geliyor. Ammi Jan öyle bir ayarlamaya çalışıyor ki karartmadan önce yemeği bitirmiş oluyoruz. Böylesi iyi oluyor. Karartmadan önce yiyoruz akşam yemeğini. Sonra Ammi mutfakı kapatıyor ve içi rahat, gelip oturuyor odada. Bu sırada sokaktaki ayak sesleri kesiliyor. Ne ayak sesi, ne çocukların gürültü patırtısı, ne de çocuklarına seslenen annelerin bağırışları. Tam bir sessizlik çöküyor. Gönüllülerin düdük sesleri de kesiliyor. Birden koro halinde mahallenin köpekleri havlamaya başlıyor. Uzak mahallelerdeki köpekler de onları teşvik edip destekliyor. Akşam vakti, gece yarısıymış gibi bir atmosfer yaratıyorlar. Sessizlik, sonra siren ve düdükler, ardından sükûnet, uzakta bir yerlerde uçan uçakların boğuk monoton sesi, sonra siren, sonra sessizlik. Gece uzadıkça uzuyor. Bir türlü bitmiyor. Abba Jan uzun savaş dönemi gecelerini geçirmek için iyi bir yol buldu. Seccadesini serip oturuyor ve geç saatlere kadar orada kalıyor. Ammi Jan da onu örnek alarak yatsı namazını uzatmaya başladı.

Ben bu geceleri geçirmenin bir yolunu bulamadım. Fener ışığında uzun süre kitap okuyamıyorum. Ammi Jan ışıkları açmamıza izin vermiyor. Ve haklı. Parlak elektrik ışığı çatlaklardan bir şekilde sızıp dışarıdan görünüyor. Sonra gönüllü askerler “Işığı kapat”, “Işığı kapat” diye velveleye ve-

riyor ortalığı. Feneri nedense seviyorum. Elektriğin henüz Rupnagar'ımıza gelmediği, içerde evde ve dışarda sokakta yalnızca fener ışığının yandığı o fenerli dönemi büyük bir sevgiyle anımsıyorum. Biraz daha büyüdüğümde eğitimimin tüm aşamalarını yalnızca fener ışığıyla geçirmiştım. Ama artık durum öyle bir hal aldı ki sadece fenerli dönemi hatırlayabiliyorum. Fener ışığında kitap okuyamıyorum. Ama bugün keşfettim ki yazabiliyorum.

Bu günlüğü yazmaktaki esas amacım savaş döneminin uzun gecelerinde uykusuzluk çeken ve huzursuzca oradan oraya kayan dağınık düşüncelerimi bir düzene sokmak; bu, zihnimi tek bir hat üzerinde tutmama ve kendimi karmaşık düşüncelerden korumama yardımcı olacak. Fakat şimdi başka bir faydası daha olduğunu fark ettim. Savaş dönemi otobiyografimi de yazıyor olacağım. Savaş bittikten sonra, şayet hayatta kalmışsam, kaç yalan duyduğumu, kaç yalan söylediğimi ve savaş dönemi gecelerinde nasıl korktuğumu, ne sıklıkla titrediğimi bilebileceğim. Yalanlarımın ve korkaklığımın kayıtlarını saklamalıyım.

6 Aralık

Vatanperver yurttaşlarım memnun ve en çok da vatanperver gazetelerimiz memnun. Bir anda tirajları ikiye, üçe katlandı. Her gün bir başka galibiyet haberi geliyor. İnsanlar her gün gazetelere hücum ediyor, bir tane kapıp kazanılan zaferle ilgili haberi okuyor ve mutlu oluyor. Halbuki

*Londra muzaffer, Almanlar ilerliyor.*³

Bununla birlikte, bugün onların topraklarına etkili, muzaffer bir çıkarma yapıldığından söz eden haberler var. Am-

3 Zafer Ali Han'ın (1873-1956) İkinci Dünya Savaşı üzerine yazdığı şiirden alayıcı bir dize.

ritsar da alınmış. Khvajah Sahib bize bu haberi öyle emin bir şekilde, öyle güvenilir kaynaklara dayandırarak verdi ki Abba Jan inanmak zorunda kaldı. Fakat Abba Jan mağlubiyet haberlerini de zafer haberlerini de sükûnetle dinliyor. Khvajah Sahib bize haberi verdikten sonra, onu dikkatle izledim. O dingin yüzünde bir an için bir memnuniyetin belirdiğini gördüm. Evden çıktığımda Nazira'nın dükkânından Şiraz'a kadar her yerde Amritsar'ın alındığı haberini duydum.

7 Aralık

Bugün yeni haberler var: Agra'daki havaalanı tamamen yıkılmış. Nasıl? Karartmanın karanlığında mermer Tac Mahal parılıyor. Bu, Agra'nın ve havaalanının yerini açık etmiş, böyle olunca da bombalayarak yok etmişler orayı.

İnsanlar bu haberi okuduğunda ve güvenilir kaynaklarla bağlantıları olan arkadaşlarından bütün ayrıntılarıyla dinlediğinde ne kadar mutlu oldu! Bu haberle birlikte kaybedilen itibar bir anda yeniden kazanıldı; yoksa biz çoktan Tac Mahal'in ve Tac Mahal'in ortaya çıkmasına vesile olan tarihin Pakistan'la bir ilgisi olmadığına karar vermiştik.

Bu şehirde de mermer gibi bembeyaz bir yapı var. Bugün Şiraz'da otururken İrfan o alaycı sesiyle, "Yar, biz Imperial Otel'i yıkıp o sahte Tac Mahal'i⁴ diktik, şimdi o da korkarım hepimizi kendisiyle birlikte götürecektir," dedi.

"Nasıl?"

"Yar, ofisten dönerken o caddeden geçtim ve sahiden korktum. O bina karartmanın karanlığında çok net görülebilir, hatta hafifçe aydınlatılmış galiba! Düşman uçakları rahatlıkla fark eder onu."

Barış zamanında bile oranın beyaz rengine karşı çıkardım.

4 Lahor'da şehrin simgelerinden biri olan WAPDA (Su ve Elektrik İşleri Müdürlüğü) binası.

Bir yapı beyaz olmasının yanı sıra Tac Mahal ise o başka; aksi halde beyazlık genelde yapının itibarını azaltıyor. Güneş, fırtına, yağmur, kuş pisliği: bu dördü birleşip kıymet ve görkem katıyor yapıya. Fakat bizim şehrimizin beyaz binası o kadar yeni ve temiz ki mevsimlerin sıcaklığını ve soğukunu görmüş yapıların vakarını kazanması epey zaman alacak.

Her halükârda artık Imperial şehrin sayfasından fazla bir harf gibi silindiğine göre ve Dolly ile hayranları bir efsane olarak kaldığına, sarman kedi kaybaldığına göre bu binanın korunması gerekiyor. Çatısının kuş pislikleriyle kirlendiği ve kuşların nicedir orada duran kara ve beyaz lekeler içinde huzurla oturduğu bir zaman gelecektir.

Bu çağda savaşın zararlı etkilerinden biri de binaların hayiyet kazanmasına izin vermemesi. Kocaman, görkemli binalar eskimeye vakit bulamadan savaş çıkıyor ve bombalarla yıkılıyor. Savaşın ardından şehirler bir daha, yeni baştan planlanıyor ve bu sefer eskisinden de uzun binalar inşa ediliyor. Fakat binalar hâlâ yeni iken bir savaş daha çıkıyor ve gizemli, görkemli bir hava kazanamadan enkaz yığınlarına dönüşüyorlar.

8 Aralık

Dün gece bardağı taşıran son damlaydı. Günlüğümü yazdıktan sonra uzandım, gözlerim anında kapandı, fakat kısa bir süre sonra Ammi sarsarak uyandırdı beni. "Oğlum siren çalıyor."

Aynı şey bütün gece sürdü. Siren kaç defa çaldı hatırlamıyorum. Çok korktum; birçok acıya göğüs gerdiğim, oturup Rupnagar'ı bütün berraklığıyla anımsayıp, şimdi bile hafızamda canlı tuttuğum bu şehir için korktum. Bu şehre bir şey olursa nasıl katlanırım buna? Acılarımı hatırlamak istiyorum. Bir şehir yıkıldığında orada yaşayanların acıları da

onunla birlikte unutuluyor. Savaşla tahrip olmuş bu devrin trajedisi acılarımızın anılara dönüşemiyor olması. Acılarımızı emanet gibi taşıyan binalar, mekânlar tek bir bombayla bir anda yerle bir oluyor.

Bu şehir için elimden hiçbir şey gelmez, yalnızca dua edebilirim, ve ediyorum da. İçimden Rupnagar ve oradaki insanlar için de dua ediyorum, çünkü artık Rupnagar'ı bu şehirden ayrı düşünemiyorum. Rupnagar ve bu şehir içimde birleşti ve tek bir şehre dönüştü.

9 Aralık

Bu şehirde karşıdan karşıya geçmek artık hiç zor değil. Savaşın ilk sabahı karşıya geçerken nasıl zorlanmıştım! Ama sonra trafikteki o telaş ne çabuk yatıştı. Günler geçtikçe yoğunluk azalmaya devam etti. Motor taksilerin gürültüsü, insanların bağırış çağırışları ne kadar azaldı. Bazen şehirde kalan tek ulaşım aracı, bir caddeden diğerine eski düzeninde ilerleyen otobüslermiş gibi geliyor – tek fark yolcuların artık basamaklara asılarak ya da koridorda dikilerek yolculuk etmiyor olması. Birkaç yolcu, bir sürü koltuk. Otobüs durakları bile kalabalık değil artık. Hava saldırısı sireni duyulduğunda ve trafik polisleri düdüklerini çalarak yolun ortasına geldiğinde araçlar yolun iki tarafına diziliyor. Böyle zamanlarda sanki şehirde yalnızca taksiler ve motor taksiler hâlâ çalışıyor.

Akşam olup düdükler sokağa çıkma yasağını ilan edince eve döndüğümde Ammi bana şehirdeki haberleri soruyor ve mahallede olanlardan bahsediyor: bugün şu şu aile şu şu şehre gitti. Her sabah Khvajah Sahib kapıyı çalıyor, geçip misafir odasına kuruluyor, nargilesini içerken yeni zafer söylentilerini aktarıyor; ve her gün mahallede bir evin kapısına daha kilit vuruluyor. Ammi de bu gidenler üzerine her gün yorum yapıyor.

Bugün daha bir endişeliydi Ammi. “Ai hai, mahallede yalnız biz mi kalacağız?”

“Zakir’in anası,” dedi Abba Jan ciddi bir sesle, “Ölüm her yerde. İnsan ondan kaçmak için nereye gidebilir? Peygamberimizin dediği gibi, ölümden kaçanlar tam da ölüme doğru koşarlar.”

Abba Jan’a hayretle baktım. Rupnagar’da veba yayıldığında, insanlar evlerini bırakıp şehri terk ettiğinde de Bi Amma’ya aynen bunu söylemişti.

O dönem iki misafirimiz veda etmişti evimize. Bahçemizde bir guava ağacı vardı. Bir çift bülbül, havalar iyiyken bu ağacı yaydığı hoş kokudan takip edip bulmuş ve içine yerleşip yuva yapmıştı. Ammi çok kızınıştı bu bülbüllere. “Ah o sefiller, mahvediyorlar guavaları! Olgunlaşmaya başladıkları anda gagalarını içine daldırıyorlar. En azından bir guavanın doğru düzgün olgunlaşmasına izin verseler!”

“Ammi, kuşların da ağaçlardan gelen yiyeceklerde payı var.”

Ammi ters ters baktı. “Aman ne güzel, bütün işi biz yapalım kuşlar da yesin sadece!”

Peki o bülbüller nerede şimdi? Savaşın ilk sabahı ikisi beraber uçup gelmiş guava ağacına yerleşmişti. Gagaları, şevkle ve iştahla olgunlaşmış guavaları keşfediyordu – tam o sırada üstlerinden korkunç bir gürültüyle bir uçak geçti. İkisinin de ödü koptu, guavaları bırakıp kaçtılar hemen.

Şimdi ağacımız olgunlaşmış guavalarla dolu. Ammi her gün onları toplayıp salata yapıyor. Artık hiçbirinin üstünde gaga izi yok. Evimizin o misafirleri, yemeğimizi paylaşanlar, yok artık.

Bugün Şiraz’dan çıkarken akşam oluyordu. Çayımdan son yudumumu alıp çıktığımda, sokağa çıkma yasağının başlamasına çok az bir süre kalmıştı. Dışarda herkes koşuşturma içindeydi. Araçlar son sürat ilerliyordu. Otomobiller, at ara-

baları, motosikletler, taksiler, motor taksiler. Sanki az önce sinema dağılmış gibi bir tür hengame yaşıyordu. Hayret içinde kaldım. Bütün gün boştu caddeler. Şimdi nereden çıktı bu taşıt seli? Hangi görünmez caddelerde dolaşıyorlardı da birden Mall Caddesi'ne doluştular?

Geçen motor taksilere seslendim fakat hiçbiri duymadı beni, boş olmalarına rağmen hiçbiri durmadı. Trafik sıkıştığında bir tanesi yanımda durakladı. Şoförden beni almasını rica ettiğimde "Abi Baghbanpura'ya⁵ gideceksen götürüyüm," dedi.

"Neden Baghbanpura?"

"Çünkü eve gitmem gerekiyor ve siren çalmak üzere."

Sonra vasıta bulmak için daha fazla vakit harcamanın faydası olmayacak diye düşündüm. O saatte herkes kendini kurtarmaya çalışıyordu. Yürüyerek gitmem daha iyi olur, belki yolda o yöne giden bir motor taksi bulurum ya da arabayla geçen iyi kalpli biri nezaket gösterir, beni arabasına alır.

Karanlık çökünce dükkânların kepenkleri güm diye apar topar indi. Dükkâncılar kilitleri alalacele bağlayıp bir anda kayboldu ortadan, kimisi arabasıyla, kimisi motosikletle kimisi de yaya olarak. Gün ve gece, artık elektrik ışığının lütuflarına herhangi bir ihtiyaç duymadan birbirine karıştı. Karanlık usul usul yayıldı cadde ve sokaklara. Nedense aklıma eski çağlarda her akşam bunun yaşandığı geldi. Avcıların ormanda bütün gün avlandıktan sonra, avlarıyla akşam çökmeden mağaralarına ulaşmaya çalıştığı o fenersiz dönem. Sonra birkaç kasabanın kurulduğu ve fenerlerin ışıltılamaya başladığı, kasabalıların gündüz boyunca çalışıp karanlık çökerken eve doğru uzun adımlarla yola koyulduğu, fenerler yakılmadan önce eve varmayı umduğu dönem. Sonra büyük şehirlerin kurulup etrafının duvarlarla çevrildiği, ka-

5 Lahor'un kuzeydoğu kısmında bir bölge.

ravanların günler boyu kızgın güneşin altında, kavrulmuş, ıssız yollarda zorluklara katlanarak yaptığı yolculuklardan sonra gece çökmeden şehre girmeye çalıştıkları dönem. Geç kalan karavanlar şehrin kapılarının kapanmış olduğunu görür, bütün bir karanlık geceyi duvarların kenarında korunmasız geçirirdi.

Savaş şehirdeki yaşamı alt üst etti. Zaman ve mekân içimde allak bullak oldu. Bazen nerde, nasıl bir yerde olduğumu hiç bilmiyorum. Gün batıyor, akşam yaklaşıyor, orman yolları sessizleşiyor. Uzun adımlarla mağarama doğru ilerliyorum.

10 Aralık

Okulda ders falan yapılmıyor; o yüzden kısaca bir görünüp sonra Şiraz'a gidiyorum. Sonra İrfan geliyor. Bazen Afzal da bizi kendine maruz bırakıyor. Salamat ve Ajmal hiçbir yerde görünmüyorlar, ama duyduğuma göre devrimci olduktan sonra şimdi de coşkulu vatanseverler olmuşlar, etrafta dolanıp askerler için hediye topluyorlarmış. Biz bu kadarını yapmadık.

*Mesele aşk olunca ne işe yararım ki ben?*⁶

Şiraz'da oturup sohbet ediyoruz. Sohbetimiz de dağınık, hiçbir yere varmıyor. Bugün İrfan'a dedim ki, "Yar! Senin gazetede çalışmanın hiçbir faydasını görmedim."

"Ne gibi bir fayda bekliyorsun?"

"Yar, sokağa çıkma yasağında geçiş iznin var, gazetenin arabası var, karartmada bana şehri gösteremez misin?"

"Gösterebilirim. Ama dört başı mamur bir şehri öyle ıssız halde görmek cesaret ister."

"Ben ne karartmalar gördüm bu şehirde! Şimdiye kadar muhakkak gerekli cesareti edinmişimdir."

6 Fıraq Gorakhpuri'nin (1896-1982) gazelisten bir dize.

“Şehirde sokağa çıkma yasağı olduğunu görmek başka bir şey. Bu bambaşka bir şey.”

Afzal araya girdi: “İrfan haklı. Görme. Korkarsın.”

“Sen hiç gördün mü, yoksa görmeden mi konuşuyorsun?”

“Dostum! Üstüne konuşuyorsam, görmüşümdür.” Durdu, sonra ürkmüş birinin konuştuğu gibi konuştu. “İki gece önce İrfan beni ofis arabasıyla eve bıraktığında, karanlık, sessiz caddelerden geçtik, sağımdaki solumdaki evlere dehşetle baktım. İçeride kimse yokmuş gibi sessiz ve durgundu hepsi. Sanki insanların evleri değil de fare delikleriydi. Fareler korku içinde, sinmiş oturuyordu. Korktum.”

Afzal yine benden iyiydi. Ben, gece tek başıma dışarı çıkıp sokağa şöyle bir baktığımda mahallemizdeki evler karanlığa gömülmüş sessiz, dilsiz mağaralar gibi geliyordu bana.

11 Aralık

Bir mağarada oturuyorum. Dışarıda gecenin zifiri karanlığı, ağzını sonuna dek açmış duruyor. Siren, düdükler, havlayan köpeklerin sesi – fakat insan sesi yok. Bir Göç olmuş da insanlar başka bir yere gitmiş gibi. Savaş süresince esir kaldı şehir. Mahalledeki bütün köpekler ara ara öyle kudurmuş gibi havlıyor ki mağaramın içine giriyorlar sanıyorum. Sonra susuyorlar fakat havlama sesleri uzaktan duyulmaya devam ediyor. Gece vakti ormanda yürümek gibi bir şey, ona benziyor. Bilinmedik, görülmedik kasabalardan köpek havlamaları geliyor ve arkası kesilmiyor. Bir tür kuşatmaya dönüşüyor bu, yürüyen kişi havlayan köpeklerin çemberinde hareket ediyor gibi. Köpekler yeryüzünü çepeçevre sarmış gibi. Korkuyla kuşatıldım. Ormanın derinliklerinde, mağaramdan uzakta. Mekân ve zaman içimde birbirine karıştı. Nereye gidiyorum? Hangi zamandayım? Hangi yerdeyim? Her yön bulanık, her yer karmaşa içinde.

... Ormandan çıkıp şehre girdim. Ama nasıl bir şehir? Bir Ademoğlu'nun bile izi yok. Caddeler boş, sokaklar ıssız, dükkânlar kapalı, evler kilitli. Sevgili dostlarım! Uzunca bir süre hayret içinde dolaştım etrafta. En sonunda büyük kapılı bir konak görünce belki içinde insanlar vardır diye umutlandım. Kapıyı çalıp "Kimse yok mu?" diye seslendim. Cevap gelmedi. Bir kez daha sert bir şekilde çalıp yüksek sesle bağırdım, "Kimse yok mu?" Sesimin yankısı dışında bir şey duymadım. İçimi korku sardı. Başıma bir musibet gelmesinden endişelendiğim için, şehri terk etmeliyim dedim kendi kendime. Bunu düşünürken bir göl gördüm. Suyun bir tarafı temiz, bir tarafı çamurluydu. Gölün ortasında bir fille bir tosağa kavga ediyordu, fakat ikisi de kazanmadı ve ikisi de yenilmedi.

Orada şaşkınlık içinde kavgalarını izliyordum ki bir *fakir*⁷ geldi. Göle yaklaştı. Durup üzüntüyle fil ve tosağaya şöyle bir baktı ve iç çekti. Sonra, "Keşke bilgidен yoksun olsalardı ve sözleri etkisiz olsaydı!" dedi.

Fakirin bu sözleri karşısında şaşırdım. Ellerimi birleştirip gidip önünde dikildim ve ondan rica ettim: "Ah muhterem efendim, neler gördünüz, neler bildiniz de bu sözler döküldü dudaklarınızdan?" Şöyle cevap verdi: "Ah sevgili oğlum, insanı üç şey küçültür: sadık olmayan bir kadın, hakkından fazlasını isteyen bir kardeş, emek vermeden edinilen bilgi. Ve üç şey dünyayı barıştan mahrum eder: bayağı bir kişinin yüksek yerlere gelmesi, irfan sahibi kişinin altına tapmaya başlaması ve efendinin zalimleşmesi."

Bu sözleri duyduğumda muhterem adamın yüzüne baktım ve söylediklerini vargüçüyle anlamaya çalıştım. Anlamadığımda ondan yardım istedim, "Ah muhterem insan, bu mesellerin anlamını açıklar mısın?"

Bunun üzerine bana, "Sevgili oğlum, sen bu şehri ne hal-

7 Gönüllülerin bağışlarıyla hayatını idame ettiren Müslüman Sufi.

de gördün?” dedi. “Muhterem efendim, bu şehri ıpıssız gördüm,” dedim.

Sonra fakir bana şunları anlattı: “Sevgili oğlum, bu şehrin hikâyesi temiz kalpli, ahlâklı reisinin hikâyesidir. Dünyevi servetinin yanı sıra gönlü de zenginmiş bu kişinin. Ölüm döşeğindeyken oğullarını çağırtmış, iki oğlu varmış, ikisine de ayrı ayrı sarılmış. Bu onun yüreğini hafifletmiş. ‘Çocuklar!’ demiş, ‘Bilgimi ikinizin arasında eşit şekilde bölüştürdüm, ve, sevgili çocuklarım ben öldükten sonra servetimin geri kalanını da aranızda aynı şekilde bölüştürün, çünkü korkarım hakkınızdan fazlasını talep edeceğiniz bir gün gelecek ve ibadullah felaket getireceksiniz.’”

“Bu ahlâklı adam bunları söyleyerek son nefesini vermiş ve sınırları ölümle çizilmiş bu dünyadan ayrılıp sonsuz yaşamın olduğu âleme doğru yola çıkmış. Oğulları arkasından uzun süre yas tutmuş fakat serveti bölüşme vakti geldiğinde babalarının öğüdünü unutup haklarından fazlasını talep etmeye başlamışlar. Bunun sonucunda aralarında kavga çıkmış. Kavga esnasında babalarından miras kalan bilgiyi birbirlerine sövmek için kullanmışlar. Büyük olan küçüğe öfkeyle bakıp küfür eder gibi ‘Sen bir tosbağasın,’ demiş. Küçük olan da büyüğe nefretle bakıp küfür eder gibi ‘sen de kızışmış bir filsin,’ demiş. İşte ondan sonra küçük olan tosbağaya, büyük olan da kızışmış bir file dönüşmüş. O zamandan beri ikisi de öfkeden kudurmuş halde dövüşüp duruyormuş.”

Bu kıssayı dinledikten sonra “Ah muhterem efendimiz! Bu kavganın sonunda ne olacak?” diye sordum. “Gölün suyu çamurlanacak,” dedi. “Zaten öyle şu an,” diye yanıtladım. “Daha da çamurlanacak,” dedi. “Ne kadar çamurlanacak?” diye sordum. “Öyle ki göl bataklığa dönüşecek ve şehre toz esecek.”

... Korku içinde ayrıldım o ıssız şehirden. İnsanların yerleşim kurduğu bir şehir aradım. Ormanların, cangılların içinden geçtim. Allah karşıma uzakta bir yerleşim yeri olduğunu gösteren izler çıkardı. O yöne doğru ilerledim. Yaklaştığımda ne göreyim? Yeni bir diyar: mutluk dolu, güzel bir kent. Bahçelerde envai çeşit meyve veren ağaç, rengârenk güller ve çiçekler, dallarda ahenkle şakıyan kuşlar, her köşe başında rüzgâr kadar hızlı bir karaca. Rayihalı caddeler, mis kokan sokaklar. Çarşılar o kadar kalabalık ki insanların omuzları birbirine değiyor, tekneler beraberce ritmik bir şekilde tıkırdıyor. Kırmızı örtülere sarınmış sakalar omuzlarında kırıbalarla sokaklara su serpererek dolaşıyor. İçme suyu taşıyanlar Cennet çeşmesinden doldurdukları suyu, dolup taşan kaselerde sunuyor. Dükkânlar temiz ve şık, her biri birer Goldsmith's. Balkonlar, duvarları aynadan odalar; salıncakta sallanan zarif, güzel bir kadın, yüzüğündeki ufacık aynadan alımlı yüzüne bakıyor. Kendine hayran kalarak, "Aman Allah'ım, Aman Allah'ım!" diyor. Bir dar'ul şahane akarsudan bir cübbe giymiş, böylece bakan kişi bir taraftan diğer tarafı apaçık görebiliyor. Gül yüzlü bir kadın, gözleri sürmeli, dudakları koyu kırmızıya boyalı, göğsü açmış bir çiçek, omuzlarının üstünden bir duvak sarkıyor, beli sandal ağacından bir tablet sanki, altın kâse gibi bir göbek, altında tatlı sulu şekerli bir yer. Bunun ötesine perde çekilmiş, tevazu hakim. "Baharımın nasıl olduğunu bahçemden anla."⁸ Talihi ve cesareti yanına almış kişinin dalıp Ganj Nehri'nin marifetinde yıkanmasına izin verin: Yüzmek cesur olanların şansıdır.

... Bir keresinde *Bin bir Gece Masalları*'nın Abul Hasan'ı oldum. Caddelerde, sokaklarda gezindim ve gördüklerime hayran kaldım. Fakat gözlerim yavaş yavaş açılınca karşımda tuhaf bir manzara gördüm. Aklım durdu. Kime baksam

8 Bir İran şiirinden ünlü bir dize, atasözü olarak kullanılır.

başının olmadığını fark ettim. Sağlıklı sıhhatli bir adam, başı yok. İçimden hayret ettim: bir rüya mı bu yoksa uyanık mıyım? Gözlerimi ovuşturup baktım; hâlâ aynı manzara. Aman Allah'ım, bu insanların başları nereye gitmiş? Uzun süre sesim soluğum çıkmadı. Sonunda kendime mukayyet olma çabamdan kurtuldum. Yoldan geçen, yaşlı, yüzü güven telkin eden bir adama sordum, "Şey, efendim, sizin şehrinizde insanların başları yok mu?" Yaşlı adam beni baştan aşağı kuşkuyla süzdü ve dedi ki, "Ah delikanlı! Böyle sorular sorduğuna göre yabancısın herhalde bu şehirde. O yüzden bilmiyorsan sesini çıkarma ve hatta biliyorsan da çıkarma, yerin kulağı var çünkü." Sonra yaşlı adam beni kendi evine götürdü, cömertçe ağırladı ve dedi ki, "Sevgili dostum! İyi dinle söyleyeceklerimi: Başlarımız kralın yılanlarına yem oldu." Bunu duyunca iyice şaşırdım. Sonra açıkladı, "Sevgili dostum! İyi dinle söyleyeceklerimi: Kralımızın omuzlarında, sağda ve solda, daima iki yılan tıslar. Bu yılanların yemekleri insanların başlarıdır. Şehirde her gün kura çekilir, her gün iki adam yakalanır ve başları kesilip Yüce Kral'ın yılanlarına yem edilir.⁹ Ve artık bu şehirde hâlâ başı olan insanlar parmakla sayılacak kadar az. Ama ne kadar süreliğine? Başları dün kesilmediyse bugün kesilecek; bugün değilse yarın. Ve iyi dinle söyleyeceklerimi: Yarın şafak sökerken davul çalacak, ondan sonra da kura çekilecek."

Bu kan donduran hikâyeyi dinledikten sonra hayret girdabında boğuldum. Yavaş yavaş kendime geldiğimde öğrenme merakım uyandı ve ilk şafakla birlikte bahsedilen yere gitmek için hazırlandım. Yaşlı adam beni engellemeye çalıştı: "Ah gözü pek ve ihtiyatsız delikanlı, gençliğine yazık, vazgeç bu karardan! Bizler kralın tebaası olarak bu manzarayı izlemeye mecbur tutuluyoruz. Sen kendini bir hiç için tehlikeye atıyorsun. Kralın adamları görürse, adını yazıp seni de

9 Firdevsi'nin *Şehname*'sinde geçen Zahhak'ın hikâyesinin bir tekrarı.

dahil ederler kuraya!” Bu itiraz karşısında merakım daha da arttı. Yaşlı adamın tavsiyesine hiç kulak asmadım. Aklımda yalnızca Doğa’nın o gün hangi olayları nihayete erdireceğini ve Ölüm’ün kimin başıyla oynayacağını görmek vardı.

Saraya ulaştığımda ne göreyim, büyük küçük herkesin dahil olduğu kocaman bir kalabalık. Fakir ve zenginler, düşkün ve varlıklılar, soylu ve sıradan kişiler, dilenciler ve hayırseverler, tahıl tüccarları ve bakkallar, aristokratlar ve vezirler, hepsi birlikte kura çekilişinin sonucunu bekliyor.

İsimler açıklandığında herkes şaşkına döndü. Hepsi birbirine bakıp ellerini üzüntüyle ovuşturmaya, ah edip ağlamaya başladı. Yaşlı adama sordum, “Ölüm hangi bahtsızları seçti de insanlar bu kadar üzülüyor?” Bunun üzerine iç çekip dedi ki: “Ah sevgili dostum! Bugün kurada çıkan iki kişi, incili sarayın en seçkin hikmet incileri. Soylu düşüncelere, ıslıl ıslıl bir zekâyâ, kavrayışı güçlü bir zihne sahip insanlar. İlim irfan konusunda emsalsizler. Hakikat deryasına dalmışlar. Bilgeliklerinin namı Roma’dan Suriye’ye uzanmış. Hükümlerinin sırrına ermişler. Düşünebileceğin en büyük düğümleri stratejinin tırnağıyla çözerler. Şimdi başları koparıldığında ilmin ışığı sönecek, şehir akıldan yoksun kalacak.”

Ah edip ağlamak nafileydi, kuranın sonucu alınlarının yazısıydı. Kim kaçabilirdi ki bundan? Bu iki hikmetli adamın kafası kesilip bir tepsi üstünde yılanların önüne kondu. Fakat yılanlar tepsiyi çeneleriyle itti ve arkalarını dönüp öfkeyle tıslamaya başladı. Kral maiyetine hışımla bakıp, “Hainler! Bu leziz yiyeceğin içine ne karıştırdınız ki yılanlar yemiyor ve öfkeyle tıslıyor?” diye sordu. Etrafındakiler ellerini kavuşturup yalvardı, “Size sığınırız efendim, bu ulu yılanların yemegine bir şey karıştırmaya nasıl cüret ederiz? Fakat tepside gerçekten de yılanların yiyebileceği bir şey var mı? Çağımızın bu seçkin bilgelerinin kafataslarının içinde beyin yokmuş ki.”

... Bu kalabalık şehirden o boş, ıssız şehirden korktuğumdan daha fazla korktum. Bir şekilde kimseye görünmeden oradan kaçmayı başardım. Her şeyin Gerçek Sahibine başımı sağ salım kurtarmama yardımcı olduğu için şükranlarımı sundum. Köyleri, şehirleri, kasabaları düşünmekten vazgeçip yabanda dolaştım. Hâlâ dolaşıyorum. Bazen bir ot bile bitmeyen susuz çöllerde, bazen de sık ormanlarda. Şehirler havlayan köpekleriyle kovalıyor beni. Ormanda tek bir köpek bile görmedim. Köpekler şehirlerde. Gece vakti ormandayken, şehirlerde ve kenar mahallelerde köpekler havladığında, sanki bütün şehirlerdeki bütün köpekler yüzünü ormana dönmüş de havlıyor gibi geliyor. Etrafım sarıldı. Şehirler ormanı dört bir yandan kuşatmış sanki. Her taraftan köpek sesleri geliyor, sanki dev bir halka oluşturup yüzlerini bana dönmüş havlıyorlar. Ormanda geceler ne kadar uzun. Ne kadar uzaktayım mağaramdan –sirenin acı bağıırışı, düdük sesleri, sessizlik–

“Oğlum söndür feneri, ışığı dışarıdan görülebilir,” diyor Ammi Jan korkuyla, sesi uçaklara ulaşmasın diye fısıldayarak.

“Peki, tamam.”

Feneri söndürdüm. Mağarama kusursuz bir karanlık hâkim.

12 Aralık

Bütün günlük işler günle birlikte bitti, şimdi buradayım ve gece de burada. Savaş dönemi geceleri ne kadar uzun! Sonu gerçekten gelmek bilmiyor. Ormanda yürüyormuşum gibi, yüzyıllardır yolculuk ediyormuşum gibi. Ormanın sükûneti ve yüzyılların sessizliği. Uyuyan şehirlerde köpekler, ormanda çakallar. Sesleri dünyanın uykusunu bölmüyor, derinleştiriyor. Uyuyan şehirler, uyuyan yüzyıllar, uyuyan or-

man, hepsi her an uyanabilir. Benim içimde uyanmaya başladıkları gibi–

... Bu uzun yolculuktan yorulmuştum. Yürürken ona rastladım. Bir ağacın altında, leopar postunun üstünde, saçlarının uzun, ihtişamlı lüleleri birbirine dolanmış, gözleri kapalı, nefes alıp veriş i kontrollü, dalları birbirine geçmiş yaşlı bir banyan ağacı gibi ormanın ortasında oturuyordu. Önünde binek boğası Nandi¹⁰ duruyordu, bir güvercin, birbirine dolanmış saçlarının arasına yuva yapmış ve yumurtalarının üzerine oturmuştu; rajanın geldiğini görünce pır diye uçtu. Işıl ışıl kirpiklerini kaldırıp rajaya baktı ve ona “Ey raja alacak mısın, verecek misin?” diye sordu.

“Savaşacağım. Eğer alabilirsem, alacağım, vermek zorunda kalırsam vereceğim.”

“Nasıl savaşacaksın?”

“Kahramanların hep savaştığı gibi. Yayıma bir ok takacağım ve düşmana saldıracağım.”

“Hangi yay ve hangi oklarla?”

“Zekâ yayı ve soru oklarıyla.”

“O zaman kaldır yayını ve bir ok at.”

“Söyle bakalım: ne neye hiçbir zaman doymaz?”

“Ey raja! Sekiz şey sekiz şeye hiçbir zaman doymaz.”

“Hangi sekiz şey sekiz şeye hiçbir zaman doymaz?”

“Okyanus, nehirlerden gelen suya; ateş, körüğe; kadın, cinsel hazza; raja, hükmetmeye; zengin kişi, servete; tahsilli kişi, bilgiye; budala kişi, budalalığa; zorba, eziyete.”

Bunu duyduktan sonra raja onun ayaklarına dokundu. “Eksik olma yüce bilge. Sana yüz inek bağışlıyorum.”

“Armağanını kabul ediyorum. Başka bir şeyler daha sor.”

“Ey yüce bilge, nasıl yürümeliyim?”

“Güneşin ışığında yürü.”

10 Hindu mitolojisinde asketik Tanrıça Şiva'nın binek boğasının adı.

“Peki güneş battığında?”

“O zaman ayın ışığında yürü.”

“Peki ay kaybolduğunda?”

“O zaman bir fener yak, onun ışığında yürü.”

“Peki fener söndüğünde?”

“O zaman içinde bir fener yak ve onun ışığında yürü.”

Raja tekrar onun ayaklarına dokundu. “Eksik olma yüce bilge, sana yüz inek daha bağışlıyorum.”

Raja tekrar yayını kaldırdı. Ok atmaya başlamıştı, bilge, “Raja, dur artık,” dedi.

“Neden durayım?”

“Çünkü bu dünyada inekler az, sorular çok.”

... Ona baktım, o da bana baktı: “Ne istiyorsun?”

“Barış.”

“Barış?” şaşkınlıkla baktı bana. Bu varlık deryasında, barış? Bakmaya devam ettim. Güvercinin yuvası boştu. Başını aniden salladı, yumurtalar düşüp kırıldı. Siren – sonra köpekler uyanacak–

13 Aralık

“Haber mi söylenti mi?”

“Efendim! Kesinleşmiş haber. Yedinci Filo yola çıkmış.”

“Gerçekten mi?”

“Gerçekten. Bengal Körfezi’ne girmek üzere. Şimdi savaşın seyri değişecek.”

Şiraz’da, Nazira’nın dükkânında, Khvajah Sahib’in haberleri Abba Jan’a anbean aktardığı evimizde, her yerde Amerika’nın Yedinci Filosu’ndan bahsediyor insanlar. Kavrulmuş çöllere yağmur düşmüş gibi oldu. Bu konuyla ilgili bir yerde bir poster gördüğümü hatırlıyorum. Nerede? Hangi duvardaydı? Aklımdan şehirdeki muhtelif duvarları geçirdim.

Hangi duvardı o? Tek tek her duvara bakarak dolaştım – evet bu duvardı!

... Cuma Mescit'in¹¹ duvarı, üzerinde kılıç ve kalkan resmi olan büyükçe bir poster asılı. Pers ordusunun yola çıktığını ve neredeyse Cihanâbâd'a ulaştığını haber veriyor. İnsanlar toplanmış, sanki bütün Cihanâbâd orada bir araya gelmiş.

“Dostum, nasıl bir gazete bu? Ne biçim haber veriyor?”

“Şey, Efendim, haber açık – Pers ordusu son sürat yaklaşıyor. Buraya vardılar bilin siz; İngilizlerin günleri sayılı.”

“Hadi ya, gerçekten mi?”

“Evet efendim, kendiniz de okuyabilirsiniz.”

“Gerçekten mi? O zaman kıyasıya bir mücadele olacak.”

“Evet efendim, kesinlikle öyle.”

“Fakat sevgili dostum! İngilizler öyle kolay lokma değil. Ganj onların ayaklarının altından akıyor!”

“Doğru efendim! Ama İran da öyle küçümsenecek bir güç değil! İngilizlerin emdikleri süt burunlarında gelecek.”

Bir mutluluk dalgası yayıldı Cihanâbâd'a, kavrulmuş çöllere yağmur düştü. İnsanlar sevinçlerini gizlemekte zorlanıyor, kasıla kasıla yürüyordu.

“Ahmak herif, bakıyorum da asker gibi giyinmişsin bugün! Kendine çok özeniyorsun sen piç, sevgili mi yaptın?”

“Vır vır konuşuyorsun ama o kadar salaksın ki neler olduğundan haberin yok!”

“Haberim yoksa anlat bakalım. Yine kuyruklu bir yalan mı atacaksın?”

“Persler geliyor sersem!”

“Olamaz!”

“Bana inanmıyorsan Cuma Mescit'e git, duyuru asılmış duvara.

11 Delhi'de Şah Cihan tarafından yaptırılmış görkemli cami. Halka açık önemli toplantılar için de zaman zaman kullanılır.

“Persler buraya ne diye geliyorlar abi?

“Abi kafana bir şey mi düştü senin! Neden olacak İngilizlerle kapışmak için geliyorlar!

“Benim üstüme yemin et.”

“Senin üstüne yemin ederim. Şimdi o alçak İngilizler görecekler günlerini.”

“Şanslıyız o zaman.”

“Şanslıyız ki ne şanslıyız.”

“Hey, susamuru, *binot* yapma şansın olacak mı dersin?”

“Fırsat olursa – sen yine de bir bakır küp hazır tut benim için. O alçak İngilizlerin bileklerini kıracağım!”

* * *

Ama çok kalamadım orada. Karartma neredeyse başlayacaktı. Bir motor taksi durdurdum.

“Efendim, karartma vaktinde geri dönmek zorunda kalacağım.”

“Yar, sana taksimetrenin yazdığından fazlasını ödeyeceğim.”

“Tamam öyleyse, bin.”

Motoru çalıştırdığı anda başladı. “Efendim savaşa ilgili bir haber var mı?”

“Yeni bir haber yok.”

“O zaman ben size söyleyeyim! Çin Ordusu gelmiş.”

“Kim diyor?”

“Genç bir beyefendi binmişti, o söyledi. Kesin haber efendim. Gece çatışmalarının hepsini Çin Ordusu yürütüyor.”

“Gece çatışmalarının ne özelliği var ki?”

“Gündüz fark edilebilirler. Gece gizlenerek savaşıyorlar.”

* * *

“Dostum şu Yeşilli Kadın kim?”

“Yeşilli Kadın. Duydum onu. ‘Açan yeni bir çiçek işte!’”¹²

12 Bir Pers atasözü. Şüphe ya da küçümseme ifade etmek için kullanılır.

“Sen onu duyduğunu söylüyorsun dostum. Onu görenler de var. Düşmanın üzerine gaipen gelen bir bomba gibi düşüyormuş. *Khakileri*¹³ havuç ve turp gibi doğruyormuş! Muharebeyi kazanınca da kayboluyormuş. Ondan sonra giysisinden bir parça bile kalmıyormuş.”

“Gerçekten efendim! Çok tuhaf bir olay.”

“Ah, tamam! Yeşilli Kadın’ı söylüyorsunuz. Ben size anlatayım onu. Bu naçiz kulunuz kendisini gözleriyle gördü.”

“Gerçekten mi dostum?”

“Yalan söyleyen kâfir olsun efendim. Kabuli Kapısı’nda mücadele devam ediyordu, sonra, efendim, ben de ölüme hazırdım ve çatışmanın ortasına atıldım. Allah’ın yenilmez Aslanı, Mübarek Ali üzerine yemin ederim, o alçak *Khakileri* perişan ettim! Çatışma sürerken bir de ne görelim, baştan aşağı yeşil giyinmiş bir kadın, yüzünde peçe, elinde kılıç, at üstünde, *Khakilerin* saflarına saldırıyor! Hayret ettim: Kim olabilir bu kadın? Efendim, kadın harikalar yarattı. Kılıcıyla bir defada öyle bir biçti ki onları, başları olgunlaşmış tahıllar gibi uçtu! Ekmek gibi dilimledi o alçakları. *Khakiler* kuyruklarını bacaklarının arasına sıkıştırıp kaçtı. Çatışma bittiginde bakmak için döndüm – fakat efendim, kadının yerinde yeller esiyordu. Oraya buraya iyice bakındım ama en ufak bir iz yoktu.

14 Aralık

... Bugün şehirde dolaşıyorum. Durum pek iyi görünmüyor. Kötü durumda şehir. Üsler terk edilmiş. Çarşılarda, üslerde gördüğümde daha fazla asker gördüm. Meerut’tan ateş topu gibi gelen Doğuluların o hararetleri artık sönmüş gibi.

13 Sömürgeci dönemde Britanya Ordusu tarafından Hindistan’da kullanılmış askeri üniformanın rengi ve daha sonra bu tip kıyafetlere ve onu giyen kişilere verilen isim.

Farklı türden şekerlemeler yiyorlar, esrar içiyorlar, *jalebiyi*¹⁴ farklı seviyorlar. Her sandviççiden sandviçlerinin yanında bir de *jalebi* istiyorlar. Şehirdeki sandviççiler Doğululardan bıkmış durumda. Baht Han'ın kutsal savaşçıları için olduğu gibi onlar için de yiğitliklerini savaş alanında gösterme şansları ellerinden kaçtı.

Bir zaman inciler dağıtan Kraliyet Sarayı şimdi belalarla gölgelendi. Bir komplo ağı sardı orayı, güvenilir insanlar güvenilmez oldu. Sarayın güzellikleri hâlâ orada ama artık yabancılara elini uzatıyor. Baht Han, bir muharebe meydanı askeri, saraya çıkarılıp bozguna uğratıldı. Liderlik bölündü ve paylaşıldı. Şimdi Mirzâ Moğul'un bile bunda payı var. Horozu çok olan köyün sabahı geç olur. Ve aslında Mirza Ghaus da bütün bunların tam ortasına atladı. Timur kanı artık böbürlenmekten ve tehditler savurmaktan başka işe yaramıyor. Bazen ellerine düşen kadınlara yetmeye yarıyor. Mirza Ghaus çatışmadaki mücadelesiyle fazla övünüyor, halbuki mücadele etmişliği yok; fakat onun palavralarından da çok imparator hazretlerinin yazdığı şu dize yankılanıyor etrafta:

Hayatlarınıza sahip çıkın, bombardıman silahları bunu

yapamıyor artık

*Ai Zafer!*¹⁵ *Hindistan'ın kılıcı kırıldı!*¹⁶

14 Kızartılıp şerbetli suya batırılarak yapılan lokmaya berizer bir Hint tatlısı.

15 Son Babür İmparatoru Bahadır Şah (1775-1862) şiirlerinde mahlas olarak Zafer ismini kullanırdı. Bahadır Şah, hükümdarlık döneminin büyük bölümünde İngiliz hükümetinden aldığı maaşla yaşamak durumunda kalmıştır ve 1857'deki isyanda göstermelik olarak isyancıların başına geçmesi istenmiştir; sonradan bu görev saray politikaları gereği imparatorun iki işe yaramaz oğlu Mirza Mughal ve Mirza Ghaus yerine son derece etkili bir komutan olan Baht Han'a verilmiştir.

16 Bu alaycı dizenin başka biri tarafından yazıldığı da söylenir ve Bahadır Şah'ın, nam-ı diğer Zafer'in bunu duyduğunda yılmaz bir mücadele gücünü ifade eden başka bir şiirle buna cevap verdiği rivayet edilir.

Allah yardım etsin bu şehre. Kızıl Kale'nin¹⁷ duvarlarının solduğunu gördüm.

Delhi'nin saf insanları hâlâ Pers ordusunu bekliyor.

15 Aralık

... Dışarı adım attığım anda öyle bir patlama oldu ki bütün kapılar ve duvarlar titredi. Sanki birisi caddenin tam ortasında barut patlattı. Biraz ilerlediğimde, Chauri Çarşısı'nda bir sandviççi dükkânının çevresinde Doğululardan oluşan canlı bir kalabalık gördüm. Kimisi sandviç almak için bağırıp çağırıyor, kimisi jalebi için yaygara koparıyordu. Patlamanın sebebini sordum onlara.

"Sen, oradaki, ne diyorsun?" diye sordu içlerinden biri, ağzına bir avuç şekerleme atarken.

"Az önce bir patlama oldu, hemen yanımızdan topla ateş edildi sanki."

"Orospu çocuğunun teki barut patlatmıştır," dedi bir diğeri kayıtsızca.

"Şş, baksana!" dedi üçüncü, öfkeyle. "Bu savaş muhabbetini kesip siktir git buradan. Bırak da midemize bakalım. Yürü hadi, defol!"

Utançtan kıpkırmızı kesilmiş halde devam ettim yoluma. Delhi'nin tahtını bu adamlar mı koruyacak?

Hare-bhare Şah'ın¹⁸ türbesiyle Cuma Mescit'in arasında durup gökyüzüne baktım. Allah'ım! Allah'ın gölgesi İmparator hazretleri buradayken caminin minaresinde ve Kale'nin kulesindeki şu titreyen gölge de ne?

Sakalları kırışmış, uzun kirli saçları dağınık, gözleri kömür gibi parlayan çıplak bir fakir çılgınca bağırdı, "Çekil git, görmüyor musun cesetler var burada?"

17 Şah Cihan (1627-1658) tarafından yaptırılmış Delhi'deki meşhur kale ve saray. Bahadır Şah tahttan indirildiği 1857 yılına kadar burada hüküm sürmüştür.

18 Tanınmış bir ermiş, türbesi Delhi'de Cuma Mescit'in yanındadır.

“Cesetler? Ne cesedi? Neredeler?” Etrafa şöyle bir baktım.

Fakir sustu. Kendi kendine konuşur gibi “Ağzını sıkı tut. Kim sana Allah’ın hikmetlerini açık et dedi?” diye söylendi. Sonra Hare-bhare Şah’ın türbesine doğru gitti. Oraya yaklaşıırken benim görüş alanımdan çıktı.

16 Aralık¹⁹

... Bugün 14 Eylül, Mahşer günü.²⁰ 1857 yılının en zalim günü. Evden çıktığımda şehrin tarumar olduğunu gördüm. Orada şaşkınlıktan sersemlemiş halde dikilirken birden kuvvetli bir patlama sesi duydum, sanki yüz silah aynı anda ateşlendi. Donup kaldım. Nereye gideceğimi bilemedim. Ayaklarım beni kendiliğinden Kızıl Kale’ye götürdü.

Kale’nin kapısına yetiştiğimde ne göreyim, kapı kapalı ve kilitli, ne bir nöbetçi, ne bir görevli var. Kapının yanına bir bombardıman topu yerleştirilmiş fakat ateşleyecek kimse yok. Kafam karıştı; bu durum çok tuhaf. Şah Cihan’ın Kale-si kapanmış mı? Nihayet biri geldi. Tanıdım onu. İncili Saray’ın bekçisi. Nereye koşturuyor? Durdurdum onu. Koşmaya devam ederek, “Canını seviyorsan uzaklaş buradan. *Khaki* müfrezesi geliyor,” dedi.

“Peki Allah’ın yeryüzündeki gölgesi İmparator Hazretleri?

“Allah’ın gölgesi İmparator hazretleri Hümayun’un Mezarında.²¹ Prensler ve prensesler oraya buraya dağıldı. Kimi gördülerse esir aldılar. Kale boşaltıldı, boş bir çanak gibi tınlıyor.”

Geri döndüm. Sokaklarda sağır edici bir sessizlik vardı, fakat uzaktan top atışlarının sesleri geliyordu. Bazen o taraf-

19 16 Aralık 1971 Hindistan ordusunun Dakka’ya girdiği gün, bağımsız Bangladeş’in kuruluşunun kesinleştiği gün.

20 14 Eylül 1857, İngilizler’in Delhi’yi isyancılardan geri aldığı gün.

21 Babür İmparatoru Hümayun’un (ö.1556) gömülü olduğu gösterişli anıt mezar.

tan, bazen öbür taraftan. Bazen kapatılmış yollardan, bazen açık caddelerden. Bazen cadde bir baştan bir başa boş oluyordu. Bazen insanlar, dehşet içinde, kollannın altına sıkıştırdıkları küçük bohçalarla, aileleriyle birlikte kaçıyordu. Chauri Çarşısı'nda farklı bir manzara gördüm. İnsanlar sopalar ve kamıştan çubuklarla dikilmiş bekliyordu. Bir adam, evden elinde yatak çerçevesinin suntasıyla çıkıp saf tutmuştu. Bir diğeri bir boruyla silahlanıp çıkmış, sokağın ortasında pazılarını şişirerek mevzilenmişti.

Onlara yaklaşıp doğrudan, “Arkadaşlar, amacınız nedir sizin?” diye sordum. Elinde borusu olan gürleyerek, “Savaşmak!” dedi.

Şaşkınlıkla baktım ona, sonra da elinde yatak suntası tutan diğerine baktım ve devam ettim. Sonra nedense geçti şaşkınlığım. Tamam, savaş isteyenler, borularla, maşalarla, suntalarla bile dövüşebilir. Savaşmak istemeyenler ise dolu tüfekleri, top arabalarını bırakıp kaçır.

Cuma Mescit'in oradan geçerken durdum. İlerleyemedim. Yere cesetlerden bir halı serilmişti. Hare-bhare Şah'ın türbesinin tarafından öfkeli bir ses geldi: “Kim sana buraya kadar gel dedi? Git buradan!” Sesin geldiği yöne doğru baktım. O öfkeli, çıplak fakirdi bağırır. Bir titreme nöbeti geldi. Hızlı adımlarla devam ettim yürümeye. Ondan sonra sağa sola bakmadan koşarak eve gittim.

* * *

Evde Ammi Jan oturmuş hüngür hüngür ağlıyordu. Beni görünce kederi daha da derinleşti. “Oğlum ne olacak Betül'e?”

Abba Jan sabırlı, ciddi, oturuyordu orada. Bana baktı, durdu, sonra “Haber doğru mu?” diye sordu.

Ne cevap verebilirdim ki? Ben de herkes kadar biliyordum. Biraz düşündüm, sonra “İrfan'ın ofisine gidiyorum.

Haberin aslını oradan öğreneceğim,” dedim.

“Git o zaman, sonra gel, haber ver bize.”

Yolda karşılaştığım, sorduğum herkes olaylardan aynen benim kadar haberdar ve benim kadar habersizdi. Kimsede kesinleşmiş bir bilgi yoktu. Ve herkes o şeyin olduğunu biliyordu ve kimse inanmıyordu. İnanmak ve inanmamak arasında tereddüt ederek evden Şiraz’a giderken haberin bin kere söylentiden ibaret olduğuna kanaat getirdim ve bin kere bu söylentinin gerçek olduğunu düşündüm.

İrfan’ın o saatte Şiraz’da olacağını tahmin ediyordum. Oradaydı.

“İrfan! Ofisten mi geldin?”

“Evet. Haberleri mi soracaksın?”

“Evet!”

“Sorma. Kimse gerçek durumu bilmiyor. Dakka’yla bağlantı kurmak için çok uğraştık ama başaramadık.”

“Kimbilir zavallı Zavvar ne haldedir.”

“O kişiler Valilik’ten Intercontinental’e nakledilmişti.”

“Annem de kız kardeşi için endişeleniyor.

“Endişelenmekte çok haklı ama ne yapabiliriz?”

“Haklısın.” Sustum.

O sırada doluydu Şiraz, fakat kimse çay içmiyordu. Herkes birbirine soru soruyordu. Zaten bildikleri şeyi soruyorlardı. Kabul etmek istemedikleri o şeyi kabullenmişlerdi bile.

Sekizinci Bölüm

Şu an bütün varlığı bacaklarında toplanmıştı. Normalde yürürken birçok şey düşünürdü ve düşünürken bir şekilde bir yerlerde bulurdu kendini. Şu an sadece ve sadece yürüyordu. Seri adımlarla yürüyordu; kendi ayak sesinden başka bir ses duyamıyordu ya da belki yoktu başka bir ses. Bomboş şehirde tek başına yürüyordu ve her yer iki ayağının sesiyle yankılanıyordu. Adımlarının sesi, motor taksilerin gürültüsünü bile bastırıyordu: Motor taksi caddede tam yanına yanaşıp, yavaşça yanı sıra ilerlediğinde, taksinin boş olduğunu ve şoförün ona baktığını fark etti. “Hayır,” deyince, hızlanıp devam etti şoför. Ne zaman gerçekten bir yere yetişmem gerekse motor taksiler kanatlı atlar gibi uçar yanımdan, hiçbirini durmaz. Ve bugün, hiçbir yere yetişmem gerekmezken her adımda boş bir taksi geçiyor, şehirdeki tek yolcu benmişim gibi içeri çağırıyor beni. Bakışlarını uzaklara doğru çevirip şöyle bir baktı. Etrafta kimse yoktu sanki, ne yakında, ne uzakta. Herkes nereye gitti? Bir kez daha dikkatle baktı çevresine, uzağa ve yakına. Yüzleri içeri çökmüş, bitkin, öylece duran ya da aralarında konuşarak ağır ağır yürüyen bir-

kaç küçük grup gördü. Neden hepsinin yüzü bitkin ve çökmüş? Korkudan mı?

Yürürken bakışları, üzerinde büyük bir poster duran bir duvara takıldı. At üstünde, elinde kılıcıyla kana susamış bir surat, “Bu mücahitler, sizin gizli hizmetkârlarınız.”¹ Poster hiçbir tepki uyandırmadı onda, çünkü artık ölüydü bu resim ve üstündeki kelimeler. Bir sonraki köşede yine aynı poster, yine aynı resim, yine aynı kelimeler. Ölü bir resim, ölü kelimeler. Gösteri meydanı geldi aklına. Her yere flamalar asılmış, büyük posterler havada flamalar gibi dalgalanıyor. O sırada üzerlerindeki resimler ve kelimeler ne kadar canlı gözüyordu! Gösteri karışıklığa sürüklendi. Gösteri alanı bomboş fakat posterler havada dalgalanıyor hâlâ. Üzerlerine yazılmış sözler, basılmış resimler – ne kadar ölgün duruyor. Sonraki günlerde kimse indirmemiş onları oradan. Yanından bir araba geçti. Çamurluğunda “Hindistan’ı ez,” yazıyordu. Arabanın sahibi belki orada unutmuştur sloganı? Eğer unutmamışsa, o zaman – eğer unutmamışsa o zaman ne? Hiçbir şey anlamıyordu. Zihni gerçekten boşalmıştı, bomboştı. Zihni ve de kalbi. Sabahtan beri yoğun bir şekilde düşünme ve hissetme ihtiyacı duyuyordu. İnsanın büyük bir felaketin yarattığı hissiyatı nasıl duyumsayacağını henüz idrak edememişti. Sabah uzun bir süre odasından çıkmadı ve bir şeyler hissetmeye çalıştı. Kendini bir şeyler hissetmek için zorladıkça hissizliği o nispette baskın çıktı. Sonra Khvajah Sahib geldi, onu çağırdıklarında gidip misafir odasında oturmak zorunda kaldı. Khvajah Sahib her zaman Zakir’in diğer insanlardan fazlasını bildiğini zannediyordu. Bugün de bu kanıyla çağırmıştı onu. Ama ne biliyordu ki? Herkesin bildiğini biliyordu o da. Khvajah Sahib bile fazla soru sormadı bugün. Bugün için yalnızca bir sorusu vardı.

“Mevlana Sahib, nedir bu olanlar?”

1 İkbal’in ünlü şiiri “Tarık’ın Duası”nın ilk satırı.

Abba Jan, Khvajah Sahib'in kederli sorusunu ifadesiz bir tavırla yanıtladı: "Khvajah Sahib, bu dünya hesap verme yeri. İnsanlar ektiğini biçer." Sonra sessizce nargilesini içmeye başladı.

Khvajah Sahib bir şey söylemeden oturdu. Sonra, "Mevlana Sahib, radyoyu dinlerken hüngür hüngür ağlamak geldi içimden," dedi. "Fakat yaşlı bir adamım ben; çocukların önünde ağlamak bana yakışmaz. Kendimi tutup oturdum orda. En sonunda kalkıp çıktım, avluda, bir ağacın altına bir sandalye koyup dışarıda oturdum. Yanımda kimse yoktu. Herkes içeride radyo dinliyordu. Kendime hakim olamadım ve ağladım." Khvajah Sahib'in tekrar gözleri doldu, fakat tuttu kendini. Sessizce oturdu. Sonra iç çekerek ayağa kalktı, duraksadı ve sonra, "Mevlana Sahib! Büyük oğlum için dua et. Annesi dün gecedен beri durmadan ağlıyor," dedi.

"Khvajah Sahib! Ona sabretmesini söyle. Yüce Allah sabredene sabrının mükâfatını verir. 'Şüphesiz ki Allah sabredenin yanındadır.'" ² Sonra gözlerini yumdu ve fısıltıyla bir dua okumaya başladı. Nargilesi kenarda, gözleri kapalı yalnızca dudakları kıpırdıyordu. Zakir ona bakmaya devam etti; kalkıp yavaşça çıkmak istedi fakat bacaklarında derman bulamadı.

Şimdi bütün gücü sanki bacaklarına gitmişti. Seri bir şekilde hareket eden ayaklar – şu anda o tamamen ayaklarıydı. Bir caddeden diğerine, diğerinden öbürüne. Duvarlarda ki posterleri okuyordu. Bütün şehri dolaşabilir ve şehrin duvarlarında yazılı olan her şeyi, hem dev boyutlu posterleri hem de tebeşir ya da kömürle yazılmış sloganları ya da hakaret ve küfürleri okuyabilirdi sanki. Hiçbir şey hissetmeden. Hiç sıkılmadan aynı mesajı veren birçok poster ve arabaların çamurluklarında ya da camlarında duran İngilizce yazılmış iki kelimelik sloganları okudu. Sloganları okuyormuş

2 Kur'an 2:153.

gibi değil de ölü sineklerin üzerinde yürüyormuş gibi hissetti. Midesi bulanmaya başladı. Bakışlarını duvarlardan çevirip yanından geçen insanları izlemeye koyuldu. Hepsinin yüzü aynı görünüyordu, bitkin ve çökmüş. Duygusuz. Yalnızca ufacık bir korku titreşiyordu içlerinde. Ağırlıklarından sıyrılmış birer gölge gibiydiler. “Benim ağırlığım var mı?” diye düşündü birden ve şüpheye düştü. Hızla yürürken aniden yavaşlayıp her adımını ölçmeye başladı. Ağırlığını hissetmeye çalışıyordu. “Ağırlığım var mı yok mu?” İnsan ne zaman ağırlığından sıyrılır ve bedeni ne zaman ona yük olmaya başlar, başı ne zaman omuzlarının üstünde bir ağırlığa dönüşür? Bir başka motor taksi yanaşmıştı ve kaplumbağa hızında yanı sıra ilerliyordu. Taksinin boş olduğunu görünce dalgınlıkla binmeye çalıştı, o sırada aklına gelen düşünce sarstı onu: Nereye gitmek istiyorum? Hiçbir yere. Bir yere gitmem gerektiğinde her motor taksi dolu olur ve boş olanları da caddenin uzak köşesinden hızla geçip gider. Şimdi ise hiçbir yere gitmem gerekmiyorken bumumun ucunda bitiyorlar. “Gitmiyorum.” Taksi hızlandı ve caddeden aşağı doğru ilerledi.

Ayaklarına hiçbir talimat vermemişti. Sadece yürüyordu, uzun adımlar atıyordu. Fakat “Molla yine dönüp dolaşıp camiye gider.” Her yeri dolaştıktan sonra oraya gidecekti elbette. İrfan, önünde bir bardak çay ve dudakları arasından sarkan sigarasıyla çoktan oradaydı.

“Çay?”

“Bugün çok yürüdüm.”

“Neden?”

“Öyle, yürüdüm işte.”

“Yorgun musun?”

“Hayır.”

“O zaman?”

“Her neyse, çay içmem gerek.”

İrfan bir çay daha söyledi, Abdül ayı hemen getirdi, masaya koydu ve tek kelime etmeden gitti.

O ve İrfan karşılıklı oturup aralarında hiçbir alaka yokmuş gibi çaylarını içtiler. Zakir ayını içerken, gözü kırışmış, buruşturulmuş gazeteye ilişti – ve orada takılı kaldı. Evde okuduklarıyla aynı haberler, aynı manşetler. O sırada okurken manşetler ona düşman gibi saldırmıştı. Fakat şimdi bütün bu ağır, kalın, sansasyonel başlıklar l kelime yığınları gibi göründü gözüne. Ama sonuçta kendini meşgul etmek için bir şey yapması gerekiyordu. Bazı manşetlere ilgisizce göz gezdirdi. Bir yerinden bir haber parçasını okumaya başladı. Ne okuduğına dikkat etmeden okumaya devam etti. Gözleri çalışıyordu, aklı devrede değıldi. En sonunda ilgisini tamamen yitirdi. Gazeteyi bir kenara itip çayını bitirmiş, sigarasını yakmış İrfan’a baktı. Masadaki paketten bir sigara da o aldı, dudaklarının arasında tuttu ve yaktı.

“Yar, bir şey söylesene.”

“İlla konuşmak zorunda mıyız?”

“Değıliz ama yine de...” Konuşurken etrafa şöyle bir baktı. Dolu birkaç masa vardı. Bir tanesinde bir adam tek başına oturmuştu, çay içip büyük bir dikkatle gazete okuyordu. Hemen yanındaki diğerk masada adam çayını bitirmiş, gözleri boşluğadalmış oturuyordu. Mutfağın yanındaki masada bir grup toplanmıştı. Konuşuyorlardı ama çok alçak sesle ve kesik kesik. ay içenlere rağmen ne kadar sessizdi bugün şiraz!

Beyaz saçlı adam girdi içeri her zamanki gibi. Onların masasına yöneldi sonra vazgeçti ve tezgâhın yanındaki yerine gidip oturdu. Abdül geldi, “ay?”

“Evet ay.”

“Başka bir şey?”

“Başka bir şey yok.”

Abdül çayı hemen getirip koydu. Bugün pek hızlı servis yapıyordu. Çay içenlerle laflamak için durmuyordu.

Kır saçlı adam, çayı soğumasına rağmen gözlerini önündeki duvardan ayırmadı. Birden başını eğdi, yüzünü bir mendile gömdü ve hıçkırarak ağlamaya başladı.

Masalarda oturanlar oldukları yerde kaldı, sessizce kır saçlı adamı izledi.

“Artık kalkmamız lazım,” dedi İrfan.

“Neden?”

“Yenilgiye katlanabilirim ama duygusallığa katlanamıyorum.”

Fakat o anda kır saçlı adam birden ağlamayı kesti. Mendi-
liyle gözlerini sildi ve sessizce çayını içmeye koyuldu.

Bu kısa duygu gösterisinden sonra Şiraz tekrar sessizliğe gömüldü. Çay içip gazete okuyan adam tekrar çayını içip gazetesini okumaya daldı. Gözleri boşluğa dalmış olan, bir çay daha istedi, gidip yan masada duran gazeteyi aldı sonra tekrar oturup sayfalarını karıştırdı. Mutfağın yanındaki masada oturup konuşan grup bir süre çıt çıkarmadan oturduktan sonra yine alçak sesle konuşmaya başladı.

Salamat ve Ajmal girdi içeri ve girdikleri anda Şiraz'ın sessiz atmosferi nedense bozuldu. Otururken Zakir ve İrfan'a bakarak sandalyelerini gürültüyle yere sürttüler, Salamat sert bir sesle, “Çay söyle” dedi.

Dikkatle ilk önce ona, sonra İrfan'a baktı: “Bu mağlubiyetten siz sorumlusunuz.”

İkisi de bir cevap vermedi.

“İrfan! Sana söylüyorum, bu mağlubiyetten sen sorumlusun. Ve sen, Zakir.”

“Nasıl?” diye sordu Zakir masumca.

Salamat öfkeyle, “Seni emperyalist işbirlikçi, masumu oynayıp nasıl diye mi soruyorsun? Çocuklara ne öğrettiğini düşünmedin mi hiç? Kralların tarihi. Afyon hapları! Evet, ve

babama her gün din denen afyon hapını yutturan baban sorumlu bundan! Bugün bile uyutmuş onu. Bugün babam senin o mübarek babana gitmiş ve sabır dersi almış! ‘Allah sabredeninin yanındadır,’ diyor, ona dedim ki, ‘İhtiyar herif, bu büyüler seni kurtaramaz artık. Hesap günü geldi.’”

İrfan öfkeden kudurmuş Salamat’a sakince baktı ve “Öyleyse bugün babanı baban olarak kabul ettin?” dedi.

Salamat dik dik baktı ona. “Benimle alay mı ediyorsun sen?”

“Hayır, memnuniyetimi belirtiyorum.”

Mutfağın yanındaki masadan genç bir adam kalkıp yanlarına geldi. Salamat’a yaklaştı ve kinle sordu, “Salamat Sahib! Desteklediğin partinin toplantısındaki konuşmanı duydum, Bangladeş’i destekliyordun. Şimdi neden üzgünsün?”

“Üzgün mü?” dedi Salamat sinirli bir şekilde. “Neden üzgün olacaktım?”

“Bu emperyalist pezevenklere oyunu kaybettiklerini söylüyorum.”

“Yani Pakistan mı kaybetti oyunu? Bunu mu söylemek istiyorsun?” Genç adamın gözleri öfkeden kan çanağına dönmüştü.

Uzaktan durumun kötüye gittiğini gören müdür hemen yanlarına geldi. Genç adamı teskin etmeye çalıştı: “Lütfen masana geç ve çayını iç.”

“Hayır, buradaki arkadaş gerçekten ne istiyor bir öğreneyim!”

Müdür genç adamı kolundan tuttu ve tekrar masasına götürdü. Sonra gelip, “Salamat Sahib, lütfen bugün böyle şeyler söyleme. İnsanların yüreği çok ağır bugün,” dedi.

“Hangi insanların yüreği?” diye sordu Salamat dışını gıcırdatarak.

“Bak, seninle tartışmayacağım.” Müdür uzaklaşırken Abdül’e seslendi. “Abdül! Salamat Sahib’e çay getir.”

Abdül'den ses çıkmadı. Çay tepsisiyle masaya gelmişti bile.

"Abdül!" dedi İrfan ayağa kalkarken, "Bu çay benden olsun." Ve Salamat daha bir şey diyemeden Zakir'le İrfan birlikte Şiraz'dan çıktı.

Dışarıda, kaldırımında bir kalabalık duruyordu. Hararetle bir şey tartışıyorlardı ve giderek daha fazla insan toplanıyordu. Ne tartışıyorlar? Duyamadı. Yalnızca bir kelimenin tekrar tekrar söylendiğini işitti – "hainler". Sonra iki genç bir anda birbirine girdi.

O ve İrfan, orada durmadan, olan bitene aldırmadan devam etti, sessizce yürüdüler bir süre. Sonra Zakir, "Salamat haklıydı," dedi.

"Neden haklıydı?" İrfan öfkeyle baktı ona.

"Bu mağlubiyetten benim sorumlu olmam konusunda haklıydı."

İrfan ters ters baktı, sonra, "Zakir! Sen bir şekilde Cemal Abdül Nasır³ mı olmak istiyorsun?"

"Hayır, nasıl olabilirim ki? Ödlek ve korkak bir öğretmen nasıl Cemal Abdül Nasır olabilir?"

"O zaman?"

"Şöyle İrfan: mağlubiyet de bir sorumluluktur. Ama bugün bu ülkede herkes birbirini suçluyor ve zaman geçtikçe daha da suçlayacak. Herkes sorumlu olmadığını ispatlamaya çalışıyor ve çalışacak. Ben de birinin bu sorumluluğu alması gerektiğini düşündüm."

"Bu noktaya kadar düşüncelerin doğru fakat göz önünde bulundurulması gereken bir şey daha var."

"Nedir?"

"Şu: Bu sorumluluğu omuzlamak için insanın en az bir Cemal Abdül Nasır olması gerekiyor."

3 Mısır Cumhurbaşkanı. Ülkesinin 1967'de İsrail'e yenilmesinden sorumlu olduğunu düşünerek cumhurbaşkanlığından istifa etmiştir.

Düşündü, sonra, “Haklısın. Sorumluluk büyük. Onu üstlenen kişi küçük,” dedi.

Ondan sonra uzun bir sessizlik oldu. Epey bir süre beraber fakat birbirlerinden tamamen ayrı yürüdüler. Sonra İrfan aniden durdu. “Tamam, yar, ben gidiyorum,” dedi.

“Nereye? Gece nöbetin var.”

“Yarın görüşürüz.” Ve hemen başka bir caddeye döndü.

* * *

Yalnız kalınca rahat bir nefes aldı. Belki sadece İrfan’ın değil onun da yalnız kalmaya ihtiyacı vardı şu an. Belki ikisi de içten içe birbirini yük gibi görüyor ve yalnız kalmak istiyordu. Bu kadar eski bir arkadaşlıkta ilk defa birbirlerine yük olmaya başlamışlardı.

Nereye gittiğini düşünmeden yürümeye devam etti. Sigara satan bir dükkânda durdu. Dükkân sahibiyle göz göze gelmeden bir paket sigara aldı ve devam etti. Normalde, alışkanlığı gereği, evden çıktığında Nazira’nın dükkânında durup sigarasını oradan almış olması gerekirdi; fakat bugün ona borçluymuş gibi Nazira’nın bakışlarından sakınarak geçip gitti caddeden.

Dudaklarının arasında sigarasıyla Cinnah bahçesine gele ne kadar yürüdü ve orada durdu. Neden bacaklarımı sebepsiz yere yoruyorum? Bu düşünceyle caddeyi dönüp bahçeye doğru yöneldi. Dar yolları takip ederek çiçek tarhları ve taş banklarıyla geniş bahçeye vardı. Fakat bir banka oturmak yerine bacaklarını uzatarak çimenliğe yayılmayı tercih etti. Sonra çevresine şöyle bir baktı. Uzaklarda kimsecikler yoktu. Bugün bahçe ne kadar boş. Bunu düşünürken etrafta amaçsızca dolaşmadığını fark etti, yalnız kalabileceği bir köşe arıyordu. Neden peki? Khvajah Sahib’le aynı sebepten mi? Bu düşünce irkiltti onu. Bütün gün orada burada dolaşıp sessiz bir köşe bulmak ve – yok İrfan haklı. Mağlubiyete

katlanılabılır ama duygusallığa olmaz. Fakat sonra başka bir dalga geldi ve onu beraberinde sürükledi. Herkesin ortasında gözyaşı dökmek bayağı bir davranış. İnsana yakışan, duygularını yalnızken yaşaması. Ne zararı var ki bunun? Sonrasında hafiflemiş hissediyor insan. Ve bir kez daha yaşanan felaketi tam anlamıyla ve güçlü bir şekilde hissetmeye çalıştı. Uzun bir süre orada oturup duygularının onu ele geçirmesini bekledi. Sonra uzandı ve gözlerini kapadı. Fakat bütün çabasına rağmen içinde uyanan tek duygu bir tür uyuşukluktu.

“Dostum! Ne yapıyorsun burada? Uyuyor musun?”

“Hayır.” Birden sıçradı. Afzal karşısında dikilmişti.

“O zaman ne yapıyorsun?” diye sordu Afzal çimlere otururken.

“Yar, ne yapacağımı bilemedim; bilemeyince de buraya geldim. Burada en azından yalnız kalabiliyorum. Sen neden buradasın?”

“Ben hep zaman zaman gelirim buraya, çiçekleri ziyaret ederim. Çiçekleri ve ağaçları. İyi insanlar onlar, hepsi arkadaşım benim.”

“Çiçekleri ziyarete? Bugün?”

“Evet, bugün.” Afzal sustu, sonra, “Yar, bu sabah şafak sökmeden açıldı gözlerim. Mağlup bir günün nasıl doğduğunu görmeliyim diye düşündüm. Odamın penceresini açıp dışarı baktım. Uzunca bir süre bakmaya devam ettim. Hiçbir şey yoktu dışarıda. Pencereyi kapatıp çarşafı başıma çektim ve uyudum. Öğlene kadar uyudum, en sonunda büyükannem dürtüp kaldırdı beni. Yar! Sana büyükannemden bahsetmiş miydim hiç?”

“Hayır.”

“Biz ayrıldığımızda yağmur mevsimiydi, sel olmuştu. Bir yandan isyanlar, bir yandan sel. Fakat büyükannem toprağını bırakmak istemiyordu. Annem ona sel yüzünden gitti-

ğimizi, taşkınlar bitince geri döneceğimizi söyledi. Naif büyükanne inandı buna. Ama o sözler aklına kazındı. Birkaç günde bir sorar, 'Kızım! Taşkın bitmiştir herhalde, beni geri götür.'"

"Gerçekten mi?" Kahkahayla güldü Zakir.

"Aynen öyle. Şimdi bile sel geçince geri döneceğimizi düşünüyor. İşte bugün de beni dürtüp uyandırdı. Gözlerimi ovuşturarak kalktım. Bir şeyler yedirdi bana, en sevecen haliyle. Sonra dedi ki, 'Evladım! Sel artık kesinlikle bitmiştir. Beni götür!' Yüzüne baktım. İçimden, 'Benim tatlı büyükanne! Sel orada bittiyse burada başladı. Nasıl geri dönelim?' demek geçti. Ama kalbim bunu söyleme dedi – soruları artarak devam ederdi o zaman. Dışarı çıkayım dedim. Sonra çıktım ve çıkarken bugün çirkin insanlarla görüşmektense gidip ağaçları ve çiçekleri göreyim daha iyi diye düşündüm." Sustu, etrafına şöyle bir baktı, sonra "Güneş şu an iyi ama batıyor," dedi. Sesi kederlendi, "Aralık güneşi iyidir ama ne çabuk batıyor."

"Afzal haklı," diye düşündü. İnsanın zihni ve kalbi boşaldığında, düşünme ve hissetme gücü elinden alındığında gidip zarifçe ağaçların arasında oturup çiçeklerle sohbet etmeli. Ağaçların bilgeliğine ve çiçeklerin sohbetinin güzelliğine ne şüphe. Ona aldırmadan uzaktaki ağaçları izleyen Afzal'a baktı. Onun bakışları da Afzal'inkiyle birlikte dolaştı ve uzaktaki ağaçlarda durdu. İkisinin de bedeni burada, gözleri uzaktaki ağaçlardaydı. Gönülleri ve düşünceleri da oraya kaymıştı.

"Dostum! Dinle," diye seslendi Afzal sır verir bir tonda.

Ağaçlar âleminde güçlükle döndü ve döndüğüne hiç memnun olmadı. "Evet, ne oldu?"

"Yar! Pakistan'ın yönetimini kendi elime alsam iyi olmaz mı?"

"Ne?" Zakir onu garipseyerek baktı.

“Yar, işte bunu düşünüyordum. Ahlâklı iki insan bulsam ve onlar da beni desteklese o zaman bu sorumluluğu alabilirim. Bunlardan biri sensin, diğeri de İrfan olabilir. Bazen kötü şeyler söylüyor ama yine de iyi bir insan. Bana yardım ederseniz Pakistan’ı tekrar güzel bir yere dönüştürebilirim. Yar bu çirkin insanlar Pakistan’ı berbat etti, çok kötü kalpli insanlar bunlar.”

Zakir acı bir ifadeyle güldü ve hiçbir şey söylemedi.

“Dostum, sen bana hiç inanmıyorsun.” Afzal’ın ruh hali değişti.

“Sana inancım tam, kendime inanmıyorum.”

“Güvenmiyor musun kendine? Yar, bu kötü kalpli insanların arasında iyi olan yalnızca biziz.” Durdu, sonra, “Biliyorsun bazı arazilerin hisseleri bana kalacak,” dedi.

“Onu epeydir duyuyorum.”

“Ben de ciddiye almamıştım. Ama öyle olacak. Hisseler yakında tahsis edilecek, planımı yaptım. Bir araziye çiçek tarhları için kullanacağım.”

“Bütün bir araziyi? – Ne gereği var?”

“Yar, Pakistan’da artık daha az çiçek yetiştiriyor, insanlar bu yüzden çirkinleşti ve nefret yayıldıkça yayıldı. Ben de bu puştların yüzlerini eciş bücüş olmaktan kurtarabilirim diye düşündüm. O yüzden bir araziye gül tarhı, iki araziye mango bahçesi yapacak şekilde düzenleyeceğim. Yar, gerçekten de o iğrenç insanların sesini dinlemek iştme duyumu mahvetti. Bir mango bahçesi olsa, o zaman en azından guguk kuşunun ötüşünü duyabiliriz. Ne dersin?”

“İyi fikir.”

“Tamam, o zaman hazırlan, Pakistan’ı güzel bir yere dönüştüreceğiz.”

Tam o sırada gökyüzünden kulak zarlarını patlatacak kadar kuvvetli bir gümbürtü duyuldu. İkisi de gözlerini yukarı çevirdi. “Hava saldırısı!” dedi hemen Zakir.

“Hava saldırısı,” dedi Afzal şaşırarak. “Siren çalmadı.”

“Sirenlerimiz bütün gün hiç çalmadı.”

Afzal bir süre gökyüzüne baktı. Yavaş yavaş sakinleşti etraf. Derin bir oh çekti. “Yar, bomba düşeceğinden korktum, o zaman bütün bu çiçekler–” sustu.

“Demek Pakistan’ı güzel bir yere dönüştürmeliyiz diyor-sun.”

“Yar, savaşları durduramaz mıyız?”

Afzal bu soruyu öyle safça sordu ki Zakir kahkahalarla güldü.

“Zakir gülüyorsun sen. Ben ciddten soruyorum bu soruyu. Durduramaz mıyız savaşları?”

“Hayır.”

“Yar, sen beni hiç tanımıyorsun. Yalnızca iki ahlâklı insana ihtiyacım var– Zakir!”

“Evet.”

“Bana yardım edecek misin?”

* * *

Gökyüzünden tekrar boğuk bir gürültü gelmeye başladı. Ses giderek yükseldi, yükseldi ve sağır edici bir uğultuya dönüştü. Hücum uçakları bugün akşamüstünden beri çok alçak uçuyordu. Hızla yaklaşıp bomba atmadan geçip gidiyorlardı. Önündeki tik tak işleyen saate baktı. Neredeyse 7.30 olmuştu. Belli ki bu son hava saldırısıydı. 1965’teki⁴ ateşkes gecesinin de aynen böyle olduğunu hatırladı – birden uykumdan uyanmışım. Odanın duvarları titriyor, kapı ve pencereler sallanıyordu. Saate baktım. On ikiyi vurmuştu. Afallamış ve korkmuşum. O vakitte bombardımanın durmuş olması gerekiyordu. Ateşkes anlaşması bozulmuş, savaş yeniden mi başlamıştı? Silahlar öyle bir gürölüyordu ki

4 Hindistan ile Pakistan arasında on yedi gün süren, tarafların birbirine üstünlük sağlayamamasıyla sonuçlanan savaş.

geçen on altı gecenin uğultusu ve gürültüsü o geceninkinin yanında sönük kalmıştı. Fakat sonra uğultu ve gürültü birden kesildi. Kusursuz bir sessizlik, dipsiz bir durgunluk. Biraz önceye kadar öyle bir gürültü ve uğultu vardı ki yer sarılıyor, duvarlar titriyordu ve şimdi bir anda böylesi bir sessizlik, böylesi bir durgunluk. Titriyordum. Belki ateşkes savaştan daha korkunçtur. Bir dehşetten uyanıp diğerine – daha derin bir dehşete sığındım. Sonra gecenin kalan kısmında hiç uyuyamadım.

Saatın yelkovanı yirmi dokuz dakikalık korkunç yolculuğundan sonra on üçüncü dakikaya vardı ve orada durdu. Gökyüzü sessiz. Demek ki Hindistan uçakları son kez gücünü gösterdi ve geri döndü. Demek ki ateşkes yürürlüğe girdi. Kalkıp pencereyi açtım, dışarı baktım, gökyüzünü seyrettim, uzaklara doğru her yöne iyice bakındım. Hiçbir şey görmedim. Hava kasvetli, bütün şehir karanlığa gömülmüş. Afzal haklıydı. Dışarıda hiçbir şey yok.

Pencereyi kapatıp karanlık odada el yordamıyla yatağımı buldum ve uzandım. Dışarıda hiçbir şey yok. Afzal haklıydı. Her şey aynı dışarıda. O halde bütün bunlar nerede yaşandı?

... “O zaman nereden geliyor bu duman?”⁵ Nereden? İçimden mi? Peki ben neredeyim? Burada mı, orada mı? O viran şehirde mi? Ya viran şehir? Ama o viran şehir bizzat benim. “Sanki kalbim Delhi şehri.”⁶ Şehir düştüğünde ve bir insan öldüğünde, aslan gibi delikanlılar kamburlaştığında ve evlerin sahipleri tir tir titrediğinde. “Ve sizden söz aldığımızda birbirimizin kanını dökmeyeceğiz, birbirimizi yerinden yurdundan zorla sürüp çıkarmayacağımız diye. Siz de şahitsiniz

5 Mîr'in bir gazelinden bir dize. Mîr Takî Mîr (1722-1810): Urdu edebiyatının en büyük şairlerinden biridir. Gazelleriyle tanınır.

6 Mîr'in bir gazelinden bir dize. Dize de “kalp” (dil) ve Delhi (dilli) kelimeleriyle sözcük oyunu yapılmıştır.

ki, bu ahdi kabul etmiştiniz. Sonra siz, yine birbirinizi öldürmeye ve içinizden bir kısmını yurdundan zorla sürüp çıkarmaya devam eden kimseler oldunuz.”⁷ “Öldürdünüz sonra öldürüldünüz. Sürgün ettiniz sonra sürüldünüz.”⁸ Ve sonra dehşet yollarda kol gezmeye başladı, caddelerin girişleri kapatıldı, evlerdeki çark artık dönmez oldu, ocaklar soğudu. “Ben Şuşan sarayında iken kardeşlerimden biri, Hanani, geldi; ona kaçıp kurtulanları ve Kudüs’ü sordum. Ve bana dedi ki: ‘Kurtulanlar düşkünlük ve utanç içindedirler; Kudüs’ün duvarı da yıkılmıştır ve kapıları ateşle yakılmıştır.’”⁹ “Cihanâbâd bir harabe. Abarttığımı düşünme – zengin, fakir, herkes gitti. Kalanlar, şehri terk etmek mecburiyetinde kaldı. Tekfur, Şirket’ten özel maaş alanlar, zenginler, sanatçılar – kimse kalmadı. Hikâyeyi ayrıntılarıyla yazmaya korkuyorum. Kızıl Kale’nin kulları şiddet görüyor, sorgulanıyor, tevkif ediliyor. Evimde oturuyorum, kapının dışına çıkamıyorum. Belki biri beni görmeye gelir ama kim kaldı ki şehirde? Evlerin ışıkları tek tek söndü – ‘Bir kan nehri akıyor, keşke hepsi bu kadar olsa!’”¹⁰ Huzursuzca ayağa kalktı, sonra oturdu. Karanlıkta etrafını görmek için gözlerini zorladı. Neredeyim ben? Bu sözler nerede söylendi? Kim tarafından? Ne zaman anlatıldı bu hikâyeler? Beynim ateş üstündeki bir çanak gibi kaynıyor. Sonra, oturup günlük yazmak iyi olabilir diye düşündü. Ne de olsa günlüğümü yalnızca savaş zamanı tutacağım diye bir söz vermedim! Bugünün olaylarını da mutlaka kaydetmeliyim. Lambanın alevini harladı ve yazmaya başladı.

7 Kur’an 2:84-85.

8 Hz. Ali’nin hutbe, mektup ve vecizelerini içeren *Nehcû’l Belâğ*a’dan bir alıntı.

9 Nehemya 1:1-3.

10 Urdu dilinin en büyük şairden biri olan Mirzâ Galib’in (1797-1869) 1857’deki Delhi kuşatmasını ve bunun korkunç sonuçlarını anlattığı mektuplardan birinden bir pasaj. Alıntının sonunda, gazellerinden birinin ilk satırı yer alıyor. Düşüncesini tamamlayan ikinci satır şöyle; “bekle de gör sonra ne gelecek başıma.”

... Kızıl kule sessizliğe gömülmüştü. Hare-bhare Şah'ın mezarına gittim. O öfkeli fakir orada değildi. Ona baktım ama hiçbir yerde yoktu.

Delhi artık viran bir şehir. 'Bir ressamın albümünden kopmuş yaprakları andıran sokaklar'¹¹ harabeye dönmüş durumda. Birçok yaprak savruldu rüzgârla birlikte, birçoğu da yok olup gitti. Birçok ev ışsız kaldı, bir enkaza dönüştü.

... Bu harabeden çıkıp Lucknow'a doğru yola koyuldum. Şehre yaklaştığımda şehrin altüst olduğunu ve Begüm Hazret Mahal'in¹² sadık müritleriyle birlikte orayı terk edip Nepal ormanlarına doğru yola çıktığını duydum. İngiliz ordusu onu arıyordu. Avcılar, köpekler gibi şehirden şehre, ormandan ormana izini sürüyordu. Şaşırdım. Ne düşünüyordu ki kraliçe, teslim olmamayı mı? Kraliçenin tedbirsizliğine üzüldüm ve yoluma devam ettim.

Jhansi'ye¹³ yaklaşırken bir yolcuya; "Kardeşim! Jhansi'den hiç haber var mı?" diye sordum. Kederle yanıtladı, "Maharani¹⁴ savaş meydanında can verdi. Jhansi'nin işi bitti."

Devam ettim yoluma. Birçok şehirden geçtim. Hepsinin kargaşa içinde olduğunu gördüm. Üsler savunmasız durumdaydı. Narbada'nın suyu iyice çekilmişti, kolayca geçtim nehri. Geçip ilerleyince karanlık bir ormana vardım.

* * *

11 Mîr'in bir gazelinden bir dize.

12 Avadh valisinin karısı, 1856'da İngilizler tarafından görevden alınmıştır. 1857'deki isyanın önde gelen isimlerindendir.

13 Uttar Paradeş'te, Gwalior'un kuzeyinde bir şehir. 1853'te Kral öldüğünde, yerine geçecek bir erkek çocuğu olmadığı için İngilizler tarafından ilhak edilmiştir. Eşi, meşhur Jhansi Kraliçesi (rani) 1857 isyanında savaşçı olarak meydana çıkmış ve İngilizlerle savaşırken kahramanca ölmüştür.

14 Mhiraç'e'nin karısı.

TANTIYA TOPI¹⁵ İLE BULUŞMA:

... Ormandan geçerken Tantiya Topi'ye rastladım. Bu karanlık, ürkütücü ormanda çalılıkların arasındaki bir aslanı andırıyordu. Ona saygıyla şehirlerde olup biteni anlattım.

"Delhi çoktan düştü."

"Ee ne olmuş?" diye cevapladı kayıtsızca.

"Lucknow da altüst oldu."

"Ee?"

"Jhansi kraliçesi öldürüldü. Jhansi'nin işi bitti."

"Ee?"

"Hindistan savaşı kaybettim."

"Ee?"

"Artık savaşmanın bir anlamı yok. Yapılacak en makul şey teslim olmak. Ayrıca yağmurlu mevsim bitti. Nabada'nın suyu iyice çekilmiş. İngiliz ordusunun yolunda hiçbir engel yok artık."

Tantiya Topi bana dikkatle baktı ve şöyle dedi, "Dostum! Evvelden Hindistan'ın tahtını kurtarmak için savaşıyordum, şimdi Hindistan'ın ruhunu kurtarmak için savaşıyorum. O savaş kaybettim, bunu kaybetmeyeceğim." Sustu. Yüzüme baktı ve "Sen Müslüman mısın?" diye sordu.

"Elhamdülillah, Allah'ın kuluyum."

"Evet görüyorum."

"Ne demek istiyorsun?"

"Dostum, söylemek istediğim açık. Siz Müslümanlar yalnızca taht için savaşıyorsunuz. Üstelik nerede savaşıyorsunuz? Delhi'nin Kızıl Kalesi'nde vaktiyle ne yaşandığını biliyorum."

* * *

15 1857 isyanının amansız komutanlarından biri. Isyan bastırıldıktan sonra bile Jhansi yakınlarında gerilla savaşını sürdürmüştür, 1859'da İngilizler tarafından kandırılıp yakalanmış ve asılmıştır, infazını metanetle karşılamıştır.

Ne olmuştu Delhi Kalesi'nde? Şimdi ve vaktiyle. Kardeşlerin ellerinde kardeşlerin – Babürlerin paslı kılıçları. Peki Firuz Şah¹⁶ – ve Baht Han. Hangi ormanda şimdi o? O da mı Nepal ormanlarında geziniyor? Birçok insan Dakka'dan ayrırlıp düşe kalka, yarı ölü halde Nepal'e vardı. Nepal ormanlarının kolları sonuna dek açık. Başlarını eğmeye inatla direnenler buraya geldi. Kaçıp canlarını kurtaranlar buraya geldi. Köpekler havlamaya başladı. Zihnim bulanmaya başladı. Cümlelerim gitgide kopuklaşıyor. Köpekler aynen dün gece havladıkları gibi havlıyor. Onlar için fark eden bir şey yok.

* * *

Yazmayı bırakıp ayağa kalktı. Pencereyi açtı, dışarı baktı. Karşılarındaki iki katlı evin ışıkları açıktı. Her odada elektrik lambası yanıyordu. Yadırgadı bu aydınlığı. Gecenin ne kadar derin ve karanlık olduğunu görmek istiyordu.

İçeri girdi, yatağına uzanırken saate baktı. Şaşırdı. Daha on mu? Of. Sanki gece yarısını bulmuşuz gibi. Allah'ım! Savaş gecelerinden de uzun bu gece.

16 Bahadır Şah'ın torunu, 1857'deki isyan bastırıldıktan sonra da İngilizlere karşı gerilla savaşını sürdürmüştür. Sonra Hindistan'ı terk edip 1877'de Mekke'de vefat etmiştir.

Dokuzuncu Bölüm

Khvajah Sahib az önce gelmiş oturmuştu. “Bir haber var mı?”

“Evet, bu sefer bir şey buldum.” Khvajah Sahib’in sesinde bir umut ışıltısı vardı bugün.

“Sahiden mi? Ne buldun?”

“O taraftan birisi geldi. Karamat’ı Bangkok’ta gördüğünü söylüyor.”

“Bangkok’ta mı?”

“Mevlana Sahib, bunda şaşılacak ne var? O mahşer gününden sonra herkes bir şekilde kaçıp gitti. Çoğu Hindistan’da saklanıyor, birçoğu da Hindistan üzerinden Nepal’e geçti. Doğu sınırını aşıp Burma’ya vardı bazıları. Bazısı Rangoon’a gitti, bazıları Bangkok’a ulaştı. İşte bu adam da Bangkok yolundan geldiğini söylüyor. Orada Karamat’la karşılaşmış.”

“Kimmiş bu adam?”

“Bu adam şey, sen Muhammed Din’i benim Amritsar’dan tanıyorsun, değil mi? Onun bir tanıdığı bu kişi. Adresini ondan aldım. Siyalkot’ta adam. O yüzden bugün Siyalkot’a gidiyorum.”

“Git, Allah yardımcın olsun.”

“Mevlana Sahib! Sen ne düşünüyorsun? Ben Karamat'ın hayatta olduğuna ve geri döneceğine ikna oldum.”

Abba Jan bir süre düşündü, sonra, “O'nun merhametinin gücünü aşan bir şey değil bu. İnfazı emredilen kişilerin bile sonradan kurtulduğu görülmüştür. İmanının kuvvetli olması gerekir.”

“Mevlana Sahib, Allah'ın izniyle imanım kuvvetlidir benim. Kutsal adamlara ve fakirlere pek itimat etmediğim doğru. Fakat bir fakir çok etkilemiştir beni. Onunla tanışma vesile olan Muhammed Din'di. Yüzüme baktı. Bana dedi ki, ‘Endişelisin sen.’ ‘Sahiden de endişeliyim,’ dedim. ‘Endişelenme-dua et, oğlun hayatta fakat başı deritte,’ dedi. Sonra efendim, bana, her gün akşam namazından sonra kırk defa okumam için bir dua verdi. Mevlana Sahib! İnan bana duayı okumaya başlayalı daha bir hafta olmuştu bu Siyalkot'lu adamın haberi geldi.”

“Allah'ın Kelamı çok güçlüdür.”

“İşte efendim bugün Siyalkot'a gidiyorum.”

Zakir, Khvajah Sahib'e baktı bir süre. Geçen ay olanı hatırladı. Geçen ay da bir sabah böyle umut dolu gelmişti Khvajah Sahib. O zaman da büyük yangından kaçarken Burma sınırında Karamat'ı gördüğünü söyleyen, Karaçi'ye dönmüş bir adamdan haber almıştı. Ve Karaçi'de her tarafı dolaşıp o adamı aramıştı.

“Mevlana Sahib!” Khvajah Sahib dalgın dalgın başladı söze, “Bana büyü yapıldı herhalde. Düşünsenize efendim, iki oğlum vardı. Birisi hayırsız çıktı. Biri kayboldu – uysal olan. Ancak Allah geri getirebilir onu. İşe yaramaz olanı da içimi lime lime ediyor. O sefil Salamat, biliyor musun ne diyor?, ‘Bangladeşliler özgürlüklerini kazandı,’ diyor. Ben de ‘Piç herif! Defol git evimden,’ dedim ona. ‘Amerika'ya gideceğim,’ dedi, ‘Cehennemin dibine git,’ dedim.”

Bir kez Salamat'tan laf açıldığında Khvajah Sahib genellikle hız kesmeden devam ederdi fakat az sonra Siyalkot'a gideceğini hatırladı ve vedalaşmak için ayağa kalktı. O çıktığı anda Ammi girdi içeri. "Ee Khvajah Sahib ne diyor? Karamat'tan haber almış mı?"

Abba Jan biraz tereddütle cevap verdi, "Oralardan gelen bir adam olduğunu ve o adamın Karamat'ı Bangkok'ta gördüğünü söylüyor."

"Başka ne diyor adam?"

"Başka ne dediğini yüz yüze görüşmeden bilemeyecek. Adam Siyalkot'ta. Khvajah Sahib bugün Siyalkot'a gidiyor. Bakalım."

"Ama adam belli ki yabancı. Neden yalan söylesin ki? Öyle söylediğine göre Karamat'ı muhakkak görmüştür."

"Evet. Ama nasıl emin olabiliriz ki? Abba Jan sustu. Sonra, "Her halükârda O'nun yardımını dilemeliyiz, ne olursa olsun."

"Evet! O zavallı oğlanın dönmesi için dua ediyorum, nasıl olursa olsun. Yoksa zavallı Khvajah Sahib bir ölü gibi yaşayacak." Konuşurken iç çekti Ammi. "Ve işte benim de gönlüm aynı vaziyette. Keder dolu! Khvajah Sahib sevdiklerinden bir tanesi için üzülüyor. Bense bütün ailem için ve hiç haber yok onlardan." Durdu, sonra, "Ah dün gece nasıl bir rüya gördüm, Betül vardı! Perişan haldeydi, saçları kirlenmiş, keçe gibi olmuştu. Saçlarını tarıyordum ve 'Bak saçların bitle dolmuş,' diyordum." Sesi düştü, sonra yüzünü tülbeninin ucuyla kapattı. Gözleri yaşla doldu.

Abba Jan başını öne eğdi. Sonra iç çekip, "Artık ölme zamanım geldi," dedi.

"Abba Jan?" Zakir irkilerek baktı ona.

"Evet oğlum! Artık ölme zamanım geldi. Çok şey gördüm. Ve hiç görmemiş olmam gereken şeyleri – onları da gördüm. Artık daha fazlasını görmeye gücüm kalmadı."

“Durum iyiye gitmeye başladı. İlerde daha da iyi olacak.”

“Ama ne kadar süreliğine?” Abba Jan durdu, sonra, “Oğlum, durumun iyiye gitmesi hiçbir şey ifade etmez. İnsanların amellerinin iyileşmesi gerekiyor,” dedi. Ammi bu sözleri duymamıştı. Akli başka bir yerdeydi. “Oğlum o gün ne diyordun sen? Sabire radyoda iş mi bulmuş?”

“Sabire mi? Bilmiyorum. Surendar öyle yazmış.” Birden Sabire’nin konusu açılınca şaşırmıştı biraz.

“O zaman ona bir mektup yaz oğlum.”

“Mektup! Sabire’ye mi?” Ammi’nin ne dediğini anlamadı.

“Yani, aileleri Hindistan’da olanlar gizlice ailelerinin yanına gitmiş diye duydum.”

“Sen neden bahsediyorsun Zakir’in anası!” Abba Jan’ın sesinde öfkeli bir ton vardı.

“Ai Hai, ne bileyim ben? Öyle duydum.”

“Sana bunu söyleyenler, senin dinlemekte iyi olduğun kadar hünerliler anlatmakta!”

“Ai hai, sonuçta evleri yıkıldığına göre mutlaka bir yere gitmişlerdir! İnsanlar bir ülkede zulüm gördüğünde kalkıp gidiyor. Durup nereye gideceğini sormuyor.”

“Ama o ülke zaten önceden de zalimdi!”

“Evet, eskiden o ülke zalimdi, şimdi bu ülke zalim oldu!”

Abba Jan bunu duyunca düşündü. Sonra, “Yüce Allah bu ülkeyi geniş ve açık bir yer olarak yarattı, fakat insanlar onu dar ve baskıcı bir yere dönüştürdü.”

“Neyse, demek istediğim” –Ammi tekrar konusuna döndü– “Sabire’nin mutlaka haberi vardır. Biz burada her şeyden bihaber oturuyoruz! Hindistan’dakiler bizden daha çok şey biliyor. O yüzden lütfen Sabire’ye bir mektup yaz.”

Sabire’ye mektup mu yazacağız? Şimdi, bunca zaman sonra? Tereddüt etti. Fakat hemen sonra mektup yazamayacağını fark etti. “Ammi, Hindistan’daki posta servisi kapan-

miş. Nasıl mektup yazayım?”

“Ai, evet, hiç düşünmedim bunu.” Durdu. Sonra, “Ama oğlum, mektup yazmak isteyenler hâlâ yazıyor. Mektupların Londra üzerinden Hindistan’a ulaştığını söylüyorlar. Ai, oğlum! Londra’da hiç arkadaşın yok mu? Ona yolla mektubu. O da oradan Hindistan’a yollasın.”

Tekrar tereddüt etti Zakir.

* * *

“Yar! Bir mektup yazmak istiyorum.”

“Kime?”

“Sabire’ye.”

“Sabire’ye?” İrfan dikkatle baktı ona.

“Evet, Sabire’ye.”

“Şimdi, onca zaman sonra?”

“Yar, Sabire Hindistan’da olduğu için Khalah Jan’dan mutlaka haberi vardır diye düşünüyor Ammi. O yüzden ona mektup yazmam için ısrar ediyor.”

“Ve bu ısrarı senin isteğinle de örtüşüyor.” Gülümse-di İrfan.

İsteğimle örtüşüyor? Biraz düşündü. Ne istiyorum şu an? Şimdi, aradan bunca zaman geçmişken ve birbirimizden bu kadar ayrı düşmüşken. Zaman ve mesafe, bu ikisi kendini, onunla benim arama soktu. Birleşip karşımızda durdular. Ne çok oldu aynı topraklarda yürümeyeli, başımızın üstünde tek bir gökyüzü uzanmalı.

Günler geçmeye devam etti. Günler, aylar, yıllar. Arkadaki kapı sonsuza dek kapanmıştı sanki. Kaybolanlar sonsuza dek kaybolmuş olarak kalacaktı. Bazen, ansızın biri çıkagelir insanlar da gelen bu kişiye hayretle bakardı: Vay be, demek gerçekten de birileri kaçıp gelebilmiş oradan... Sonra ona nasıl kaçtığını ve şehre nasıl vardığını sorarlardı. O da yanmış bir evde, yıkıntıların arasında sürüne sürüne, aç ve susuz, ne-

fesini tutup üç gün boyunca nasıl saklandığını anlatırdı. Sonra sınırı nasıl gizlice geçip Kalküta'ya ulaştığını. “Sonra efendim, oradan Howrah Express’e¹ bindim. Aligarh’a ulaştığımda peronda birini mutlaka bulurum diye düşündüm. Tanıdık birini görürüm ya da bir tanıdık beni görür. Yar! Tren Aligarh’ta durduğunda oturduğum kopartman tam çay bahçesinin önüne geldi ve bizim ihtiyar Han orada oturuyordu.”

“Orada mı indin?”

“Hayır yar! Nasıl inerim? Biri beni tanır diye korktum! Orada nefesimi tutup yüzümü gizleyerek oturdum. Tren hareket etmeye başlayıp istasyondan çıktığında, Aligarh gözden kayboldu da tekrar hayata dönmüş gibi hissettim! İşte efendim sonra, Delhi’ye varana kadar hiçbir şey için durmadım. Trenden inince dosdoğru Cuma Mescit’e gittim. Oraya ulaştığımda cebimde beş kuruş yoktu. Kendi kendime dedim ki, evet sevgili dostum, şimdi birilerine içinde bulunduğun durumu anlatman gerekecek. Camide birkaç kişiye yaklaştım ama sonra geri çekildim. En sonunda yaşlı, yakışıklı bir beyefendi gördüm. Yüzü çok anlayışlı ve müşfik görünüyordu. Gidip yanına oturdum. Ona sessizce nereden geldiğimi anlattım ve sonra birden ağlamaya başladım. Elini başımda şefkatle gezdirdi ve beni evine götürdü. Bir gece orada kalırsın sonra da yol için borç alıp ertesi sabah tekrar yola koyulurum diye düşündüm. Ama, yar, niyetlendiğim gibi olmadı.”

“Neden? Birine mi aşık oldun?”

“Hayır, yar! Aslında tam o sırada “Pakize” filmi gösterimdeydi. Kendi kendime dedim ki, sevgili dostum, Delhi’ye geldiğine göre gitmeden Meena Kumari’yi görmelisin! Bu yüzden “Pakize”yi görmek için bir gün daha kaldım.”

“Güzel bir film mi?”

“Kesinlikle birinci sınıf.”

1 Kalküta’dan Delhi’ye Kuzey Hindistan güzergâhında sefer yapan ünlü bir tren.

“Yalnızca o filmi mi gördün?”

“Delhi’de kaldığım süre boyunca film izlemekten başka bir şey yapmadım. En sonunda yaşlı beyefendi dedi ki, ‘Delikanlı! Polis bunu öğrenirse, kapımızda biter. Tutuklanırsın ve bizim de başımız derde girer. Ortadan kaybolmanın zamanı geldi.’ Ben de hemen ertesi gün Frontier Mail’e² binip dosdoğru Amritsar’a gittim. Ne yapıp edip sınırı geçtim ve işte Pakistan’dayım.”

Nadir de olsa birkaç kişi bu şekilde, gizli gizli, bir şehirden diğerine geçerek Hindistan üzerinden buraya vardı. Felaket ülkesinden kurtulanların bazıları Nepal’e gidip oradan buraya gelmenin bir yolunu buldu. Bazıları ise Burma’dan geçerek kaçtı ve dönerken birçok zorluk ve acıya katlandı. Birçok kişi de Hindistan’da tutuklu kaldıktan sonra döndü. Yani hepsi teker teker döndü. Tutuklular ve kayıplar geri dönmeye devam etti. Gidenlerin hepsi dönmüştü sanki, ya da belki kimse gitmemiş, kimse kaybolmamış, kimse eksik değildi. Yaralar ne çabuk iyileşti ve boş yerler ne çabuk doldu! Şehirde dolaşırken bazı kişilerin gidip dönmediğine ve bazı ailelerin hâlâ onların dönmesini beklediğine kim inanırdı? Khvajah Sahib hâlâ umut ve umutsuzluğun puslu ikliminde dolaşıyordu. Şimdi bile hâlâ her gün Abba Jan’ı görmeye geliyordu. Hâlâ birbirlerine aynı soruyu soruyorlardı, “Bir haber var mı?” Sanki ezelden beri bu soru soruluyordu ve ebediyete kadar da bu soru sorulacaktı.

“Mevlana Sahib! Akrabalarından hiç haber var mı?”

“Yok, dostum.”

“Yeni gelenlerden hiçbiri haber getirmemiş mi?”

“Hayır.”

“Bir yerden bir mektup var mı?”

“Hayır.”

“Hayret! O kadar insan geldi, hiçbiri bir haber getirmedi!”

2 Mumbai ile Amritsar arasında gidip gelen ünlü bir tren.

“Oğlundan haber var mı?”

“Evet Mevlana Sahib, iyi dileklerin için sağolasın. Haber var. Nedir?”

“Mevlana Sahib, kehanette bulunması için Sahib Sana’ullah’a gittim.³ Alametleri son derece iyi okuyor. Alametler Karamat’ın iyi olduğunu ve geri döneceğini gösteriyordu. Ve efendim, astrologlar da aynı şeyi söylüyor. O astrolog, Nur Din’i biliyorsunuz? Ona gittim. Ayrıntılı bir yıldız falı açıp gösterdi bana: ‘Khvajah, efendim, kendi gözlerinle gör. Şu anda oğlunun yıldızı Satürn’ün evinde. Doğmak üzere. Sa-dece bekle ve gör. Ansızın çıkıp gelecek bir gün.’”

“Doğrusu, güldüren de ağlatan da Allah’tır. Öyle de olabilir.”

“Aynen öyle olacağına inancım tam. Ve ayrıca bugün Lyallpur’a⁴ gidiyorum.”

“Neden?”

“Bacanağımın erkek kardeşlerinden biri orada yaşıyor. Damadı oralardan gelmiş. Bacanağım o çocuğun Karamat’ı gördüğünü söyledi. Hatta Karamat’ın ona bir mektup verdiğini söylüyor. O yüzden bugün Lyallpur’a gidiyorum. Bakalım ne yazmış mektupta.” Vedalaşmak için ayağa kalktı.

Khvajah Sahib çıkınca Ammi girdi içeri: “Yahu Khvajah Sahib’in baktırdığı şu fallardan – düşündüm de neden biz de bir baktırmıyoruz?”

“Zakir’in anası! Yüce Allah emreder ve her şey öyle olur. O’na itimat et.”

“O’nun ne zaman emredeceği belli değil!” dedi Ammi, kızarak.

“Bir bildiği var O’nun. Biz oturup O’nun emirlerini bekliyoruz. Emir gelince harekete geçiyoruz.” Durdu ve iç çekti, “Artık ölme zamanım geldi.”

3 Bu konuda sık kullanılan yöntemlerden biri büyük İran Şairi Hafız’ın (1320-1390) eserlerini açıp rastgele bir dize okumak ve onu yorumlamaktır.

4 Şimdiki adıyla Faysalâbâd. Pakistan’da Lahor’un batısında bir şehir.

“Ai hai, sürekli ölümden bahsetmek zorunda mısın? Bu delilik de yeni mi çıktı?”

“Zakir’in anası! Hazreti Ali’nin sözlerini hatırla; siz ve arzularınız bu dünyada misafirsiniz. Bu sözleri aklında tutsan iyi edersin. Misafirler sonsuza dek kalmaz.”

Ammi, Abba Jan’ın sözlerini ilgisizce dinledi ve dikkatini Zakir’e yöneltti. “Zakir! Mektubuna bir cevap gelmedi mi Delhi’den?”

“Gelecek Ammi. Mektuplar oraya çok geç ulaşıyor ve oradan buraya daha da geç geliyor.”

“Ai oğlum! Neticede bir mektubun gitmesi ve gelmesi kaç gün alır ki? Epey oldu sen yazalı.”

“Ammi, Hindistan ile Pakistan arasındaki posta servisi altüst olmuş durumda. Bazı mektuplar ulaşıyor, bazıları ulaşmıyor.”

“Ah oğlum, o zaman bir tane daha yaz arkadaşına.”

“Yazdım Ammi. Yakında bir cevap alacağımı düşünüyorum.”

* * *

“Yar, iki mektup yazdım şu ana kadar. Surendar cevap vermedi. Ne sorun var anlamadım.”

“O zaman doğrudan ona yaz.”

“Ona?” Dalgınlaştı.

Şiraz’ın kapısı açıldı, Afzal girdi. “Yar! Duydum ki o fare geri dönmüş.”

“Kim?”

“Zavvar.”

“Yeni mi duydun? Epeydir burada o. Buraya atandı ve terfi etti.” İrfan’ın sesinde hafif bir alay vardı.

“Yar, başışla onu. Aramızda en acınacak halde olan o.”

“En acınacak halde olan? İrfan bıkkın bıkkın baktı Afzal’a.

“Evet, yar! Onun için üzülüyorum. Acınası bir durumda.”

“Neden?”

“Çünkü kamu görevinde ve mevkisi yükseliyor.”

“Gerçekten de çok acınası durumda,” dedi İrfan acı bir sesle.

“Yar, biraz likör veremez misin? Çok susadım.”

“Sana yalnızca çay verebiliriz.”

“Çay? Çayın bir faydası yok. Yalnızca likör insanın içindeki pisliği temizliyor.” Bunları söylerken cebinden biraz para çıkartıp saydı. “Yar, yalnızca on rupim eksik. İrfan! Beş rupi versene.” Ve Zakir’e bakarak, “Beş de buradaki dostum verecek,” dedi.

Zakir’le İrfan ceplerinden beşer rupi çıkarıp Afzal’a verdi. Afzal hemen ayağa kalktı. Fakat sonra bir şey hatırladı. Tekrar otururken, “Yar! Hep kuyrukları üstünde dikilen o iki fare var ya – onlar için dua etmek istiyorum.”

“Amerika’da kalsınlar ve geri dönmesinler diye!”

“Hayır, yar. Benden beddua etmemi bekleme. Salamat ve Ajmal o kadar kötü kalpli değildi. İctikten sona güzel şeyler söylediler. Yar, onlar neden Amerika’ya gitti? Onlar için düzenlemeler yapıyordum burada. Bana tahsis edilen arazileri almak üzereyim. Bir arazi gül tarhlarına ayrılacak. Biri de yalnızca yağmur böceklerine.”

“Yağmur böceklerine?” İrfan müstehzi baktı.

“Dostum! Sus! Bunu anlayamazsın sen. Yağmurlu mevsimde etrafta korkarak geziniyorum. Burada hiç yağmur böceği kalmamış sanki. Halbuki olmalı. Pakistan’ı güzel bir yere dönüştürmeliyiz.” Sonra ses tonunu değiştirerek ikisine doğru: “Dinleyin! Siz ikiniz benimle kalacaksınız. Böyle emrediyorum. Ben ve siz ikiniz.”

“Bir de yağmur böcekleri,” diye araya girdi İrfan.

“Evet, bir de yağmur böcekleri. Güzel Pakistan’da yalnızca güzel insanlar olacak.”

Onuncu Bölüm

Sloganların uğultusu ve tuğla yağmuru arasından caddeyi geçip Şiraz'ın kapalı, perdesi çekilmiş kapısını çaldı. Bir kez, sonra ikinci kez, sonra üçüncü kez vurdu kapıya. Abdül perdeyi hafifçe kenara çekip dışarı baktı, sonra kapının bir kanadını araladı. "Zakir-ji, çabuk gir içeri."

İçeride, yarı karanlıkta etraftaki boş masa ve sandalyelere bakındıktan sonra İrfan'ın yalnız başına oturup çay içtiği köşeyi buldu.

"Yar, o dönem geri geldi."

"Hatta daha kötüsü oldu, çünkü bir dönem geri geldiğinde hep daha kötüleşerek gelir. Ama sen nasıl geldin buraya? Bugün gelebileceğini düşünmemiştim."

"Geldim işte. Delhi'de alışkanlıklarına sadık o muhterem büyüklerden bir tanesi, her akşam aynı saatte arkadaşının evine gider, kapıyı çalar ve bir süre oturmuş. 1857'deki isyanda bütün yolları kapatmışlar. Alışkanlıklarına sadık bu adam evinden çıkmış, çukurlardan ve siperlerden sürüne sürüne, büyük zorluklarla geçip bir şekilde arkadaşının evine her zaman gittiği saatte ulaşmayı başarmış."

“Evet, biz de 57’nin sadık alışkanlıklarını sürdürenlerdenez.”

“O dönem henüz gelmemiş olsa da.”

“Evet, henüz gelmedi.”

Bir kez daha çaldı kapı, Abdül yine fırlayıp perdeyi hafifçe kenara çekti ve camdan dışarı baktı. Ve yine az önceki gibi kapının bir kanadını araladı. “Afzal-ji, acele et.” Afzal’ı içeri aldıktan sonra tekrar kapattı kapıyı.

Afzal yarı karanlıkta içerdeki boş masa ve sandalyelere şöyle bir baktıktan sonra dikkatini ikisinin oturduğu masaya odakladı. “Ai millet! Kötülüğün işaretleri tekrar kendini göstermeye başladı, gördünüz mü?”

“Evet duyduk, gördük ve onayladık,” dedi İrfan hafif alaycı bir tonda.

Afzal’ın keyfi yerine geldi, sırtını sıvazladı İrfan’ın. “İyi kalpli birisin sen. Yalnızca beni yok saydığın zamanlarda berbat bir insana dönüşüyorsun.”

“Yar, yine bir şey mi olacak?” diye sordu Zakir, aklından bir şey geçiyordu.

“Evet, Salamat geri dönmüş,” diye duyurdu İrfan, Zakir’in sorusunu duymamış gibi yaparak.

“Ne dedin sen? O fare tekrar geri mi dönmüş?” Afzal şaşırdı. “Ya öbür fare?”

“İkisi de dönmüş ve Müslüman olmuşlar.”

“Hadi be?”

“Aynen öyle. O iki devrimci, kafalarına göstermelik takkelerini takıp camiye namaz kılmaya gidiyor.”

“Gerçekten mi?” Şaşkınlığını üstünden atamamıştı hâlâ. Bu cidden tüyler ürpertici!

Abdül çayları getirip masaya koydu, sonra yanlarında dikildi. “Nedir bütün bu olanlar efendim?”

“Ne görüyorsan o,” diye yanıtladı İrfan.

“Şey efendim, çok ani başladı. Kimse bunun tekrar başla-

yabileceğine ihtimal vermemiştir.”

“Abdül!” Afzal öfkeyle baktı ona. “Sen de fareye dönüş-tün.”

Abdül, Afzal’a birden, “Afzal Sahib-ji! Sen söyle, neye va-racak bu? Neler olacak?” diye sordu.

“Afzal parmağını dudaklarına götürdü. “Abdül, sessiz ol. Konuşmamam emredildi.”

Uzaktan itfaiye aracının sesi duyuldu.

“Bir yerde yangın çıkmış.”

Sessizlik – herkes itfaiyenin sirenine kulak kesildi.

“Arkadaşlar! Sizden bir şey için izninizi isteyeceğim,” de-di Afzal, sesinde öyle bir ciddiyet vardı ki Zakir, İrfan, Ab-dül, üçü de dikkatle dinledi.

“Baba Ferid’in¹ Alâeddin Sabır Kalyari’ye² ne dediğini biliyor musunuz? Bilmiyorsanız, o zaman dinleyin. Kal-yari, Baba’ya şehirdeki kötü kalpli insanların listesini yol-lamış. Baba da ona cevap göndermiş, ‘Ah sadık evladım, Kalyar şehri senin keçindir. Sana tam yetki veriyorum. İs-tersen sütünü iç; istersen etini ye.’ Sonra Kalyari caminin önünde durmuş ve demiş ki, ‘Ai camii, diz çok önümde!’ Cami buyruğunu yerine getirmiş ve öyle bir diz çökmüş ki yıkıntıları arasında yüzlerce kişi ezilerek ölmüş. Son-ra veba yayılmış. Bütün evlerden aynı anda sayısız cena-ze çıkmış.”

Afzal hikâyeyi anlattıktan sonra sustu. Üçüne dikkatle baktı. Sonra ciddi bir ifadeyle, “Arkadaşlar, ne diyorsunuz? Ne yapmalıyım bu keçiyle? Sütünü mü içmeliyim, etini mi yemeliyim?”

İrfan, Afzal’ın anlattığı hikâyeyi hiç dikkate almadan Za-kir’e döndü: “Zakir, baban şimdi nasıl?”

1 Kuzey Hindistan’da yaşamış 12. yüzyıl sufi ve mistiklerinden, Feriduddin Me-sud Ganjshakar’ın yaygın olarak kullanılan adı.

2 13. yüzyılda yaşamış bir sufi. Mezarı Uttar Pradeş’teki Kalyar şehrinde-dir.

“Biraz daha iyi sanki, ama tuhaf tuhaf konuşuyor, hayat-tan tamamen vazgeçmiş gibi bir hali var.”

“Önemli değil, insanlar yaşlanınca hep öyle konuşur.”

* * *

Aile şecereleri, ufalanmaya yüz tutmuş el yazmaları, karcınların tırtıkladığı yaprakları sararmış kitaplar, eskiden kalma notlar ve evraklar, envai çeşit eski reçete, dua, muska – Abba Jan, gözlükleri gözünde her sayfayı dikkatle okuyup Zakir’e teslim etti.

“Ai hai, bütün kâğıt destelerini açtın yahu! Bari biraz daha düzeline kadar bekleseydin! Biliyorsun ki yaşlılıkta insan bir kez düştü mü tekrar ayağa kalkması zor olur.”

“Zakir’in anası, işlerimi düzene koyuyorum. İnsan gitmek için hazırlandığında önce üstünü başını düzeltir.” Durdu, sonra, “Allah’a şükür benim eteklerim fazla tozlu değil. Ne malım mülküm var, ne param. Vardıysa da orada arkamda kaldı. Yalnızca bu birkaç eski yazma var.”

“Ah aklında hep bu aptalca düşünceler. Böyle sürekli ölüm hakkında konuşman iyi değil.”

“Zakir’in anası! Üzerine konuşulacak iyi bir şey kaldı mı artık? Görmüyor musun Pakistan’da neler olduğunu?” Konuşurken küf lekeli bir kitap aldı eline. Açıp içine baktı, sonra Zakir’e uzattı ve “Bu İmam Seccad’ın³ dualarını içeren bir derleme. İyi sakla,” dedi. Durup bir an düşündü sonra, “Soru sormaya gelenlerden biri şöyle sormuş, ‘Ah Ni-yaz edenlerin en iyisi! Sabah seni ne vaziyette buldular?’, O da, ‘Allah şahidimdir ki sabah beni Emevilerin işkencesinden geçmiş vaziyette buldular,’ demiş.” Konuşurken kederlendi Abba Jan ve, “Oğlum, o zamandan beri sürüyor o sabah,” dedi. Sustu, sonra, “Zuhur vaktine kadar da sürecek.” Sonra yine sustu ve biraz sonra ekledi, “Aslında Hazreti Ra-

3 Hüseyin’in oğlu ve bazı kaynaklara göre yeğeni Hz. Zeynel Abidin.

bia⁴ da benzer bir cevap vermiştir. Biri, ‘Dünyaya geldiğinden beri ne yaptın?’ diye sorduğunda, ‘Acı çektim!’ diye buyurmuştur. Evet o kalbi temiz kadın acı çekme kefareтини layıkıyla yerine getirmiş ve yaşadığı müddetçe sürekli ağlamıştır. Ben hangi kefareti ödedim? Yalnızca birkaç kez iç çektim ve sonra sustum. Belki de bundan fazlası kısmetimde yokmuş. Hâlâ hayatta olan kim varsa bu kefareti ödeyecektir.” İç çekti, ve tekrar sayfaları karıştırmaya başladı. “Al bunu, kolik ağrısının tedavisi için Hekim Nabina⁵ yazmıştı. Bunun küçük bir dozu yüz tane iğneden daha iyi gelir. İyi sakla.” Zakir’e yıpranmış kâğıt parçasını verdi ve tekrar elindekileri karıştırmaya başladı.

Bez bir çantanın iç cebinden küçük bir toprak tablet ve bir tespih çıktı. “Zakir’in anası, bunları sen sakla. Tablet Necef’in⁶ şifalı toprağından, tespih de Kerbela’nın kilinden yapılma.” İkisini de gözlerine sürdü ve öpüp Ammi Jan’a uzattı.

Çantanın derinliklerinde bir yerden, kâğıtların altından bir anahtarlık çıkardı. Yakından şöyle bir bakıp, “O gün evin anahtarlarını soruyordun, işte buradalar,” dedi.

Ammi’ninkırışık yüzü aydınlandı. “Gerçekten mi?” Anahtarlara özlemle baktı. “Ah, inanmazsın ama o gün nerede olduklarını bilmediğini söylediğinde kalbim duracaktı neredeyse. Ruhum bedenimi terk etti sandım,” dedi. Durdu, sonra, “Paslanmamışlar mı peki?” dedi.

Abba Jan anahtarlara bir kez daha baktı. “Hayır, paslanmalarına izin vermedim. Bundan sonrası Zakir’e kalmış.” Sonra ona döndü: “Oğlum bunlar artık bize ait olmayan bir evin anahtarları. Hem zaten ne zaman bizim olmuş-

4 Hz. Rabia-tül Adeviyye, 8. yüzyılda yaşamış Basralı ilk kadın evliya.

5 20. yüzyıl başlarında Delhi’de yaşamış ünlü bir hekim. Kördür. “Nabina” kör anlamına gelir.

6 Irak’ta bir şehir, Hz. Ali’nin türbesi bu şehirde bulunmaktadır.

tu ki? Dünya, Hazreti Ali'nin dediği gibi, bir misafirhanedir. Biz ve arzularımız misafiriz bu dünyada. Misafirler sahip olmaz. Dünya, biz misafirlere neyi vermeyi lütfetmişse, bir teveccühtür bu ve dünya gerçekten de büyük lütuflarda bulundu bize. Bu anahtarlar emanettir. Bu emaneti muhafaza et ve geride bıraktığımız bu dünyanın bize sunduğu lütufları hatırla, bu yapabileceğin en hayırlı davranış olacaktır.” Konuşurken birden nefesi tıkanı. Gözlerini acıyla yumdu ve elini göğsüne bastırdı. Ammi telaşla sıçradı yerinden, “Dur, ne oldu?” Uzanmasına yardım etti. “Oğlum, doktor çağır!” Abba Jan gözlerini açtı. Hayır anlamında bir işaret yaptı. Yavaşça ve büyük bir zorlukla, “Hazreti Ali geldi,” dedi.

Zakir kendinden geçmiş gibiydi; ayakta, heykel gibi donmuş, izliyordu. Abba Jan bir kez daha gözlerini açtı, ona doğru baktı ve fısıldayarak, “Oğlum, şafak yaklaşıyor, Peygamber’in duasını oku,” dedi. Tam o sırada sarsıldı ve başı tekrar yastığa düştü. Perişan haldeki Ammi birden kaskatı kesildi. Sonra cansız bedeninin üzerini bir örtüyle yavaşça örttü. Ardından yere çöktü, başını yatağın çerçevesine dayadı ve hıçkır hıçkır ağlamaya başladı.

* * *

“Dostum! Baban ahlâklı bir adamdı,” dedi Afzal içli bir şekilde, ona sarılırken. “Ona baktığımda sakal bırakmış bir bebek olduğunu düşünürdüm. Sahiden de bir çocuktu, tamamen günahsız.”

“Hakikaten iyi kalpli ve asil bir insandı,” dedi İrfan ölçülü bir sesle, uzun süredir sessizce oturuyordu.

Afzal, İrfan’a dikkatle baktı. “Şükür ki benimle aynı fikirdesin. En azından hakkında olumlu düşündüğün bir kişi var şu dünyada!”

Sonra sessizlik çöktü. Sonra Afzal bir şey düşünerek, “Za-

kir büyükannemi hatırlıyorsun, değil mi? Hani buraya geldiğinden beri 'Evladım sel bitmiştir, artık eve dönelim,' deyip duruyordu" dedi.

"Evet, evet, ne olmuş ona?"

"Öldü."

"Gerçekten mi? Çok üzüldüm – peki nasıl oldu?"

"Aynen senin babanın öldüğü şekilde. 'Neden'i ya da 'nasıl'ı yok. İnsan ölür, işte bu kadar."

"Haklısın."

"Bir gün bana yalvarır gibi, 'Evladım, çok zaman geçti. Şimdiye sel geçmiştir. Beni eve götür,' demişti, ben de 'Canım büyükanneciğim, sel orada bitti ama burayı aldı,' demiştim. Kocaman açılmış gözleriyle bana baktı ve 'Tamam,' dedi, ve öldü."

* * *

"Oğlum, dün gece Mevlana Sahib'i gördüm rüyamda. Rahatsız gibiydi. Nedenini merak ettim. Sabah erkenden mezarlığa gittim. Bir Fatiha okudum. Mezarın etrafındaki toprak çökmüştü, onu doldurtmak için birini bulman lazım."

"Tamam efendim, tabii."

"Bekçiye, mezarda kırk gün boyunca her gece bir mum yakılması gerektiğini söyledim. Bir paket mum bıraktım. Sen de bir kontrol et lütfen."

"Tamam efendim, tabii."

"Mevlana Sahib, Cennet'e yaraşır bir adamdı, hiçbir zaman kimseyi üzecek bir şey yapmadı. Bana hep güç verdi. Karamat'la ayrı düştüğümüz için göğsümdeki ağrı dinmezken hep ona geldim. Peygamberimizin hadislerinden öyle örnekler verirdi, öyle hikâyeler anlatırdı ki içim huzurla dolardı."

"Khvajah Sahib, Salamat dönmüş."

"Kim istedi o edepsiz sefilin dönmesini? Beklediğim gel-

mez. Gitmesine şükrettiğim geri döner, içimi lime lime eder. Oğlum, hâlâ aynı bu çocuk!”

“Ama namaz kılmaya başladığını duydum.”

“Evet oğlum,” Khvajah Sahib iç çekti. “Evvelden bize sosyalizm öğrettirdi, şimdi hatip oldu. Bugün annesine İslâm üzerine vaaz veriyordu. Annesi bir şey söyleyecek oldu. Durdurdum onu: ‘Yat kalk şükret ki oğulların var. Şu anda oğlun sarhoş. Aklı başına geldiğinde onunla konuşursun’ dedim. ‘Ne zaman aklı başında oldu ki?’ dedi. Ben de ‘İyi kalpli karıcığım, bugünlerde kimin aklı başında ki? Ülkenin yarısını kaybettiler hâlâ akılları başlarına gelmedi. O yalnızca bir kardeş kaybetti,’ dedim. Haklı değil miyim oğlum?”

“Doğru söylüyorsunuz efendim.”

“Oğlum insanlara ne oldu böyle?” Khvajah Sahib’in ses tonu birden değişti.

“Nasıl yani?”

“Görüyorsun olanları. İleride ne olacak belli değil! İnsanların gözü dönmüş, ne yapacaklarını bilemeyiz. Evlere işaretler konduğunu duydum.”

“İşaretler? Ne tür işaretler?”

“Oğlum sen hangi âlemde yaşıyorsun? Savaş için hazırlık yapılıyor. İki taraf da öyle bir mühimmat toplamış ki yalnızca fitilin ateşlenmesine kalmış her şey. Bir kibrit çaksa bütün şehir roket gibi havaya uçacak. Allah korusun.” Sonra bana yaklaşıp fısıltıyla “Oğlum, bir husus var,” dedi.

“Nedir Efendim?”

“Pakistan’ın kutsal varlıklar tarafından korunduğunu biliyorum, ama bazen korkuyorum. Bir zarar gelmez Pakistan’a değil mi?”

Zakir bu soru karşısında afalladı. Khvajah Sahib, Zakir’in yüzündeki şaşkınlığı gördü. “Oğlum, ben bu soruyu Mevlana Sahib’e sordum. Her soruya Kur’an’dan örneklerle ve

Peygamberimizin hadisleriyle cevap verirdi. Bu soruyu sorunca sustu. Öyle bir sustu ki bir daha hiç ağzını açmadı.”

* * *

Başsağlığı mektupları arasında Hindistan’dan bir mektup. Are, Surendar’dan mektup gelmiş. Hemen zarfı yırtıp açtı.

Yeni Delhi

Sevgili Zakir,

Mektuplarına cevap yazamadıysam sebebi yurt dışında olmamdı. Uzun bir Avrupa seyahatine çıktım. Döndüğümde aldım mektuplarını.

Annen, Sabire’nin ailesiyle ilgili haberleri merakla bekliyor olmalı. Fakat Sabire de onlardan hiç haber alamamış. Mektuplarından ona bahsettim. Hiçbir şey söylemedi, ağlamaya başladı. Çok şaşırdım. Dakka’dan sürekli kötü haberler geldiği o günlerde bile hep itidalini korurdu. Ama bugün birden ağlamaya başladı. Anlamadım. Ama onu öyle görmek üzdü beni. Dostum! Bir şey söyleyebilir miyim? Gücenme ama. Zalim bir insansın sen, ya da belki şu an Pakistan’da olduğun için öyle oldun.

Sevgilerimle,

Surendar

Sabire birden ağlamaya mı başladı? Bunun üzerine düşündü. Annesini ya da kız kardeşini düşündüğünde ağlaması tuhaf değil; özellikle de onlardan hiçbir haber alamazken. Yaşıyorlar mı, öldüler mi bilmezken. Bu çok makul göründü ona, fakat birden bir tür huzursuzluk duydu, bu açıklama yeterli değilmiş gibi geldi. Mektuplarımdan haberdar olduğunda ağlamaya başladı! Neden? Zalim miyim ben? Hangi sebeple?

Dışarıda biri kapıyı çaldı. Gidip baktı. Afzal duruyordu

kapıda. “Dostum böyle uygunsuz bir vakitte geldiğim için kusura bakma.”

“Hayret – uygun ve uygun olmayan vakitlere inanmaya başlamışsın!”

“Yok öyle değilim – bana göre tüm zamanlar tek bir zaman; ama senin düzenli saatlerin var.”

“Başka şansım yok ki; işimin kölesi olduğum için saate arada bir de olsa dikkat etmem gerekiyor. Neyse, mevzuyu değiştirelim.”

“Bu saatte neden geldiğimi soracaksın. Yar, yalnızdım ve kendimi tedirgin hissetmeye başladım, o yüzden dışarı çıktım. Bugün çok korkuyorum.”

“Korkuyorsun? Neden?”

“Yar! Sesler duyuyorum.”

“Sesler? Ne tür sesler?”

“İşte ben de onu anlamadım. Birden bir kasırga kopacağından ve derin bir çığlğın beni alıp götüreceğinden korkmaya başladım.”⁷

“Nasıl? Ne diyorsun sen? Delirdin mi?” Afzal’a yakından baktı, çok korkmuş görünüyordu.

Afzal, Zakir’in söylediklerini dikkate almadı. “Sabah uyan-
dığımnda korkmuştum, aynaya gidip yüzüme baktım çünkü korkuyordum ki ben de–”

“Afzal!” Zakir araya girdi. “Sana kötü kalpli gelen diğer insanlar.”

“Yar, bazen oluyor bu, insan başkalarını kötü bulurken – işte, bir sabah görüyor ki kendi yüzü değişmiş. Son birkaç gündür nedense korkuyorum, ben de belki –benim yüzüm de belki–?”

“Tamam, bu sayıklamaları kes artık. Al sana yatak, üstüne uzan ve uyu.”

7 Kur'an 46:24-25: “Dondurucu bir rüzgârla günahkâr Ad kavimi helâk edilmiştir.” Kur'an 79:13-14: “Onların diriltilişi tek bir sese bakar.”

“Evet yar.” Hemen girip uzandı karyolaya. “Uyumak istiyorum.” Konuşurken etrafına bakındı ve şaşırarak, “Yar! Odan mağaraya benziyor,” dedi. Durdu, düşündü, sonra, “Tamam, epeydir uyanığım. Yedi yüzyıl uyuyacağım,” dedi yavaşça. Ve gözleri ağır ağır kapandı.

Sesler, ne türden sesler? diye mırıldandı. Afzal’ın kulakları çınlıyor, hepsi bu. Sonunda sustu ama içinin derinliklerinde konuşmaya devam ediyordu. Hezeyanlarla yaşayan bir adam. Her gün yeni bir hezeyan. Büyümemiş daha. Çocuk olduğunu, büyükannesiyle birlikte eski memleketinde, benim Rupnagar’ımdaki gibi ağaçları olan o yerde yaşadığını zannediyor. Rupnagar’da ağaçlar öyleydi ki baktığında ister istemez hezeyana kapılıyordu insan. Ve hayalinde yenisinden Rupnagar’a döndü.

* * *

Öğle sıcaklığının en yakıcı olduğu vakitte Kara Tapınak’ı ge-
çip Kerbela’nın öte tarafına yürüyerek Kale’ye ulaştılar. Sonra ilerlediler, yürümeye devam ettiler. Ravan Ormanı’na girdiler. Yürürken bir an duraksadılar. Biraz ilerideki banyan ağacı görüş alanlarına girmişti. Ravan Ormanı’nın ortasında tek başına bir ağaç, sanki Ravan’ın kendisi orada duruyormuş gibi. Sonra Habib korkuyla, “Yar! Neydi o ses?” dedi.

“Ses?” Bundu, Habib’e şaşkınlıkla baktı.

“Demin geldi. Zakir! Sen duymadın mı?”

“Hayır.”

“Dinle!” dedi Habib, sesi tekrar duyuyordu sanki.

Üçü beraber kulak kesildi. Fark etmeden yakıcı güneşin altında dikilmiş, uzaktan gelen tanımadıkları, gizemli bir sesi dinliyorlardı. O hiçbir şey duymadı. Fakat Bundu ve Habib’in yüzüne yayılan şaşkınlık ve korku ona bir şey duyduklarını söylüyordu. Onları izlerken o da şaşırmış ve korkmuştu.

“Koş!” dedi Habib, ses onlara doğru yaklaşıyormuş, her an üstlerine atılacakmış gibi. Koşa koşa kaçtılar; o da onlarla birlikte koştu. Koştı, koştu. Ravan ormanından geri döneceği mesafe uzun ve tehlikelerle dolu bir yolculuğa dönüştü. Ses sanki tam arkasından takip ediyordu ve şehir, evi, kilometrelerce uzakta kalmıştı. Daha Kara Tapınak’ı bile görmemişti! Gördüğünde de ufkun ötesindeymiş gibi duruyordu. Habib ve Bundu önüne geçmişti. O arkada yalnız kaldı, koşmaya devam etti. Sanki aradan bir asır geçmişti ve o hâlâ koşuyordu. Koşmaya daha ne kadar devam edebilirim? Nefesim kesildi ve bacaklarım şimdiden yoruldu. Bu ıssız ormanda nefes nefese, dermansız bacaklarımla, yapayalnız koşuyorum. Fakat daha ne kadar sürecek? Evim ne kadar uzakta? Etrafta kimsecikler yok. Koşarken gözü küçük tepeye takıldı. Biri var, bir insan mı o? Bir panik dalgası geçti üzerinden, ayakları yüz kilo çekiyordu sanki. Bir insan mı o?

* * *

Afzal’ın gür horultularından biri uyandırdı onu ya da irkiltti. Uyumuş muydu? Derin derin uyuyan Afzal’a baktı, gürültülü bir şekilde horluyordu. O da öylece oturmuş esnerken, “Bu adam gerçekten de yedi yüzyıl uyuyacak,” diye mırıldandı. Sonra dalgınlaştı. Afzal haklıydı. Bu sahiden de uzun bir uyku çekme devriydi. İnsan herkesten uzakta, bir mağaraya gidip uyumalı. Ve yedi yüz yıl boyunca uyumaya devam etmeli. Böylece uyanıp mağaradan çıktığında, devrin değişmiş olduğunu görürdü. Ve kendisinin değişmediğini. İyi fikir, her sabah uyandığında aynaya bakıp yüzünün değiştiğinden şüphelenmekten ve bütün gün bunu düşünerek azap çekmekten daha iyi! İnsanın, etrafındaki bütün insanların değiştiğini görmesi böyle şüphelere sebebiyet veriyor. Ya da insanın, hiç böyle şüpheyeye düşmeden değiştiği de

oluyor. Nasıl? Nasıl devam ettiler değişmeye? Bu insanların hepsi kendisinin aynı kaldığını düşünürken diğerlerinin değiştiğine inandı. Herkes diğer herkese bakıp şaşırdı. “Sevgili dostum! Ne oldu sana böyle?”

“Bana mı? Bana bir şey olmadı. Ama görüyorum ki sana bir şey olmuş.”

“Sevgili dostum, bir şey olmadı bana. Ama görüyorum ki senin yüzün–”

Biri diğerine, diğeri öbürüne dolanıp kördüğüm olmuş. Biri diğerine geçirmiş tırnaklarını, diğeri öbürüne. Hepsi birbirini tırmalayıp yaralamış ve sakatlamış. Korktum ki ben de – kaçtım oradan. Mağarama girip uyumalıyım. Ve devir değişene kadar uyumaya devam etmeliyim.

... Bir ormandayım. Orman giderek sıklaşıyor. Ne kadar sık, ne kadar derin. Ya bu şehir? Ne manevi ve salim bir kelim, ne de salih ameller. Flütün hoş sesi kesilmiş. Hiçbir yerde bağlılık duygusu kalmamış. Toprak suya karışmış ve bulanmış. İnsanlar perişan durumda. Evlerini terk etmiş. “Bir depremden kaçır gibi kaçmışlar evlerinden.”⁸ Ahlaklı olanlar zulüm görmüş. Savitri⁹ kadar günahsız kadınların sarileri lime lime edilmiş. Mutlu eşler dul kadınlara dönüşmüş. Çocuklu kucaklar boş kalmış. Çocuklar ölümle yüz yüze, başları düşmüş, gözleri geriye yuvarlanmış. Dehşet içinde kaldım: bu şehrin koruyucusu neredeydi? Saçları birbirine dolamış bir yogi gürlerek bana: “Budala! Bu şehrin koruyucusu tüm âlemin kurtarıcısıydı. Ama burayı terk edip ormana gitti,” dedi.

“Neden?”

“Nedenini sorma. Etrafına bak ve anla. Söylenen o ki bir at dizginlerinden kurtulup kişneyerek ormana girmiş. Şeh-

8 Mir Anis'in (1802-74) Kerbelâ üzerine yazdığı bir ağıttan bir dize.

9 Hindu hikâye geleneğinde kocası Satyavan'a bağlılığıyla tanınan bir kadın.

rin koruyucusu bunu gördüğünde, bütün umudunu yitirmiş. Savaş arabasından inmiş ve flütünü bir testinin üzerine koyup kırmış, testiye paramparça etmiş ve ormana erkek kardeşini aramaya gitmiş.”

Bu felaket hikâyesini duyunca şehirden ayrıldım. Uzun bir yolculuktan sonra bir ormana vardım. Issız bir orman. Dipsiz bir sessizlik. Şehrin koruyucusunun erkek kardeşinin bir ağacın dibinde, geyik postunun üstünde, kol ve bacakları külle sıvanmış oturduğunu gördüm. Saçları birbirine dolanmış, düğümlenmişti, gözleri kapalı, ağzı açıktı – ağzının içinden beyaz bir yılan başını uzattı. Tıslayarak dışarı çıktı ve uzamaya başladı, uzadıkça uzadı. O kadar uzadı ki sorgucu uzaktaki çalkantılı okyanusun dalgalarına değdi. O uzun beyaz yılanın gövdesinin bilge adamın ağzından çıkışını ve okyanusa karışıp kaybolmasını korkuyla izledim. Sonra yılanın kuyruğunun da ağzından çıktığını ve ruhun bilge adamın bedeninden ayrıldığını gördüm.

Bunu görünce hayretler içinde kaldım; Ey Rama, bu neyin hikmetidir? Endişe içinde, “Ey Dwarka halkı! Siz burada ölümüne savaşıyorsunuz; yılan orada okyanusa indi,” diyebilmek için geri döndüm. Fakat ben şehre varamadan okyanus dalgaları ulaşmıştı oraya. Varlık deryasında bir huzur ışığı olan bu şehir, artık kabaran okyanus dalgaları içinde bir köpük gibiydi.¹⁰ İşte bu yüzden, Kurukşetra Meydanı’nda ölürken Bhisham, Yudhiştira’ya demişti ki, “Ah Yudhiştira, başlangıçta su vardı, her şey yalnızca sudan yaratılmıştı. Ve şimdi fark ediyorum ki sonda da yalnızca su var. Kaynak sudur, son sudur. *Om, shanti, shanti, shanti*”¹¹–”

10 Yetişkin hayatının büyük kısmını Dwarka’da, Gücerat’ın batı kıyısında bir şehirde geçirmiş olan Krişna’nın ölümünü anlatan bir halk öyküsünden alıntı.

11 Hindu inancına göre “Om” evrenin titreşimini ifade eden ses, “shanti” ise “huzur” anlamına gelir. Hindu kültüründe meditatif bir duruma geçmek için bu cümle birçok kez tekrar edilir.

... Silkindi ve uyuyan arkadaşına baktı – birçok bebek doğarken o uyuyordu sanki, dünyadan ve dünyada olan her şeyden bihaber, uzun uzun, gürültüyle horluyordu. Mağaradan şöyle bir dışarı baktı ama başını hemen geri çekti, çok karanlıktı dışarı ve fırtına başlamıştı. “Gecenin karanlığı hâlâ devam ediyor,” dedi kendi kendine. Zalimliğin geceleri ne kadar uzun – uyuyan arkadaşına baktı. Dışarda fırtına koparken nasıl da huzurlu uyuyor. Ve ne kadar uzun uyudu, gerçi zaten yedi yüzyıl uyumaya niyetlenmişti! Ama şimdi onun da göz kapakları ağırlaşmaya başlamıştı. Kocaman esneyerek, “Şimdi uyuma vakti,” diye mırıldandı.

On Birinci Bölüm

“Oğlum, o anahtarlık hâlâ ortalıkta duruyor.”

Zakir anahtarların masanın üstünde durduğunu görünce mahcup oldu. Abba Jan onları son anlarında büyük bir özenle emanet etmişti ona! “Ammi, bugün kaldıracacağım merak etme.”

“Evet oğlum, onlar atalarından emanet. Özenle muhafaza etmelisin.” Ammi Jan bunları söyleyerek odadan çıktı. Neticede, ilgilenmesi gereken, eve ait başka işler de vardı.

“Atalarımın kalan bir emanet,” diye tekrarladı kendi kendine. “Oğlum, bunlar artık size ait olmayan bir evin anahtarları.” O evin ve o toprakların anahtarları. Rupnagar’ın anahtarları. Anahtarlar benimle burada ve bütün bir zaman orada kilitli, artık geride kalmış bir zaman. Ama zaman geçmiyor ki! Geçmeye devam ediyor ama geçmiyor, etrafımızda dönüp duruyor. Ve evler hiç boş kalmıyor. İçinde yaşayanlar çekip gittiğinde, zaman orada yaşamaya devam ediyor. Rupnagar’daki boş, eski evler gelip doluştu zihnine. Çiğde ağaçlı ev, caminin yan sokağındaki ev, ana giriş kapısında kocaman bir kilidin asılı durduğu ev. Kimbilir kim yaşıyordu o evde ve ne zaman kapatıp gitmişlerdi. O sırada çoktan beridir kapa-

lı duruyordu, asma kilit paslanmış, içeride birkaç odanın tavanı çökmüştü, yalnızca duvarlar hâlâ ayakta idi. Bir çaylağın peşine düştüğü bir öğle sonrası kapısına kadar gelmişti o evin ve içerisinin bir ormanı andırdığını görmüştü. Çimenler ne kadar uzamıştı ve papaya da küçük bir ağaca benzeyecek kadar filizlenip büyümüştü. Boş duran evler şüphesiz ormana dönüşmüştür. Ve içerde kilitli duran zaman –zaman da– şüphesiz ormana dönüşmüştür. Belleğim –düşmanım, dostum– beni ormana götürüp orada bir başıma bırakıyor.

Gece güzel sevgilim, kalacak mısın gidecek misin?

Yatağımız yaylı sevgilim, kalacak mısın gidecek misin?

Yağmur devam ediyordu. Bir yerden, evlerden birinden, o sırlıslık gecede, durmaksızın davul sesi geliyordu–

“Zakir, bana da bir mezar yap.”

“Neden ben yapıyorum? Kendin yap.”

Sabire ıslak toprağı kazıyıp sıkıştırdıktan sonra onu beyaz ayağının etrafına yığıyor, ayağını çektiğinde tümsek, çukuruyla birlikte yerinde duruyor.

“Zakir! Benim mezarım seninkinden daha güzel.”

“Öyle mi?”

“Ayağını koy da gör.”

Ayağım – Sabire’nin yumuşacık, beyaz ayağının şeklini almış mezarın içinde. Ne kadar yumuşak ne kadar serin–

* * *

“Zakir, oğlum! Duydun mu? Fırını işleten kadının oğlu vurulmuş.”

“Vurulmuş mu – Nasıl?” İrkilerek, odasına oldukça üzgün bir halde gelen Ammi’ye baktı.

“Nasıl olacak, kıyamet mahallemizde kopuyor! Zavallı kadının tek oğluydu.”

“Kim vurmuş?”

“Kim? Sanki adı sanı belli bir tek kişiymiş gibi! Komşular Mall Caddesi’nde kurşun yağmuru başladığını söylüyor. Are, insanlar kana susamış – gözleri dönmüş. Fırıncı kadının oğlu onlara ne yapmış olabilir ki, bir söyle bana?”

“Kurşun yağmuru,” diye mırıldandı. Dışarıda kurşun yağmuru vardı, içeride o, ormanlarda dolaşıyordu. Birinden diğerine, diğerinden öbürüne. O ilerledikçe ormanlar da gide-rek sıklaşıyordu. Hangi ormandayım şu an? Ne kadar sık, ne kadar derin. Ya bu şehir–

“Ah Zakir, duydun mu ateşe veriyorlarmış her yeri!” dedi Ammi odaya girer girmez, sesi korku doluydu.

“Ateşe mi?” Ormanlardan geri dönüp ona baktı. “Nereyi ateşe vermişler?”

“Atlı evi biliyorsun, o alçakların ofisinin olduğu yer? Hangi partiydi o? Aklımdan uçup gitti. Artık adını madını hatırlayamıyorum o partilerin!”

“Önemli değil. Adlarını hatırlamana hiç gerek yok.”

“Mahalledeki kadınlar başımın etini yedi, gidip bakalım neler olduğuna diyorlar.”

“Ammi dışarıda bir şey olduğu yok, lütfen biraz otur ve sakinleş.”

“Oğlum, ben de sana tam bunu söylemeye geldim. Bırak dışarıda ne olursa olsun, bize ne? Bugün dışarı çıkmana izin vermeyeceğim,” dedi ve hemen odadan çıktı.

“Bana uyar, bırak dışarıda ne olursa olsun,” dedi kendi kendine. Dışarıda bir şey olduğu yok. Her şey içimde oluyor. Zaten olmuş olan her şey.

* * *

Olan şu, o Büyük Kapı’nın kilidi açıldı. Küçük Çarşı sessiz ve ıssız. Yalnızca evlerden birinden bir cenaze çıktığında ayak sesi duyuluyor. Ondan sonra daha da derinleşen, artan bir sessizlik. Rupnagar tamamen insansız mı kalacak?

“Nasır Ali, oğlum! Danpur’dan gelen kağnıyı geri yolla-
mışsın ve iyi de etmişsin. Ama bugün sabahtan beri kaç ev
boşaltıldı ve kaç cenaze alayı yola çıktı haberin var mı?”

Ve demirhindi ağaçlı ev yandığında Rupnagar’ın bütün sa-
kaları deri kırbalarıyla geldi. Ama su, gaz yağı gibi bir etki
gösterdi ve ateşe döktüklerinde sıçrayan alevler daha da bü-
yüdü.

Hekim Bende Ali söylenti çıkaranlara öfkeyle baktı. “Dı-
şarıdan bir yabancı ne sebeple gelip yangın çıkarsın, sora-
rının size?”

“O zaman kim çıkarttı?”

“İnsanlar! Konuşturma beni. Mal mülk kavgası bu aile-
yi mahvetti.

“Zakir, korkuyorum ben, hadi çıkalım buradan.”

“Sabbo, korkak olma, hemen çıkacağız.”

“Korkuyorum, çıkalım buradan.”

Patlama! Çatı kirişleri bir orman nasıl yanarsa öyle yanı-
yordu.

* * *

“İtfaiye geldi.”

“İtfaiye mi?” diye sordu Zakir, ürkmüş gibiydi ormanlar-
dan dönerken.

“Ya biraz geç kalsaydı, alevler komşu evlere de sıçrayacak-
tı. Ve bizim ev de hiç uzak değil oradan!” Sadece bu habe-
ri vermeye gelmiş gibi, konuşurken topuğunun üstünde dö-
nüp içeri gitti. Ama sonra bir şey düşündü ve durdu. “Zakir
sana çay yapayım mı?”

“Çay?” Ürkmüş bir halde yüzüne baktı.

“Yok, Ammi,” ve bunu derken ayağa kalktı.

Ammi kuşkuyla baktı ona. “Ai hai, geldiğim anda kalkı-
yorsun!”

“Çıkıyorum şimdi.”

“Ne dedin sen?” Neredeyse çığlık atmıştı. “Aklını mı kaçırdın! Bugün dışarı çıkılacak gün mü?”

“Ammi! Khvajah Sahib çok ısrar etti. Abba Jan’ın mezarı çökmüş. Mezarlığa gidip bir bakacağım.”

Ammi bunu duyunca bocaladı ama sonra, “Oğlum, yarın da yapabilirsin bunu,” dedi.

“Yarın! Ammi, yarına ne çok inanıyorsun sen.” Ters ters baktı annesine. “Yarın bugünden beter olabilir.”

Ammi kalakaldı. Ne cevap vereceğini bilemedi. Zakir hızla pabuçlarını giydi, saçlarını taradı ve çıktı.

Kapıda Khvajah Sahib’le karşılaştı. “Ben de tam seni görmeye geliyordum. Nereye gidiyorsun?”

“Bana dün dediğin şeyi yapıyorum. Mezarlığa gidiyorum.”

“Ama,” dedi Khvajah Sahib tereddütle, “Nasıl gideceksin? O güzergâhta büyük bir karışıklık var.”

“Yok, ulaşırım oraya.”

Khvajah Sahib durdu, sonra, “Bana sorarsan bugün gitme. Yarın gidersin,” dedi.

“Ne güzel! Ben yalnızca Ammi’nin fazla iyimser olduğunu düşünüyordum. Khvajah Sahib, demek sen de yarının daha iyi olacağına inanıyorsun!”

Khvajah Sahib, ne diyeceğini bilemedi. Sonra, biraz bekleyip, özür dilercesine, “Oğlum, sen ne düşünürsün bilmem ama Mevlana Sahib’in ölümünden beri sanırım kendimi senden mesul hissetmeye başladım. Ya da belki şimdi Karamat’ın yerine seni—” Khvajah Sahib’in sesi boğulur gibi oldu. Cümlesini bitirmeden sustu.

Zakir onu teselli etmeye çalıştı. “Sen hiçbir zaman umudunu kaybeden biri olmadın! Nasıl söz o? Bu kadar bekle-din, birazcık daha beklemelisin. Bakarsın bir gün – hem neden olmasın? Seneler sonra bile geri dönen insanlar olduğunu biliyoruz. Ben yıllarca orada burada kalmış ve şimdi geri dönmüş birini bizzat tanıyorum.”

“Oğlum,” dedi Khvajah Sahib umutsuzca, “Eve dönme vakti geçti artık. Şimdi kimin buraya gelmesinin bir anlamı var ki? Görmüyor musun olanları? Mevlana Sahib buradan huzur içinde ayrıldığı için şanslıydı.” Durdu, düşündü ve sonra, “Git, oğlum, sana engel olmayacağım. Mevlana Sahib rahatsızdı. Ama geri döndüğünde haber ver ki içim rahat etsin.”

O dar sokaktan geçerken tedirgin oldu. Ammi haklıydı. O sırada yangının yayılabileceğini düşünmemişti. Ve yanan bölge evlerine pek uzak değildi. Mahalledeki birçok ev alevlerin menziline girmişti ve kararmıştı. İtfaiye ekibi oraya varmış, yan tarafta duruyordu. Uzun hortumu yoldan geçerek dumanı tüten, isli yıkıntılarla dolu, yanmış, çatısı çökmüş evin içine uzanmıştı. Etrafta insanlar gruplar halinde toplanmış, yanan eve ve pirinç miğferli itfaiyecilere bakıyordu.

Nazira'nın kapalı dükkânının yanından geçerek caddeye ulaştı, göz alabildiğine boştu cadde. Boş ve sessiz. Caddenin ortasına bir kuş sürüsü konmuştu; ayak seslerini duyunca ürküp şaşırarak baktılar ona, sonra pır diye uçup gittiler. Biraz ileride bir çaylak kanatlarını açmış caddenin aşağısına doğru yürüyordu. Adımlarının tıkırtısını duyunca duraksadı, yusuvarlak gözleriyle hayret içinde ona bakıp, gagasıyla bir leş parçası kaptı ve uçtu. Sonra uzunca bir süre bomboştu cadde. Sessizlikte adımlarının tıkırtısı ne kadar yüksek çıkıyor, kulaklarını nasıl zorluyordu. İleride, kepenkleri inmiş çarşıda, her yere tuğlalar saçılmıştı. Parçalanmış araba camları, yarısı yanmış bir lastik. Adımlarının gürültülü, keskin sesi. Duraksayarak yavaşladı. Tereddüt etti bir an. Burada bir şey olmuş, o yürürken ne olmuş olabilir, ansızın birinin onu izlediğini hissetti. Sağına soluna baktı. Bütün dükkânlar kapalıydı. Fakat dükkânların yanında polisler coplarıyla, çıt çıkarmadan, sıra sıra dikilmişti. Yalnızca gözleri

hareket ediyordu, geçenleri izliyorlardı. Ama kim geçiyordu ki? O sırada yalnızca o yürüyordu.

Önündeki yol giderek daha korkutucu bir hal almaya başladı. Sessiz bölgeden çıkıp gürültülü bölgeye girdi. Çok yakında bir yerlerde sloganlar atılıyor ve duman yükseliyordu. Bir şey mi yanıyor? Hayır, herhalde biri bir lastik yakmış. Her neyse, bana ne ki? Düşünmem gereken başka bir şey var. Mezarlık buradan ne kadar uzakta şu an? Surendar'ın mektubu. Ben zalimim? Zırvalıyordu. Fakat bundan fazlasını düşünemedi. Karşı caddeden akın akın insan geliyordu. Bir an sonra kendini kalabalığın ortasında buldu. Yüzleri gergin, gözleri kanlanmış, boyunlarındaki damarlar şişmiş, dudaklarında slogan ve küfürler. Kim bu insanlar? Bütün bu yüzler yabancıydı ona. Bir süre sonra bu yabancı yüz selinin içinden tanıdık biri belirdi, onu gördü ve durdu.

“Göstericilerin arasında mısın sen de?”

“Hayır.”

“O zaman neden onlarla gidiyorsun?”

“Onlarla gitmiyorum. Mezarlığa gidiyorum ben. Babamın mezarına.”

“Onlar da mezarlığa doğru gidiyor.”

“Mezarlığa doğru! – Neden?”

“Mezarlığın yanındaki kırmızı binada polis karakolu var. Baskın düzenleyecekler oraya.”

“Bu kötü oldu, ne yapsam acaba?”

“Bu yoldan gitmek zorunda mısın? Başka bir yoldan git. Buradan kilise yoluna doğru dönersen oradan, arka sokaklardan geçip mezarlığa ulaşabilirsin.”

“Evet, öyle yapabilirim.”

Fakat bunu yapamadı. Etrafında öyle bir insan deryası vardı ki sıkışıp kalmıştı. Bir saman çöpünün selde sürüklendiği gibi sürükleniyordu aralarında. Etrafındaki yüzlere çaresizce baktı. Uzamış ve esnemiş gibi görünüyorlardı. Sonra düz-

leşmeye başladılar. Boyunları gerilmiş, suratları düz, ağızları kırmızı, tüylü vücutları heyecandan ürpermiş sanki. Korktu. Ya boyunları uzadıkça uzar, suratları düzleştikçe düzleşir ve görünüşleri tamamen değişirse, hatta biçimini büsbütün kaybederse? Ben de onlardan biri miyim? Onlarla birlikte mi dirileceğim?¹ –Hayır! O zaman bir duyuru mu yapmalıyım– Bu kalabalığın içinde bir duyuru? Kim duyacak ki? Biri kulağının dibinde bağırса bile duyamıyorsun! En azından onlarla birlikte gitmemeliyim. Bırak onlar mezarlığа kendi yollarından gitsin, ben kendiminkinden. Bu kalabalıktan bir an önce çıkmalıyım, çünkü korkarım benim de –benim de boynum uzayacak, yüzüm düzleşecek, boynumdaki damarlar şişecek, ve yüzüm– Birden arbede çıktı. Silahlar ateşlendi: panik, sloganlar, küfürler, havada uçuşan tuğlalar, kurşun yağmuru. Yanından hızla bir kamyon geçti, kamyonun üstünde ellerinde silahlarla boyunları uzamış, suratları düzleşmiş askerler duruyordu, ileride görünen kırmızı binaya doğru ilerliyorlardı. Birden binanın çatısında bekleyen ve aşağı kattaki pencerelelerden dışarı bakan askerlerin de boyunlarının uzamış olduğunu, yüzlerinin giderek düzleştiğini görünce garipsedi. Onların da ellerinde silahlar vardı. Kurşun yağmuru başladı. Panik, bağırışlar, feryatlar, insan sesine benzemeyen bir çığlık kasırgası. Ve o, kabaran dalgaların arasında bir saman çöpü.

Ne kadar zaman geçmişti ve nasıl olmuştu bilmiyordu ama bir şekilde şuuru açılmaya başladığında kendini mezarlığın kapısında yatar buldu. İçeri girmeliyim, böylece mezarların arasında saklanıp bu kıyamet günü kargaşasından kaçabilirim. Tökezleyip yalpalayarak içeri girdi ve mezarların arasına dolaştı. Durdu: Abba Jan'ın mezarı burası. Mezarın yanı-

1 Güney Asya Müslümanlarının halk geleneğinde günahkârların yüzlerinin deforme olacağı ve öldükten sonra tekrar dirildiklerinde hayvan şeklini alacağı düşünülür.

na oturdu, kendime geldiğimde Fatiha okurum diye düşündü. Henüz soluklanamamıştı ve vücudu titriyordu. Silah sesleri duyulabiliyordu oradan. Sloganlar da, ama artık slogan denemezdi bunlara. Şu an vahşi, insanlık dışı bir çılgılık sağanagıydı bu. Peki bu duman nereden çıktı? Ürkerek gözlerini önündeki binalara çevirdi, kızıl siyah duman bulutları yükseliyordu binalardan, sonra birleşip tek bir kara, kesif sütuna dönüşerek gökyüzüne çıkıyordu. “Yangın,” diye mırıldandı, zayıf, korku dolu bir sesle. Şu an duman mezarlığa doğru ilerliyordu, sonra bütün mezarlığın dumana boğulduğunu fark etti. Mezarların arasında otururken duman bulutları sarmıştı etrafını. Muhakemesi belki nefesinden de çok etkilendiği dumandan. Muhayyilesinde bütün şehir yanıyordu. Kuyrukları meşale gibiydi ve alevler içinde çatırdayan şehrin üstünde bir süpürge gibi dolaşıyordu. Büyük kısmı yanmıştı zaten şehrin, bir o kadarı da şimdi yanıyordu. Binaların birçoğu yıkılmıştı, birçoğu da yıkılmak üzereydi. Sürüne sürüne enkazın altından çıkmaya çalıştı. Tek parça olmadığını hissetti. Ben kendim miyim, kendimin enkazı mı? “Acı binayı nasıl da çökertti!”² Parçalandım mı? Etrafımdaki her şey parçalanmış. Zaman da. O tek bir zamanın rahminde birçok zaman vardı. Geziniyorum, parça parça – hangi zamanlarda?

* * *

... “Şehir yanıp kül oldu, ama kuyruklarımız hâlâ yanıyor. Yanan kuyruklarımızı nereye koyacağız?”, “Ağızlarınıza koyun oğlum.” Öyle yaptık. “Kuyruklarımızı dişlerimiz arasında söndürdük, dilimizle damağımızın arasında, peki neden yüzlerimiz karardı?” “Her yangının sonunda is kalır.”³

2 Mir’in bir gazelinden bir dize.

3 *Ramayana*’da geçen bir hikâyenin halk geleneğindeki versiyonudur. Hikâyede kutsal maymun Hanuman ve arkadaşları yanan kuyruklarıyla Lanka’ya ateş saçar. Ramchandar-ji’nin tutsak karısı Sita’ya ulaştıklarında, Sita onlara yangını nasıl söndüreceklerini söyler.

... Sonra o kara yüzlü alçağa sordum, “Ai, yüzü kara, bah-tı kara! Annen ağlasın sana! Mektubu yazanlardan biri de sen miydin?”⁴ Başını öne eğerek yanıtladı, “Bizzat bendim ilk mektubu yazan: ‘Hasat hazır. Bahçelerde çiçekler açıyor, asmalar üzüm salkımlarıyla dolu.’ Sonra, içlerinden ilk ben onun elçiliğine bağlılık yemini ettim.” “Peki ondan sonra ne oldu sana?”, “Bana değil şehre oldu,” ve fısıldayarak, “Ai, kardeşim, yavaş konuş, daha doğrusu hiç konuşma, çünkü kelle hasadının vakti geldi ve Kufe’de karartma var.” Kufe’de karartma! Hayret içinde sokak sokak dolaştım. Sokaklar ısı-sız, caddeler boş, pencereler kapalı, kapılar kilitliydi, cami sessizliğe gömülmüştü. Namazı kıldırmak için öne geçtiğin-de, onunla birlikte namaz kılanlar caminin avlusunu arka-lara kadar, sıra sıra, doldurmuştu. Namazın sonunda dönüp baktığında o sıra sıra adamların hepsi gitmiş, cami bomboş kalmıştı. Camiye girdiğinde etrafı dua etmek için gelenler-le çevriliydi, camiden çıktığında yapayalnızdı.⁵ Boş cadde-lerde, ıssız sokaklarda dolandı. Bahçelerde çiçekler açıyor-du, asmalar üzüm salkımlarıyla doluydu ve kelle hasadının vakti gelmişti. Konuşma, yoksa korktuğun için fark edilebi-lirsin—

... Sonra Buda dudaklarını açtı. “Sık ağaçlarla kaplı bir or-manda bir kaplan yaşarmış. Bahar mevsiminde, bir dolunay gecesiymiş. Kaplan ve yavruları ormanda oynuyormuş. Kap-lan, bir kere, o kadar kuvvetli kükremiş ki sesi bütün or-manda yankılanmış. Kaplanın kükrediğini duyunca çakal-lar da silkelenmiş. Avazları çıktığı kadar ulumaya, inlemeye

4 Irak’ın Kufe şehrinin ileri gelenleri Hz. Hüseyin’e, Kufe’ye gelip kontrolü eline alması için mektup yazar; Hüseyin’in uğradığı ihanet ve ardından ölümüyle so-nuçlanan süreç böylece başlamış olur. Hüseyin ilk başta amcasının oğlu Müs-lim bin Akil’i elçisi olarak Kufe’ye göndermiştir.

5 Namaz kılariken Hüseyin’in arkasında saf tutup bu şekilde ona bağlılık gös-terenlerin öldürüleceği söylenmiştir.

başlamış. Uzunca bir süre uluyup inlemeye devam etmişler. Bütün ormanı ayağa kaldırmışlar, fakat kaplan hiç ses çıkarmamış. Yavruları demiş ki, ‘Ah babacığım! Sen ki bu kadar cesursun, ormanların kralısın – çakallar böyle gürültü yaparken senin sessiz kalman çok şaşırtıcı.’ Kaplan da demiş ki, ‘Ah oğlum! Babanın bu sözünü hiç aklından çıkarma: çakallar uluduğunda, kaplanlar susar.’”

Bu kıssayı dinledikten sonra keşişlerden biri demiş ki, “Ey yüce Buda, bu ne zaman oldu?” O da gülümsemiş ve “Kapan olarak dünyaya geldiğimde, Banaras’tan uzakta, Himalayalar’ın eteklerinde yaşarken. Rahul⁶ yanımdaydı.”

... Bunları söyledikten sonra Buda sustu. Uzun süre sessiz kalınca keşişlerin kafası karıştı: Sessiz kalma devri tekrar mı gelmişti? Hikmetli kişilerin susacağı, ayak takımının konuşacağı devir. Bu devir, ayak takımının konuştuğu devir. O yüzden konuşma, yoksa korktuğun için fark edilebilirsin. Onlar konuştukları için fark edildiler ve kelle hasadı başladı. Su kanalının kıyısına vardığımda, yapraklarla örtülü ağacın dalları kelle doluydu. Kesik başlar beni görünce kakhkahalarla güldü ve olgunlaşmış meyveler gibi plop! plop! diye kanala düşmeye başladı.⁷ Kendi başımın da olgunlaşmış olmasından korktum. Meyvenin daldan düşmesini beklemeden su kanalına atladım. Suyun üzerinde durmaya çalışırken bir şekilde öbür kıyıya ulaştım. Kanaldan çıktım ve şehre doğru gitmeye karar verdim. Fakat etrafta hiç araç yoktu. Otobüs durağı bomboştu. Ne bir taksi ne bir motor. Hususi bir araç bile yoktu. Yoldan geçen birine sordum, “Nedir bu? Etrafta hiç araç yok.” Dedi ki, “Şehirde grev var bugün. Bütün araçlar yoldan çekildi, çarşılar kepenk indirdi.” Yoluma yürüyerek devam et-

6 Buda’nın oğlu. Halk hikâyelerinde keşiş diye geçer.

7 Pers ve Urdu hikâye geleneğinde de kahraman Hatim Tai benzer bir ağaçla karşılaşır.

tim. Henüz çok kısa bir mesafe katetmiştim ki göstericiler beni aralarına aldı. Çok büyük bir kafiye idi. Hudutsuz bir kalabalık. Çalkantılı bir kelle deryası. Fakat başları nerede? Dikkatle baktım – kimsenin başı yoktu. Nereye gitmişti başları? Peki benim ki hâlâ yerinde miydi? Su kanalından çıktığımdan beri başımı salimen kurtardım mı, kurtaramadım mı, hiç bakmamıştım. İki elimle dokundum başıma ve boynumun üstünde sağ salım durduğunu fark ettim. Şükrettim Allah'a. Mahşer günü kadar sıcaktı hava. "Ey Rabbimiz, bizi cehennem ateşinin azabından koru."⁸ Güneş yeryüzünden yalnızca bir buçuk mızrak boyu yukarıdaydı,⁹ ve kafatasları tencereler gibi kaynıyordu. Bugün başlar omuzların üzerinde bir yük. Bu yükten kurtulmuş olanlar şanslı. Eğer başımı orada bırakmış olsaydım, ben de güvende olacaktım. Başları ve başlarının içinde beyinleri olanları büyük belalar bekliyor bugün. Başlarının içinde beyinleri ve ağızlarının içinde dilleri olanları. "Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir."¹⁰ "Akşam oldu. Nehir akıyor artık,"¹¹ çadırlar çoktan yandı. "Burada sönmüş ateşler, orada kopmuş çadır ipleri."¹² Birkaç çadırın duvarı hâlâ yanıyordu. Onların ışığında gördüm cesetlerin başlarının olmadığını. Nerede başları? Ah kardeşim, mızrakların uçlarına taktılar. Şimdi onları Şam sarayında göreceksin.¹³ Ayak takımı konuşuyor. Konuşanın başı bir tepsinin üzerinde. "Ai, sevgili dostum! Şu an haberler nasıl şehirde?" "Ah kardeşim, şimdi baş kesenlerin başları kesilip saraya çıkarılıyor." Ve bir çıyan burunlarından girip ağızlarından çıkıyor ve tekrar burunlarına giriyor. Tepsidaki baş, kut-sal başı kesip mızrağın ucuna takan ve onu tepsiyle saraya su-

8 Kur'an: 2:201; 3:191.

9 Müslüman kültüründe kıyamet gününün azaplarından biri olarak geçen tasvir.

10 Kur'an: 103:1-2.

11 1850'lerde yaşamış şair Agha Hajju Shara'ın gazelinden bir dize.

12 İkbâl'in şiirinden bir dize.

13 Hz. Hüseyin ve ashâbı bu kaderi paylaşmıştır.

nan alçağın. Saraya kaç tane baş sunuldu tepsilerde! Ve kaç tane daha sunulacak. Sonra Davud'un oğlu, kendi oğluna dedi ki, "Oğlum, eğri olan doğrultulamaz. Ölmüş olanlar bahtıyar, yaşayanlar bahtsız.¹⁴ Bunların arasından en bahtsızları da henüz doğmamış olanlar." "Ai, yolcu, kutsal şehirden geçtiysen bize haberleri ver." Devenin üstündeki adam ağladı. "Ai kardeşim, hiç sorma orada olanları." O yürekli adamın cesedi üç gün boyunca kutsal şehrin ortasında, bir darağacında asılı kaldı. Sonra annesi evinden çıktı. Oraya gitti, oğlunun sallanan vücuduna baktı ve, "Benim yiğit savaşımcım, indirilme vaktin gelmedi henüz," dedi.¹⁵ Şehre barış hâkim. Hikmetli kişiler susuyor. Hasat toplandı. Kelle hasadı, bakire hasadı. Kaç çocuk öldü açlıktan kıvranarak, susuzluktan inleyerek. Kaç kucak boş kaldı. Kaç kadın, o kutsal şehrin kadınları – Cihanâbâd'ın kuyuları kadın cesetleriyle tılandı. Güneşin bile peçesiz görmediği kadınlar ahalinin önüne çıkarıldı. Ai şehir, sen nasıl kutsallık mertebesine çıktın ve sonra nasıl lekелendin? Yazık mahvolan sokaklarına – ve yaptığın iyiliklere rağmen seni mahvedenlere! Şehirler nasıl kutsallaştı, nasıl lekелendi onları kutsal bilenlerin ve onlardan faydalananların elinde! Sonra nereye gitti o kutsal şehrin kutsallığı? Şehrin koruyucusu flütünü kırıp, testisini parçalayıp gitti – hangi ormanlara? Ve o hikmetli adamın ağzından beyaz bir yılan çıktı ve sürüne sürüne okyanusun dalgalarına karıştı. Başlangıçta su, sonda su. *Om, shanti, shanti, shanti* – "Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir." Bu insanlar örümcekler gibidir, evlerini kendileri yaptılar; ve bütün narin evler içinde en narin olanı örümceğinkidir. İşte o yüzden yazık bir sloganla düşen yahut bir selle, ya da rüzgârla ya da yangınla yerle bir olan o şehirlere. Kaç konak çatısı çökmüş halde kaldı.

14 *Eski Ahit*, Vaiz, 1:1, 1:15, 4:2.

15 Hz. Hüseyin'in amcasının oğlu Muslim'in Kufe'deki destekçilerinden birinin anlattığı meşhur bir hikâye.

Kaç serin su kuyusu çöple doldu; kaç tanesi namuslu kadınların cesetleriyle tılandı. “Cuma Mescit’ten Rajghat Kapısı’na kadar her yer ıssız bir çöl.”¹⁶ Has Çarşı, Urdu Çarşısı, Khanam Çarşısı, nereye gitti bütün bu çarşılar? Ne sakalar kaldı, ne de teknelerin çıkardığı tıkırtılar. Bir ressamın albümünden kopmuş yaprakları andıran sokaklar harabeye döndü. “Mahvoldu artık Cihanâbâd–”¹⁷

... Uzun bir sessizlikten sonra Buda dudaklarını açtı: “Keşişler, bir ev düşünün ki dört bir yanı alevler içinde. İçinde çocuklar, oradan oraya kaçışıyor, korkudan titriyor. Ey keşişler, işte insanlar cayır cayır yanan o evde oradan oraya kaçışan çocuklardır.” “Asra yemin ederim ki insan gerçekten zıyan içindedir.”

... “Ai, oğlum! Nasıl buldun şehirlerin durumunu?”

“Babacığım, şehirleri tedirgin buldum. Huzur ve mutluluğu bulmak için doğu, batı, kuzey, güney, her yöne gittim. Gittiğim her yerde Ademoğlunu mutsuz ve tedirgin gördüm.”

“Oğlum, sen mavi göğün altında bulunmayan bir şeyi aramışsın.”

“Ai babacığım, o halde siz ne buyurursunuz?”

“Davud’un oğlunun kendi oğluna söylediğini söyleyeceğim sana: Oğlum, dağılan bulutlar tekrar bir araya gelmez. Yağmurunu boşaltan bulutlar bir daha yağmaz. O yüzden kuşlar susmadan ve değirmenin sesi kesilmeden ve pencereden bakanlar kararmadan ve caddeye açılan kapı kapanmadan ve gümüş tel kopmadan ve altın tas kırılmadan ve testi kuyuda parçalanmadan ve–”¹⁸

16 Galib’in 1857’deki felaketi anlatan mektuplarından birinden alıntı.

17 Mir’in bir gazelinden bir dize. İfadeyi tamamlayan ikinci satırı şöyledir: “Eskiden her adımda bir ev vardı burada.”

18 Eski Ahit, Vaiz, 12:1-8.

“Dostum, ne yapıyorsun burada?”

Gözlerini yukarı çevirip ürkerek Afzal’a baktı, bir şekilde oraya gelmiş, baş ucunda durmuştu.

“Yar, babamın mezarına geldim. Sonra burada sıkışıp kaldım. Bugünkü bütün o kargaşa tam mezarlığın çevresinde yaşandı. Ama sen nasıl geldin buraya?”

“Senin gibi ilgilenmem gereken bir mezar işi vardı. Benim büyükannem de buraya gömüldü.” İşaret ederek: “İşte orada, şu mezar onun.” Durdu; sonra buruk bir şekilde – “Zakir, büyükannemin ölümü gücümü alıp götürdü,” dedi. Sustu. Uzun bir süre, düşünceleri içinde kaybolmuş halde sessizce oturdu. Sonra yavaşça, “Zakir, sana da tuhaf gelmiyor mu?” dedi.

“Ne?”

“Günün kargaşası içinde mezarların arasında karşılaşmamız.”

Zakir unutmuştu bunu. İrkilip doğruldu, etrafına baktı. Mezarlar, bir sürü mezar. Hava kararmaya başlamıştı. “Yar, akşam oluyor hadi gidelim.”

“Nereye gideceğiz buradan?” diye sordu Afzal saf saf.

“Herhangi bir yere. Hadi gidelim.” Ayağa kalktı.

Yol uzunca bir süre boştu ve aynı zamanda doluydu. Bir baştan bir başa kaç tuğla saçılmıştı etrafa. Kırık tuğlalar, araba camlarının kırık parçaları, yarısı yanmış lastikler. Kaç trafik lambası kör, ışıkları sönmüş, kaç tanesi eğilip bükülmüş. Sessizlik, öncesinde yaşanan arbedeyi ele veriyordu. Böyle durumlarda olayların ardından çöken derin sessizliğin arbedenin şiddetiyle tamı tamına aynı oranda olması ne garip. Yürümek giderek zorlaşıyordu. Saçılmış bir sürü tuğla ve cam parçası ve yıkılan evlerin enkazı.

Saadet Han'ın köşkü, General'in karısının konağı, Sahib Rama'nın bahçesi ve konağı hepsi yıkılmış, yerle bir olmuş. Cuma Mescit'ten Rajghat'a kadar her yer harabe. Etraftaki tuğla tepecikleri kaldırılırsa yol tümünden boş kalacak. Hare-bhare Şah'ın türbesinin orada o öfkeli fakir oturuyordu yine. Ürktüm. Bana yine bağıracağından korktum. Ama bugün bağırmadı. Sonra kendim yaklaştım ona. Saygıyla, "Şah Sahib, ne öngörüyorsun?" diye sordum.

"Bu olanlar, tekrar olacak."

"Bu dediğin zaten oluyor."

Öfke saçan gözlerle baktı bana. "Git buradan! Daha fazlasını bildirmeme izin yok," diye gürledi.

Gittim ben de.

* * *

"Zakir, dostum!" Afzal duraksadı, sonra, "Bayağı bir arbede çıkmış galiba," dedi. Aslında yoldaki kan izlerini görmüş-tü ve korkmuştu.

"Evet öyle görünüyor."

"İnsanlar zalim oldu," diye mırıldandı.

Zalim – Zakir bu kelimeyi Afzal'ın ağzından duyunca irkilir gibi oldu ama bir şey söylemedi.

İkisi de sustu, birlikte yürüyorlardı, ama sanki bir arada değildiler.

"Şiraz'a bak!" diye aynı anda bağırdılar. Farkına varmadan o yöne doğru ilerlemişlerdi, vardıklarında hayret içinde kaldılar.

Şiraz kapalıydı fakat öyle her zamanki gibi değil; kapısının üstündeki camlı çerçeveler parçalanmıştı. Kapısı ve duvarları is içinde kalmıştı. Önünde asılı duran tabela yanmış ve kapının hemen önüne düşmüştü. O kadar çok tuğla saçılmıştı ki etrafa içeriden de dışarıdan da görülebiliyordu. Demek ki burada da şiddetli bir saldırı olmuş ve burası da ateşe

verilmiş. İkisi de gözlerini ayırmadan baktı Şiraz'a. Sonra saçılmış tuğlalara ve cam kırıklarına dikkat ederek hemen oraya, kaldırıma çöktüler.

Konuşmadan oturdular ve akşam karanlığı bastırdı. Önlerindeki yol derin bir sessizliğe gömülmüştü. Ne ayak sesleri, ne araçların gürültüsü. Sonra akşam karanlığında onlara doğru ilerleyen bir gölge belirdi. Kim olduğunu anlamak için yakından baktılar. Zakir, içinden "İrfan," dedi ve gözünde Imperial'daki sarman kedi canlandı – Imperial'ın enkazında dolaştığı o sessiz akşamda, yoldan geçerken onu gördüğü haliyle.

İrfan, şaşkınlık belirtisi göstermeden, orada oturduklarını gördü. Sonra, tek kelime etmeden, yanlarına oturdu. Üç heykel gibi oturdular orada. Akşamın koyulaşan karanlığında üç hareketsiz gölge.

Afzal birden, sessiz ve hareketsiz oturmaktan bunalmış gibi, ayağa kalktı.

Ellerini teslimiyet içinde kavuşturarak önlerinde dikildi. "Yar, siz ikiniz iyi insanlarsınız. Bağışlayın beni. Bu şehri koruyamadım."

İkisi de ona baktı, sessizce devam ettiler bakmaya. Afzal'ın bu davranışı İrfan'ı bugün rahatsız etmedi.

Afzal bir süre dikildi. Sonra oturdu, sonra yavaşça, "Yar, biz de ahlâklı değildik," dedi. Sustu, ikisine baktı. "Zalimiz. Biz de."

Zakir, Afzal'a sakince baktı. "Ben zalim miyim?" Afzal'ın söylediklerini düzeltmek istemişti ya da belki yalnızca kendi kendine mırıldanmıştı.

Afzal cebinden bir defter çıkardı, isim listesine şöyle bir baktı, kalemle bütün isimlerin üstünü çizdi. "Ahlâklı insan yok."

İkisi de herhangi bir tepki vermedi. Uzun bir süre üçü beraber sessizce oturdular. Sonra birden bir huzursuzluk duydu.

“Yar,” dedi İrfan’a, “Ona mektup yazmak istiyorum.”

“Şimdi mi?” İrfan yüzüne baktı.

“Evet, şimdi.”

“Şimdi, yani–” İrfan’ın ne diyeceğini kestiremedi; cümlesinin ortasında birden sustu İrfan.

“Evet, şimdi yani–” Cümlenin ortasında durdu sonra farklı bir şekilde başladı. “Şeyden önce–” Kafasını toparlayamadı, sustu.

Şeyden önce –zihninde netleştirmeye çalıştı cümleyi– saçları gümüş tellerle dolmadan ve kuşlar susmadan önce ve anahtarlar paslanmadan ve caddelerin kapıları kapanmadan önce –ve gümüş tel kopmadan ve altın tas kırılmadan ve testi kuyuda parçalanmadan ve sandal ağacı ve okyanustaki yılan ve–

“Neden sustun?” İrfan gözlerini ayırmadan bakıyordu ona.

“Sus.” Afzal parmağını dudağına götürerek İrfan’a susmasını işaret etti. “Sanırım bir alamet göreceğiz.”

“Alamet? Neyin alametini göreceğiz ki artık?” dedi İrfan öfke ve umutsuzlukla.

“Dostum, alametler hep bu zamanlarda ortaya çıkar, tam da her yer–” konuşmasının ortasında durdu. Sonra fısıldayarak, “Bu, alamet zamanı–” dedi.